

BETÆNKNING

VEDRØRENDE

Fritidsundervisning for voksne

AFGIVET AF

DET AF UNDERVISNINGSMINISTEREN UNDER 3. NOVEMBER 1962

NEDSATTE UDVIDEDE AFTENSKOLEUDVALG

BETÆNKNING NR. 396

1965

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kapitel 1.

<i>Indledning</i>	7-11
Kommissoriet for det udvidede aftenskoleudvalg	7
Underudvalg under det udvidede aftenskoleudvalg	10-11

Kapitel 2.

<i>Den nugældende ordning i hovedtræk</i> . .	12—24
I. Oplysningsarbejdets indhold og former	12-15
A. Aftenskoler.	
B. Aftenhøjskoler.	
C. Foretagsrækker.	
D. Landbrugsfaglige skoler.	
E. Teknisk forberedelseskursus.	
F. Supplerende foredrag.	
G. Brevskoler.	
II. Oplysningsarbejdets vilkår og tilskudsbestemmelser.	16-21
A. Godkendelsesbetingelser og -praksis.	
B. Tilskudsbetingelser.	
C. Tilskud og tilskudssatser.	
D. Diverse støttebestemmelser.	
III. Administration.	21-24
A. Den kommunale administration (Ungdomsnævnet, sammensætning og opgaver. Kommunalbestyrelsens opgaver).	
B. Amtsuniversitetsnævnet (Sammensætning, det rådgivende aftenskoleudvalg, nævnets opgaver).	
C. Undervisningsministeriet.	

Kapitel 3.

<i>Udvalgets overvejelser og forslag</i>	25-92
Indledende bemærkninger.	
I. Fritidsundervisningens opgaver, vilkår og former.	25-52
A. Fritidsundervisningens opgaver . .	25-34
1. Oplysningsarbejdets tidligere og nuværende hovedindhold.	
2. Forslag om spærrereglernes bortfald.	
3. En række nye opgaver.	

4. Forholdet mellem teori og praktiske øvelser i visse musiske fag.
5. Visse forbehold.
6. Konklusion og forslag til formålsbestemmelse.

B. Fritidsundervisningens vilkår . . .	34-39
Indledende bemærkninger om fritidsundervisningens former.	

1. Lærerkvalifikationer.
2. Grundbøger og andre hjælpemidler.
3. Elev- eller deltagerantal.
4. Undervisningens omfang.
5. Elevbetalings.
6. Tilrettelæggelsesformer.
7. Godkendelsesmyndighed.

C. De enkelte skole- og oplysningsformer m. v.	39-52
Indledende bemærkninger.	

1. Aftenskolen.
2. Aftenhøjskolen.
3. Studiekredse.
4. Foretagsrækker.
5. Folkeuniversitetsvirksomhed.
6. Forberedelseskursus.
7. Specialundervisning.
8. Kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse.
9. Brevskoler.
10. TV-kredse.
11. Fritidsgrupper.
12. Oplysningsarbejde for søfarende.
13. Supplerende kulturelle arrangementer.

II. Fritidsundervisningens initiativtagere	52-54
Indledende bemærkninger - privat eller offentlig initiativ.	

1. Støtte til initiativtagere.
2. Fordeling af opgaverne på de forskellige initiativtagere.
3. En efterfølgende koordinering af tilbudene.

III. Løn og ansættelsesforhold m. v. . . .	54-71
Indledende bemærkninger.	

A. Lærere	55-63
1. Baggrunden for de gældende regler.	

2. Overvejelser og forslag angående:	
A°. Ny lønfastsættelse.	
a. Aftenskolen.	
b. Specialundervisning og prøveforberedende undervisning.	
c. Aftenhøjskolen.	
d. Foretagsrækker.	
B°. Udgiftsfordelingen.	
C°. Spørgsmål om sikring af ansættelsesforhold for timelønnede lærere.	
D°. Rejsegodtgørelse m. v.	
B. Ledere	63-66
1. Baggrunden for de gældende regler.	
2. Overvejelser og forslag.	
C. Folkeuniversitetet	66-69
1. De gældende regler.	
a. De enkelte folkeuniversitets institutioners opbygning og virksomhed.	
b. Reglerne om beregning af honorarer til forelæsere og studieledere.	
2. Overvejelser og forslag om tilskud.	
3. Andre forslag.	
D. Oplysningskonsulenter	69-70
E. Amtsuniversitetsnævnenes konsulenter	70-71
F. Medhjælp ved nævnene	71
1. Medhjælp for amtsuniversitynævnenene.	
2. Medhjælp for ungdomsnævnenene.	
IV. Uddannelse af ledere, lærere og instruktører	71—74
Indledende bemærkninger.	
A. Uddannelse af instruktører til uddannelse af lærere i fritidsundervisningen.	
B. Pædagogisk-metodiske grunduddannelser.	
C. Anden kursusvirksomhed af pædagogisk karakter.	
D. Nordisk pædagogisk kursus.	
E. Uddannelse af håndgerningslærere.	
F. Faglig uddannelse på Danmarks Lærerhøjskole.	
G. Faglige kursus i henhold til lovens kursusbevilling.	
H. Korte faglige efteruddannelseskursus.	
I. Kursus tilrettelagt for ledere m. fl. ved amtsuniversitynævnenenes foranstaltning. Lederkursus arrangeret af amtsuniversitynævnenene.	
K. Lovens kursusbevilling.	
V. Lokaler og undervisningsudstyr	74-82
Indledende bemærkninger.	
A. Folkeskolens og gymnasiernes lokaler	75-81
1. Folkeskolen som samlingssted for voksne.	
a. Nybyggeri.	
b. Bestående bygninger.	
2. Undervisningslokaler og -udstyr.	
a. Almindelige undervisningslokaler.	
b. Faglokaler.	
c. Birum.	
3. Gymnasier.	
4. Samarbejdet vedrørende brug af folkeskolens og gymnasiernes lokaler og undervisningsudstyr.	
5. Diverse forslag.	
a. Tilskud til faglokaler.	
b. Pligt til at høre ungdomsnævnet, eventuelt amtsuniversitynævnet, vedrørende nyt skolebyggeri.	
c. Skolebetjentbistand.	
B. Andre lokaler	81
1. Statens skoler.	
2. Skoler, der modtager statslån	
3. Andre institutioner.	
a. Universiteterne.	
b. Museer.	
c. Folkebiblioteker.	
C. Lokaleforpligtelse, tilskud m. v.	82-83
1. Kommunalbestyrelsens forpligtelser.	
2. Tilskud til etablering af egne lokaler.	
3. Fritidsundervisningen i andre lokaler end folkeskolens og de kommunale gymnasiers.	
4. Private hjem.	
5. Ungdomsnævnet og lokalene.	
6. Tilskud til undervisningsmateriel.	
VI. Fritidsundervisningens administration	82-89
Indledende bemærkninger.	
A. Ungdomsnævnet uden for København. Forslag til sammensætning og opgaver.	
B. Amtsuniversitynævnet. Forslag til sammensætning og opgaver.	
C. Det rådgivende udvalg for amtsuniversitynævnet. Forslag til sammensætning.	
D. Amtsuniversitynævnenes konsulenter.	
E. Ungdomsnævnet i Københavns kommune. Forslag til sammensætning.	
F. Folkeuniversitetsvirksomhedens administration.	
G. Aftenskolerådet. Opgaver, sammensætning og økonomi.	

VII Mindretalsudtalelse fra de kommunale repræsentanter	90-92
Indledende bemærkninger.	
A. Kommunalbestyrelsen og bevillingsretten.	
B. Koordination af fritidsundervisningens tilbud.	
C. Fastsættelse lærerlønninger.	
D. Udgiftsfordelingen vedrørende lærerlønningerne.	
E. Aftenskoleledere og honorar til disse.	
F. Amtsskoleledere og honorar til disse.	

Kapitel 4.

<i>De økonomiske konsekvenser af udvalgets forslag.</i>	93-102
Indledende bemærkninger.	
Visse forbehold - og en disposition.	
A. Forhøjelse af timelønnen ved de forskellige former for fritidsundervisning (bortset fra folkeuniversitetsforløb og -kursus).	
B. Honorar til ledere og disse pædagogiske medhjælpere.	
C. Forskellige andre ydelser.	
D. Konsulenter og medhjælpere.	
E. Lokaler og undervisningsudstyr.	
F. Undervisningsmateriel.	
G. Folkeuniversitetsvirksomheden.	
H. Brevskoler og TV-kredse.	
I. Uddannelse af oplysningsarbejds lærere.	
K. Samlet opgørelse over de forventede merudgifter.	

Kapitel 5.

<i>Sammendrag af udvalgets forslag m. v. . .</i>	103-115
A. Lovens sigte og navn.	
B. Fritidsundervisningens opgaver og indhold.	
C. Fritidsundervisningens skole- og oplysningsformer.	
D. Visse generelle forhold.	
1. Lærerkvalifikationer.	
2. Grundbøger og andre hjælpemidler.	
3. Elev- eller deltagerantal.	
4. Undervisningens omfang.	
5. Elevbetaling.	
6. Tilrettælgelsesformer.	
7. Godkendelsesmuligheder.	
E. Fritidsundervisningens initiativtagere.	
F. Løn- og ansættelsesforhold for lærere.	

G. Løn- og ansættelsesforhold for ledere.	
H. Løn- og ansættelsesforhold m. v. ved folkeuniversitetsvirksomhed.	
I. Oplysningskonsulenter.	
K. Amtsskoleledere og honorar til disse.	
L. Medhjælp for amtsskoleledere.	
M. Medhjælp for ungdomsskoleledere.	
N. Uddannelse af fritidsundervisningens ledere og lærere.	
O. Lokaler og undervisningsudstyr.	
P. Administration af fritidsundervisningen.	

Kapitel 6.

<i>Fortegnelse over bilag.</i>	117-161
Bilag 1. Oversigt over undervisnings- og fritidsforanstaltninger godkendt i henhold til lov om ungdomsskoler og aftensskoler m.v. 1960/61-1961/62-1962/63	118-121
Bilag 2. Finsk ret	122-123
Bilag 3. Norsk ret	124-126
Bilag 4. Svensk ret	127-130
Bilag 5. Notat om svensk rets regler om brevundervisning	131
Bilag 6. Engelsk ret	132-133
Bilag 7. Skrivelse fra Danmarks pædagogiske Institut	134
Bilag 8. Skrivelse fra Musikkommissionen	135-137
Bilag 9. Skrivelse fra amtsskolelederne	138
Bilag 10. Skrivelse fra amtsskolekonsulenterne	139
Bilag 11. Skrivelse fra aftenskoleudvalget til undervisningsministeren	140
Bilag 12. Skrivelse fra Bent Andersen, Gaardø og Ingolf Haubirk	141-142
Bilag 13. Skrivelse fra Dansk amatørteater Samvirke	143-145
Bilag 14. Bibliotekslovens muligheder for støtte til kulturel aktivitet udenfor bibliotekerne af Helge Stenkilde	146-147
Bilag 15. Oversigt over folkeskolens specialundervisning af I. Skov Jørgensen. .	148-149
Bilag 16. Notat om folkeuniversitetsvirksomheden i Danmark af H. Glahn . . .	150-154
Bilag 17. Status pr. 1/12 1964 over statskontrol af brevskoler	155-159
Bilag 18. Skrivelse til læreruddannelsesudvalget	160-161

Kapitel 1.

INDLEDNING

Ved undervisningsministeriets skrivelse af 3. november 1962 blev kommissoriet for det udvidede aftenskoleudvalg fastsat således:

»Det vil være udvalgets opgave at overveje voksenoplysningens struktur, vilkår og fag og fremkomme med forslag herom med henblik på den forestående revision af loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v., fastsat til folketingsåret 1964/65.

Det vil være udvalgets opgave tillige at fortsætte overvejelserne om de i det tidligere kommissorium for aftenskoleudvalget anførte spørgsmål om betaling i aftenskolen og afhjælpelse af den bestående mulighed for at normere faste stillinger på kommunernes skoleplaner for ledere af større aftenskoler.«

Den 16. februar 1961 nedsatte undervisningsministeren et udvalg, hvis opgave det skulle være at gennemdrøfte og tage stilling til betalingsspørgsmålet i aftenskolen samt overveje betimeligheden af eventuelle ændringer i aftenskolens fagkreds. Udvalget skulle endvidere have til opgave at overveje en eventuel nyordning af den bestående adgang til i henhold til undervisningsministeriets bekendtgørelse af 14. juni 1960 af lov om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. at oprette faste stillinger for ledere af større aftenskoler.

Dette udvalg fik følgende sammensætning: folketingsmand, nu undervisningsminister K. B. Andersen (formand).

Repræsentanter for folketing:
folketingsmand Poul Hansen (Grenå),
folketingsmand Helge Larsen,
folketingsmand Poul Thomsen,
folketingsmand Verner Sinnbeck,
folketingsmand Morten Lange.

Repræsentanter for oplysningsforbundene:
sekretær, nu programsekretær Bent Pihl,
Arbejdernes Oplysningsforbund,
kontorchef, nu generalsekretær Mogens Olsen, Folkeligt Oplysnings Forbund,
forretningsfører E. Wagner Jensen, Liberalt Oplysnings Forbund,
partisekretær S. Bjørn Hansen, Frit Oplysningsforbund.

Repræsentanter for Københavns Skoledirektion:

aftenskoleinspektør Chr. Biilmann,
medlem af Københavns skoledirektion,
kontorchef, cand. polit. Lauge R. Kallestrup, M. B.

Repræsentanter for kommunerne uden for København:

borgmester Sv. Aage Andersen, Den danske Købstadforening,
viceborgmester Ole Harkjær, Bymæssige kommuner,
sognerådsformand Ejner Petersen, De samvirkende Sognerådsforeninger i Danmark.

Repræsentant for Amtsrådsforeningen i Danmark:

amtsrådsmedlem, gårdejer Johs. Madsen.

Repræsentant for amtsungdomsnævnene:

amtsskolekonsulent J. Ingemann Petersen.

Repræsentanter for lærerorganisationerne:

kontorfuldmægtig Axel Petersen, Dansk Aften- og Ungdomsskoleforening,
konsulent for ungdomsundervisningen i Viborg amt, L. Ramsdal, Dansk Aften- og Ungdomsskoleforening,
overlærer Holger Rishave, Københavns kommunes ungdoms- og aftenskolelærerforening,
overlærer, nu undervisningsdirektør Hans Jensen, Danmarks Lærerforening,

sekretær Thea Skovgaard Christensen, Foreningen af danske Husholdningslærere.

Repræsentant for Dansk Husflidsselskab:
husflidsinspektør J. E. Larsen.

Repræsentant for de i Statens Husholdningsråd repræsenterede organisationer:
medlem af husholdningsrådet, Ingefred Juul Andersen.

Statskonsulent, nu professor ved Danmarks Lærerhøjskole, dr. phil. Roar Skovmand.

Inspektør ved undervisningsinspektionen, nu undervisningsinspektør i undervisningsministeriet David Pedersen.

Konsulent for ungdomsundervisningen i Ringkjøbing amt F. Martiny.

Kontorchef, nu afdelingschef i undervisningsministeriet V. Hammer.

Udvalgets sekretariat:

Fuldmægtig i undervisningsministeriet, nu ekspeditionssekretær i kulturministeriet H. Vilstrup.

Sekretær i undervisningsministeriet, nu dommerfuldmægtig Rasmus Kam.

Efter indstilling fra Folkeligt Oplysningsforbund blev forstander C. M. Andersen i juli 1961 beskikket til medlem i stedet for Mogens Olsen, og efter indstilling fra Danmarks Lærerforening afløste overlærer Ingolf Haubirk i februar 1962 Hans Jensen.

Udvalget nedsatte på sit første plenarmøde et underudvalg til at behandle aftenskolens fagkreds.

Der blev i aftenskoleudvalget af 16. februar 1961 afholdt i alt 2 plenarmøder og 3 underudvalgmøder.

Den 17. maj 1962 tilskrev aftenskoleudvalget undervisningsministeriet således:

»Ved aftenskoleudvalgets nedsættelse den 16. februar 1961 fik udvalget til kommissorium at overveje betalingsspørgsmålet i aftenskolens, dennes fagkreds samt adgangen til at oprette faste stillinger for ledere af større aftenskoler.

På første møde i udvalgets plenum den 28. februar 1961 nedsattes et underudvalg til at behandle aftenskolens fagkreds, og efter at dette udvalg nu har arbejdet i nogen tid, er der opstået tvivl om, hvorledes aftenskole-

udvalgets opgave, på grundlag af det tildelte kommissorium, kan løses.

Om spørgsmålet har der indenfor udvalget været ført nogle principielle drøftelser, der har resulteret i opstilling af følgende alternativer for udvalgets arbejde:

enten, at udvalget foretager en opregning af fagene med en mere løselig gennemgang af de fag, der har givet anledning til diskussion og kritik, og på dette grundlag foretager en drøftelse af betalingsspørgsmålet og normeringsspørgsmålet;

eller, at udvalgets kommissorium ændres, således at udvalget foretager en egentlig aftenskolestrukturdebat, omfattende aftenskolens, aftenhøjskole, foredragsrækker m. v. og fortsætter med en mere dybtgående behandling af de enkelte fag, betalingsspørgsmålet, normeringsspørgsmålet m. v.

Ved opstillingen af disse muligheder har man lagt vægt på, at det første alternativ, såvel efter kommissoriets ord som ifølge baggrunden for udvalgets nedsættelse, har været den tilsigtede opgave, mens det andet alternativ må findes ønskeligt under hensyn til den kommende revision af loven om ungdomsskoler og aftenskoler fastsat til folketingsåret 1964/65, det aktuelle behov for en indgående undersøgelse af hele voksenoplysningens og aftenskolens problemkreds samt fagkredsens nøje forbindelse med strukturelle og undervisningsmæssige problemer.

Efter at man har orienteret undervisningsministeren om disse overvejelser den 29. januar 1962, har spørgsmålet været behandlet i udvalgets plenum den 15. februar 1962, og på udvalgets vegne anmoder undertegnede formand herefter om en ændring af kommissoriet efter ovenstående.

Til orientering om de i udvalget herom fremsatte synspunkter vedlægges et eksemplar af referat af mødet i plenum.»

Den 3. november 1962 godkendte undervisningsministeriet, at udvalget fortsatte sit arbejde på grundlag af det side 7 anførte ændrede kommissorium.

Samtidig med ændringen af udvalgets kommissorium beskikkede undervisningsministeren Roar Skovmand som formand for udvalget i stedet for K. B. Andersen, der øn-

skede at fratræde, men som var villig; til at fortsætte som medlem.

Efter sin udnævnelse til professor ved Danmarks Lærerhøjskole den 1. september 1964 blev Roar Skovmand fritaget for hvervet som formand for udvalget, men indvilligede i at forblive som medlem.

Undervisningsministeren beskikkede herefter den 3. oktober 1964 David Pedersen som formand for aftenskoleudvalget.

Efter indstilling fra Socialistisk Folkepartis folketingsgruppe godkendte undervisningsministeriet i november måned 1962, at daværende folketingsmand, overlærer O. Mathiasen indtrådte som medlem i stedet for Morten Lange og efter indstilling fra Arbejderne Oplysningsforbund, at sekretær Bjarne Hedtoft indtrådte som medlem af udvalget i stedet for Bent Pihl, samt efter indstilling fra Dansk Aften- og Ungdomsskoleforening at aften- og ungdomsskoleinspektør Chr. Gaardø indtrådte i stedet for Axel Petersen.

Endvidere blev udvalget udvidet med følgende repræsentanter for nedennævnte organisationer:

Danmarks pædagogiske institut:
afdelingsleder Finn Rasborg.

Danmarks Radio:
programchef L. Bindsløv.

Folkeuniversitetsudvalget:
universitetslektor, nu docent dr. phil.
Henrik Glahn.

Gymnasieskolernes Lærerforening:
adjunkt, nu rektor B. Baunsgaard.

Bibliotekstilsynet:
bibliotekskonsulent Helge Stenkilde.

Under udvalgets arbejde er gårdejer Johs. Madsen afgået ved døden. I stedet er borgmester Gustav Jensen, Rødovre, indtrådt som medlem af udvalget.

Efter indstilling fra de respektive foreninger m. v. er der endvidere sket følgende ændringer i det udvidede aftenskoleudvalgs sammensætning:

Holger Rishave udtrådte den 15. januar 1963 og blev afløst af kommunelærer Anton Jensen, der den 20. september 1963 blev afløst af kommunelærer Bent Andersen.

Den 29. juli 1963 blev C. M. Andersen afløst af lærer Knud Bæk Thomsen, der den

2. april 1964 blev afløst af kontorchef Nils Aundal.

Svend Aage Andersen blev den 15. april 1964 afløst af borgmester Svend Nilsson.

I forbindelse med folketingsvalget den 22. september 1964 udtrådte Verner Sinnbeck og Helge Larsen af udvalget og blev afløst af folketingsmændene Poul Hartling og Svend Haugaard, som repræsenterende henholdsvis partiet venstre og partiet det radikale venstre.

Rektor for Danmarks Lærerhøjskole Ernst Larsen blev den 20. september 1963 beskikket som medlem af udvalget og blev den 2. december 1963 afløst af professor ved Danmarks Lærerhøjskole Carl Aage Larsen.

Den 3. oktober 1964 beskikkedes undervisningsdirektør H. Engberg-Pedersen som medlem af udvalget.

Efter sin udnævnelse til undervisningsminister er K. B. Andersen udtrådt af udvalget.

Som følge af kulturministeriets oprettelse og omorganiseringen af undervisningsministeriet har aftenskoleudvalget flere gange måttet skifte sekretærer.

Fuldmægtig Vilstrup og sekretær Rasmus Kam, forestod sekretariatsforretningerne fra den 16. februar 1961, idet dog Vilstrup udtrådte af sekretariatet med sin ansættelse i ministeriet for kulturelle anliggender.

Samtidig med ændringen i udvalgets kommissorium og sammensætning den 3. november 1962 beskikkedes viceinspektør Helge F. Pedersen, undervisningsministeriet, og sekretær G. L. Hyllum, undervisningsministeriet, som sekretærer for udvalget.

David Pedersen har fra tidspunktet for udvalgets udvidelse, indtil han overtog hvervet som formand, ledet sekretariatet.

Fra 1. december 1963 har fuldmægtig Ruth Ekhaug, undervisningsministeriet, bistået udvalgets sekretariat i stedet for Rasmus Kam. Den 1. februar 1964 afløste sekretær Tove Møller, undervisningsministeriet, G. L. Hyllum, og den 1. december 1964 beskikkedes endvidere sekretær Sv. O. Bruun, undervisningsministeriet, som sekretær for udvalget.

På det udvidede aftenskoleudvalgs 1. plenarmøde nedsattes et underudvalg med den opgave at udarbejde forslag til en fremtidig hovedstruktur for det oplysningsarbejde, det

vil være rimeligt at placere inden for rammerne af en revideret lov om ungdomsskoler og aftenskoler.

Strukturudvalget

fik følgende sammensætning: Ingefred Juul Andersen, Chr. Gaardø, Bjarne Hedtoft, Johs. Madsen, David Pedersen, Ingemann Petersen, Roar Skovmand (formand) og Poul Thomsen. Sekretær: C. L. Hyllum og Helge F. Pedersen, førstnævnte blev 1. februar 1964 afløst af Tove Møller.

Udvalget har holdt 11 møder.

På aftenskoleudvalgets 2. plenarmøde blev der nedsat 4 underudvalg til behandling af problemerne omkring læreruddannelsen, afgrænsningen af de forskellige oplysningsformers emnekreds, folkeuniversitetsvirksomheden og samarbejdet med det øvrige oplysningsarbejde samt brevundervisningens muligheder for samarbejde med T.V. Endvidere nedsattes en gruppe til drøftelse af de økonomiske problemer i forbindelse med strukturudvalgets forslag, bestående af repræsentanterne i udvalget for undervisningsministeriet og med deltagelse af henholdsvis lærer- og kommunerepræsentanterne.

Underudvalgenes sammensætning:

Læreruddannelsesudvalget

Thea Skovgaard Christensen, Chr. Gaardø, Bjarne Hedtoft, Carl Aa. Larsen, J. E. Larsen, Finn Rasborg, Roar Skovmand (formand), Knud Bæk Thomsen. Sekretær: Helge F. Pedersen.

Som særlig sagkyndige deltog højskoleforstander, nu undervisningsdirektør H. Engberg-Pedersen og faglig medhjælper vedrørende håndarbejdsundervisningen Erica Jensen i udvalgets møder.

Udvalget har afholdt 6 møder.

Emneudvalget

Ingefred Juul Andersen, Bjarne Hedtoft, E. Wagner Jensen, F. Martiny, Helge F. Pedersen (formand), L. Ramsdal, Poul Thomsen. Sekretær: C. L. Hyllum, den 1. februar 1964 afløst af Tove Møller.

Udvalget har afholdt 6 møder.

Repræsentanter for gymnastik- og idrætsorganisationerne har deltaget i et af udvalgets møder. Fra De danske Gymnastikfor-

eninger deltog højskolelærer Erik Knudsen, fra Dansk Idrætsforbund direktør Lundqvist og fra De danske Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforeninger forretningsfører Preben Christiansen. Endvidere har emneudvalgets sekretariat haft drøftelser med repræsentanter for Dansk Amatør Teater Samvirke ved sceneinstruktør Just Thorning og overlærer Møller Nicolajsen og for Musikkommissionen ved lektor Gunnar Heerup og sekretær H. Helsted.

Folkeuniversitetsudvalget

Henrik Glahn, Bjarne Hedtoft, F. Martiny, David Pedersen (formand).

Fuldmægtig" Henrik Kappel, undervisningsministeriet, deltog i udvalgets møder.

Udvalget har afholdt 5 møder.

Udvalget vedrørende

brevundervisningen i forbindelse med TV

L. Bindsløv, David Pedersen (formand), Helge Stenkilde.

Forstander J. Brinth, Henrik Kappel, programsekretær Bent Pihl, Danmarks Radio, og sekretær Ole Vernerlund, A. O. F., deltog i udvalgets møder.

Udvalget har afholdt 3 møder.

Efter at underudvalget vedrørende brevundervisningen i forbindelse med TV havde afgivet rapport til plenarudvalget, blev der i juni måned 1964 nedsat endnu et brevskoleunderudvalg efter forhandling med repræsentanter for aftenskoleudvalget, kontaktudvalget for undervisningsspørgsmål og undervisningsministeriet.

Udvalget vedrørende brevskoleundervisningens struktur, vilkår og fag

har haft følgende sammensætning: V. Hammer (formand), som repræsentant for såvel aftenskoleudvalget som kontaktudvalget for undervisningsspørgsmål, J. Brinth og H. Kappel, som repræsentanter for direktoratet for ungdomsundervisningen, David Pedersen, som repræsentant for aftenskoleudvalget, direktør Werner Rasmussen, Tilsynet med den tekniske undervisning og ekspeditionssekretær Gregers Thomsen, direktoratet for folkeskolen og seminarierne, som repræsentanter for kontaktudvalget for undervisningsspørgsmål, samt Ruth Ekhaug (sekretær).

Undervisningsdirektør O. I. Mikkelsen, un-

dervisningsministeriet, har deltaget i 2 af udvalgets møder og civilingeniør S. Lindhard, Tilsynet med den tekniske undervisning, har deltaget i 5 af udvalgets møder.

Underudvalgets opgave var dels med henblik på den forestående revision af loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. at overveje breviskoleundervisningens struktur, vilkår og fag og fremkomme med forslag herom, dels at søge at løse den af undervisningsministeriet gennem kontaktudvalget for undervisningsspørgsmål stillede opgave: en undersøgelse til belysning af breviskoleformens forskellige sider og fremsættelse af forslag til sådanne foranstaltninger, som med hjemmel i gældende lovgivning eller eventuelt gennem fremsættelse af lovforslag kan og bør gennemføres for at højne breviskoleundervisningens almindelige standard og sikre dens udvikling.

På det udvidede aftenskoleudvalgs 6. plenarmøde blev der givet sekretariatet bemyndigelse til at sammenkalde repræsentanter for bl. a. lærerorganisationerne til drøftelse af problemerne omkring reglerne vedrørende lokaler og undervisningsudstyr, visse enkeltproblemer vedrørende læreruddannelsen samt visse lønproblemer.

Medlemmer af udvalget, der tillige er medlemmer af folketinget (Poul Hansen, Poul Hartling og Svend Haugaard) har underskrevet betænkningen som deltagere i udvalgets forhandlinger, men ønsker i øvrigt at være frit stillet under hensyn til folketingets arbejde med et kommende lovforslag.

Det udvidede aftenskoleudvalg har afholdt 11 plenarmøder, og udvalget afleverede den 25. maj 1965 sin betænkning til undervisningsminister K. B. Andersen.

Kapitel 2.

DEN NUGÆLDENDE ORDNING I HOVEDTRÆK

Det lovmæssige grundlag for det frivillige oplysningsarbejde i aftenskoler, aftenhøjskoler m.v. er lov nr. 219 af 11. juni 1954, således som den er ændret ved lov nr. 150 af 13. maj 1959 og lov nr. 234 af 10. juni 1960. Oplysningsarbejdets gældende bestemmelser er samlet i en række bekendtgørelser og cirkulærer, hvoraf de vigtigste er:

Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 14. juni 1960 af lov om ungdomsskoler og aftenskoler m. v.

Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 28. juni 1960 om kommunale ungdomsnævn, amsungdomsnævn m. v.

Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 31. oktober 1960 om ungdomsskoler og aftenskoler m. v.

Undervisningsministeriets cirkulære af 14. november 1961 om kommunale lokaler, der stilles vederlagsfrit til rådighed for ungdomsforeninger og om tilskud til ungdomsforeningers egne eller lejede lokaler.

Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 10. januar 1962 om tilsyn med brevscole-undervisning.

Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 21. marts 1964 om teknisk forberedelseseksamen.

I det følgende bringes en kort fremstilling af:

I Oplysningsarbejdets indhold og former.

II Oplysningsarbejdets vilkår og tilskudsbestemmelser.

III Administration.

I. Oplysningsarbejdets indhold og former.

Loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. omfatter følgende oplysningsformer:

- A. Aftenskoler.
- B. Aftenhøjskoler.
- G. Foredragsrækker.
- D. Landbrugsfaglige skoler.
- E. Teknisk forberedelseskursus.
- F. Supplerende foredrag.
- G. Brevskoler.

A. Aftenskoler.

Aftenskolen har til formål at give en undervisning på frivilligt grundlag til personel over den undervisningspligtige alder for derefter at virke for den almindelige folkeoplysning. Der er i lov og bekendtgørelse dog anført en række begrænsende bestem-

melser vedrørende såvel elevemnernes kreds som selve fagkredsen. Vedrørende elevemnerne er det bestemt, at unge mellem 14 og 18 år skal tilskyndes til fortrinsvis at søge optagelse i ungdomsskolen, og aftenskolerne må ikke påføre ungdomsskolen konkurrence ved at oprette særlige hold for de 14-17 årige. Vedrørende aftenskolens undervisning gælder det, at den ikke må tage sigte mod nogen rettighedsgivende eksamen, at der normalt ikke kan meddeles egentlig erhvervsuddannelse, samt at mere speciel tilrettelagt undervisning ». . . der kun forfølger ensidige formål . . .« ikke kan godkendes. Det samme gælder hobbypræget virksomhed, som ikke har karakter af egentlig undervisning.

Ifølge ministeriets bekendtgørelse af 31. oktober 1960, III-B-9 kan den godkendende

myndighed fastsætte et maksimum for det timetal på holdene, i forhold til hvilket der kan gives tilskud. Dette sker i vid udstrækning. Som eksempel kan angives, at et amts-ungdomsnævn som maksimumstimetal for en del fag har fastsat følgende:

Kjolesyning, håndarbejde, vævning	60 timer
Porcelænsmaling, stoftryk, arbejde med peddigrør, horn- og tin-arbejde	40 timer
Tilvirkning af lampeskærme og andre småsløjdsfag	40 timer
Sløjd og træhusflid	100 timer
Bogbinding	60 timer

Der er ikke i loven angivet en fagrække, hvorfra aftenskolen skal hente sine fag; der er derimod anført 4 faggrupper, inden for hvilke undervisning kan gives: a) kulturelle og samfundsbetonede fag, b) almindelige skolefag, c) manuelle fag og d) erhvervsbetonede fag. Denne opdeling har dog først og fremmest betydning ved spørgsmålet om oplysningsorganisationernes adgang til iværksættelse af undervisning inden for samme faggruppe som andre aftenskoler i kommunen, jfr. lovens § 9, stk. 4.

For en række fag er der særlige bestemmelser: I fagene gymnastik samt sang og musik skal eleverne deltage i mindst lige så mange timer i et andet af aftenskolens fag. Såfremt der i sang og musik gives en teoretisk undervisning med normalt samme omfang som den praktiske, kan fagene dog godkendes som selvstændige fag. Sangforeningers og orkestres løbende øvelser godkendes ikke. Der kan fastsættes lignende bestemmelser om forholdet mellem den teoretiske og den praktiske del af undervisningen i andre fag.

Langt de fleste af de fag og emner, som søges godkendt som aftenskole, opnår denne godkendelse, da der er tale om fag, som naturligt kan placeres i en af de fire faggrupper. De godkendende myndigheder modtager dog hver sæson ansøgninger vedrørende fag, hvorom der opstår tvivl om berettigelsen af godkendelse på grund af fagets eller emnets specielle indhold og karakter.

Faget kan enten være af en så faglig art, at muligvis andre institutioner som f. eks. handelsskoler, tekniske skoler og de teknologiske institutter varetager denne undervisning (svejsekursus, kursus i varmeteknik etc.),

eller der kan være tale om emner, som kan karakteriseres som værende hobbybetonet (kortlæsning og orientering for motorkørende, kursus for lystfiskere etc.).

Hvor direktoratet modtager ansøgninger vedrørende faglige og erhvervsbetonede emner til afgørelse, rådfører man sig normalt med de styrelser, under hvem det pågældende emne henhører (f. eks. Uddannelsesrådet for ikke-faglærte arbejdere og Tilsynet med den tekniske undervisning).

B. Aftenhøjskoler.

Aftenhøjskolen er en aftenskole, der har til formål at give en videregående, til folkehøjskolen svarende undervisning med det sigte at give eleverne et personligt og medborgerligt dannelsesgrundlag. Undervisningen er alene baseret på samfundsmæssige og kulturelle emner.

Aftenhøjskolens undervisning må således falde inden for den for aftenskolen nævnte faggruppe a) kulturelle og samfundsbetonede fag, jfr. ovenfor, men samtidig er det en forudsætning for godkendelse som aftenhøjskole, at undervisningen sigter mod en medborgerlig, rent menneskelig oplysning, og at den er uden faglig eller praktisk sigte.

Aftenhøjskolens emner hentes oftest fra følgende emnegrupper: historie, litteratur, erhvervs- og samfundsgeografi, pædagogik og psykologi, ligesom musikforståelse og dramatik er yndede emner. Til en vis grad er aftenhøjskolens emner valgt ud fra aktuelle synspunkter. I sæsonen 1963/64 var således en lang række aftenhøjskolars emner helliget Fællesmarkedstraktaten og hundredåret for begivenhederne i 1864.

For nogle fag er der sat begrænsninger for anvendelsen af praktiske øvelser i undervisningen: sang og musik kan således kun godkendes som aftenhøjskole, når der i mindst halvdelen af tiden gives en teoretisk undervisning i faget omfattende hovedsagelig sangens og musikkens historie. I forbindelse med undervisning i kunstforståelse, kunsthistorie etc. kan indtil halvdelen af holdets timetal anvendes til praktisk undervisning i tegning og maling under forudsætning af, at de praktiske øvelser sker i nær tilknytning til den teoretiske undervisning. På tilsvarende måde godkendes det, at der i forbindelse

med undervisning i fag som litteratur, dramatik og teaterforståelse indøves skuespil i indtil halvdelen af undervisningstiden.

Denne opdeling i en teoretisk og praktisk undervisning volder især for dramatik store vanskeligheder at administrere, både for myndighederne og lærerne.

G. Foredragsrækker.

Da foredragsrækkerne med loven af 10. juni 1960 blev indført som en tilskudsberettiget oplysningsform, blev der fra visse sider udtrykt ængstelse for, at denne nye og på flere måder mindre krævende oplysningsform ville blive oprettet på aftenhøjskolens bekostning. Udviklingen har vist, at ængstelsen ikke var berettiget. Omfanget af foredragsrækker har ganske vist været stort, og det øges stadig, men antallet af aftenhøjskoler har siden 1960 stort set været det samme, (jfr. bilag 1), og der er intet, der tyder på, at foredragsrækkerne virker konkurrerende for aftenhøjskolen. Tværtimod synes det, som om de to oplysningsformer lokalt supplerer hinanden.

Foredragsrækken har som aftenhøjskolen til formål at give deltagerne et personligt og medborgerligt dannelsesgrundlag. Den kan alene baseres på samfundsmæssige og kulturelle emner, hvorfor dens emnekreds ligesom for aftenhøjskolen falder inden for den under aftenskolen nævnte faggruppe a) kulturelle og samfundsbetonede fag. Foredragsrækken adskiller sig fra aftenhøjskolen ved, at der ikke stilles krav om egentlig undervisning, og foredragene kan holdes af skiftende foredragsholdere.

Foredragsrækken må kun omhandle ét emne. Der må da være en sådan indbyrdes sammenhæng mellem de enkelte foredrag, at disse udgør en naturlig helhed. Afholdelse af en række spredte og kun løst sammenhængende foredrag vil ikke kunne godkendes. Det må konstateres, at det for en del initiativtagere er vanskeligt at overholde kravet om ét emne i en foredragsrække med 6 eller flere foredrag.

I de sidste par sæsoner har en række aftenhøjskoler og foredragsrækker behandlet emner i tilknytning til de af Danmarks Radio arrangerede TV-studiekredse.

D. Landbrugsfaglige skoler.

En skole, der oprettes af en landøkonomisk forening, og som giver undervisning i landbrugsfag og eventuelt andre fag, der står i forbindelse med landbruget og dets bierhverv kan godkendes som landbrugsfaglig skole. Undervisningen er beregnet for unge med ansættelse ved landbruget; men undervisningen står i øvrigt åben for alle.

I særlige tilfælde kan der dispenseres fra kravet om, at skolen skal være oprettet af en landøkonomisk forening.

Undervisningens hovedfag er landbrugsfag (f. eks. planteavl, husdyrbrug, maskinlære og driftsøkonomi). I indtil 1/4 af det samlede timetal kan der gives undervisning i fag med tilknytning til landbruget og dets bierhverv. Hertil medregnes fag som fjerkræ og kaninavl, biavl, frugtavl og emner som udstykning, landbrugsbygninger, prioritetsforhold, afsætning af landbrugsprodukter, skatteforhold og lignende.

Undervisning i almene fag som dansk og regning, historie og samfundslære kan ikke godkendes efter de særlige regler om landbrugsfaglig undervisning.

Undervisningen tilrettelægges normalt som vinterundervisning, men også sommerundervisning kan godkendes som et selvstændigt kursus.

Vinterundervisning kan eventuelt suppleres med en efterfølgende sommerundervisning. Ved en sådan supplerende sommerundervisning kan indtil halvdelen af undervisningstimerne anvendes til demonstrationer, markvandring og lignende som en praktisk illustration til undervisningen.

Et ikke ringe antal landbrugsfaglige skoler har de seneste år søgt godkendelse som almindelig aftenskole.

E. Teknisk forberedelseskursus.

På initiativ af Teknikerkommissionen blev der fra 1958 i medfør af den da gældende lovs forsøgsparagraf og efter bestemmelser fastsat i en bekendtgørelse af 21. april 1958 påbegyndt en forberedende undervisning til visse kortere tekniske uddannelser — en prøveforberedende undervisning sigtende mod teknisk forberedelseseksamen. Efter lovrevi-

sionen i 1960 har denne undervisning kunnet etableres i medfør af lovens § 26, hvor det udtales, at »... hvor særlige forhold gør det påkrævet, kan der efter de almindelige for ungdomsskolen eller aftenskolen fastsatte regler ydes tilskud til skoleformer, der efter nærmere af undervisningsministeren fastsatte retningslinier forbereder til eksamen«, jfr. bekendtgørelsen af 31. oktober 1960, kapitel VII. Den seneste nydannelse inden for forberedelsesundervisningen er bekendtgørelse nr. 92 af 21. marts 1964 om teknisk forberedelseksamen, hvis bestemmelser træder i kraft etapevis.

På grundlag af bestemmelserne i lov og bekendtgørelse er der landet over etableret tekniske forberedelseskursus; enkelte er oprettet af ungdomsskoler, en del som selvstændige kursus med egen ledelse, men de fleste i forbindelse med en eksisterende aftenskole.

Teknisk forberedelseksamen giver adgang til forskellige kortere tekniske uddannelser. Eksamen kan endvidere give grundlag for en række andre uddannelser. Eksamen omfatter skriftlige og mundtlige prøver i fagene dansk, regning, matematik samt mundtlige prøver i naturlære, engelsk og/eller tysk.

Undervisningen på teknisk forberedelseskursus omfatter de fag, hvori der skal aflægges prøve, i et omfang svarende til undervisningen i folkeskolen med de af forholdene nødvendiggjorte ændringer. Undervisningen afvikles normalt over en 2-årig periode og normalt som aftenundervisning. Et enkelt kursus er godkendt med 5 måneders dagundervisning, og to kursus har været godkendt som 3-årige kursus.

Eksamen tilrettelægges og forestås af en af undervisningsministeriet nedsat eksamenskommission.

Det er i bekendtgørelsen om teknisk forberedelseksamen bestemt, at elever, der har bestået mellemskoleeksamen eller højere eksamen, alene skal aflægge prøve i matematik og naturlære.

Indstilling til eksamen foretages af kursus. Det er en betingelse for at blive indstillet, at undervisningen ved vedkommende kursus har været fulgt på tilfredsstillende vis. Der er adgang for privatister til at indstille sig til eksamen.

Ved teknisk forberedelseksamen gives to

arter af bedømmelse: årskarakter og eksamenskarakter. Til privatister gives ingen årskarakter. Ved karaktergivningen anvendes 13-skalaen. Bevis for teknisk forberedelseksamen udstedes kun, når summen af karaktererne i skriftlig matematik, mundtlig matematik og naturlære for årskaraktererne for sig og eksamenskaraktererne for sig udgør mindst 18, og når summen af årskaraktererne for sig og eksamenskaraktererne for sig i de øvrige fag er mindst 5,5 gange disse karakterers antal.

F. Supplerende foredrag.

Såfremt en kommune stiller et beløb til rådighed for en stedlig aftenskole eller aftenhøjskole til indkaldelse af foredragsholdere, yder staten et tilsvarende beløb, dog højst 300 kr. pr. skole. I større kommuner kan dette beløb dog forhøjes indtil 600 kr.

Det er en betingelse for at opnå tilskud til sådanne supplerende foredrag, at disse ligger uden for det godkendte timetal.

Der ydes ikke tilskud til øvrige kulturelle arrangementer.

G. Brevskoler.

Til brevskoler, der drives i overensstemmelse med principperne for aftenskoler, kan der ydes statstilskud. Tilskuddet ydes normalt med 2 kr. pr. rettet undervisningsbrev, hvis indhold og omfang er godkendt af undervisningsministeren.

Brevskoler, der mod betaling giver en undervisning, der falder inden for aftenskolens fagkreds, men som ikke oppebærer tilskud efter foranstående regler, kan mod at underkaste sig tilsyn med brevskolens samlede undervisning opnå ret til at betegne skolen som statskontrolleret. Denne betegnelse kan også opnås af brevskolekursus, der sigter mod offentlige eller af det offentlige godkendte eksaminer, der ikke omfattes af den her omhandlede lov.

Efter forhandlinger i efteråret 1964 er der gennemført en ordning, hvorefter tilskudsnydende brevskoler også skal opfylde de for statskontrollerede brevskoler opstillede godkendelseskrav. For tiden har 6 brevskoler opnået ret til at føre betegnelsen »statskontrolleret«, jfr. bilag 17.

II. Oplysningsarbejdets vilkår og tilskudsbestemmelser.

For samtlige foran nævnte oplysningsformer - bortset fra brevskolerne — gælder en række fællesbestemmelser, som omfatter følgende:

- A. Godkendelsesbetingelser og -praksis.
- B. Tilskudsbetingelser.
- C. Tilskud og tilskudssatser.
- D. Diverse støttebestemmelser vedrørende
  - 1. lokaler
  - 2. ledere og lærere
  - 3. afholdelse af kursus
  - 4. muligheder for konsulentbistand.

For brevskolerne gælder i visse henseender en række særlige bestemmelser; disse er optaget som særlige underafsnit under ovenstående inddeling.

A. Godkendelsesbetingelser og -praksis.

For alle oplysningsformerne er det et stående krav for godkendelse, at undervisningen står åben for alle, og at den er vederlagsfri. Fra 1960 blev det endvidere fastsat, at elever, der følger undervisningen på aftenskoler, aftenhøjskoler eller landbrugsfaglige skoler, skal erlægge et mindre indskrivningsgebyr, der ikke må være mindre end 5 kr. pr. elev pr. hold. Et indskrivningsgebyr på 10 kr. må for tiden normalt anses for maksimum. Direktoratet for ungdomsundervisningen har dog i sæsonen 1963-64 godkendt enkelte skoler, hvor indskrivningsgebyret pr. elev pr. hold har andraget 12-15 kr. For foredragsrækkerne vedkommende er der i lov og bekendtgørelse intet udtalt om indskrivningsgebyret, men den gennemsnitlige gebyrstørrelse er p. t. ca. 8 kr.

Indskrivningsgebyret skal anvendes til dækning af administrationsomkostningerne samt til formål, der ligger i forlængelse af undervisningen, f. eks. til anskaffelse af undervisningsmateriel, indkaldelse af fremmede foredragsholdere og afholdelse af kulturelle arrangementer. Udgifter til de fornødne læremidler afholdes af eleverne.

Blandt godkendelsesbetingelserne kan der være grund til særlig at fremhæve forholdene vedrørende politiske eller religiøse emner, lokalerne, lærerlønnen, omfanget af undervisningen og kravet om egentlig undervisning.

Det er en forudsætning for godkendelse, at undervisningen *ikke antager karakter af agitation* for politiske eller religiøse retninger, men dette indebærer naturligvis ikke, at politiske eller religiøse emner ikke kan tages op i undervisningen.

Om *lokalerne* gælder det, at undervisning kun kan godkendes, dersom den råder over et for den pågældende undervisning passende lokale med lys, varme, rengøring, inventar, undervisningsmateriel samt eventuel fornøden skolebetjentbistand. Kommunerne har en række forpligtelser i så henseende, jfr. nedenfor under afsnit D.

For samtlige oplysningsformer med undtagelse af brevskolerne gælder, at der af den pågældende kommune eller en stedlig kreds må være sikret oplysningsarbejdet et *tilskud til lærerlønnen*. For aftenskolen og aftenhøjskolen skal det stedlige tilskud udgøre 1/3 af den godkendte timebetaling for undervisningen. Ved foredragsrækker skal tilskuddet udgøre halvdelen af foredragshonoraret, idet dog staten højst yder kr. 35,00 i tilskud pr. foredrag.

For landbrugsfaglige skoler gælder det, at en skole, såfremt den ikke ved sin oprettelse har mindst 15 elever, af den pågældende kommune eller en stedlig kreds må være sikret et nærmere fastsat tilskud. Såfremt skolen ved sin oprettelse har mindst 15 elever, og den er godkendt af amtsunddomsnævnet, er elevernes hjemstedskommuner pligtige at udrede det lokale tilskud i forhold til deres elevtal i skolen.

Det stedlige tilskud skal anvendes til lærerløn og må hverken direkte eller indirekte udredes af skolens elever, ligesom det ikke er foreneligt med loven, at det udredes af skolens lærere.

Mindstekravet til *undervisningens omfang* varierer efter oplysningsformerne: i aftenskolen og de landbrugsfaglige skoler skal undervisningen strække sig over mindst 20 timer, hvis den kun omfatter ét fag, og over mindst 40 timer, hvis den omfatter to, eventuelt flere fag. I aftenhøjskolen skal undervisningen omfatte mindst 24 timer, og antallet af foredrag i en foredragsrække skal andrage mindst 6.

For teknisk forberedelseskursus blev det

oprindelig bestemt, at undervisningen skulle omfatte:

dansk	120 lektioner
regning og matematik	400 lektioner
naturlære	200 lektioner
engelsk	145 lektioner

I den sidst udsendte bekendtgørelse om teknisk forberedelseseksamen (af 21. marts 1964) er der intet nævnt om timetallet, men under hensyn til indholdet af undervisningen kan det konstateres, at antallet af lektioner bibeholdes, eller snarere øges.

En af de vigtigste godkendelsesbestemmelser må siges at være *kravet om egentlig undervisning*. For samtlige oplysningsformer — med undtagelse af foredragsrækkerne og de supplerende foredrag — er det fremhævet, at der skal gives en egentlig undervisning, således at der fra elevernes side gøres et virkeligt arbejde.

Der er ikke i lov eller bekendtgørelse udformet en nærmere definition af, hvad en egentlig undervisning er, men der har især i de senere år udkrystalliseret sig en praksis, hvorefter en undervisning for at kunne blive karakteriseret som egentlig undervisning skal indeholde sådanne elementer, at eleverne ikke blot får præsenteret eller gennemgået nyt stof, men også får virkelige muligheder for helst på flere måder at bearbejde og indlære stoffet, således at dette kan føjes til det allerede lærte, så det bliver en organisk del af det.

En betydningsfuld betingelse for godkendelse er tillige, at de pågældende *lærere* må være i besiddelse af de fornødne *faglige og pædagogiske kvalifikationer*. Der kræves ikke lærereksamen eller lignende for at undervise i en aftenskole, men det bliver i stigende grad erkendt blandt aftenskoleundervisere, at et indgående kendskab til voksenundervisnings pædagogik og metoder er nødvendige, og fra den godkendende myndigheds side er man til stadighed vågen over for mulighederne for at stramme godkendelsespraksis i takt med opbygningen af forbedrede uddannelsesmuligheder.

Af yderligere godkendelsesbetingelser skal nævnes, at elever i aftenskolen, ved den landbrugsfaglige undervisning og på teknisk forberedelseskursus ved undervisningens begyndelse skal være over den undervisnings-

pligtige alder. Elever i aftenhøjskolen og deltagere i foredragsrækker skal — for at kunne medregnes i elevtalsgennemsnittet — være fyldt 18 år ved kursus begyndelse.

Ansøgning om godkendelse udfærdiges normalt på særligt skema og fremsendes med skolelederens underskrift gennem ungdomsnavn og kommunalbestyrelse til amtsundgdomsnavnet. For så vidt angår aftenskoler, landbrugsfaglige skoler og supplerende foredrag tager amtsundgdomsnavnet endelig stilling til ansøgningen, medens ansøgning om godkendelse af aftenhøjskoler, foredragsrækker, teknisk forberedelseskursus og brevskoler fremsendes til undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen. Denne ekspeditionsgang kan, navnlig i tilfælde hvor en ansøgning om godkendelse ikke imødekommes, virke mindre hensigtsmæssig, idet en skole meget ofte vil have påbegyndt sin virksomhed på forventet godkendelse, før afgørelsen fra de godkendende myndigheder foreligger.

Brevskoler, der søger om statskontrol og/eller tilskud, indsender ansøgning herom direkte til direktoratet for ungdomsundervisningen.

B. Tilskuds betingelser.

Betingelserne for at modtage tilskud til et godkendt hold er for de under afsnit I nævnte oplysningsformer: 1) at undervisningen er gennemført i overensstemmelse med den godkendte plan, 2) at holdet har gennemført undervisningen med et nærmere angivet mindste elevtals-gennemsnit. For aftenskoler, landbrugsfaglige skoler, aftenhøjskoler og teknisk forberedelseskursus er det krævede elevtalsgennemsnit 10 elever pr. time, medens det tilsvarende gennemsnitstal for foredragsrækkerens vedkommende er 20 elever pr. foredragsaften.

Fra kravet om elev- eller deltagergennemsnit kan den godkendende myndighed dog dispensere, når ganske særlige forhold gør sig gældende. Således kan hold i aftenskolen og på teknisk forberedelseskursus gå helt ned til 4 elever i gennemsnit pr. time (ved dansk undervisning for læseretarderede, for svagsynede og for svagthørende), og for aftenhøjskolen kan den godkendende myndighed undtagelsesvis godkende hold med mindst 8

elever i gennemsnit pr. time, f. eks. i tyndt befolkede egne.

Et elevtalsgennemsnit beregnes altid af de forud tilmeldte elever, dog kan elever, der møder senest den 2. undervisningsaften i aften- og aftenhøjskolen, normalt medregnes - hvorimod senere mødte elever kan deltage i undervisningen, men sædvanligvis ikke medregnes i elevtalsgennemsnittets beregningsgrundlag.

For at en statskontrolleret brevskole skal kunne opnå tilskud, må følgende betingelser være opfyldt: 1) der må i det forløbne år have deltaget mindst 50 elever i undervisningen, og denne må inden for samme tidsrum have omfattet mindst 500 besvarede og rettede undervisningsbreve, 2) der må være udbetalt skølvn lærere en løn, der ikke er væsentlig lavere end den for aftenskolen til enhver tid gældende timebetaling. En noget lavere timeløn end aftenskolens vil dog kunne godkendes under hensyn til, at lærere ved brevskoler er fritaget for det betydelige arbejde, der i almindelighed påhviler aftenskolelærere med undervisningens tilrettelæggelse, og 3) skolens regnskab for det undervisningsår, hvortil der søges tilskud, må være godkendt af undervisningsministeriet. Det vil herunder navnlig blive påset, at skolens udgifter til annoncering er holdt på et rimeligt niveau.

C. Tilskud og tilskudssatser.

Der er ifølge loven adgang til for flere af de ovenfor nævnte oplysningsformer at opnå følgende former for tilskud:

1. tilskud til lærerløn
2. tilskud til rejsegodtgørelse til lærere
3. tilskud til lederhonorar
4. tilskud til supplerende foredrag
5. tilskud til læremidler i særlige tilfælde
6. tilskud til etablering af særlige faglokaler.
7. tilskud til undervisningsmateriel.

De under 1-5 anførte tilskud omtales kort i det følgende; tilskud til lokaler og undervisningsmateriel omtales nedenfor i afsnit D-1 vedrørende oplysningsarbejdets lokaleforhold.

1. Tilskud til lærerløn.

For lærerlønsgudgifterne - der er oplysningsarbejdets dominerende udgiftspost - gælder en række bestemmelser, hvoraf den vigtigste kan siges at være den, der sikrer enhver godkendt aftenskole og aftenhøjskole, ethvert godkendt landbrugsfagligt kursus og ethvert godkendt teknisk forberedelseskursus, som opfylder de ovenfor under B anførte tilskudsbetingelser, ret til et lærerlønstilskud fra stat og skolefond. Lignende regler gælder for godkendte foredragsrækker, idet dog skolefonden ikke deltager i udredelsen af dette tilskud.

Minimumsbetalingen for en undervisningstime fastsættes til middeltallet pr. time mellem begyndelseslønnen - uden stedtillæg - og slutlønnen - med højeste stedtillæg - i lærerlønningens 2. lønklasse, dog således at beløbet afrundes til det nærmeste med 5 delelige tal. Middeltallet pr. time beregnes i forhold til 5/6 af det for folkeskolens lærere til enhver tid gældende pligtige timetal, idet 5 timer i aftenskolen og den landbrugsfaglige skole regnes lig 6 timer i folkeskolen. Lærerlønnen i aftenskolen udgør pr. 1. april 1965 23,70 kr. pr. time, medens minimumsbetalingen for en undervisningstime i aftenhøjskolen fastsættes til den til enhver tid gældende minimumsbetaling i aftenskolen med et tillæg på 50 %. Herefter udgør lærerlønnen i aftenhøjskolen pr. 1. april 1965 mindst 35,55 kr.

1954-lovens mulighed for at yde tilskud til en lærerløn, der overstiger minimumslønnen med indtil 50 %, blev bevaret ved lovrevisionen i 1960, men det blev pålagt administrationen at vise stærk tilbageholdenhed med brugen af denne mulighed for at yde forhøjet tilskud. I realiteten anvender man ikke denne forhøjelsesmulighed for aftenhøjskolens vedkommende, og i aftenskolen er brugen begrænset til tilfælde, hvor det er ønskeligt at sætte lærerlønnen i rimeligt forhold til lønnen ved stedlige skoler af tilsvarende karakter. I hovedstadsområdet og ganske få andre steder yder man i medfør af denne regel tilskud til en lærerløn, der er nogle få kroner større end minimumstime-lønnen.

Der kan ikke ydes refusion i forhold til en forhøjet timebetaling, som alene er begrundet i stedlige anciennitetsordninger.

Der er dog en skoleform, der nyder godt af denne mulighed for en forhøjelse på indtil 50 %, og det er teknisk forberedelseskursus, hvor direktoratet for ungdomsundervisningen efter indstilling fra de stedlige myndigheder og under hensyntagen til det med denne undervisning forbundne ikke ubetydelige rettearbejde i flere tilfælde har godkendt 10-50 % tillæg til gældende minimumsbetaling.

Ved undervisning i praktisk husgerning anses det for nødvendigt, at lærerinder af hensyn til undervisningens tilrettelæggelse er til stede på undervisningsstedet 1 time ud over selve undervisningstiden, enten før dens begyndelse, efter dens afslutning eller delt mellem disse to tidspunkter. Denne time bliver betalt som en almindelig undervisningstime.

Til foredragsrækker kan der fra statens side ydes tilskud med højst 35 kr. pr. foredrag, og dette er en tilskudssats, der er fastsat i selve lovteksten. Til brevskoler kan der ydes tilskud med 2 kr. pr. rettet undervisningsbrev, hvis indhold og omfang er godkendt af undervisningsministeriet. 2-kronerssatsen kan dog fraviges i tilfælde, hvor der enten er udført et større rettearbejde end normalt, eller hvor brevstørrelsen betinger dette.

For foredragsrækker og brevskoler afholder staten hele tilskudsudgiften, medens staten og skolefonden for de øvrige oplysningsformers vedkommende udreder lærerlønsstilskuddet, svarende til 2/3 af lærerlønsudgiften i forholdet 2:1.

2. Tilskud til rejsegodtgørelse til lærere.

Til tilrejsende lærere i aftenskolen, landbrugsfaglig undervisning, aftenhøjskolen og teknisk forberedelseskursus kan der ydes dækning af rejseudgifter ved benyttelse af offentlige transportmidler. For udgifter i forbindelse med benyttelse af eget befordringsmiddel ydes der tilskud i overensstemmelse med de for statens tjenestemænd gældende regler.

Tilskud fra staten ydes højst i forhold til en samlet kørsel med eget køretøj på 40 km pr. undervisningsgang. Tilskuddet ydes med 2/3 af udgifterne under forudsætning af, at den resterende trediedel afholdes af vedkommende kommune eller stedlige kreds, og højst med et beløb pr. undervisningstime svarende

til halvdelen af den til enhver tid gældende minimumsbetaling i aftenskolen.

Til foredragsholdere i foredragsrækker og til aftenskoleledere kan der ikke ydes tilskud til rejsegodtgørelse.

3. Tilskud til lederhonorar.

Til at forestå arbejdet med ledelse og tilrettelæggelse af aftenskoleundervisning, aftenhøjskoleundervisning, landbrugsfaglig undervisning og teknisk forberedelsesundervisning kan der ansættes en leder med et honorar, hvortil statskassen yder tilskud med halvdelen, såfremt kommunen eller en stedlig kreds yder den anden halvdel. Statens tilskud ydes dog kun, når skolen er godkendt med flere lærere, og når skolens samlede virksomhed inden for et skoleår har omfattet mindst 100 timer.

Statstilskuddet beregnes i forhold til antallet af tilskudsberettigede undervisningstimer pr. hold, der er påbegyndt i det forløbne skoleår. Statstilskuddet kan højst udgøre 5 % af det beløb, der fremkommer ved at multiplicere antallet af skolens undervisningstimer med den til enhver tid gældende minimumsløn i aftenskolen. Når timetallet overstiger 400, kan tilskuddet dog højst udgøre 4 % af beløbet for det overskydende antal timer.

Der kan ikke ydes tilskud til honorering af en foredragsrækkes leder, men honorering kan f. eks. ske med midler fra deltagernes indskrivningsgebyrer.

4. Tilskud til supplerende foredrag.

Tilskud til supplerende foredrag ydes med et beløb på halvdelen af honoraret for det enkelte foredrag, såfremt kommunen yder et tilsvarende beløb. Staten yder dog højst 300 kr. årlig pr. skole. Dette beløb kan i større kommuner forhøjes indtil 600 kr. årlig pr. skole. Tilskudsordningen administreres af amsungdomsnævnene.

5. Tilskud til læremidler i særlige tilfælde.

Udgiften til de fornødne læremidler i aftenskolen skal afholdes af eleverne, medmindre kommunalbestyrelsen har truffet bestemmelse om, at denne helt eller delvis afholder udgifterne.

Til husholdningsundervisning i aftenskolen, der gives efter en af undervisningsmini-

steren godkendt plan for elever mellem 14 og 18 år, yder staten tilskud til læremidler med halvdelen af udgiften, dog kun i forhold til et fastsat størstebeløb pr. elev. Dette beløb fastsættes for hvert finansår.

Efter at der i ungdomsskolen er indført en systematisk husholdningsundervisning for de 14-17 årige, er behovet for dette læremiddeltilskud stærkt svindende i aftenskolen.

D. Diverse støttebestemmelser.

Oplysningsarbejdets støttemuligheder er ikke begrænset til de ovenfor under G nævnte tilskud, idet der i henhold til de gældende bestemmelser eksisterer en lang række støttebestemmelser. Disse vedrører:

1. oplysningsarbejdets lokaler
2. ledere og lærere
3. afholdelse af kursus for ledere og lærere
4. muligheder for konsulentbistand.

1. Oplysningsarbejdets lokaler.

For så vidt angår aftenskoler, aftenhøjskoler og landbrugsfaglige skoler er kommunalbestyrelsen forpligtet til vederlagsfrit at stille lokaler - herunder faglokaler — med lys, varme, rengøring, inventar og eventuel fornøden skolebetjentbistand til rådighed - i fald den råder over lokaler. Hvor faglokaler som f. eks. skolekøkken eller sløjdløkal ikke er til rådighed ved kommunens skolevæsen, men det pågældende oplysningsarbejde har lejet sådant lokale af en under undervisningsministeriet hørende godkendt skole af anden art, er kommunen pligtig at godtgøre det pågældende oplysningsarbejde udgiften til en rimelig leje. Kommunale lokaler, til hvis opførelse der er ydet statstilskud, skal, i det omfang det er muligt under hensyn til skolernes egen anvendelse af lokalerne, stilles til rådighed for f. eks. foredragsrækker og supplerende foredrag.

Langt den største del af den samlede oplysningsvirksomhed afvikles i lokaler, der af kommunalbestyrelsen vederlagsfrit er stillet til rådighed i stedlige kommuneskoler. På mange måder fungerer denne ordning tilfredsstillende, og ofte skabes der et frugtbart samarbejde mellem folkeskolen og aftenskolen m. v. i brugen af lokaler og undervis-

ningsudstyr, men en stadig række forespørgsler til amtsunddomsnævne og undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen tyder på, at de gældende regler næppe er klart nok udformede, og at de i hvert fald ikke alle steder efterleves ganske.

For at animere til en stadig bedre udformning af gode lokaleforhold for oplysningsarbejdet er der i såvel folkeskoleloven (§ 63) som i lov om ungdomsskoler og aftenskoler (§§ 24 og 48) hjemmel til at yde tilskud til opførelse eller indretning og montering af lokaler. I medfør af sidstnævnte lovs § 25 kan der endvidere ydes tilskud til anskaffelse af særligt undervisningsudstyr; bevillingen er dog så lille i forhold til efterspørgslen, at direktoratet for ungdomsundervisningen i et meget stort antal tilfælde har måttet give afslag. Bevillingen var i 1964/65 på 165.000 kr.

2. Ledere og lærere.

For at give aftenskoler større fasthed i såvel ledelse som lærerkorps blev der med 1954-loven åbnet mulighed for at normere aftenskoleledere på kommunens skoleplan, at omregne timer i folkeskolen til timer i aftenskolen, at oprette faste lærerembeder på kommunens skoleplan for lærere beskæftiget i aftenskolen samt at yde særlige alders-tillæg til lærere, der som hovederhverv giver undervisning ved aftenskoler og lignende skoler.

Muligheden for at normere *aftenskolelederstillinger* er hidtil kun blevet brugt af kommuner til sikring af ledelsen af vedkommende kommunale aftenskole, og muligheden er ikke af kommunerne blevet anvendt over for privat aftenskolevirksomhed. Bl. a. dette forhold var medvirkende til, at det ved lovrevisionen i 1960 dels blev indskærpet, at normering af en leder af kommunal aftenskolevirksomhed ikke måtte medføre indskrænkning i private organisationers og enkeltpersoners adgang til at foranstalte aftenskolevirksomhed under egen administration, dels blev pålagt undervisningsministeriet at vise tilbageholdenhed med hensyn til normering af lederstillinger for aftenskoleundervisningen.

For tiden er der normeret aftenskoleinspektører i 6 kommuner; i 4 kommuner er der normeret aften- og ungdomsskoleinspek-

tører; og i 10 kommuner ungdomsskoleinspektører.

Omregning af folkeskoletimer til aftenskoletimer og oprettelse af *faste lærerembeder* på kommunens skoleplan for aftenskolelærere er for tiden ganske uudnyttede muligheder.

Det særlige alderstillæg skal ydes med 15 % tillæg til minimumslønnen efter 3 års tjeneste og 30 % tillæg efter yderligere 3 års tjeneste til lærere, der har aftenskoleundervisning som hovederhverv, hvorved forstås, at vedkommende har læst og modtaget statstilskud til mindst 600 årlige timer i de ovenfor krævede antal år. Efter oplysning fra amtsungdomsnævnene oppebærer for tiden 27 lærere 1. alderstillæg, og 72 lærere modtager 2. alderstillæg.

3. Afholdelse af kursus for ledere og lærere.

Som tidligere anført kræves der ingen bestemt pædagogisk uddannelse for at undervise i de under loven hørende oplysnings- og skoleformer, men der stilles krav om, at læreren skal være i besiddelse af de fornødne faglige og pædagogiske kvalifikationer. Det må siges at være en kendsgerning, at en meget stor del af underviserne i aftenskolerne m. v. ikke er i besiddelse af en pædagogisk uddannelse af længere varighed. Med pædagogisk uddannelse af længere varighed menes i denne forbindelse uddannelse på folkeskoleseminarier, frie lærerskoler, håndgeringsseminarier, husholdningsseminarier, visse højskoler og universiteternes læreruddannelse. Kun på et fåtal af disse uddannelsessteder gives i øvrigt undervisning i voksen- og ungdomspædagogik og -metodik.

I erkendelse af behovet for etablering af kursus af pædagogisk/metodisk karakter er der i medfør af lovens § 46 stillet et beløb til rådighed for landsorganisationer, der under gældende lov virker i ungdoms- eller aftenskoleundervisningens eller det frie ungdomsarbejdes tjeneste, for amtsungdomsnævn og ungdomsnævn til uddannelse af lærere og ledere. Bevillingen androg i 1960 300.000 kr. og i 1964 500.000 kr.

Til uddannelse af aftenskolelærere ansøges der i 1964/65 om knapt 600.000 kr.; der bevilgedes 370.000 kr. som tilskud.

4. Muligheder for konsulentbistand.

Der kan ydes oplysningsarbejdet konsulentbistand enten gennem særlige oplysningskonsulenter, ansat af oplysningsorganisationer, eller af konsulenter ansat af amtsungdomsnævnene.

Såfremt en *lands- eller landsdelsorganisation*, der har oplysningsarbejde som hovedformål, ansætter konsulenter med henblik på gennemførelse af almindeligt kulturelt arbejde under nærværende lov, kan staten af en stående bevilling på 200.000 kr. yde tilskud med halvdelen af den hermed forbundne lønningsudgift, dog højst i forhold til en løn svarende til slutlønnen i lærerlønningslovens 4. lønningsklasse. Det er dog en forudsætning for ydelse af tilskud til en fuld købstadslærarløn, at den pågældende stiller den væsentligste del af sin arbejdstid til rådighed for det heromhandlede arbejde. Der ydes ikke tilskud til konsulents udgifter til rejse, administration eller kontorhold. En sådan konsulentordning kan normalt kun godkendes for indtil 3 år ad gangen. I medfør af disse bestemmelser ydes der for tiden tilskud til konsulenter ansat af følgende oplysningsorganisationer: AOF (7 heltidskonsulenter, 2 deltidskonsulenter og 3 midlertidigt ansatte konsulenter, som modtager et mindre tilskud), FOF (1 heltids- og 1 deltidskonsulent), LOF (1 heltidskonsulent), Landbo-Forum (1 heltidskonsulent), Dansk Husflidsselskab (1 deltidskonsulent). Desuden ydes der tilskud til 2 heltids- og 4 deltidskonsulenter inden for fritidsforanstaltningernes område.

Amtsungdomsnævnene har adgang til enten at få oprettet en heltidskonsulentstilling på tjenestemandsbasis (lærerlønningslovens 6. lønningsklasse) eller at antage honorarlønnet medhjælp. For tiden er der oprettet heltidskonsulentstillinger af amtsungdomsnævnene for 19 amtsråds kredse og de deri liggende købstæder.

I. Administration.

I kommunerne uden for København henhører oplysningsarbejdet under følgende administrative led: Det kommunale ungdomsnævn (i visse tilfælde: det kommunale ungdomsskoleudvalg), kommunalbestyrelsen, amtsungdomsnævnet og undervisningsministeriet, herunder direktoratet for ungdomsundervisningen.

I København er der nedsat et ungdomsnævn, men aftenskolebestemmelserne m. v. administreres ganske af skoledirektionen, der også i vid udstrækning har overtaget undervisningsministeriets beføjelser.

I det følgende beskrives denne administration uden for Københavns kommune. Beskrivelsen omfatter:

A. Den kommunale administration.

1. Ungdomsnævnet, dets sammensætning og opgaver.
2. Kommunalbestyrelsens opgaver.

B. Amtsuniversitetsnævnet.

1. Nævnets sammensætning.
2. Det rådgivende aftenskoleudvalg.
3. Amtsuniversitetsnævnets opgaver.

G. Undervisningsministeriet.

1. Direktoratet for ungdomsundervisningen.
2. Undervisningsministeriets 1. departement.

A. Den kommunale administration.

1. Ungdomsnævnet.

a) I købstadkommuner uden for København og i landkommuner med bymæssig bebyggelse, hvor der er flere aftenskoler, består ungdomsnævnet af 5-9 medlemmer:

2 medlemmer valgt af og blandt kommunalbestyrelsen.

1 af kommunens fælleslærerråd valgt lærer, der så vidt muligt skal have været beskæftiget med ungdomsundervisning. Valgbar er enhver ved det stedlige offentlige skolevæsen eller ved en stedlig anerkendt privatskole fastansat lærer.

2 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen - med særligt henblik på fritidsforanstaltninger for ungdommen — efter indstil-

ling af de stedlige ungdomsforeninger, der virker for ungdommens almene oplysning og udvikling. Såfremt der i kommunen ikke findes sådanne ungdomsforeninger, afgør kommunalbestyrelsen, om der bør udpeges indtil 2 medlemmer til varetagelse af de omhandlede interesser.

2-4 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen efter indstilling af det nedenfor nævnte rådgivende aftenskoleudvalg.

Ungdomsnævnets formand udpeges af kommunalbestyrelsen blandt nævnets medlemmer.

Kommunalbestyrelsen nedsætter et udvalg - *det rådgivende aftenskoleudvalg* - der består af en repræsentant for hver enkelt af de stedlige oplysningsforbund og andre stedlige organisationer, der i sidste valgperiode har virket i aftenskoleundervisningen, samt lederen af den kommunale aftenskole. Indstillingsberettigede til aftenskoleudvalget er ikke blot organisationer, som har drevet godkendt aftenskolevirksomhed, men også organisationer, der på anden måde har virket til fremme af aftenskoleundervisningen, f. eks. bykredsene af Dansk Aften- og Ungdomsskoleforening.

b) I landkommuner uden bymæssig bebyggelse samt i kommuner, hvor der kun findes én aftenskole, består ungdomsnævnet af 3-8 medlemmer:

2 medlemmer valgt af og blandt kommunalbestyrelsen.

1 af kommunens fælleslærerråd valgt lærer, der så vidt muligt skal have været beskæftiget med ungdomsundervisning. Valgbar er enhver ved det stedlige skolevæsen eller ved en stedlig anerkendt privatskole fastansat lærer.

2 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen med særligt henblik på fritidsforanstaltninger efter indstilling af de stedlige ungdomsforeninger, der virker for ungdommens almene oplysning og udvikling. Såfremt der i kommunen ikke findes sådanne ungdomsforeninger, afgør kommunalbestyrelsen, om der bør udpeges indtil 2 medlemmer til varetagelse af de omhandlede interesser.

Udover de ovenfor nævnte medlemmer vælger kommunalbestyrelsen indtil 3 medlemmer efter indstilling af de stedlige op-

lysningsforbund, husholdningsorganisationer, husholdningsudvalg og andre stedlige organisationer, der i sidste valgperiode har virket i aftenskoleundervisningen.

Organisationer, der mener sig berettiget til at gøre indstilling om valg af medlemmer til ungdomsnævnet, indsender deres indstilling til kommunalbestyrelsen inden en af denne fastsat frist, der bekendtgøres i de stedlige blade. Kommunalbestyrelsen vælger derefter mellem de indstillede kandidater, bl. a. under hensyn til antallet af indstillende organisationer.

Forefindes ingen af de nævnte stedlige organisationer, kan nævnet bestå alene af de 3 førstnævnte medlemmer.

c) Nævnets opgaver.

På grundlag af indkomne indberetninger fra private sammenslutninger eller enkeltpersoner i kommunen om påtænkt oplysningsvirksomhed under loven, foretager ungdomsnævnet den evt. fornødne koordinering af den planlagte virksomhed, ligesom nævnet foretager indstilling til kommunalbestyrelsen om, i hvilket omfang det skønnes ønskeligt at oprette kommunale skoler og foredragsrækker.

Ansøgninger fra private sammenslutninger om godkendelse af planer for aftenskoler, aftenhøjskoler m. v. modtages og behandles af nævnet.

Nævnet har endvidere til opgave at føre tilsyn med oplysningsvirksomheden i kommunen og afgive erklæring om de spørgsmål vedrørende det heromhandlede oplysningsarbejde, som forelægges det af kommunalbestyrelsen.

Ungdomsnævnet kan i det omfang, der er behov derfor, oprette kursus til uddannelse af ledere og lærere ved oplysningsarbejdet.

2. Kommunalbestyrelsens opgaver.

Kommunalbestyrelsen har til opgave at behandle eventuelle indstillinger fra ungdomsnævnet om oprettelse af kommunale skoler og foredragsrækker.

Kommunalbestyrelsen skal på ansøgninger om godkendelse af oplysningsvirksomhed udtale, *hvorvidt kommunen agter at yde det pålagte stedlige tilskud til lærerløn og rejsegodtgørelse*, ligesom kommunalbestyrelsen skal udtale sig til ansøgninger om tilskud til lederhonorar, supplerende foredrag m. v.

En vigtig del af kommunalbestyrelsens opgave er at fordele de kommunale lokaler til oplysningsarbejdets forskellige skoler og hold.

B. Amtsunghomsnævnet.

1. Nævnets sammensætning.

For hver amtsrådskreds nedsættes et amtsungdomsnævn og 4 udvalg: Aftenskoleudvalget, ungdomsskoleudvalget, fritidsudvalget og udvalget vedrørende den landbrugsfaglige undervisning, som er rådgivende for nævnet med hensyn til lovens praktiske anvendelse inden for hvert udvalgs område.

Amtsunghomsnævnet består af 11 medlemmer:

a) 2 medlemmer valgt af og blandt amtsrådet.

b) 2 medlemmer som repræsentanter for de i amtsrådskredsen beliggende købstæder. Disse medlemmer vælges på samme måde som købstadrepræsentanterne i skolerådet.

c) Amtsskolekonsulenten.

d) Formændene for de 4 rådgivende udvalg samt yderligere 2 medlemmer valgt af og blandt medlemmerne af henholdsvis aftenskoleudvalget og ungdomsskoleudvalget.

2. Sammensætningen af det rådgivende aftenskoleudvalg.

Aftenskoleudvalget består af 7—11 medlemmer:

a) 6-10 medlemmer — repræsenterende by og land — valgt af amtsrådet efter fælles indstilling af de indenfor amtsrådskredsen værende oplysningsforbund, husholdningsorganisationer, husholdningsudvalg og andre organisationer, som i sidste valgperiode har virket i aftenskoleundervisningen, samt

b) 1 repræsentant for lederne af de kommunale aftenskoler, udpeget af de under punkt 1 a)– c) nævnte medlemmer af amtsungdomsnævnet.

Indstillingsberettigede til aftenskoleudvalget er ikke blot organisationer, som har drevet godkendt aftenskolevirksomhed, men også organisationer, der på anden måde har virket til fremme af aftenskoleundervisningen f. eks. amtsafdelingerne af Dansk Aften- og Ungdomsskoleforening, Danmarks

Lærerforenings lærerkredse i amtet og amtskredsene af Dansk Husflidsselskab.

Amtsrådet vælger blandt de indstillede 6-10 medlemmer under hensyn til antallet af indstillende organisationer.

3. Nævnets opgaver.

Amtsungdomsnævnet træffer bestemmelse om godkendelse af planer for aftenskoler, landbrugsfaglige skoler og supplerende foredrag, medens det udtaler sig om ansøgninger vedrørende aftenhøjskoler, foredragsrækker og tekniske forberedelseskursus. Amtsungdomsnævnet fører i samarbejde med de lokale nævn tilsyn med den heromhandlede oplysningsvirksomhed. Tilsynet er både af administrativ og pædagogisk art.

Amtsungdomsnævnet kan oprette kursus til uddannelse af ledere og lærere til undervisnings- og oplysningsvirksomhed. Amtsungdomsnævnet er endvidere berettiget til at udtale sig om alle spørgsmål vedrørende de heromhandlede skoler m. v. og forpligtet til at afgive erklæring om alle spørgsmål, der vedrører nævnte område, og som forelægges det af undervisningsministeren.

G. Undervisningsministeriet.

1. Direktoratet og dets opgaver.

Direktoratet for ungdomsundervisningen modtager og behandler godkendelsesansøgninger vedrørende aftenhøjskoler, foredragsrækker og teknisk forberedelseskursus, ligesom det er berettiget til at afgøre spørgsmål dets område vedrørende, som forelægges af ungdomsnævn, amtsungdomsnævn, kommunalbestyrelser, ledere og lærere i oplysningsarbejdet m. fl.

Direktoratet fører endvidere tilsyn med samtlige skole- og oplysningsformer, som henhører under loven.

Indtil 1. maj 1963 blev disse opgaver varetaget af undervisningsministeriets 1. dep. 5. kt. i samarbejde med statskonsulenten for undervisningsministeriet i sager vedrørende ungdomsundervisningen.

2. Departementets opgaver.

Departementet træffer afgørelse i sager af principiel karakter og fastsætter generelle regler.

Kapitel 3.

UDVALGETS OVERVEJELSER OG FORSLAG

Indledende bemærkninger.

Al hidtidig aftenskolelovgivning - anvisningerne om indretning af aftenskoleundervisning i skoleanordningerne af 1814, den første særlige aftenskolelov af 19. marts 1930, loven om tilskud fra staten og skolefondene til ungdomsskoler og aftenskoler af 11. maj 1935, loven om tilskud til aftenskoler af 4. juli 1942, loven om ungdomsundervisning ni. v. af 11. juni 1954 og den reviderede lov af 10. juni 1960 — hviler på det grundlag, at aftenskoleundervisning, det folkelige oplysningsarbejde på aftenskoler og korte aftenkursus, skal være frit og frivilligt. Staten har fra første færd igennem lovgivningen alene lagt tilskudsrammer og tilskudsmuligheder frem, medens man har overladt til oplysningsinteresserede kredse, foreninger, enkeltpersoner, organisationer med oplysningsarbejde som hovedformål eller kommuner at tage initiativet til et oplysningsarbejde som tilbud til befolkningen.

Frihed og frivillighed har således præget oplysningsarbejdet i aftenskolerne i halvdelen af århundrede, og *aftenskoleudvalget ønsker enstemmigt at bevare dette princip uændret i den kommende lovgivning.*

Derimod foreslår udvalget ændringer i bestemmelserne vedrørende oplysningsarbejdets

opgaver, vilkår og former, initiativtagere, ledere, lærere og konsulenter, lokaler og undervisningsudstyr, administration - samt det økonomiske grundlag.

Udgangspunktet for samtlige forslag har været en gennemgang og vurdering af de opgaver, som oplysningsarbejdet løser, samt indgående overvejelser om de opgaver, der faktisk kunne løses i disse skoleformer m. v., som har dette tilfælde, at voksne mennesker kan søge dem i deres *fritid*.

Aftenskoleudvalget må lægge så megen vægt på netop dette — at skoleformerne inden for den nye lovs rammer skal samle voksne mennesker i deres fritid — at man skal anbefale, at begrebet »fritidsundervisning« indgår i navnet på den nye lovgivning.

Udvalget har i det følgende ladet dette begreb stå som den samlende betegnelse for den virksomhed, man stiller forslag om.

Fritidsundervisningens opgaver, vilkår og former.

Aftenskoleudvalget ønsker at bevare både aftenskolen, aftenhøjskolen og foredragsrækkerne, men ønsker tillige en række nye former for fritidsundervisning i den kommende lov.

Baggrunden for forslagene har været omfattende overvejelser om hele fritidsundervisningens opgaver.

A. Fritidsundervisningens opgaver.

I det følgende redegøres for udvalgets overvejelser og forslag vedrørende:

1. Oplysningsarbejdet tidligere og nuværende hovedindhold.

2. Forslag om spærrereglernes bortfald.
3. En række nye opgaver.
4. Forholdet mellem teori og praktiske øvelser i visse musiske fag.
5. Visse forbehold.
6. Konklusion og forslag til formålsbestemmelse.

/. Oplysningsarbejdets tidligere og nuværende hovedindhold.

Aftenskolens fagkreds var oprindelig domineret af fagene dansk, regning og skrivning, men fra først i 1930'erne optog de praktiske og manuelle fag den største del af det årlige antal læste timer, og siden da har denne faggruppe optaget en stadig større del af det samlede timetal. I 1940'erne kom dog også sprogundervisningen og undervisningen i samfundsforhold for alvor ind i billedet, og i de seneste år synes det, som om de musiske fag er ved at vinde fodfæste. Denne udvikling er ikke overraskende, for aftenskolen var oprindelig en skole for den del af befolkningen, der ikke kunne supplere almue- og senere folkeskolens lærdom med undervisning i realskole, gymnasium eller på højskole, og i takt med opbygningen af en stadig bedre og mere omfattende folkeskole måtte behovene for undervisning i elementærfagene blive mindre udtalte. Lige så selvfølgelig måtte der vokse nye indlæringsbehov frem i forbindelse med arbejdstidens forkortelse, den stigende velstand og den voksende forbindelse med udlændet.

De musiske fags tiltagende omfang er også naturlig, når man betænker den øgede interesse og de øgede muligheder for alle former for kulturel og skabende virksomhed. Aftenskolens fagkreds har igennem tiderne været dikteret af elevernes behov, og fagkredsen har skiftet indhold i takt med ændringerne i disse. Sådan har det været, og sådan må det fortsat være i et virke, hvor eleverne kommer frivilligt ikke blot første, men hver eneste gang. *Aftenskoleudvalget ønsker ingen ændringer i dette, at arbejdets sigte og opgaver bestemmes af elevernes behov og interesser*, men det er også ud fra dette grundprincip, at udvalget må stille sig tvivlende over for betimeligheden af at opretholde den række spærreregler, som i lange tider har omgivet, og som stadig omgiver, fagkredsen, sigtet for og indholdet af op-

lysningsarbejdet, og det er på samme baggrund, at aftenskoleudvalget må stille forslag om, at man inden for rammerne af den nye lov får mulighed for at tage en række nye opgaver op - opgaver af folkeoplysende, uddannelsesmæssig og udviklende karakter.

2. Forslag om spærrereglernes bortfald.

Efter bestemmelserne om aftenskolens undervisning gælder det, at den ikke må tage sigte mod nogen rettighedsgivende eksamen, at der normalt ikke kan meddeles egentlig erhvervsuddannelse, samt at mere specielt tilrettelagt undervisning »... der kun følger ensidige formål ...«, jfr. undervisningsministeriets bekendtgørelse af 31. oktober 1960, om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. afsnit III, ikke kan godkendes. Det samme gælder hobbypræget virksomhed, som ikke har karakter af egentlig undervisning.

Under indtryk af et stadigt mere føleligt pres i form af et stigende antal ansøgninger om godkendelse af prøveforberedende undervisning og undervisning i nye fag og emner sigtende mod erhvervslivets behov - og især ud fra en vurdering af samfundsudviklingen og udviklingen af uddannelses- og undervisningsmulighederne — må man anbefale, at følgende spærreregler bortfalder:

- a. mod prøveforberedende undervisning,
  - b. mod erhvervsuddannelse,
  - c. mod undervisning, der forfølger ensidige formål,
  - d. mod hobbypræget virksomhed.
- a. Spærrereglen mod prøveforberedende undervisning.

Efter udvalgets opfattelse forudsætter et moderne industrisamfund, hvor der er et stort behov for specialuddannelser og for stadig omskoling og efteruddannelse, en kvalitet i almenuddannelsen som aldrig før. Det samme krav om solid almenuddannelse stilles af selve det at leve i et demokratisk samfund, hvor det enkelte menneske må tage et medansvar både igennem sin stemmeafgivning og ved daglig at tage stilling til en række samværsproblemer. Endelig stilles der store krav til almenuddannelsen, dersom fritiden skal bruges til dygtiggørelse og rig menneskelig udvikling.

Disse øgede krav til almenuddannelsen kan ikke opfyldes alene inden for folkeskolens

rammer. Udvalget ser med tilfredshed på udviklingen i folkeskolens 8.-9. og 10. klasser, hvor opdelingen i faste og valgfri fag ikke alene på bedre vis muliggør en dybdeboring i særlige fag og interesseområder for den enkelte elev, men også — hvad der ikke er mindre vigtigt — baner vej for en bedre erkendelse hos den enkelte af, at undervisning, almenuddannelse, er en proces, der ikke afsluttes ved folkeskolens ophør, men en proces, der må fortsætte livet igennem.

Aftenskoleudvalget har bemærket folkeskolens gode erfaringer med hensyn til afholdelse af frivillige, statskontrollerede prøver ved udgangen af 9. og 10. klasse, og udvalget har også noteret sig, at prøveafholdelsen ikke synes at have været til gene for den daglige undervisning, men tværtimod i det store og hele synes at have medført et mere udbyttegivende undervisningsforløb for alle parter.

Også erhvervslivets og visse erhvervsmæssige grunduddannelsers anerkendelse af 8.-9. og 10. klasseundervisning afsluttet med frivillige prøver har udvalget mærket sig. Endelig har de gode erfaringer såvel i ungdomsskolen som på teknisk forberedelseskursus med prøveforberedende undervisning i en række af de fag, der altid har dannet kærnen i almenuddannelsen overbevist udvalget om, at det er velbegrundet at anbefale, at prøveforberedende undervisning indgår som en naturlig bestanddel i fritidsundervisningen.

Man vil dog understrege, at man inden for rammerne af de nye bestemmelser kun ønsker mulighed for prøveforberedende undervisning, der er tilrettelagt i nøje overensstemmelse med de for undervisningen og prøven i øvrigt fastsatte regler, og man ønsker ikke at gribe ind på områder, hvor der allerede er tilstrækkelige muligheder for undervisning.

b. Spærrereglen med hensyn til erhvervsuddannelse.

På grundlag af lovens § 3, stk. 2 d, hvorefter undervisning kan gives indenfor: »erhvervsbetonede fag, f. eks. bogholderi, maskinskrivning, stenografi, samt erhverv, hvori der ikke undervises på de tekniske skoler, som f. eks. landbrug, havebrug, fiskeri,« har man i bekendtgørelsen af 31. oktober

1960 formuleret spærrereglen med hensyn til erhvervsuddannelse således:

»Aftenskolen vil normalt heller ikke kunne give en erhvervsuddannelse, idet en sådan undervisning hører hjemme på de dertil beregnede fagskoler (tekniske skoler, handelskoler m. v.). Hvor det drejer sig om erhverv, for hvilke der ikke er ordnet en egentlig uddannelse, eller hvor der ikke på stedet er tilrettelagt en sådan inden for det pågældende erhverv, vil det kunne godkendes, at aftenskolen giver erhvervsuddannelse.«

Disse bestemmelser har ikke været til hinder for, at der i flere tilfælde er givet erhvervsuddannelse inden for aftenskolen.

Aftenskoleudvalget er dog af den opfattelse, at undervisning af erhvervsmæssig karakter, som kan arrangeres i medfør af lærlingelovgivningen eller godkendes i henhold til bestemmelserne om kortere tekniske uddannelser, lovgivningen for uddannelse af ikke-faglærte arbejdere og efteruddannelse af faglærte arbejdere, ikke bør kunne godkendes inden for rammerne af en ny lovgivning om fritidsundervisning. Men udvalget vil samtidig anbefale, at der efter mønstret i bestemmelserne om de landbrugsfaglige skoler gives adgang for alle brancheområder til, når områdets organisationer er enige herom, inden for fritidsundervisningsrammer at oprette efteruddannelses- og ajourførende erhvervskursus, såfremt omfanget af disse er et sådant, at deltagerne ikke behøver at opgive eller forsømme deres erhverv eller beskæftigelse. Det må dog efter udvalgets formening være en forudsætning for en sådan ordning, at de respektive brancheområders landsorganisationer påtager sig ansvaret for undervisningens niveau, kvalitet og anvendelighed.

Da det over for udvalget er oplyst, at de landbrugsfaglige skoler i en række amter søger godkendelse som almindelige aftenskoler, og da udvalget endvidere er gjort bekendt med de seneste års statistiske oplysninger om denne skoleform, jfr. bilag 1, skal man anbefale, at der ikke i den kommende lov optages særbestemmelser om undervisning i landbrugsfag, men at bestemmelserne om erhvervsmæssige efteruddannelser udformes således, at landbrugsfaglig undervisning kan rummes indenfor disse.

c. Spærrereglen mod undervisning, der kun forfølger ensidige formål.

Da aftenskoleudvalget må tillægge enhver undervisning og oplysningsvirksomhed betydning, hvis den giver deltagerne mulighed for at engagere sig i stoffets behandling, og da man anser enhver form for undervisning, der giver mulighed for intensivt arbejde med et givet emne eller dele heraf for værdifuld, foreslår man denne regel ophævet. Til støtte herfor kan man også anføre, at det er yderst svært at skønne over, hvornår det drejer sig om en undervisning af den angivne karakter, hvorfor administrationen af bestemmelsen er vanskelig.

d. Spærrereglen mod hobbypræget virksomhed, som ikke har karakter af egentlig undervisning.

Aftenskoleudvalget anerkender betydningen af denne spærreregulering som led i bestræbelserne for at højne aftenskoleundervisningens kvalitet i så at sige alle aftenskolens manuelle fag. Udvalget finder det i høj grad ønskeligt, at de resultater, der hidtil er nået på dette felt, dels gennem kursusvirksomhed for undervisere, dels gennem tilsyns- og konsulentbesøg, ikke mindst inden for håndarbejdsfagene, fortsættes. Man må i denne forbindelse både pege på nødvendigheden af forbedringer i adgangen til kursus for undervisere, jfr. afsnit IV, og anbefale, at der skabes økonomiske muligheder for en udbygning af såvel direktoratet for ungdomsundervisningens som amtsungdomsnævnenes og oplysningsorganisationernes konsulenttjeneste, jfr. afsnit III, D og VI, D.

Efter de opnåede resultater og de fortsatte bestræbelser på dette felt går udvalget ind for, at spærrereglen udelades i den kommende lovgivning. Man ønsker ikke den hobbyprægede virksomhed uden undervisningskarakter ind i selve aftenskolen — her må kravene om egentlig undervisning, lærer kvalifikationer, undervisningsplan m. m. endda gerne skærpes noget - men udvalget finder, at der er betydelige værdier at hente i en hobbypræget virksomhed, hvor voksne mennesker i fællesskab arbejder med gøremål, som den enkelte selv har opstillet målsætningen for, og som vedkommende alene har ansvaret for. I en sådan virksomhed vil der være behov for en

kvalificeret instruktør samt værktøj og inventar i et passende værkstedsrum.

Man er af den opfattelse, at fællesskab og samvær er betydelige goder i det moderne samfund, og man finder, at der i et *fællesskab* af mennesker, der i deres fritid arbejder med beslægtede gøremål, kan hentes værdier, der er af lige så stor betydning som et undervisningssamvær. Det er derfor naturligt at legalisere sådanne fritidsgrupper inden for rammerne af en kommende lovgivning om fritidsundervisningen. Udvalget er af den opfattelse, at en sådan virksomhed vil kunne tiltrække både mennesker, der f. eks. i aftenskolen har lært et fags grundlæggende teknik, og mennesker, der har behov for manuelle sysler, men som ikke - måske på grund af manglende behov for egentlig undervisning - hidtil har søgt aftenskolen eller andet oplysningsarbejde. Hertil kommer, at legaliseringen af fritidsgruppevirksomhed vil lette bestræbelserne for at højne den undervisningsmæssige kvalitet i selve aftenskolen.

Det er først og fremmest spørgsmålet om, hvorvidt der gives en egentlig undervisning eller ej, der bør skille aftenskole og fritidsgrupper. Det kan her nævnes, at når det gælder den manuelt betoned virksomhed, er udvalget enig om, at kravet om en egentlig undervisning er opfyldt, når der - under hensyn til den enkelte elevs standpunkt - gives en individuel undervisning inden for rammen af en samlet undervisningsplan. I modsætning hertil er den enkelte deltagers ønsker afgørende for virksomheden i fritidsgruppen, medens den til gruppen knyttede instruktørs opgave kun er af rådgivende og vejledende natur. Man vil dog i denne forbindelse tillige nævne, at man også lader et andet forhold skille, nemlig elevbetalingen, jfr. nærmere herom side 62.

Et mindretal (Baunsgaard) kan fuldt ud tilslutte sig betragtningerne om det værdifulde i den hobbyprægede virksomhed og anden fritidsbeskæftigelse, jfr. bemærkningerne side 50 om ældre, f. eks. folkepensionister, men er tilbøjelig til at mene, at reglerne om sådan virksomhed bør optages i en særlig lov.

3. En række nye opgaver.

Som tidligere anført lægger aftenskoleudvalget afgørende vægt på dels at bevare det nuværende indhold i aftenskolen, aftenhøj-

skolen og foredragsrækkerne, dels at få gældende spærrebestemmelser mod forskellige former for formålsbestemt undervisning eller virksomhed ophævet, idet udvalget har den opfattelse, at det herigennem vil blive muligt fremover at tilfredsstille væsentlige undervisnings- og oplysningsbehov. Udvalget finder det imidlertid ønskeligt, at man ved udvidelsen af oplysningsarbejdets sigte og indhold ikke standser herved, men yderligere giver plads for løsningen af de hidtidige opgaver under nye former og af en række nye opgaver, som det vil være naturligt at tage op i skoleformer m. v., der henvender sig til voksne mennesker og søges af disse i deres fritid.

Aftenskoleudvalget mener, at de nye opgaver foreløbig kan opgøres til følgende:

- a. Specialundervisning - undervisning af handicappede.
- b. Oplysning om forskning og videnskab.
- c. Studiekredsarbejde.
- d. Samarbejde med TV.
- e. Uddannelse og undervisning på brevskeoler.
- f. Hensyntagen til særlige befolkningsgrupper.
- g. Supplerende foredrag og andre kulturelle arrangementer.

De nye opgaver er af vidt forskellig karakter, men har dog det tilfælles, at de ingenlunde er ukendte for oplysningsarbejdets ledere, lærere og konsulenter. Allerede under den nugældende lov spørges der ikke sjældent efter disse opgaver, og oplysningsarbejdet prøver efter bedste evne at løse opgaverne. Hvad aftenskoleudvalget ønsker er dels at skabe hjemmel for, at oplysningsarbejdet tager sig af disse opgaver, dels at der sikres sådanne vilkår, at opgaverne kan løses tilfredsstillende.

- a. Specialundervisning - undervisning af handicappede.

Aftenskoleudvalget har med interesse gjort sig bekendt med folkeskolens igangværende bestræbelser for at etablere specialundervisning som en integrerende del af den øvrige folkeskoleundervisning, ligesom udvalget har noteret sig bestræbelserne for inden for ungdomsskolens rammer at placere specialundervisning ganske på linie med de øvrige former

for ungdomsskoleundervisning. Udvalget er klar over, at specialundervisningen i folkeskolen er under opbygning, og at ungdomsskolen først står overfor påbegyndelsen af en egentlig specialundervisning, men man finder det alligevel meget vigtigt, at der allerede nu skabes mulighed for inden for oplysningsarbejdets rammer at kunne etablere specialundervisning for voksne på linie med og i fortsættelse af folkeskolens og ungdomsskolens specialundervisning. Det er over for udvalget oplyst, at folkeskolens specialundervisning i 1962 omfattede godt 45.000 elever. En væsentlig del af eleverne overvinder de specielle vanskeligheder i en sådan grad, at der ikke siden opstår behov for specialundervisning. Men en del elever har blivende handicap, og for disse elever vil det være af største betydning, at der tilbydes dem muligheder for fortsat specialundervisning ud over de første ungdomsår.

Efter udvalgets formening bør der skabes muligheder for specialundervisning for følgende grupper af handicappede medborgere:

læseretardedede
bevægelseshæmmede
svagthørende
svagtseende
talehæmmede
intelligensretardedede.

Udvalget finder, at der tillige bør være mulighed for en generel lettelse i adgangen til alle former for fritidsundervisning for så vidt angår voksne intelligensretardedede.

Aftenskoleudvalget finder det meget ønskeligt, om adgangen til at etablere specialundervisning for voksne udbygges, således at der med samme adgangsvilkår som nu, hvor det er den enkeltes behov, der er afgørende, kan etableres specialundervisning på ganske små hold. Tiden er vel næppe inde til, at der inden for den nye lovs rammer skabes mulighed for godkendelse af enkeltmandsundervisning, men man anser det for betydningsfuldt, at der etableres en nær kontakt om pædagogiske problemer til den under særforsoget etablerede specialundervisning.

- b. Oplysning om forskning og videnskab.

Aftenskoleudvalget må tillægge det megen betydning, at de resultater, som den viden-

skabelige forskning frembringer, og de metoder, man betjener sig af i forskningen, bliver kendt af så vide kredse i befolkningen som muligt, og på denne baggrund foreslår man i den kommende lov om fritidsundervisning tilvejebragt hjemmel for folkeuniversitetsvirksomheden i form af universitetskursus, forelæsningsrækker og enkeltforelæsninger.

Udvalget tilsigter med sit forslag ud over det ovenfor anførte at give folkeuniversitetsvirksomheden et omfang svarende til størst mulig forelæserkapacitet, en mere ligelig udbredelse over hele landet samt lovbestemte økonomiske arbejdsvilkår.

c. Studiekredsarbejde.

Studiekredsformen har siden 1942-loven været kendt som en tilskudsberettiget arbejdsform i oplysningsarbejdet, men studiekredsen som sådan har aldrig været særlig begunstiget i forhold til almindelig aftenskolevirksomhed i lovgivningen.

Det er karakteristisk for studiekredsen, at den er en metode til at søge oplysning i fællesskab, at deltagerne kan mødes i et samarbejde og fælles forsøg på at trænge ind i et emne, og at deltagerne sammen må læse, tale, lytte, samtale sig til en konklusion eller i hvert fald belysning af et emne eller stofområde. Det er sagt om studiekredsarbejdet, at dets bedste frugter er: viden og kundskab om målet og vejen samt forståelse af fri kritik og skabende eller kritisk selvtænkning.

Studiekredsen, der fordrer et godt grundmateriale og en kvalificeret leder, kan være en umiddelbar skole i demokrati og organisation, og på denne baggrund må aftenskoleudvalget anbefale, at studiekredsen fremhæves og begunstiges på særlig måde i den kommende lovgivning.

d. Samarbejde med TV.

Aftenskoleudvalget ser med tilfredshed, at der ikke er et modsætningsforhold mellem TV og det frivillige oplysningsarbejde, men at der tværtimod udfoldes stærke bestræbelser for at få etableret et egentligt samarbejde på områder, hvor et sådant er naturligt. Fra fjernsynets side er TV-mandags-serierne, brochurerne m. v. om disse, udtryk for sam-

arbejdsbestræbelser, og fra oplysningsarbejdets side har man bestræbt sig på at muliggøre en elastisk tilrettelæggelse af oplysningsarbejdet i tilslutning til de enkelte fjernsynssener.

Mange gode resultater er nået i samarbejdet, men man mener dog at kunne konstatere, at fjernsynet endnu ikke for alvor hverken er kommet ind i oplysningsarbejdets skoleformer eller i synderlig grad har præget selve oplysningsarbejdets indhold, udformning eller forløb. Udvalget finder det ønskeligt, at disse samarbejdsbestræbelser fortsættes - og ikke mindst da, når oplysningsarbejdet i TV udvides med uddannelses- og undervisningsudsendelser - men overvejelserne om forholdet mellem TV og det folkeoplysende arbejde i henhold til aftenskolebestemmelserne m. v. har ført udvalget ind på den tanke, at man ved den kommende lovgivning måtte gøre det muligt at etablere et oplysningsarbejde i tilslutning til fjernsynsudsendelser netop der, hvor der er flest seere - i hjemmene. Med den udviklede teknik inden for fjernsynet, der gør det muligt i stigende grad at producere oplysningsudsendelser m. v. i meget god tid før udsendelsestidspunktet, og med den udviklede brevundervisningsteknik og brevskole-etik, som i hvert fald de statskontrollerede brevskoler har som kendetegn, mener aftenskoleudvalget, at der er god baggrund for at foreslå, at der inden for rammerne af den nye lov skabes godkendelses- og tilskudsvilkår for et oplysningsarbejde, der er en kombination af TV og brevundervisning. Oplysningsarbejdet skulle foregå sådan, at de gennem fjernsynet meddelte synspunkter, kendsgerninger m. v. yderligere suppleres og bearbejdes gennem korte brevskoleinformationer* og spørgsmål i tilslutning til det set, samt følges op af mulighed for besvarelse af de stillede spørgsmål og kontrol med eller rettelser af de afgivne svar ved kvalificerede brevskolelærere ved statskontrollerede brevskoler.

Der er pr. 1. februar 1965 ca. 1.025.000 indregistrerede fjernsynsapparater, og fjernsynets ugentlige sendetid er 25-30 timer. En kombination af fjernsyn og brevskole, der henvender sig til hjemmene, vil uden tvivl kunne give mulighed for en omfattende folkeoplysningsvirksomhed.

e. Uddannelse og undervisning på brevskoler.

Brevskoleundervisning bør efter aftenskoleudvalgets opfattelse fortsat falde inden for rammerne af lovgivningen for det frivillige oplysningsarbejde, først og fremmest fordi brevskoleundervisning er fritidsundervisning, men også fordi oplysningsarbejdets administrative led og de folkeoplysende organisationer kan være befordrende for forståelsen af og kendskabet til brevskoleundervisningens muligheder og vilkår. Udvalget er blevet orienteret om udviklingen i arbejdet med de statskontrollerede brevskoler, jfr. bilag 17, og man kan udtrykke tilfredshed med de resultater, der foreløbig er nået på dette område. Men samtidig finder man det ønskeligt, at arbejdet med brevskolerne intensiveres, således at alle, der bruger dele af deres fritid til uddannelse, undervisning eller oplysning via brevskolearbejde, i videst muligt omfang kan sikres en betryggende garanti for undervisningens værdi og kvalitet samt rimelighed i eventuelle betalingsvilkår m. v.

Brevskolelovgivningen tog oprindelig alene sigte mod de brevskoler, som meddelte undervisning i aftenskolens og aftenhøjskolens fag og emner, men med 1960-lovgivningen blev der også plads for såvel brevundervisning i emner uden for aftenskolens fagkreds som for brevskolekursus, der sigter mod offentlige eller af det offentlige godkendte eksaminer.

Udvalget billiger ganske denne udvikling og ønsker den støttet i det hele.

/ . Elevkredsen - herunder hensyntagen til særlige befolkningsgrupper.

Medens aftenhøjskolen og foredragsrækkerne hidtil alene har henvendt sig til mennesker, der er fyldt 18 år, har aftenskolen, når der bortses fra visse begrænsninger med hensyn til de 14-17-årige, haft alle over undervisningspligtig alder som elevemner. Aftenskoleudvalget ønsker præciseret, at al virksomhed - oplysnings-, undervisnings-, uddannelses- eller instruktionsvirksomhed tilrettelægges for voksne mennesker. Hold for 14-17-årige bør efter udvalgets formening ikke kunne godkendes, men unge må ikke forment adgang til hold, der er tilrettelagt for voksne.

Under overvejelserne om elevemner er det i øvrigt kommet til at stå klart for udvalget,

at der i hvert fald er tre befolkningsgrupper, som arbejdet under gældende lov ikke er nået ud til.

En gruppe udgøres af de søfarende. Størstedelen af den danske handelsflådes skibe har relativ kort sejltid med intensivt arbejde for de ombordværende, når skibene er i havn, men mandskabet på tankskibe og andre skibe på langvarige sejlads (ca. 100 skibe) må anslås til ca. 4.000 mand, og for at muliggøre denne befolkningsgruppes deltagelse i fritidsundervisning ønsker udvalget indført visse særegler.

Vedrørende særlig hensyntagen til *handicappede* har udvalget allerede ovenfor, jfr. punkt a, anført sine ønsker og forslag vedrørende specialundervisning inden for rammerne af den nye lov om fritidsundervisning m. v.

Men ét er en særlig tilrettelagt undervisning, noget andet er mulighederne for at deltage i den ordinære, øvrige del af fritidsundervisningen. Der er i Danmark antagelig henved 45.000 stærkt gangbesværede, 4.400 blinde og 6.000 døve og tunghøre. Denne del af samfundets borgere er i det store og hele afskåret fra at deltage i aftenskoleundervisning m. v. Aftenskoleudvalget må stærkt anbefale, at man søger at skabe bedre muligheder for de handicappedes deltagelse i fritidsundervisningen, bl. a. derved at der indføres særlige deltagesvilkår for handicappede, f. eks. kørselshjælp, tilskud til særligt materiel m. v., og man bør i det hele lægge vægt på, at fritidsundervisningen skal være et reelt tilbud også til handicappede.

Aftenskoleudvalget har tillige overvejet de ældres, f. eks. *folkepensionisteryles*, muligheder for at deltage i fritidsundervisningen. Efter udvalgets skøn er der især to forhold, der virker hindrende for de ældres deltagelse i aftenskoler m. v. Den ene hindring er kravet om egentlig undervisning, den anden er vanskelighederne ved at få godkendt fritidsundervisning andre steder end på folkeskolerne. Aftenskoleudvalget har foran anbefalet, at spærreglen mod hobbypræget virksomhed bortfalder, og man har foreslået indførelsen af fritidsgruppevirksomhed for voksne som mulighed under loven. Udvalget vil i fortsættelse af dette forslag anbefale, at ældre, f. eks. folkepensionister, får en lettere adgang til alle fag og emner inden for af-

tenkskolen samt adgang til aftenskolens fagkreds inden for fritidsgrupperne. Med hensyn til den lokalemæssige placering af fritidsundervisningen for ældre må man anbefale, at der administreres smidigt med de ældre medborgeres tarv som udgangspunkt.

g. Supplerende kulturelle arrangementer.

Med tilskudsmæssig støtte i loven afholder mange aftenskoler »supplerende foredrag med fremmede foredragsholdere,«, og uden støtte arrangerer et stigende antal skoler og ungdomsnævn kulturelle arrangementer i form af filmrækker, kunststillinger, koncerter o. lign. Ikke få aftenskoler eller ungdomsnævn har endvidere særlige teateraftener eller billetkøbsordninger, og som noget nyt arrangeres der også nogle få steder ture og rejser i tilslutning til f. eks. vinterens aftenhøjskoleundervisning.

Udvalget finder det særdeles ønskeligt, at den nye lov udformes således, at den ikke alene rummer alle former for oplysningsarbejde og fritidsundervisning, men tillige sådan, at den tilskynder nævn og skoleformer - i fællesskab, hvor dette er naturligt — til at arrangere supplerende kulturelle arrangementer i tilslutning til fritidsundervisningen, som jo i sig selv også er udtryk for kulturelle bestræbelser og virksomhed.

4. Forholdet mellem teori og praktiske øvelser i visse musiske fag.

I de gældende bestemmelser er der fastsat særregler for forholdet mellem teoretisk gennemgang og praktiske øvelser for undervisning i fagene sang og musik i aftenskolen, sangens og musikkens historie i aftenhøjskolen samt i samme oplysningsform: kunstforståelse, dramatik eller litteratur. Det er endvidere bestemt, at sangforeningers og orkestres løbende øvelser ikke kan opnå godkendelse som tilskudsberettiget undervisning.

Særreglerne har til stadighed voldt besvær såvel i de kredse, der har ønsket at tilrettelægge deres virksomhed inden for lovens rammer, som i de forskellige administrative led, der har til opgave at godkende og at føre tilsyn med den godkendte virksomhed, jfr. i øvrigt henvendelserne fra Musikkommissionen og Dansk Amatør Teater Samvirke, bilag 8 og 13.

Aftenskoleudvalget foreslår, at bestemmel-

serne om et forud fastsat forhold mellem teoretisk gennemgang og praktiske øvelser bortfalder, og man foreslår endvidere, at der på visse nærmere betingelser gives såvel sangforeningers som orkestres løbende øvelser plads inden for den nye lovs rammer.

Udvalget foreslår disse ændringer, da det - for at bruge Musikkommissionens udtryk - må anse den aktive medskabende virksomhed ved indlevelse i forskellige former for kunst som veerende mindst lige så værdifuld som en mere passiv tilegnelse af andres kunstudøvelse.

Ved indpasningen af de forskellige former for medskabende virksomhed i de forskellige former for fritidsundervisning m. v. må man efter udvalgets opfattelse lægge vægt på en bedømmelse af lærernes eller instruktøernes faglige og pædagogiske kvalifikationer, deltagernes modenhed, stoffets kulturhistoriske og/eller kunstneriske værdier samt hele undervisningens eller virkets sigte og tilrettelægelse.

Den normale placering af musiklære med elevers aktive musikudøvelse, samt af dramatik, herunder indstudering af skuespil vil efter udvalgets opfattelse blive aftenskolen, men særlige lærerkvalifikationer vil kunne berettigede en godkendelse som aftenhøjskole, medens et virke uden egentlig undervisningsplan vil føre til godkendelse som fritidsgruppe.

Hensynet til det frie foreningsarbejde har vejet tungt ved udfærdigelsen af det gældende forbud mod godkendelse af og tilskud til orkestres og sangforeningers løbende øvelser, men som foran anført går aftenskoleudvalget ind for, at der gives det amatørmusikalske arbejde adgang til lovens godkendelses- og tilskudsmuligheder på ovenstående vilkår samt på vilkår, at vedkommende virksomhed står åben for alle, og at der ikke af deltagerne opkræves medlemskontingent udover indskrivningsgebyr og i fritidsgrupperne andel i lærerlønudgiften. Udvalget er i øvrigt på linie med Musikkommissionen i hele denne problemstilling.

I spørgsmålet om gruppedeling og forbedrende øvelser i grupper i den musikpædagogiske virksomhed mener udvalgets flertal at kunne anbefale en regel svarende til den svenske, hvorefter indtil halvdelen af timerne på et musiklærehold (sang-musik)

kan anvendes til gruppeøvelser med mindst tre deltagere, instruktøren eller læreren medregnet.

11 medlemmer (Aundal, Glahn, Hammer, Harkjær, Gustav Jensen, Wagner Jensen, Kalstrup, Nilsson, Ejnar Petersen, Ingemann Petersen, Poul Thomsen) har udtrykt betænkelighed ved forslaget om, at der ved musik- og sangundervisning gives mulighed for undervisning af et elevtal helt ned til to.

Flertallets forslag bryder radikalt med den hidtil gældende indstilling til denne del af de kulturelle bestræbelser. Men netop den heromhandlede virksomhed har ganske særlige muligheder for at virke berigende og udviklende for deltagerne, og dette har udvalget måtte tillægge afgørende vægt.

5. Visse forbehold.

Med den vægt aftenskoleudvalget, som det fremgår af det allerede anførte, lægger på, at virksomheden i den nye lov skal tage sit udgangspunkt i voksne menneskers behov og interesser, kan det let føre til den opfattelse, at udvalget ønsker godkendelses- og tilskuds-muligheder for alle fag og emner og for enhver form for virksomhed.

En sådan opfattelse er dog kun rigtig med visse forbehold og begrænsninger. Aftenskoleudvalgets hovedsynspunkt i spørgsmålet om oplysningsarbejdet og fritidsundervisningens sigte er, at der bliver mulighed for godkendelse af ethvert fag og emne, hvortil der kan udarbejdes undervisningsplan, skaffes kvalificerede lærerkræfter og fornødne undervisningsmidler, og udvalget ønsker tilskudsmuligheder for denne virksomhed, såfremt den både kan samle elever og holde dem samlet, således at virksomheden gennemføres med en passende elevdeltagelse.

Udvalget må dog anføre nogle forbehold og forslag til begrænsninger i forhold til den principale indstilling. Forbeholdene vedrører:

- a. i fag- og emnekredsen: Gymnastik.
- b. i den hobbyprægede virksomhed: Fagområderne.
- c. i elevkredsen: Kollektivt tilmeldte hold.
- d. i hele virket: Agitation og objektivitet.

a. Gymnastik i fritidsundervisningen.

Fra flere sider i aftenskoleudvalget har man udtrykt ønskeligheden af at gøre gymna-

stik til fuldt godkendelsesberettiget fag. Et ikke ringe antal medlemmer har ikke ment at kunne se bort fra, hvad de store gymnastik- og idrætssammenslutninger skulle mene herom. Disse - Dansk Idrætsforbund, Dansk Gymnastik Forbund, De danske Gymnastikforeninger og De danske Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforeninger — har ikke ønsket hverken en sådan ændring eller opretholdelsen af den nugældende adgang til godkendelse.

9 medlemmer i udvalget (Bent Andersen, Aundal, Biilmann, Thea Skovgaard Christensen, Gaardø, Haubirk, J. E. Larsen, Mathiasen og Ingemann Petersen) anbefaler, at *gymnastik* i den nye lov medtages som almindeligt aftenskolefag.

11 medlemmer (Ingfred Juul Andersen, Glahn, Harkjær, Ejner Petersen, Gustav Jensen, Poul Hansen, Hedtoft, Wagner Jensen, Nilsson, David Pedersen og Skovmand) foreslår, at gymnastikken ikke fremtidig skal kunne godkendes efter loven om fritidsundervisning.

4 medlemmer (Baunsgaard, Hammer, Martiny og Ramsdal) ønsker gymnastikken bevaret på de nugældende vilkår, og de ovenfor anførte 11 medlemmer slutter sig subsidiært til dette mindretal.

b. Fagområderne i den hobbyprægede virksomhed.

Aftenskoleudvalget kunne egentlig ønske en ligestilling i fag- og emnekredsen mellem den undervisningsmæssige virksomhed og den hobbyprægede virksomhed uden karakter af egentlig undervisning. Man er imidlertid meget tilbage for at stille et sådant forslag under hensyn til de mulige konsekvenser. Udvalget finder, at man allerede ved den næstfølgende revision af lovgivningen på grundlag af omhyggeligt indsamlede og kommenterede erfaringer nøje bør overveje betimeligheden af den begrænsning, som udvalget mener det rigtigt at foreslå i den kommende lov, og som går ud på, at den hobbyprægede virksomhed i fritidsgrupper alene kan etableres i en række manuelle aftenskolefag, i visse musiske fag samt i alle aftenskolefag for ældre, f. eks. folkepensionister.

c. Kollektivt tilmeldte hold.

Det er et gennemgående træk i den gældende aftenskolelovgivning, at kursus og arrangementer skal stå åbne for alle, og man har søgt at efterkomme påbudet ved at forlange alle kursus m. v. annonceret i dagspressen el. lign. Aftenskoleudvalget finder det meget ønskeligt, at princippet om offentlighed og åbenhed opretholdes. Men i erkendelse af de praktiske vanskeligheder, der kan være forbundet med kravet, kan udvalget dog anbefale, at der meddeles amtsundomsnævnenes ret til at dispensere fra reglen navnlig i tilfælde, hvor der etableres fritidsundervisning m. v. på rekreationshjem, sygehuse og offentlige institutioner. Det må dog gøres til en forudsætning, at eventuelle ledige pladser søges besat, og at vedkommende skole samarbejder med de respektive nævn i disse bestræbelser.

d. Agitation og objektivitet.

Efter gældende bestemmelser må undervisningen m. v. ikke antage karakter af agitation fer politiske eller religiøse retninger. Aftenskoleudvalget kan tilslutte sig ønsket om, at denne bestemmelse opretholdes, således at man i videst muligt omfang søger at sikre objektivitet i fritidsundervisningen. I erkendelse af, at der netop er mange faktorer, der bestemmer forløbet og udbyttet af en undervisning, bør man imidlertid efter udvalgets opfattelse foreslå, at der ved godkendelsen lægges mindre vægt på det formelle forbud mod agitation og ensidighed og mere vægt på, at der ved enhver undervisning m. v. dels er mulighed for en alsidig belysning" af vedkommende emne eller fag, dels at undervisningen kan gennemføres i en atmosfære af tolerance og respekt for afvigende synspunkter og opfattelser.

6 Konklusion og forslag til formålsbestemmelse.

Det fremgår af det foran anførte, at aftenskoleudvalget - efter indgående overvejelser og analyse af gjorte erfaringer med de ovenfor angivne forbehold og begrænsninger - må anbefale,

at det nuværende indhold i aftenskolen, aftenhøjskolen og foredragsrækkerne bevarer, samtidig med

at spærrereglerne mod prøveforberedende undervisning, erhvervsuddannelse, mere specielt-sigtende undervisning og hobbypræget virksomhed bortfalder, og

at der som en naturlig del af den nye lov medtages specialundervisning, oplysning om forskning og videnskab, studiekredsarbejde, undervisning og oplysning i forbindelse med TV, uddannelse og undervisning via brevskoler, kulturelle arrangementer tilrettelagt af skoler og nævn samt særligt oplysningsarbejde for søfarende, samt

at der ved afgrænsningen i forhold til anden lovgivning om undervisning m. v. lægges afgørende vægt på, at virksomhed under nærværende lov skal kunne samle voksne mennesker i deres fritid.

Udvalget må endvidere anbefale,

at oplysnings-, undervisnings-, uddannelses- og instruktionsvirksomheden tilrettelægges for voksne mennesker, og at alene dette begrænser elevkredsen, og

at der indføres særbestemmelser for handicappede og ældre, f. eks. folkepensionister.

På denne baggrund foreslår aftenskoleudvalget, at de gældende aftenskolebestemmelser i den nye lov erstattes af et hovedafsnit rummende bestemmelser om oplysnings-, undervisnings-, uddannelses- og instruktionsvirksomhed, som på frivilligt grundlag kan samle voksne mennesker i deres fritid.

B. Fritidsundervisningens vilkår.

Aftenskoleudvalget finder det hensigtsmæssigt at fordele de opgaver, som i henhold til det ovenfor under afsnit A anførte foreslås løst inden for rammerne af en ny lovgivning om fritidsundervisning m. v., efter de enkelte opgavers karakter og målsætning på følgende oplysnings- og skoleformer:

Aftenskole -

alle fag og emner inden for den almindelige folkeoplysning.

Aftenhøjskole —

Studiekredse —

Foredragsrækker -

samfundsmæssige, humanistisk prægede, musiske fag og emner inden for den almindelige folkeoplysning.

Folkeuniversitetsvirksomhed (folkeuniversitetskursus, forelæsningsrækker, enkeltforelæsninger) -
oplysning om videnskab og forskning.

Forberedelseskursus -
prøveforberedende undervisning.

Specialundervisning -
specialundervisning for handicappede.

Kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse.

Brevskoler —
oplysning, undervisning og uddannelse ved
brevundervisning.

TV-kredse -
brevundervisning i tilslutning til TV-ud-
sendelser.

Fritidsgrupper —
hobbypræget virksomhed.

Oplysningsarbejde for søfarende.

Supplerende kulturelle arrangementer.

Udvalget har nedenfor i afsnit C, side 39 ff., beskrevet de enkelte skoleformer m. v. nærmere, medens man i nærværende afsnit har samlet en række synspunkter, der sammen med det allerede anførte om de forskellige opgavers karakter og målsætning har haft betydning for den foreslåede opdeling. Synspunkterne, der i øvrigt gælder visse praktiske, tværgående problemer, vedrører:

1. Lærerkvalifikationer.
2. Grundbøger og andre hjælpemidler.
3. Elev- eller deltagerantal.
4. Undervisningens omfang.
5. EleVBetaling.
6. Tilrettelæggelsesformer.
7. Godkendelsesmyndighed.

En del af synspunkterne er berørt i anden sammenhæng i betænkningen.

1. Lærerkvalifikationer.

Efter gældende bestemmelser stilles der ikke bestemte uddannelseskrav til lærere i oplysningsarbejdet, men det hedder f. eks. i godkendelsesbetingelserne for en aftenskole, at »... lærerne må have de fornødne forudsætninger for at undervise ...«. Aftenskoleudvalget ønsker dette hovedprincip opretholdt, men stiller dog samtidig forslag om

en forbedring af læreruddannelsesmulighederne - jfr. afsnit IV - og udtaler ønskeligheden af, at man snarest må blive i stand til at skærpe godkendelsesbetingelserne for fritidsundervisningens lærerkræfter. Foreløbig må det nugældende krav om de fornødne kvalifikationer opretholdes som mindstekrav for alle skoleformer m. v.

Der er dog grund til at præcisere og i visse tilfælde skærpe godkendelseskravene allerede nu for følgende skole- eller oplysningsformer: aftenhøjskolen, folkeuniversitetsvirksomhed, forberedelseskursus, specialundervisning og kursus for efteruddannelse.

På baggrund af forslag om forbedring af mulighederne for at etablere studiekreds-virksomhed i aftenhøj skolefag som selvstændig oplysningsform og om nedsættelse af mindsteantallet af foredrag i foredragsrækkerne, mener aftenskoleudvalget, at det er vigtigt at foreslå kvaliteten i den *egentlige aftenhøj-skolevirksomhed* hævet ved at skærpe godkendelseskravene for aftenhøj skolens lærere, således at disse ikke alene skal have de fornødne forudsætninger for at undervise, men også kunne dokumentere særlig uddannelse eller særligt studium af vedkommende aftenhøj-skoles fag- eller emneområde. Det af udvalget stillede forslag om aflønning i aftenhøj skolen bygger da også på denne forudsætning om lærernes kvalifikationer — jfr. afsnit III, A.

Folkeuniversitetsvirksomheden har hidtil været gennemført ved videnskabeligt højt kvalificerede kræfter, overvejende lærere fra universiteterne og andre højere læreanstalter, men også ved andre lærere med tilknytning til forskning og videnskab i øvrigt. Aftenskoleudvalget finder det som allerede anført ønskeligt, at forelæserkapaciteten øges, men ønsker ikke, at der på nogen måde slækkes på godkendelseskravene til forelæserne. Efter udvalgets formening bør man ved udvælgelse af forelæsere fortsat lægge lige vægt på vedkommendes uddannelse og tilknytning til forskning. Udvalget foreslår, at udvælgelsen af forelæsere fortsat forestås af folkeuniversitetsstyrelsernes programudvalg, og at godkendelsen forbliver hos folkeuniversitetsudvalget, men - som noget nyt - at spørgsmålet om forelæsernes kvalifikationer forinden forelægges for undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen.

Til trods for, at lærerkvaliteten i det store

og hele har været tilfredsstillende i den hidtidige undervisning til teknisk-forberedelseseksamen finder udvalget tiden inde til, at man i bestemmelserne om *forberedelseskursus* præciserer kravene ved lærergodkendelse til: fornødne forudsætninger for at undervise og særlig uddannelse eller grundige undervisningserfaringer i vedkommende fag eller fagkombination. Hvis der på forberedelseskursus oprettes undervisning til andre prøver end teknisk forberedelseseksamen eller statskontrollerede prøver som ved udgangen af 9. eller 10. klasse, må det endvidere være et krav, at vedkommende lærer skal kunne godkendes af vedkommende uddannelses normale undervisningstilsyn.

Specialundervisning: Da udvalget er orienteret om, at lærergerning i *specialundervisning* kræver særlig uddannelse, skal man efter forhandling med inspektøren for specialundervisningen foreslå, at der kræves særlig uddannelse i henhold til nedenstående som godkendelsesbetingelser:

For undervisning af læseretardedede kræves en uddannelse svarende til Danmarks Lærerhøjskoles kursus i undervisning af læseretardedede.

For undervisning af intelligensretardedede kræves en uddannelse svarende til Danmarks Lærerhøjskoles kursus i undervisning af intelligensretardedede.

De nævnte to uddannelser forventes fremtidigt afsluttet med prøve, der da må forudses bestået. - Specialundervisning som liniefag eller pædagogisk speciale på seminarierne betragtes normalt som fyldestgørende uddannelse til undervisning af læseretardedede og af intelligensretardedede.

For undervisning af talehæmmede og svagthørende kræves enten bestået eksamen fra Danmarks Lærerhøjskole som tale-høre-pædagog eller autorisation meddelt af Almindelig Dansk Lægeforening.

For specialundervisning af bevægelseshæmmede og svagtseende foreligger der i øjeblikket ikke bestemte uddannelser. Lærergodkendelse må derfor i hvert enkelt tilfælde forelægges undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen, der afgør sagen efter forhandling med undervisningsinspektøren for specialundervisning. Fra efteråret 1965 vil der ved Danmarks Lærerhøjskole

blive tilrettelagt uddannelser for lærere, der underviser disse kategorier af handicappede.

Tvivlstilfælde ved lærergodkendelse til specialundervisning skal forelægges undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen, der afgør sagen efter forhandling med undervisningsinspektøren for specialundervisning.

Ved *kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse*, som er foreslået som en nydannelse i fritidsundervisningen, må lærere for at opnå godkendelse dels være i besiddelse af de fornødne forudsætninger for at undervise, dels kunne dokumentere tilstrækkelig faglig uddannelse og viden. Twivlstilfælde afgøres af undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen, efter udtalelse fra vedkommende brancheområdes hovedorganisationer.

Opdelingen af fritidsundervisningen på forskellige skoleformer m. v. finder også udtryk i fastsættelsen af forskellige lønninger, man henviser herom til fremstillingen nedenfor i afsnit III, A.

2. Grundbøger og andre hjælpemidler.

Efter gældende lov kan den godkendende myndighed ikke fremsætte krav om, at et tilskudsberettiget oplysningsarbejde skal have grundbøger eller bestemte hjælpemidler. I en række fag anvendes dog normalt bøger i undervisningen.

Udvalget finder det rigtigt, at der fortsat normalt ikke stilles krav om anvendelse af grundbøger eller andre hjælpemidler i fritidsundervisningen.

En undtagelse herfra er de to nye oplysningsformer: studiekredsen og forberedelseskursus, som efter disses karakter ikke vil kunne godkendes, medmindre der i undervisningen anvendes et grundmateriale. Grundmaterialet i en studiekreds behøver ikke nødvendigvis at være en bog; det kan eksempelvis også være lydbånd, film, TV- og radioudsendelser og artikler fra dagblade og tidskrifter.

Udvalget finder det dog rigtigt, at der overalt, hvor det måtte være naturligt, drages så meget grundbogsmateriale og andre hjælpemidler ind i undervisningen som muligt. Der henvises i denne forbindelse til muligheden for at fremskaffe bøger og andre hjælpemidler gennem folkebibliotekerne.

3. Elev- eller deltagerantal.

Aftenskoleudvalget finder det rimeligt, at man fortsat knytter elevantallet pr. hold til tilskudsbetingelserne for de fleste af fritidsundervisningens skole- eller oplysningsformer, — men udvalget finder anledning til at præcisere, at elevtalsbestemmelserne må fastsættes og administreres efter både pædagogiske og praktiske og ikke blot økonomiske synspunkter.

For aftenskoler og aftenhøjskoler kræves der efter gældende bestemmelser mindst 10 elever i gennemsnit pr. time som betingelse for udbetaling af lærerlønstilskud. Et mindsteelevtalsgennemsnit på denne størrelse forudsætter som regel, at holdet påbegyndes med ca. 50 % flere elever, og sådanne elevtal finder man fortsat rimelige for aftenskolen og aftenhøjskolen samt for de nye kursus for efteruddannelse. Det må dog være en forudsætning, at der fortsat er adgang til at få godkendt et mindre elevtalsgennemsnit på vilkår som de nugældende, samt at der, da der kan være bevægelseshæmmede, der ikke ønsker at deltage i almindelig aftenskoleundervisning, er generel adgang for aftenskolehold for handicappede med et elevtalsgennemsnit på mindst 4 elever. Lignende vilkår må efter udvalgets formening sikres voksne intelligensretarderede, jfr. afsnit C, 7. Alle dispensationsansøgninger vedrørende elevtalsgennemsnit foreslås afgjort af vedkommende amtsungdomsnævn.

For de øvrige skoleformer foreslår aftenskoleudvalget elevtalsbestemmelserne således:

I *studiekredse* er selve studie- eller undervisningsformen betinget af et lavt deltagerantal. På baggrund af indhøstede erfaringer foreslås det at fastsætte et elevtalsgennemsnit på 6; kun i undtagelsestilfælde bør studiekredse med over 16 elever godkendes. Deltagerantallet skal være oplyst ved ansøgningen om godkendelse.

I *folkeuniversitetsvirksomheden* er der efter udvalgets skøn næppe grund til at fastsætte bestemmelser om deltagerantal i forelæsningsrækker og enkeltforelæsninger, men ved folkeuniversitetskursus finder udvalget det af pædagogiske grunde ønskeligt, at det hidtil fastsatte minimumstal på 40 deltagere pr. hold nedsættes til 25, samt at der meddeles undervisningsministeriet, direktora-

tet for ungdomsundervisningen, ret til at godkende et minimumstal på 15 i særlige tilfælde, navnlig hvor kursus føres videre på 3. og 4. semester, men også f. eks. ved faglige kursus af speciel karakter.

I *foredragsrækkerne* har der hidtil skullet være et gennemsnitligt deltagerantal pr. aften på mindst 20 af forudtilmeldte deltagere. Udvalget har overvejet betimeligheden af en nedsættelse af dette antal, men er vejet tilbage fra at fremsætte forslag herom, da gennemførelsen af en foredragsrække lettes betydeligt ved forslaget om at nedsætte foredragsantallet fra 6 til 4. Der har ikke hidtil været adgang til at dispensere fra kravet om det gennemsnitlige deltagerantal i foredragsrækkerne, men dette finder aftenskoleudvalget urimeligt, hvorfor man foreslår, at amtsungdomsnævnet får adgang til at meddele dispensation til et gennemsnitligt deltagerantal på mindst 15 pr. foredrag, når ganske særlige forhold på stedet taler derfor. Eksempelvis vil dispensation kunne meddeles, hvor foredragsrækken etableres i tyndt befolkede egne, eller hvor der er tale om ganske specielle emner, som kun må antages at have interesse for mindre grupper af befolkningen, eller hvor det drejer sig om handicappede deltagere.

Godkendelsen skal søges samtidig med foredragsrækkens etablering, og der kan ikke gives dispensation i kursustiden på grund af almindeligt frafald.

For *fritidsgruppernes* vedkommende foreslås elevtalsgennemsnittet - under hensyntagen til, at der ikke stilles krav om systematisk undervisning — sat til mindst 12 pr. time med en generel dispensation til mindst 8 pr. time for fritidsgrupper, der er særlig tilrettelagt for handicappede.

Forberedelseskursus og specialundervisning frembyder efter udvalgets opfattelse særlige problemer med hensyn til elevtalskravene, endda i en sådan udstrækning, at man må foreslå, at elevtalskravet frigøres fra tilskudsbetingelserne til fordel for en ordning, hvor et bestemt elevantal ved undervisningens begyndelse udløser en forpligtelse for vedkommende kommune til med adgang til refusion efter almindelige regler for lærerløn at iværksætte sådan undervisning. En sådan ordning vil sikre de vedholdende elever en fortsat undervisning, og dette er efter aftenskoleudval-

gets formening særdeles vigtigt. For forberedelseskursus skal udvalget foreslå, at 10 tilmeldte elever - og for specialundervisningens vedkommende at 2 tilmeldte - fastsættes som de tal, der således både kan udløse en igangsætningsforpligtelse og en refusionsret med hensyn til lærerlønsgiften.

Hvis elevtallet falder væsentligt, således at det vil være mindre rimeligt at opretholde undervisningen, bør kommunen kunne opfylde sin pligt til at fortsætte undervisningen ved at henvise til tilsvarende undervisning andetsteds.

4. *Undervisningens omfang.*

Det gælder for et aftenskolehold, at det for at opnå godkendelse skal omfatte mindst 20 timers undervisning, samt at der må være overensstemmelse mellem undervisningens mål og timetal. Efter indgående drøftelser skal aftenskoleudvalget foreslå, at denne regel opretholdes for aftenskolen samt bringes til anvendelse over for aftenhøjskolen, studiekredse, kursus for efteruddannelse, kursus for specialundervisning og fritidsgrupper. På linie med udvalgets ønske om at understrege aftenhøjskolens karakter af egentlig undervisning på et højt plan skal udvalget for denne skoleforms vedkommende foreslå, at bestemmelsen om, at mindst 2/3 af det samlede timetal skal anvendes til sammenhængende undervisning i hovedemnet, ændres således, at den sammenhængende undervisning skal udgøre mindst 4/5 af timetallet.

I *jolkeuniversitetsvirksomheden* foreslås folkeuniversitetskursus fortsat ansat til at omfatte mindst 1 semester å 12 dobbelttimer og normalt 2 semestre å 12 dobbelttimer, og forelæsningsrækkernes omfang fastsættes fortsat til 4 til 6 forelæsninger pr. række.

For *foredragsrækkernes* vedkommende må udvalget på grundlag af de siden 1960 indhostede erfaringer foreslå mindsteantallet af foredrag pr. række fastsat til 4, men udvalget lægger vægt på, at det i de nærmere gennemførelsesbestemmelser betones, at der fortsat er adgang til at oprette foredragsrækker med flere foredrag.

Vedrørende *forberedelseskursus* må der som i de øvrige former være overensstemmelse mellem undervisningens mål og timetal, men derudover ønsker aftenskoleudval-

get, at der under hensyntagen til, at undervisningen skal sluttes med offentlig prøve, gives de godkendende myndigheder ret til - efter forhandling med vedkommende undervisningstilsyn - at fastsætte passende minimums- og maksimumstimetal samt passende timetal til prøveafholdelse m. v.

5. *Elevbetaling.*

Spørgsmålet om elevbetaling og indskrivningsgebyr skiller også skole- og oplysningsformerne. Aftenskoleudvalget mener det rigtigt og forsvarligt at foreslå som hovedregel,

at der i alle de anførte former for fritidsundervisning af den arrangerende part opkræves et gebyr til administration m. v.

at undervisning i aftenskoler, aftenhøjskoler, studiekredse, forberedelseskursus, specialundervisning, kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse og oplysningsarbejde for søfarende i øvrigt er vederlagsfri for eleverne,

at udgifter til undervisningsmidler afholdes af eleverne,

at deltagere i fritidsgrupper skal dække et ved skoleårets begyndelse for 1 år ad gangen fastsat beløb, således at den samlede lærer- eller instruktørudgift nedbringes med 1/3,

at deltagere i foredragsrækker samt supplerende kulturelle arrangementer dækker den del af udgiften til foredragsholdere eller forelæsere og studieledere, som ikke dækkes af stat eller kommune.

Aftenskoleudvalget finder det naturligt, at alle godkendte skoler m. v. hvert år offentliggør et oversigtsregnskab; man foreslår, at der pålægges godkendte skoler m. v. pligt til at indsende et sådant regnskab til kommunalbestyrelsen gennem vedkommende ungdomsnævn.

6. *Tilrettelæggelsesformer.*

Efter gældende bestemmelser er der kun fastsat følgende regler for tilrettelæggelsen af en aftenskoleundervisning:

»Det ligger uden for lovens forudsætning at yde tilskud til en undervisning, der ved at sammentrænges over nogle få dage med et

større samlet timetal hver dag nærmest har karakter af et kort kursus.«*)
og

»Kommunalbestyrelsen bestemmer, hvilke lokaler — som i henhold til ovenstående må anses for passende - der skal stilles til rådighed og fastsætter, på hvilke ugedage og i hvilke tidsrum lokalerne kan benyttes. Undervisningen skal normalt kunne udstrækkes til kl. 22,00.«*)

Aftenskoleudvalget finder det ønskeligt, at disse begrænsende og på sin vis indirekte tilrettelæggelsesregler erstattes af mere positive anvisninger udformet ud fra fritidsundervisningens særkende: at voksne mennesker skal have adgang til undervisningen m. v. i deres *fritid*.

Udvalget finder det rimeligt, at der normalt gives adgang til at etablere undervisning på alle ugedage: formiddag, eftermiddag og aften. Udvalget finder ligeledes, at der for så vidt angår undervisningen i visse former for fritidsundervisning - aftenskole, aftenhøjskole, studiekredse, forberedelseskursus og kursus for efteruddannelse - gives adgang til at tilrettelægge undervisningen i sammentrængt form, eller i kostskoleform med højst 8 timers undervisning pr. kursusdøgn.

Da det endvidere må anses for ønskeligt, at man i visse former for fritidsundervisning - aftenskole, kursus for efteruddannelse, forberedelseskursus og fritidsgrupper — får adgang til at supplere den givne undervisning med en kulturhistorisk eller samfundsmæssig belysning af vedkommende emne, skål man foreslå, at der åbnes adgang til at supplere undervisningen med en aftenhøjskoleundervisning på ikke under 10 timer - ved én lærer for aftenhøjskoleundervisningens vedkommende. Aftenhøjskolens øvrige godkendelseskrav m. v. bør i øvrigt gælde denne supplerende aftenhøjskoleundervisning.

7. Godkendelsesmyndighed.

Som det fremgår af afsnit VI vedrørende den nye lovs administration ønsker aftenskoleudvalgets flertal, at den altovervejende del af fritidsundervisningen godkendes af de kommunale ungdomsnævn, når der bortses

fra førstegangsgodkendelse af en kombination af lærer-fag-timetal.

Der er dog enighed i udvalget om, at det kommunale ungdomsnævn ikke bør foretage den endelige godkendelse af en række skole- og oplysningsformer. Dette gælder således folkeuniversitetsvirksomhed, forberedelseskursus, specialundervisning, kursus for efteruddannelse, oplysningsarbejde for søfarende samt TV-kredse og breviskoler, da disse former for virksomhed frembyder særlige problemer.

Tvivlsspørgsmål i forbindelse med godkendelse af fritidsundervisning vil selvsagt kunne forelægges undervisningsministeriet.

G. De enkelte skole- og oplysningsformer m. v.

Af de foreslåede nye skole- og oplysningsformer m. v. er de egentlige uddannelser - forberedelseskursus og kursus for erhvervmæssig efteruddannelse - og den hobbyprægede virksomhed i fritidsgrupperne vel nok de former, der afviger mest fra den almindelige folkeoplysning. Efter udvalgets opfattelse bør det centrale i fritidsundervisningen imidlertid fortsat være aftenskolen, aftenhøjskolen og foredragsrækkerne. Imellem det mere traditionelt udformede oplysningsarbejde i centrum og nydannelserne på fløjene kan man efter udvalgets opfattelse placere folkeuniversitetsvirksomheden, specialundervisning, studiekredse, TV-kredse, breviskolerne og det særlige oplysningsarbejde for søfarende. I det følgende redegøres for de vigtigste nydannelser og karakteristiske kendetegn for hver enkelt af de foreslåede oplysnings- og skoleformer m. v.

1. Aftenskolen.

Udvalget ønsker, som allerede ovenfor anført, aftenskolen placeret i fritidsundervisningen som den centrale oplysningsform, i hvilken ethvert emne eller fag, hvori voksne mennesker i deres fritid måtte ønske undervisning, vil kunne godkendes, såfremt det ikke naturligt vil kunne henføres til én af de øvrige skole- eller oplysningsformer m. v. i fritidsundervisningen.

Det vil dog også være en betingelse for at godkende en aftenskole, at læreren er i besiddelse af de fornødne pædagogiske og fag-

*) jfr. undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 375 af 31. oktober 1960 om ungdomsskoler og aftenskoler m. v.

lige kvalifikationer, således at der på grundlag af en egentlig undervisningsplan og tilstrækkeligt undervisningsmateriale (grundbøger o. l.) er mulighed for at gennemføre en egentlig undervisning.

I forhold til gældende bestemmelser for aftenskolen foreslår man følgende ændringer, jfr. det ovenfor under A og B anførte:

Vedr. elevkredsen: Undervisningen skal være tilrettelagt for voksne elever; hold tilrettelagt for 14-17 årige vil ikke kunne godkendes, men unge i denne aldersgruppe må ikke formenes adgang til aftenskolehold, tilrettelagt for voksne.

Udvalget lægger i øvrigt vægt på, at aftenskoleundervisningen gøres tilgængelig for handicappede f. eks. gangbesværede, blinde, dove og tunghøre.

Vedr. undervisningens sigte: Prøveforberedende undervisning, erhvervsmæssig efteruddannelse og hobbypræget virksomhed uden karakter af egentlig undervisning, henvises til henholdsvis forberedelseskursus, kursus for efteruddannelse og fritidsgrupper. I øvrigt ingen begrænsninger.

Vedr. emne- og jagkredsen: Ingen begrænsninger, dog har udvalget delt sig i spørgsmålet om godkendelse af gymnastik som aftenskolefag, jfr. afsnit A. 5. I modsætning til tidligere angives der ikke i lov eller bekendtgørelse bestemte faggrupper med eksempler på almindelige aftenskolefag, men undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen udsender hvert år efter forhandling i aftenskolerådet, jvf. herom afsnit VI, G. til vejledning for nævn og ledere m. fl. en oversigt over de i sidste aftenskole-sæson godkendte fag og emner.

Vedr. forholdet mellem teoretisk gennemgang og praktiske øvelser: Bestemmelserne ophæves, jfr. afsnit A. 4.

Vedr. kravet om offentlighed: Bestemmelsen opretholdes, men amtsungdomsnævnene får dog ret til at dispensere i tilfælde, hvor der etableres undervisning på rekreationshjem, sygehuse, offentlige institutioner o. lign.

Vedr. indskrivningsgebyret henvises til afsnit B. 5, hvorefter aftenskoleinitiativtagere opkræver et gebyr til dækning af bl. a. administrationsudgifter; i store aftenskoler med heltidsansat leder med evt. pædagogisk medhjælp skal en del af indskrivningsgebyret endvidere kunne anvendes til dækning af le-

derlønsumgiften. Undervisningen i aftenskolen er fortsat vederlagsfri.

Vedr. læremidlerne i aftenskolen er et overvejende flertal i udvalget af den opfattelse, at udgiften til disse i alle tilfælde skal dækkes af eleverne selv.

Vedr. kravet om objektivitet i undervisningen ønsker udvalget bestemmelsen opretholdt; man lægger herved især vægt på, at der i enhver undervisning gives en alsidig belysning af vedkommende emne eller fag, samt at undervisningen gennemføres i en atmosfære af tolerance og respekt for afvigende synspunkter og opfattelser.

Vedr. lokalerne for aftenskoleundervisningen opretholdes kravet om, at disse skal være egnede til vedkommende undervisning. Både for undervisning i almindelige undervisningslokaler og for undervisning i faglokaler gælder det, at der skal være adgang til det for undervisningen nødvendige inventar og undervisningsmateriel, herunder tekniske og audiovisuelle hjælpemidler. Det gælder også, at der for enhver undervisning skal være adgang til at få den fornødne skolebetjentbistand hele undervisningstiden igennem.

Undervisning i skiftende private hjem vil fortsat ikke kunne godkendes, dog vil lokaler uden for skoler eller offentlige institutioner kunne godkendes f. eks. af hensyn til gangbesværede elever eller ældre mennesker. Om lokaler og undervisningsudstyr henvises i øvrigt til afsnit V.

Vedr. undervisningens omfang gælder det, at der fortsat skal være overensstemmelse mellem undervisningens mål og timetal. Mindstetimetallet for undervisningen i et fag eller emne forbliver 20, medens bestemmelserne om flerfagshold å mindst 40 timer bortfalder. Det samme er tilfældet med bestemmelsen om, at den godkendende myndighed kan fastsætte et maksimum for det timetal, i forhold til hvilket der kan gives tilskud; en begrænsning kan dog fastsættes, såfremt den er bestemt af pædagogiske forhold. Som noget nyt foreslås det, at der for ethvert aftenskolehold bliver adgang til at arrangere supplerende aftenhøjskoleundervisning i mindst 10 timer omfattende en kulturhistorisk belysning af vedkommende aftenskoleemne - eller fag. Den supplerende aftenhøjskoleundervisning skal opfylde de for

aftenhøjskolen gældende krav og bestemmelser.

Vedr. *tilsynet med aftenskoleundervisningen* på det enkelte aftenskolehold betones det stærkt i afsnit VI. A., at det er aftenskolens leder, der først og fremmest har ansvaret for, at en undervisning gennemføres i overensstemmelse med fastsatte bestemmelser og vilkår. Det pædagogiske og hermed forbundne administrative tilsyn forestås af amtsundsnævnets konsulent, eventuelt i samarbejde med undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen.

Vedr. *tilskudsbetingelserne* ønsker aftenskoleudvalget ingen principielle ændringer i det forhold, at et hold kun opnår tilskud fra stat og skolefond, hvis det er gennemført:

- 1) i overensstemmelse med den godkendte undervisningsplan, og
- 2) med et forud fastsat elevtalsgennemsnit.

De gældende bestemmelser vedr. aftenskolens elevtalsgennemsnit ønskes opretholdt. Der bør dog fortsat være adgang til at tilrettelægge særlige hold for voksne intelligensretarderede, jfr. afsnit A. 3.

Vedr. *tilskuddet og dets beregning* henvises til afsnit III. A. 2, hvorefter udgifterne til lærerløn, lederhonorar og rejsegodtgørelse af et flertal i udvalget foreslås dækket af vedkommende kommune og staten og for lærerlønnens vedkommende tillige af skolefonden, hvis undervisningen godkendes.

Vedr. *aftenskolens initiativtagere* henvises i det hele til afsnit II.

2. Aftenhøjskolen.

Aftenhøjskolen foreslås opretholdt med nuværende sigte og indhold, dog således, at emne- og fagkredsen udvides til at omfatte den moderne naturvidenskabs landvindinger, men især skal dække *humanistisk prægede, samfundsmæssige og musiske fag*. Ligesom for aftenskolens vedkommende bortfalder bestemmelsen om et forud fastsat forhold mellem teori og praktiske øvelser for f. eks. musiklære og dramatik.

Vilkårene følger i øvrigt som hidtil aftenskolen, men der kan være grund til at fremhæve to nydannelser; den ene vedrører mindste-timetallet, den anden lærerkvalifikationer.

Om *mindste-timetallet* har man, ud fra

ønsket om den størst mulige ensartethed i mindstekravene til timetallene i de forskellige skoleformer, foreslået, at det i aftenhøjskolen nedsættes fra 24 til 20 timer, idet man samtidig ønsker mindst 4/5 af timerne anvendt til behandling af ét fag eller emne, medens resten af tiden kan anvendes til gennemgang af andre emner til foredrag eller lignende.

Vedr. *lærerkvalifikationerne* mener man det rigtigt at fastslå, at lærerne i aftenhøjskolen ikke alene skal have de fornødne forudsætninger for at undervise, men også kunne dokumentere særlig uddannelse eller særligt studium af vedkommende aftenhøjskoles fag eller emne.

Af hensyn til kontinuiteten i aftenhøjskolens undervisning foreslår man begrænsningen vedr. *lærerantallet* opretholdt, således at der fortsat i almindelighed ikke kan forventes godkendt et lærertal, der overstiger 1/6 af antallet af undervisningstimer.

3. Studiekredse.

En vis del af den virksomhed, der under gældende lov godkendes som aftenskole eller aftenhøjskole, drives i studiekredsform. Studiekredsen er en arbejdsform, der bl. a. er kendetegnet ved, at læreren i kredsen først og fremmest er leder med igangsættende og inspirerende funktioner. Grundlaget for studiekredsarbejdet — og dette er vel nok studiekredsens kendemærke — hviler på et studie-materiale (bøger, artikler, plader, bånd etc.), og emnerne har hidtil som oftest været aftenhøjskolens. I en studiekreds betyder deltagerens personlige indsats mere for arbejdets gennemførelse end i andre undervisningsformer. Derfor er deltagerantallet af stor betydning. Er der for få deltagere, belyses emnet kun vanskeligt i den grad, det måtte være ønskeligt, og rummer studiekredsen for mange deltagere, umuliggøres den aktivitet hos den enkelte deltager, der netop kendetegner arbejdsformen.

På denne baggrund ønsker udvalget mulighed for, at studiekredsarbejde kan godkendes som en selvstændig oplysningsform. Adgangen til at etablere aftenskole- og aftenhøjskoleundervisning i studiekredsform foreslås bevaret.

Hvorvidt et oplysningsarbejde vil kunne godkendes som *studiekreds*, må efter udval-

gets formening afgøres efter en bedømmelse af oplysningsarbejds emne, studie- eller grundbogsmateriale samt studiekredslederens kvalifikationer.

Vedr. emnekredsen finder udvalget, at det især er de samfundsmæssige og musiske emner, der egner sig til behandling i studiekredse, jfr. det foran om aftenhøjskolens fag- og emnekreds anførte, men man vil ikke afvise, at også andre emner vil kunne belyses eller indlæres ved denne arbejdsform.

Vedr. studie- eller grundbogsmaterialet ønsker udvalget at understrege, at det må være en godkendelsesbetingelse, at dette er fyldestgørende. Det er udvalgets håb, at organisationer med oplysningsarbejde som hovedformål m. fl. vil lægge vægt på at udarbejde grundbogsmateriale m. v. til brug for studiekredsarbejdet. Folkebibliotekerne udarbejder litteraturoversigter såvel til grundbøgerne som til de enkelte studiekredse og til de øvrige skole- og oplysningsformer under denne lovgivning, jfr. bilag nr. 14.

Vedr. studiekredslederens kvalifikationer finder udvalget det afgørende, at vedkommende behersker den særlige studielederteknik, som er en forudsætning for, at et oplysningsarbejde i studiekredsform vil kunne lykkes. Ved ansøgning om godkendelse må studiekredslederen fremlægge dokumentation for, at vedkommende enten har deltaget i kursus om studiekredsledelse eller har opnået færdighed i studiekredsledelse gennem tidligere oplysningsvirksomhed.

Som anført ovenfor frembyder *deltagerantallet i en studiekreds* særlige problemer, og derfor foreslås det at indføre særlige elevtalsbestemmelser for denne oplysningsform. Udvalget har fundet, at et elevtalsgennemsnit på 6 og et største-antal på i almindelighed ikke over 16 vil være rimeligt som norm for studiekredsene.

Vedr. alle øvrige forhold kan der henvises til det foran for aftenskolen anførte.

4. Foretagsrækker.

Foretagsrækkerne blev indført som selvstændig oplysningsform i lovgivningen i 1960, og siden da har erfaringerne med dette oplysningsarbejde været så gode, at man i det store og hele kan anbefale bestemmelserne om foretagsrækkerne opretholdt uændret. Udvalget har dog ændringsforslag vedrøren-

de foretags-antallet pr. foretagsrække, kravet om et gennemsnitligt deltagerantal, honorar-størrelsen og udgiftsfordelingen, og man stiller endvidere forslag om, at der ydes honorar for ledelse af foretagsrækker.

Vedr. foretagens antal finder udvalget det ønskeligt, at foretagsrækkerne normalt omfatter 6-8 foredrag. Man foreslår dog mindstekravet ændret fra 6 til 4 foredrag, hvad der bl. a. skulle give bedre muligheder for at opfylde kravet om, at en foretagsrække kun må omhandle ét emne.

Vedr. deltager gennemsnittet har dette hidtil været ansat til mindst 20 pr. foretagsaften; på grundlag af indhøstede erfaringer ønsker man imidlertid, at undervisningsministeriet får adgang til at dispensere fra dette deltagergennemsnit i ganske særlige tilfælde.

Honorarstørrelsen har hidtil været fikseret i selve lovteksten; dette foreslås ændret samtidig med, at statens og kommunens tilskud foreslås sat i forhold til aflønningen for en aftenskoletime, (5 X mindste aftenskoletimebetaling - jfr. afsnit III. A. 2).

Vedr. udgiftsfordelingen ønskes ingen principielle ændringer, idet honorarudgiften hidtil i det alt overvejende antal foretagsrækker stort set har været fordelt ligeligt på deltagere, vedkommende kommune og staten. Nu ønskes trediedels-fordelingen fastsat i selve lovteksten.

Ledere af foretagsrækker har hidtil fået dækket udgifterne til et eventuelt lederhonorar alene af deltagergebyrerne; udvalget foreslår dette ændret, således at ledere får lederhonorar for godkendte foretagsrækker (ét foredrag = 5 almindelige aftenskoletimer); udgifterne afholdes som for aftenskolelederne af vedkommende kommune (1/3) og staten (2/3). Man finder dog, at det bør stilles som en betingelse for *særskilt* lederhonorering, at der etableres mindst 3 foretagsrækker.

5. Folkeuniversitetsvirksomhed.

Som tidligere anført finder aftenskoleudvalget det ønskeligt, at der inden for rammerne af en ny lovgivning om fritidsundervisningen m. v. gives mulighed for at give indgående oplysning om og undervisning i forskning og videnskab. Folkeuniversitetsvirksomheden bør derfor indpasses i den nye lov og sættes i forbindelse med den øvrige under loven etablerede fritidsundervisning.

6. Forberedelseskursus.

Som det fremgår af afsnit A, 2, side 26, foreslår udvalget, at spærreglen mod prøveforberedende undervisning falder væk, og at denne undervisning henlægges til en særlig skoleform, betegnet forberedelseskursus.

Efter erfaringerne med teknisk forberedelseskursus i henhold til gældende lovs § 26, samt bekendtgørelserne af 21. april 1958 og 21. marts 1964 finder aftenskoleudvalget det rimeligt at foreslå følgende:

Vedr. undervisningens sigte og indhold: Prøveforberedende undervisning skal for at kunne godkendes tilrettelægges i nøje overensstemmelse med de for faget og prøverne i øvrigt fastsatte regler.

Vedr. undervisningens omfang: Efter forhandling med vedkommende styrelse m. v. vil undervisningsministeriet til enhver tid under hensyntagen til f. eks. elevernes alder kunne fastsætte særbestemmelser om det timemæssige omfang af en prøveforberedende undervisning. Timer til prøveafholdelse medregnes i det tilskudsberettigede timetal. Der er adgang til supplerende aftenhøjskole undervisning på ikke under 10 timer.

Vedr. prøveafholdelse henvises der til de for vedkommende prøver i øvrigt fastsatte normer og krav. Et forberedelseskursus godkendes med en bestemt leder, som må have det fornødne kendskab til prøveteknik, føring af eksamensprotokol m. v.

Vedr. elevkredsen henledes opmærksomheden på, at ligesom i aftenskolen skal undervisningen være tilrettelagt for voksne mennesker. Ethvert tilbud om prøveforberedende undervisning bør indeholde fyldige oplysninger om undervisningens sigte og omfang samt om eventuelle nødvendige forudsætninger med hensyn til særlige kundskaber eller modenhed. Der er i en prøveforberedende undervisning adgang til afholdelse af de fornødne standpunktprøver; ingen elever bør på forhånd afvises fra en prøveforberedende undervisning. Opmærksomheden henledes på muligheden for et samarbejde med ungdomsskolens prøveforberedende undervisning.

Vedr. elevbetalingen gælder de for aftenskolen fastsatte regler; man henstiller, at elevgebyr o. lign. indenfor denne uddannelse fastsættes til det lavest mulige, samt at kom-

munerne i videst muligt omfang stiller læremidler og bøger til rådighed for deltagerne, jfr. i øvrigt tilskudsmulighederne, afsnit V, side 82.

Vedr. lokalerne stilles der i den prøveforberedende undervisning ofte krav om faglokaler og særligt undervisningsudstyr. Efter udvalgets opfattelse bør den prøveforberedende undervisnings behov for faglokaler imødekommes på linje med ungdomsskoleundervisningens lokalebehov forud for de øvrige fritidsundervisningsformers behov.

Vedr. lærernes kvalifikationer præciseres kravene til lærergodkendelse til: fornødne forudsætninger for at undervise og særlig uddannelse eller grundige undervisnings erfaringer i vedkommende fag eller fagkombination. Dersom der på forberedelseskursus gives undervisning, der sigter mod andre prøver end teknisk forberedelseseksamen eller statskontrollerede prøver som ved udgangen af 9. eller 10. klasse, må det endvidere være et krav, at vedkommende lærer skal kunne godkendes af vedkommende uddannelses normale undervisningstilsyn.

Vedr. tilsynet med forberedelseskursus fastsættes det, at det påhviler den godkendte kursusleder at drage omsorg for, at gældende bestemmelser om undervisningens gennemførelse overholdes, at vedkommende ungdomsnævn fører tilsyn med den godkendte leder, og at amtsungdomsnævnet i samarbejde med undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen fører tilsyn med alle pædagogiske forhold ved et godkendt forberedelseskursus. Direktoratet fører i fornødent omfang tilsyn i samarbejde med andre undervisningstilsyn.

Vedr. tilskudsbetingelserne gælder det, at undervisningen skal være gennemført i overensstemmelse med den godkendte undervisningsplan, men elevtalsgennemsnitsbestemmelser foreslår man afløst til fordel for en ordning, hvorefter vedkommende kommune forpligtes til at etablere forberedelsesundervisning, hvis der melder sig mindst 10 elever.

Vedr. tilskuddet og dets beregning henvises til de for aftenskolen fastsatte regler, med den tilføjelse, at udvalget foreslår, at der gives mulighed for godtgørelse af rejseudgifter til eleverne efter de for ungdomsskolens elever gældende regler.

Vedr. godkendelse af prøveforberedende undervisning henlægges denne til direktoratet for ungdomsundervisningen, der ved undervisning ud over direktoratets fagområder i alle tilfælde samarbejder med vedkommande godkendelsesmyndighed, undervisningstilsyn m. v.

Vedr. initiativtager-problemerne henvises til afsnit II, side 52, men det må understreges, at der påhviler amtsungdomsnævnene en særlig forpligtelse til at medvirke til, at mennesker med behov for prøveforberedende undervisning så vidt muligt får adgang til en sådan.

Et mindretal (Baunsgaard) ønsker at understrege, at det ved forberedelseskursus, der er noget helt nyt under denne lov, i særlig grad må påses, at der ikke administrativt og pædagogisk opstår vanskeligheder ved afgrænsningen af kompetenceområderne mellem centraladministrationens direktorater.

7. Specialundervisning.

For specialundervisning for handicappede på særlige kursus - der er en nydannelse inden for fritidsundervisningen - foreslås følgende:

Vedr. undervisningens indhold: Der kan inden for rammerne af den nye lov arrangeres specialundervisning for følgende grupper af handicappede:

læseretarderede
bevægelseshæmmede
svagthørende
svagtseende
talehæmmede
intelligensretarderede.

Undervisning af psykisk afvigende forestås af de under de pågældende ministerier sorterende forsgreene.

Vedr. elevkredsen kan det fastslås, at alle handicappede inden for ovennævnte grupper, der ikke kan følge en almindelig undervisning med tilstrækkeligt udbytte, er berettiget til specialundervisning. Ved handicappede forstås mennesker, der har deltaget i folkeskolens specialundervisning eller tidligere er undervist ved særforsorgens foranstaltning, eller mennesker, hvis behov for specialundervisning er konstateret af en sagkyndig. Der skal, før taleundervisning påbegyndes, foreligge udtalelse fra læge, hvoraf det fremgår, at taleundervisning er tilrådelig.

Vedr. tilbuddet om specialundervisning henvises til afsnit II. 2, side 53, om fritidsundervisningens initiativtagere, men det må understreges, at det påhviler såvel kommunale ungdomsnævn som amtsungdomsnævn at bidrage til, at behovet for specialundervisning dækkes i videst muligt omfang.

Vedr. elevbetaling henvises til det for forberedelseskursus anførte.

Vedr. lærer kvalifikationer: Specialundervisning gives af lærere med særlig uddannelse. Som mindstefordring for sådan særlig uddannelse kan anføres følgende:

For undervisning af læseretarderede kræves en uddannelse svarende til Danmarks Lærerhøjskoles kursus i undervisning af læseretarderede.

For undervisning af intelligensretarderede kræves en uddannelse svarende til Danmarks Lærerhøjskoles kursus i undervisning af intelligensretarderede.

De nævnte to uddannelser forventes fremtidigt afsluttet med prøve, der da må fordres bestået. — Specialundervisning som liniefag eller pædagogisk speciale på seminarierne betragtes normalt som fyldestgørende uddannelse til undervisning af læseretarderede og af intelligensretarderede.

For undervisning af talehæmmede og svagthørende kræves enten bestået eksamen fra Danmarks Lærerhøjskole som tale-høre-pædagog eller autorisation meddelt af Almindelig Dansk Lægeforening.

For specialundervisning af bevægelseshæmmede og svagtseende foreligger der i øjeblikket ikke bestemte uddannelser. Lærergodkendelse må derfor i hvert enkelt tilfælde forelægges undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen, der afgør sagen efter forhandling med undervisningsinspektøren for specialundervisning. Fra efteråret 1965 vil der ved Danmarks Lærerhøjskole blive tilrettelagt uddannelser for lærere, der underviser disse kategorier af handicappede.

Tvivlstilfælde forelægges direktoratet for ungdomsundervisningen, der afgør sagen efter forhandling med undervisningsinspektøren for specialundervisning.

Vedr. tilsynet med specialundervisning gælder de for aftenskolen fastsatte regler med den tilføjelse, at tilsynet med den pædagogiske virksomhed påhviler amtsungdomsnævnet ved dettes konsulent, der, jfr.

afsnit VI, side 86, i alle sager vedrørende specialundervisning bør indhente erklæring fra en konsulent for denne undervisning. Tvivlstilfælde forelægges direktoratet for ungdomsundervisningen.

Vedr. tilskudsbetingelserne kan der i det hele henvises til det for forberedelseskursus anførte, idet dog det elevantal, der udløser en forpligtelse til at etablere kursus for specialundervisning, sættes til 2 for hver specialundervisningsdisciplin.

Vedr. tilskuddet og dets beregning henvises til afsnit III A. 2, side 61 f.; der ydes til kursus for specialundervisning tilskud til lærerløn, lederhonorar og rejsegodtgørelse for lærere. I det tilskudsberettigede timetal kan der medregnes indtil 5 timer pr. år pr. elev til skolepsykologisk rådgivning. Udvalget foreslår, at der gives eleverne i specialundervisning mulighed for kørselsgodtgørelse efter de regler, der er gældende for ungdomsskolens elever.

8. Kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse.

Udvalget har foreslået denne skoleform, dels som et tilbud til alle kredse i erhvervslivet, dels som en afløsning af de landbrugsfaglige skoler i henhold til gældende lovs § 40. For denne skoleform foreslås følgende regler:

Vedr. undervisningens sigte og indhold: Formålet med kursus er alene at skabe mulighed for en erhvervsmæssig efteruddannelse, som vedkommende brancheområdes landsorganisationer vil kunne stå inde for i henseende til niveau, kvalitet og anvendelighed. Kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse skal tilrettelægges således, at deltagerne kan følge den i deres fritid. Erhvervsuddannelse, som henhører under anden lovgivning, f. eks. lærlingelovgivningen, bestemmelserne om kortere tekniske uddannelser, lovgivningen om uddannelse af ikke-faglærte arbejdere eller bestemmelserne for efteruddannelse af faglærte arbejdere, vil ikke kunne godkendes i henhold til nærværende bestemmelser.

Der er i øvrigt ikke fastsat begrænsning hverken for så vidt angår emne- eller fagkredsen eller for antallet af lærere og instruktører.

Der er adgang til supplerende aftenhøj-skoleundervisning på ikke under 10 timer.

Vedr. kravet om offentlighed i undervis-

ningen forudsættes dette opretholdt, jfr. i øvrigt de for aftenskolen gældende bestemmelser.

Vedr. elevbetaling: Den arrangerende skole opkræver, som for aftenskolen, et administrationsgebyr. Udgifter til eventuelle læremidler afholdes fuldt ud af eleverne.

Vedr. lokalerne: Da en erhvervsmæssig efteruddannelse ofte vil kræve særligt undervisningsudstyr m. v., vil der kunne dispenseres fra hovedreglen om, at de forskellige former for fritidsundervisning skal henlægges til offentlige lokaler.

Vedr. lærerkvalifikationerne: For at opnå godkendelse skal en lærer dels være i besiddelse af de fornødne forudsætninger for at undervise, dels kunne dokumentere tilstrækkelig faglig uddannelse og viden. Tvivlstilfælde afgøres af undervisningsministeriet efter udtalelse fra vedkommende brancheområdes hovedorganisationer.

Vedr. tilsyn med undervisningen opdeles dette i et administrativt tilsyn, som forestås af lederen og vedkommende ungdomsnævn, og et fagligt tilsyn, der tilrettelægges af vedkommende brancheområdes organisationer på stedet.

Vedr. tilskudsbetingelserne samt tilskuddet og dets beregning henvises til de for aftenskolen gældende bestemmelser.

9. Brevskoler.

Aftenskoleudvalget har overvejet hele brevskoleundervisningens stilling, herunder brevundervisningens indpasning i den almindelige undervisningsstruktur og spørgsmålet om tilskudsordningens opbygning — problemer, der til dels rækker ud over ungdoms- og aftenskolelovgivningen. I denne forbindelse bemærkes, at brevundervisning efter udvalgets opfattelse tillige er en naturlig opgave for skoler og læreanstalter, og det må forventes, at denne særlige undervisningsform fremover vil vinde indpas i skolernes og læreanstaltens studieordning.

Udvalget har imidlertid ikke kunnet færdiggøre sine overvejelser om disse principielle brevskole spørgsmål, men man henstiller, at disse videreføres i Kontaktudvalget for Undervisningsspørgsmål, der i øvrigt arbejder med brevskoleundervisningens problemer. Man har ved den forestående lovændring koncentreret sig om mulighederne for

i videst muligt omfang at sikre brevskoleelever en betryggende garanti for undervisningens værdi og kvalitet m. v.

Under indtryk af, at undervisningsministeriets bekendtgørelse om tilsyn med brevundervisningen er udfærdiget i januar 1962, og at de af undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen, fastsatte vejledende vilkår for godkendelse af brevskoler først er udarbejdet i efteråret 1963, jfr. herved den som bilag 17 optagne status pr. 1. december 1964 i arbejdet med statskontrol af brevskoler, har man overvejet, om man burde foreslå de gældende regler om brevskoler opretholdt uændret endnu en periode, således at man kunne indhøste erfaringer om virkningerne heraf. For at vente en periode taler også den omstændighed, at der selvsagt endnu ikke har kunnet danne sig nogen praksis med hensyn til bødestemmelsen i § 17 i loven af 4. juni 1964 om godkendelse af handelsskoler, tekniske skoler samt maskinmester- og maskinistiskoler og tilskud m. v. til disse skoler, jfr. om denne bestemmelse nedenfor.

Udvalget har dog ment, at det ville være ønskeligt allerede nu at foreslå fastsat bestemmelser, der yderligere kunne virke for at højne brevskolernes standard. På denne baggrund har man drøftet følgende mulige foranstaltninger:

- a. En almindelig godkendelsesordning.
- b. En almindelig forbudsordning.
- c. Strafansvar for urigtig avertering samt en udbygning af den frivillige statskontrol, eventuelt kombineret med statstilskud.

a: en almindelig godkendelsesordning i lighed med den i Norge gældende.

Ifølge den norske lov af 12. november 1948 om brevskoler er det en betingelse for oprettelse af brevskoler, at skolen godkendes af det offentlige. Den fornødne godkendelse af en brevskole meddeles af kirke- og undervisningsdepartementet, der til hjælp ved tilsynet med brevskolerne har et brevskoleråd på 5 medlemmer. Departementet kan kræve en brevskole nedlagt, såfremt den har påbegyndt sin virksomhed uden godkendelse, ikke er fremkommet med begærede oplysninger eller ikke har rettet sig efter de krav, departementet har stillet. Der er fastsat bødestraf for forsætlig eller uagtsom overtrædelse

af loven eller af departementets påbud i medfør af loven.

Til brevskolerådet er knyttet konsulenter, som yder bistand ved kontrollen med brevskolerne; ved lov af 2. juni 1960 bestemtes, at stortinget skulle fastsætte i brevskolerådets budget, hvor stor en del af udgifterne med denne kontrol skolerne skulle dække - i praksis har man siden 1951/52 pålagt brevskolerne at betale halvdelen af udgifterne til konsulentvirksomheden.

Udvalgets flertal har været betænkelig ved at gå ind for en sådan godkendelsesordning. Man har overvejet, om et krav om forudgående godkendelse af brevskoler ville være i strid med forbudet mod censur i grundlovens § 77; efter en undersøgelse af dette spørgsmål er man dog nået til det resultat, at et almindeligt godkendelseskrav næppe vil være grundlovsstridigt, men man har dog alligevel ikke ønsket at gå ind for en så vidtgående kontrolbestemmelse, idet man herved navnlig har lagt vægt på den mangeårige tradition for fri undervisning her i landet.

b: En almindelig forbudsordning, hvorefter undervisningsministeren kunne nedlægge forbud mod brevskoleundervisning, som ikke svarer til, hvad den giver sig ud for, eller til den betaling, der kræves. Overtrædelse af et sådant forbud skulle kunne straffes med bøde.

En sådan forbudsregel var medtaget i det af undervisningsministeriet i 1952/53 fremsatte forslag til lov om ungdomsundervisning m. v.; efter folketingsudvalgets ønske stillede ministeren imidlertid ændringsforslag, hvorefter bestemmelsen udgik, da den ville give ministeren beføjelser ud over det af loven i øvrigt omfattede område.

En forbudsregel var ligeledes medtaget i et af ministeriet udarbejdet udkast til lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v. (1959/60); efter forhandling med justitsministeriets lovkontor, som fandt adgangen til et rent administrativt forbud betænkelig og derfor foreslog indføjet en bestemmelse om, at ministeriet, når vedkommende brevskole ønskede det, skulle anlægge sag mod skolen i den borgerlige retsplejes former, udelod man imidlertid forbudsbestemmelsen i det lovfor-slag, der blev forelagt folketinget.

Når udvalget ikke er gået ind for, at der på ny fremsættes forslag om en almindelig forbudsordning, har dette flere grunde. Man måtte således fastsætte klare kriterier for, hvilke krav af pædagogisk og økonomisk karakter, der måtte fordres opfyldt, for at en brevskoles undervisning kunne anses for at svare til, hvad den giver sig ud for, og til den betaling der kræves. Disse kriterier ville man under hensyn til de eksisterende brevskolers forskelligartede størrelse og struktur have vanskeligt ved at opstille, idet man i hvert fald på nuværende tidspunkt næppe har fuldt tilstrækkelige erfaringer på dette område. Endvidere ville bevisbyrden for, at de på grundlag af disse kriterier fastsatte bestemmelser var rimelige, og at de var overtrådt på en sådan måde, at nedlæggelse af forbud var påkrævet, påhvile ministeriet, idet man antagelig må godtage det af justitsministeriet fremsatte synspunkt, at det påhviler ministeriet og ikke vedkommende brevskole at føre bevis for eventuelle utilstedelige forhold. Endelig ville man give undervisningsministeren beføjelser ud over det af loven i øvrigt omfattede område. Udvalget har derfor ikke ment at kunne gå ind for en almindelig forbudsordning.

c: Ved overvejelsen af, hvorledes man da kan modvirke uheldige forhold på brevskoleundervisningsområdet, har man drøftet følgende mulige forholdsregler:

1°) en udvidelse af bødebestemmelsen i § 17 i lov nr. 191 af 4. juni 1964 om godkendelse af handelsskoler, tekniske skoler samt maskinmester- og maskinistiskoler og tilskud m. v. til disse skoler. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

»Den, der uden at have opnået godkendelse efter § 1 eller ret til betegnelsen »statskontrolleret« i medfør af loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. i annoncer, reklamer eller på lignende måde averteret med uddannelser, der fører til godkendte prøver eller eksaminer indenfor de af nærværende lov omfattede skoleområder, straffes med bøde.

Stk. 2. Er lovovertrædelsen begået af et aktieselskab, andelsselskab eller lignende, kan bødeansvar pålægges virksomheden som sådan.«

Udvalget foreslår en lignende bødebestemmelse optaget i den nye lov om fritidsundervisning, således at strafansvar kan pålægges

også den, der uden at have opnået godkendelse efter § 1 i loven af 4. juni 1964 eller ret til betegnelsen »statskontrolleret« averteret med uddannelser, der fører til andre godkendte prøver eller eksaminer end de af nævnte lov omfattende skoleområder.

Som et alternativt forslag har udvalget overvejet et mere generelt forbud mod misvisende avertering. Dette forbud kunne formuleres således:

»Såfremt en brevskole ved avertering giver urigtige eller utilstrækkelige oplysninger om et brevkursus eller oplysninger, der uden at være urigtige dog er egnede til at vildlede med hensyn til kursus' sværhedsgrad, længde, pris eller andre for bedømmelsen af kursus væsentlige forhold, kan undervisningsministeren pålægge vedkommende skole at standse sådan avertering og at korrigere eller supplere de givne oplysninger.

Stk. 2. Overtrædelse af pålæg i medfør af stk. 1 medfører straf af bøde. Er overtrædelsen begået af et aktieselskab, andelsselskab eller lignende, kan bødeansvar pålægges virksomheden som sådan.«

Et sådant forbud mod misvisende avertering omfatter alle brevskoler, såvel statskontrollerede som ikke-statskontrollerede, men er naturligvis i første række rettet mod de sidste.

En bestemmelse om strafansvar for urigtig avertering indeholdes til eksempel også i § 4, stk. 7, i lov nr. 209 af 11. juni 1954 om apotekervæsenet, således som denne er ændret ved lovbek. nr. 248 af 2. juli 1962.

Et sådant forbud ville omfatte enhver form for misvisende avertering og ville derfor for så vidt være strengere end en udvidelse af bødebestemmelsen i § 17; til gengæld skulle bestemmelsen administreres lempeligere, idet brevskolen først efter overtrædelse af et ministerielt pålæg om at ophøre med den ukorrekte avertering ville ifalde strafansvar. Man er dog meget tilbage for på nuværende tidspunkt, hvor man står overfor problemet om brevundervisningens indpasning i den almindelige undervisningsstruktur, at foreslå denne strengere bestemmelse indført.

I denne forbindelse har udvalget overvejet, om man burde stille forslag om forbud mod tegning af brevskolekontrakter ved hjælp af akkvisitører; ofte presses en elev ind i et kur-

sus, han ikke magter, af en erfaren sælger, og man ville utvivlsomt ved et sådant forbud kunne forhindre mange kontrakter om kursus, som eleven åbenbart ikke har mulighed for at følge; når man dog ikke stiller forslag om et forbud, skyldes det, at et sådant muligvis kan omgås; brevskolerne ville kunne hævde, at deres repræsentanters virksomhed ikke gik ud på akkvistition - altså salg - men på konkret vejledning om, hvorvidt eleven kunne anses for at have det fornødne grundlag for at kunne følge et givet kursus, altså en undervisningsvejledning.

2°) en udbygning af den frivillige statskontrol eventuelt kombineret med statstilskud.

Medens man i loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. nu opererer med to begreber, nemlig dels statskontrollerede og dels statstilskudsberettigede brevskoler, bør man efter udvalgets opfattelse ved den forestående lovrevision samordne disse to begreber. Det primære må her være statskontrolbegrebet, og da det efter udvalgets forslag fortsat skal være en frivillig sag for en brevskole, om den vil underkaste sig den omfattende kontrol, der er nødvendig for at opnå betegnelsen statskontrolleret, må man søge til statskontrollen at knytte så mange fordele, at det skulle animere de flest mulige brevskoler til at lade sig kontrollere. Den væsentligste fordel ligger måske nok i selve betegnelsen, men det forekommer rimeligt også at gøre retten til statstilskud betinget af, at skolen er statskontrolleret.

For modtagelse af statstilskud bør det derfor være en betingelse, at skolen har opnået ret til betegnelsen statskontrolleret, men herudover bør andre betingelser være opfyldt, og her har udvalget fundet det naturligt i det væsentlige at opretholde de i gældende lov og bekendtgørelser fastsatte betingelser. For så vidt angår størrelsen af tilskuddet stiller udvalget sig velvilligt overfor tanken om en noget højere betaling pr. rettet brev, (en forhøjelse på 25-40%) - ligesom man foreslår tilskudssatsen bundet til et grundbeløb plus et pristalsreguleret tillæg. En eventuel højere sats for undervisning i aftenhøj-skolefag må overvejes.

Herudover henstiller udvalget, at det overvejes at søge tilvejebragt hjemmel for ydelse

af statstilskud til en vis del af brevskolernes administrationsudgifter.

Forinden udvalget er nået frem til det anførte, har man dog nøje overvejet andre tilskudsmuligheder. Man har således drøftet, om der var mulighed for enten at gøre undervisningen helt gratis for eleverne, således som det er tilfældet med undervisningen inden for en række andre områder, eller dog at yde eleven statstilskud til dækning af kursusafgiften med beløb, der fastsættes som en procentdel af kursusafgiften, eventuelt således at procentsatsens størrelse skulle afhænge af elevens (eventuelt hans forældres) økonomiske forhold. Begge disse støtteordninger måtte dog forudsætte en vidtgående kontrol fra statens side med brevskolernes økonomiske forhold, idet det formentlig måtte være en forudsætning, at undervisningsministeriet godkendte afgiften for hvert enkelt kursus, hvortil der ydedes en så betydelig støtte, ligesom der sikkert også måtte stilles krav om, at brevskolen var en selvejende institution med vedtægter godkendt af undervisningsministeriet.

I denne forbindelse har man bl. a. indhentet oplysning om den inden for Forsvarets civilundervisning gældende ordning, hvorefter civilundervisningen betaler kursus for eleven, dersom denne gennemfører kursus; gennemfører eleven ikke, betaler civilundervisningen kun beløb, der overstiger 50 kr., medens kursusudgifter på indtil 50 kr. betales af eleven selv ved indeholdelse i løn og eventuelt hjemsendelsespenge/bonus, medmindre undladelsen af at gennemføre kursus skyldes forhold, der var uforudseelige for eleven ved indmeldelsestidspunktet, og hvorover han ikke ved undervisningens ophør er herre. Civilundervisningen skal godkende hvert enkelt kursus med hensyn til fagligt indhold, pædagogisk kvalitet, pris m. v., og den har pligt til at søge at sikre, at eleven er i stand til at følge kursus.

Udvalget har med megen interesse bemærket sig denne ordning og især den grundtanke, at tilskud kun bør ydes til elever, der gennemfører kursus. Imidlertid har man ikke ment at kunne skitsere nogen egentlig statstilskudsordning til eleven; en gennemgang af nogle brevskolers driftsregnskaber og status har vist så forskellige forhold, at det ikke har været muligt at nå til et entydigt grundlag for en elevtilskudsordning.

For at kunne påbegynde et forsøgsarbejde på dette område foreslår man dog, at der skabes hjemmel for undervisningsministeren til som en forsøgsordning at kunne yde stats-tilskud til elever, der deltager i erhvervskursus eller kursus, der leder til anerkendte prøver eller eksaminer; tilskuddet skal anvendes til delvis dækning af kursusafgiften, ligesom der skal åbnes mulighed for i særlige tilfælde at yde tilskud til rejseudgiften og til kostskoleophold i tilfælde, hvor det er nødvendigt for eleverne i et vist omfang at modtage samlet undervisning på skoler el. lign.

Udvalget går tillige ind for, at der på lignende måde skabes hjemmel for en forsøgsordning, hvorefter der kan ydes særligt tilskud til lærerledet korrespondance undervisning, det vil sige delvis undervisning i brevskoleklasse under opsyn af lærer eller vejleder, og til en kombination af brevskole- og kursusvirksomhed.

10. TV-kredse.

Som anført i afsnit A. 3, side 28 f., er aftenskoleudvalget af den formening, at det vil være af betydelig værdi for folkeoplysningen, om Danmarks Radio fortsætter — og yderligere udbygger — TV-studiekreds-udsendelserne og TV-undervisningen for voksne. Udvalget har endvidere den opfattelse, at der må være behov for en vis uddybning af synspunkter i den enkelte TV-udsendelse. Man anbefaler derfor, at der i den nye lov om fritidsundervisning m. v. skabes godkendelses- og tilskudsvilkår for et oplysningsarbejde, der er en kombination af TV- og brevundervisning, i den forstand at de gennem fjernsynet meddelte synspunkter, kendsgerninger m. v. yderligere suppleres og bearbejdes gennem korte brevskoleinformationer og spørgsmål i tilslutning til det set, samt følges op af mulighed for besvarelse af de stillede spørgsmål og kontrol eller rettelser af de afgivne svar ved kvalificerede brevskolelærere på statskontrollerede brevskoler.

Som *tilskudsvilkår* for TV-kredsene, som udvalget foreslår som betegnelse for dette oplysningsarbejde, foreslås det, at der ydes tilskud i forhold til antallet af indsendte og rettede breve, samt at der, u. h. t. den betydelige risiko, der vil være forbundet med et nyt oplysningsarbejde af denne karakter inden for en på finansloven fastsat bevilling, skabes

hjemmel for at yde tilskud også i forhold til visse faste brevskoleudgifter, f. eks. fremstillingsudgift pr. brev, administrationsudgift, tilrettelæggelses-udgift og lign.

Følgende *godkendelsesbetingelser* må efter udvalgets formening være forudsætning for ydelse af tilskud:

- a. Det skriftlige materiale (TV-brevene) til TV-kredsene skal være udarbejdet enten af en organisation med oplysningsarbejde som hovedformål eller af en statskontrolleret brevskole.
- b. Der skal være indhentet udtalelse fra Danmarks Radio om, hvorvidt TV-brevene er egnede til formålet, d. v. s. at de er udarbejdet i så nær tilslutning til de pågældende TV-udsendelser, at Danmarks Radio kan udtale sig til forbindelsen mellem TV-udsendelse og brev.
- c. TV-brevene skal være udarbejdet i overensstemmelse med gældende brevskolepædagogiske principper.
- d. Den arrangerende brevskole skal i øvrigt opfylde de krav, der stilles for at opnå ret til at føre betegnelsen »statskontrolleret brevskole«.

Da TV-kredsen forudsætter et intimt samarbejde mellem på den ene side oplysningsarbejdets initiativtagere og på den anden side Danmarks Radio, udtaler aftenskoleudvalget overfor Danmarks Radio ønskeligheden af, at der tilvejebringes faste regler for samarbejdet vedr. bl. a. emnevalg, udsendelses omfang og sendetidspunkter, en detaljeret orientering om udsendelsernes indhold (senest 2–3, og helst 4 måneder før førsteudsendelse i en TV-serie), demonstrationsforevisninger for de implicerede brevskolelærere samt for Danmarks Radios eventuelle publikationsvirksomhed i forbindelse med TV-udsendelserne.

Da udvalget må tillægge det afgørende værdi, at tilbudene om brevundervisning distribueres på mange måder, således at også mennesker, der ikke søger aftenskoler eller har forbindelse med oplysningsorganisationer el. lign., får let adgang til tilbudene — og da udvalget må anse det for betydningsfuldt, om såvel Danmarks Radio og brevskoleinitiativtagerne i deres samarbejde om forberedelserne til oplysningsarbejdet — som seerne i deres brug af oplysningsarbejdet får

adgang og bistand til supplerende litteratur - skal man overfor folkebibliotekerne udtale ønskeligheden af, at der skabes faste regler for distribuering af TV-brevne gennem alle folkebiblioteker, biblioteksbestand til såvel Danmarks Radio som de initiativtagende **brevskoler** ved udformningen af breve m. v. samt særlig biblioteksbestand og udvidede servicemuligheder overfor seerne i forbindelse med de enkelte udsendelsesrækker. De for **TV-kredsene** foreslåede regler bør også kunne bringes i anvendelse for radiostudiekredse o. lign.

11. Fritidsgrupper.

Fritidsgrupper er en oplysningsform, hvor der stilles en kvalificeret instruktør samt værktøj og inventar i et passende lokale til rådighed for en hobbypræget virksomhed i én eller flere af følgende fag- eller emnegrupper: Husflid og sløjd, håndarbejde, formning, tekniske og mekaniske emner, amatørteater, sang og musik, samt for ældre — for eksempel folkepensionister - i alle aftenskolenes fag og emner.

Det er karakteristisk for virksomheden i en fritidsgruppe, at det er den enkelte deltager, der selv fastsætter målsætningen for sit virke inden for vedkommende emne eller fag. Der kræves således ikke undervisningsplan eller en egentlig undervisning i en fritidsgruppe.

Vedr. krav om offentlighed, indskrivningsgebyr, læremidler, lærerkvalifikationer, lokaler og tilsyn henvises til de for aftenskolen anførte bestemmelser.

Der er adgang til supplerende aftenhøjskoleundervisning på ikke under 10 timer.

Vedr. tilskudsbetingelserne gælder de for aftenskolen fastsatte bestemmelser, idet dog elevtalsgennemsnittet sættes til mindst 12 under hensyn til, at der ikke stilles krav om egentlig undervisning. I fritidsgrupper specielt tilrettelagt for bevægelseshæmmede kan man gå ned til et elevtalsgennemsnit på mindst 8.

Vedr. tilskudet og dets beregning henvises til de for aftenskolen fastsatte bestemmelser med den tilføjelse, at deltagere i fritidsgrupper - bortset fra folkepensionister - udover et evt. indskrivningsgebyr skal dække en nærmere fastsat del af instruktør aflønningen.

Vedr. initiativtagerne henvises til afsnit II, side 52 f.

12. Oplysningsarbejde for søfarende.

Som en naturlig forlængelse af udvalgets bestræbelser for at udbygge oplysningsarbejdets berøringsflade har man overvejet at skabe mulighed for iværksættelse af et oplysningsarbejde for søfarende inden for rammerne af den kommende lov.

De søfarende har på grund af deres erhvervs karakter hidtil været forhindret i at modtage ordinær undervisning tilrettelagt i henhold til loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. En række af de gældende bestemmelser vedrørende godkendelse, tilskud og tilsyn forhindrer naturligt iværksættelse af et sådant oplysningsarbejde.

Man har derfor undersøgt, hvorvidt der for søfarende var behov for et undervisnings- og oplysningsarbejde, og i bekræftende fald hvorledes dette bedst kunne tilrettelægges og gennemføres.

Man har haft drøftelser med repræsentanter for Dansk Skibsførerforening, Dansk Styrmandsforening, Dansk Sø-Restauratørforening, Handelsflådens Velfærdsråd, Maskinmestrenes Forening, Radiotelegrafistforeningen af 1917, Søfyrbødernes Forbund og Sømændenes Forbund.

Fra samtlige organisationer blev det fremhævet, at der var behov for et oplysningsarbejde for søfarende.

Udvalgets forslag vedrører:

- a. Elevemner.
- b. Lærerkvalifikationer.
- c. Oplysningsformer.
- d. Initiativtagere.
- e. Administration.
- f. Tilskud.
- g. Tilsyn,
- h. Elevtal.

a. Elevemner. Man har fra første færd forestillet sig oplysningsarbejdet skabt som en mulighed for undervisning for de mennesker, der befinder sig ombord på skibene, og som er udelukket fra at deltage i nogen form for regelmæssig undervisning i land.

Under drøftelserne med de søfarendes organisationer er der imidlertid blevet fremsat ønske om, at adgangen til et oplysningsarbejde for søfarende med dette arbejdes særlige vilkår skulle stå åben for samtlige personer, der betaler sømandsskat.

Man ville derved give søfarende, som på grund af ferie eller lignende midlertidigt var afmønstrede, mulighed for at deltage i kursusvirksomhed på land (f. eks. kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse).

Udvalget mener dog, at oplysningsarbejdet alene bør være en undervisningsmulighed for personer, der på grund af deres erhvervs karakter er forhindret i at modtage almindelig fritidsundervisning. Organisationer, der ønsker etableret kursusvirksomhed i land, vil efter udvalgets opfattelse have tilstrækkelige muligheder derfor i de af udvalget i øvrigt foreslåede former for fritidsundervisning.

b. Lærerkvalifikationer. Det må formodes, at der ombord på ethvert skib findes personer, der fagligt er kvalificeret til at give undervisning i ét eller flere fag. Derimod kan det måske blive vanskeligt at finde undervisere, der også er i besiddelse af de fornødne pædagogiske kvalifikationer. Men under forudsætning af en rimelig udbygning af oplysningsarbejdet kan dette problem antagelig løses tilfredsstillende, idet man for søfarende, der i deres fritid virker som lærere og instruktører, kan arrangere lærerkursus etc. Det må i denne forbindelse noteres som noget meget værdifuldt, at de respektive organisationer har udtrykt villighed til også på dette punkt at yde støtte og hjælp. Det må understreges, at ængstelsen for ikke straks at få pædagogisk velkvalificerede undervisere ikke bør bremse det påtænkte arbejde.

c. Oplysningsformer. Udvalget er af den opfattelse, at samtlige foreslåede oplysningsformer — bortset fra folkeuniversitetsvirksomheden — for så vidt må kunne bringes i anvendelse også ombord på skibe.

Men det erkendes, at det dog kan være vanskeligt at sondre nøjagtigt mellem aften-skoler, aftenhøjskoler, studiekredse og foredragsrækker, hvorfor udvalget foreslår en forenkling på dette punkt derved, at de fire nævnte oplysningsformer drives på samme vilkår og under samme navn, *studiecirkler*, og således, at alle emner kan godkendes.

For de øvrige skoleformer gøres følgende bemærkninger:

Forberedelseskursus. Kursusdeltagerne modtager undervisning ombord, men må indstille sig til eksamen på et godkendt kursus i land.

Kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse. Der henvises i det hele til det ovenfor under afsnit B. 8, anførte.

Brevundervisning for grupper. Da der bl. a. af Handelsflådens Velfærdsråd udføres et stort og påskønnelsesværdigt arbejde med orientering og igangsættelse af individuel brevundervisning, finder udvalget det rigtigst at foreslå, at brevundervisning efter de for søfarende specielt gældende regler kun godkendes i grupper.

Specialundervisning. På grund af det formodede behov for specialundervisning også for søfarende er denne skoleform medtaget, men sådanne kursus vil dog formodentlig blive vanskelige at få etableret, i særdeleshed på grund af det begrænsede antal egne lærere.

d. Initiativtagere. Udvalget peger på det ønskelige i, at organisationer og institutioner med tilknytning til søfarten enten selv tager et initiativ ved etableringen af undervisnings- og oplysningsarbejdet, eller også støtter et lokalt initiativ. Som initiativtagere eller støtte-organisationer kan f. eks. foreslås Foreningen til Søfartens Fremme, Handelsflådens Velfærdsråd og Søfartens Bibliotek.

e. Administration. Da sædvanlig godkendelsespraksis med ansøgning gennem nævn og kommunalbestyrelser m. v. ikke kan bringes i anvendelse ved iværksættelse af oplysningsarbejde for søfarende, foreslår man, at godkendelsesmyndigheden henlægges alene til undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen.

Det må dog anses for ønskeligt, at der findes et indstillende organ med kendskab til de enkelte skibe og disses besætning. Handelsflådens Velfærdsråd må anses for særlig egnet til at varetage en sådan opgave — f. eks. har rådet oversigt over de enkelte skibes daglige positioner, afsejlingstidspunkter m. v. Man foreslår derfor, at oplysningsarbejde for søfarende godkendes af direktoratet for ungdomsundervisningen efter indstilling fra Handelsflådens Velfærdsråd.

Ansøgning om godkendelse bør underskrives af samtlige deltagere samt af lederen.

/. Tilskud. Udvalget finder det betænkeligt at gøre brug af en tilskudsordning, der bygger på tilskud fra deltagernes hjemkom-

muner. Andre fordelingsmuligheder er blevet overvejet: sømandsskattekontoret kunne foretage fordelingen, kommunen, hvor det pågældende skib er indregistreret, eller havnebyerne efter årlig tonnage i havnen. Men samtlige ordninger ville medføre en dyr og besværlig administration.

Der er derfor blandt udvalgets medlemmer enighed om at foreslå, at staten overtager samtlige tilskudsforpligtelser.

g. Tilsyn. Det vil være naturligt, at holdets/holdenes leder fører tilsyn med lærer, dagbøger m. v. Samtidig bør der etableres et administrativt tilsyn. Udvalget foreslår, at skibsføreren eller en af denne udpeget person bemyndiges til at varetage denne opgave.

h. Elevtal. Under hensyntagen til det ringe antal elevemner må det anses for rimeligt, at et elevtalsgennemsnit på 4 (for spe-

cialundervisning og for forberedelseskursus dog 2) sættes som minimum for opnåelse af tilskud.

13. *Supplerende kulturelle arrangementer.* Som en udbygning af princippet i gældende lovs § 14, stk. 3, hvorefter der kan ydes tilskud indenfor nærmere fastsatte rammer til indkaldelse af fremmede foredragsholdere til oplysende foredrag som supplement til en aftenskole - eller aftenhøjskoleundervisning - foreslår udvalget, at nævn og skoler - i fællesskab, hvor det er naturligt - får mulighed for at arrangere supplerende kulturelle arrangementer f. eks. foredrag, filmrækker, kunstudstillinger, koncerter m. m. i tilslutning til fritidsundervisningen.

Udgiften til sådanne supplerende kulturelle arrangementer bæres inden for nærmere fastsatte rammer ligeligt af deltagere, vedkommende kommune og staten.

I. Fritidsundervisningens initiativtagere.

Det har været drøftet indgående i udvalget, hvorledes man mest hensigtsmæssigt kunne sikre den største udbredelse af folkeoplysningen og undervisningen inden for rammerne af den kommende lov om fritidsundervisning.

Det største problem i denne forbindelse er efter udvalgets opfattelse at skabe regler, der i videst muligt omfang sikrer tilvejebringelsen - og fastholdelsen - af et tilstrækkeligt antal initiativtagere på de af loven omhandlede undervisnings- og oplysningsområder. Sådanne regler må søges udformet således, at de først og fremmest opmuntrer til, at der tages et initiativ i de flest mulige egne af landet, og at dette rettes til den størst mulige befolkningskreds.

Man har i udvalget overvejet, om det var muligt så at sige at fordele undervisnings- og oplysningsopgaverne efter deres indhold og karakter mellem de forskellige initiativtagere, så at man om muligt kunne undgå, at der ét sted var for mange, andetsteds for få, der tog disse opgaver op. Disse overvejelser har affødt en diskussion om det private contra det offentlige initiativ. Man har overvejet, om man - bortset fra specialundervisningen og forberedelsesundervisningen -

skulle overlade initiativet helt til private, det være sig organisationer med oplysningsarbejde som hovedformål eller andre, således at de kommunale aftenskoler efter en rimelig overgangsperiode skulle ophøre med deres virksomhed. 13 medlemmer (Bent Andersen, Ingfred Juul Andersen, Baunsgaard, Biilmann, Thea Skovgaard Christensen, Glahn, Gaardø, Haubirk, J. E. Larsen, Martiny, Mathiasen, Ingemann Petersen og Ramsdal) ønsker dog en ligestilling af alle initiativtagere. Man finder således ikke grundlag for at indskrænke igangværende kommunal aftenskolevirksomhed eller at formene kommunerne adgang til at etablere undervisnings- og oplysningsvirksomhed i henhold til loven; men man ønsker kommunernes pligt til at tage et initiativ understreget, dersom der ikke fra privat side er udfoldet et tilstrækkeligt initiativ.

11 medlemmer (Aundal, Poul Hansen, Harkjær, Hedtoft, Wagner Jensen, Kallestrup, Nilsson, David Pedersen, Ejnar Petersen, Skovmand og Poul Thomsen) finder, at hovedvægten fortsat bør lægges på det private initiativ, jfr. princippet i gældende lovs § 9, stk. 3. Mindretallet er dog med flertallet enig i, at der ikke er grundlag for at indskrænke

igangværende kommunal aftenskolevirksomhed eller at formene kommunerne adgang til at etablere undervisnings- og oplysningsvirksomhed i henhold til loven; ligeledes ønsker mindretallet kommunerne bragt stærkere ind i billedet, dersom der ikke fra privat side er udfoldet et tilstrækkeligt initiativ.

Udvalgets overvejelser har derefter især rettet sig mod følgende punkter:

1. Betydningen af, at lovens generelle støttemuligheder forbedres, således at initiativtagerne i højere grad end nu støttes i bestræbelserne for at etablere undervisnings- og oplysningsarbejde og udbrede kendskabet dertil.
2. Den mest hensigtsmæssige fordeling mellem initiativtagerne af undervisnings- og oplysningsformerne.
3. En efterfølgende koordinering af undervisnings- og oplysningstilbuddene.

1. Udvalget tænker her *dels* på muligheden for en udvidet adgang til konsulentansættelse for organisationer med oplysningsarbejde som hovedformål, jfr. fremstillingen side 69 og *dels* på den af udvalget foreslåede udbygning af amtsungdomsnævnenes konsulentordning, jfr. fremstillingen side 70. Begge former for konsulenter vil efter udvalgets opfattelse være af meget væsentlig betydning for tilvejebringelsen, bevarelsen og til dels også koordineringen af undervisnings- og oplysningsarbejdet.

2. Da udvalgets hovedsynspunkt som nævnt er, at det skal stå enhver frit for at etablere undervisnings- og oplysningsvirksomhed i henhold til den kommende lov om fritidsundervisning m. v., følger det af sig selv, at det er begrænset, hvor stor en mulighed det offentlige har for at virke for en hensigtsmæssig fordeling af undervisnings- og oplysningsformerne.

Der er dog enighed i udvalget om, at *forberedelseskursus* og *specialundervisningskursus* på længere sigt bør tilbydes og oprettes ved offentlig foranstaltning. Det drejer sig her om undervisning af en sådan karakter, at man finder det rettest, at planlægningen og etableringen forestås af det offentlige. Under hensyn til, at disse former for undervisning endnu kun er i deres vorden, således at hovedopgaven er at få dem etableret, fin-

der man dog ikke på nuværende tidspunkt at burde afskære privat initiativ på dette område, men det bør pålægges ungdomsnævnet - eventuelt i samarbejde med amtsungdomsnævnet — at drage omsorg for, at der etableres forberedelsesundervisning og specialundervisning i fornødent omfang. Hvad angår specialundervisning bør ungdomsnævnet dog under hensyn til det foreslåede lave elevtal, jfr. foran side 52, være opmærksom på, at der i kommunen samarbejdes på den mest hensigtsmæssige måde, således at der ikke oprettes flere kursus med f. eks. 2 elever, hvor færre kursus med et noget højere elevtal er pædagogisk forsvarligt.

Folkeuniversitetsvirksomheden bør som hidtil iværksættes af folkeuniversitetsudvalget. Det bør pålægges ungdomsnævnene og amtsungdomsnævnene at bistå folkeuniversitetsudvalget med at udbrede kendskabet til denne form for folkeoplysning.

Om *brevskoleundervisningens* initiativtagere henvises til det side 45 f. anførte, ligesom man om iværksættelsen af *oplysningsarbejde for søfarende* henviser til fremstillingen side 50 f.

3. Der er i udvalget enighed om, at det bør være ungdomsnævnet, der formidler denne efterfølgende koordinering, jfr. herved gældende lovs § 9, stk. 5, hvorefter det påhviler ungdomsnævnet at bidrage til, at der i kommunen ved tilrettelæggelsen af de forskellige former for virksomhed i henhold til loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. tages hensyn til de foranstaltninger, der træffes fra anden side, således at der herved i det hele samarbejdes på den mest hensigtsmæssige måde.

Spørgsmålet er da, hvorledes ungdomsnævnet bedst løser denne opgave.

Det første problem er selvsagt, hvorledes ungdomsnævnet sikrer sig, at der overhovedet tilvejebringes tilstrækkelige undervisnings- og oplysningsmuligheder i kommunen. Udvalget foreslår, at det pålægges ungdomsnævnet at udarbejde en oversigt over det skønnede oplysningsbehov i kommunen. Denne oversigt må sammenholdes med, hvad der rent faktisk tilbydes af undervisnings- og oplysningsarbejde. Finder ungdomsnævnet herefter, at udbuddet ikke svarer til det skønnede behov, påhviler det nævnet at rette hen-

vendelse til de stedlige initiativtagere med opfordring til at etablere sådanne yderligere hold, som ungdomsnævnet finder fornødne. Viser denne opfordring sig resultatløs, påhviler det ungdomsnævnet at indstille til kommunalbestyrelsen at oprette det fornødne antal hold. Ungdomsnævnets indstilling i så henseende skal efter flertallets opfattelse være bindende for kommunalbestyrelsen, og det således fremkaldte kommunale virke må sikres for en vis, ikke ganske kort periode, af hensyn til kommunens ansættelse af leder og lærere.

Et mindretal (Bent Andersen) finder, at disse kommunale aftenskoler i enhver henseende bør være undergivet de samme synspunkter, som gælder for landets øvrige, allerede eksisterende kommunale aftenskoler. Dette forslag må ses dels ud fra ønskeligheden af ikke at ødelægge et allerede fremkaldt initiativ på steder, hvor forholdene åbenbart har været vanskelige, og dels ud fra hensigtsmæssigheden i at have samme regler for alle landets kommunale aftenskoler.

Et andet mindretal (Harkjær, Gustav Jensen, Kallestrup, Nilsson og Ejnar Petersen) kan ikke tilslutte sig det synspunkt, at ungdomsnævnets indstilling om oprettelse af kommunale aftenskolehold skal være bindende for kommunalbestyrelsen, jfr. herved den

i afsnit VII, side 90, optagne mindretalsudtalelse. Aundal, Poul Hansen, Hedtoft, Wagner Jensen og Poul Thomsen kan tilslutte sig det principielle i denne mindretalsudtalelse.

Efter at ungdomsnævnet har sikret sig, at der er det fornødne udbud af undervisnings- og oplysningsvirksomhed i kommunen, påhviler det nævnet at drage omsorg for, at de forskellige former for virksomhed koordineres på den mest hensigtsmæssige måde. Udvalget foreslår, at det pålægges ungdomsnævnet umiddelbart efter indskrivningsfristens udløb at indkalde samtlige initiativtagere i kommunen til et fælles møde, hvor nævnet skal opfordre initiativtagerne til at træffe aftale om, hvorledes man bedst kan fordele overskydende elever eller sammenlægge hold, der må forventes at få vanskelighed med at opnå et tilstrækkeligt elevtalsgenemsnit. Hvor initiativtagerne ikke kan opnå enighed om fordelingen, træffer ungdomsnævnet bestemmelse herom.

Et mindretal (Bent Andersen, Biilmann, Haubirk, Ingemann Petersen) finder det ønskeligt, at der i den kommende lov indføres en bestemmelse, der pålægger kommunerne pligt til at foranstalte undervisning i almindelige skolefag for alle, der er ude over den undervisningspligtige alder, såfremt der af et nærmere fastsat antal borgere i kommunen fremsættes anmodning derom.

III. Løn- og ansættelsesforhold m.v.

I henhold til kommissoriet har udvalget indgående overvejet spørgsmålet om aflønningen inden for de forskellige former for **fritidsundervisning**, såvel aflønning af lærere, som af ledere, konsulenter og medhjælpere. I det følgende redegøres for udvalgets overvejelser og forslag vedr.:

A. Lærere.

1. *Baggrunden for de gældende regler.*
  - a) Aftenskolen.
  - b) Aftenhøjskolen.
2. *Overvejelser og forslag angående A° ny lønfastsættelse.*
  - a) Aftenskolen, herunder studiekredse, erhvervsmæssig efteruddannelse, undervisning for søfarende og fritidsgrupper.

b) Specialundervisning og prøveforberedende undervisning.

c) Aftenhøjskolen.

d) Foretagsrækker.

B° *udgiftsfordelingen,*

C° *spørgsmål om sikring af ansættelsesforholdene for de timelønnede lærere,*

D° *rejsegodtgørelse m. v.*

B. Ledere.

1. *Baggrunden for de gældende regler.*
  - a) Deltidsansatte ledere.
  - b) Heltidsansatte ledere.
2. *Overvejelser og forslag.*
  - a) Deltidsansatte ledere.
  - b) Heltidsansatte ledere, herunder ledermedhjælp.

C. Folkeuniversitetet.

1. De gældende regler.

- a) De enkelte folkeuniversitetsinstitutioners opbygning og virksomhed.
- b) Reglerne om beregning af honorarer til forelæsere og studieledere.

2. Overvejelser og forslag om tilskud.

D. Oplysningskonsulenter.

E. Amtssundsnævnenes konsulenter.

F. Medhjælp for nævnene.

A. Lærere.

1. Baggrunden for de gældende regler.

a) Aftenskolen.

Loven af 1954.

I lov nr. 219 af 11. juni 1954, der blev til på grundlag af kommissionsbehandling, blev *timeløns satsen (minimumsbetalingen)* for lærere i aftenskolen fastsat til et bestemt beløb, der — uden at dette fremgik af lovens tekst — i lighed med grundlaget for den hidtidige betaling var beregnet med et gennemsnit mellem laveste og højeste lærerløn i folkeskolen, idet man af forenklingssynsforhold trak en for al undervisning i aftenskolen gældende fælles timebetaling, der hvilede på en gennemsnitsberegning frem for en mere differentieret lønordning, som den der blev praktiseret ved de tekniske skoler.

Timelønssatsen blev nærmere fastsat til 1/1200 af middeltallet mellem begyndelseslønnen — uden stedtillæg — for en ugift lærer på landet under 30 år og slutlønnen — med højeste stedtillæg — for en gift overlærer, dog således at timelønnen af undervisningsministeren blev afrundet til det nærmeste med 5 delelige tal. Brøken 1/1200 fremkom ved, at man lagde det hidtidige omregningsforhold til grund, hvorefter 5 aftenskoletimer svarede til 6 folkeskoletimer (30 aftenskoletimer = 36 folkeskoletimer), idet det årlige timetal da blev 1200, nemlig 30 timer ugentlig i 40 uger.

Det i loven fikserede timebetalingsbeløb blev *dyrtidsreguleret* i takt med reguleringen af tjenestemandslønningerne.

I modsætning til hidtil blev det i 1954-loven fastsat, at der kunne ydes *tilskud til en lærerløn, der oversteg minimumslønnen med maksimalt 50 %*. Ved dette forslag tilsigtede man at opnå en forenkling af reglerne, idet

man herved overlod det til de enkelte skoler (kommuner) selv at graduere lønnen under hensyn til de særlige forhold, man mente burde komme i betragtning, som f. eks. ligestilling med lærerlønnen i stedlige tekniske skoler eller handelsskoler, alderstillæg efter lempeligere regler end statens, særlige lønninger for ældre lærere, der påbegynder undervisning, og lignende forhold.

Det blev i bekendtgørelsen om 1954-lovens gennemførelse understreget, at anvendelsen af højere løn end minimumslønnen fortrinsvis måtte begrænses til tilfælde, hvor det ville være ønskeligt at sætte lønnen i rimeligt forhold til lærerlønnen ved stedlige skoler af tilsvarende karakter. 50 %-tillægget skulle betragtes som en undtagelse, og lønnen burde kun i undtagelsestilfælde forhøjes helt op til maksimum.

På et enkelt punkt fraveg 1954-loven det forenklingssynsprincip, man i øvrigt fulgte, idet man opretholdt den i 1942 indførte regel, hvorefter der ydes *alderstillæg til lærere, der som hovederhverv underviser i en aftenskoletimer*. Når man opretholdt denne ordning, der fortsat er gældende, skyldtes det, at den på den ene side næppe ville medføre større administrativt besvær, og på den anden side syntes at være en rimelig ordning for de pågældende lærere.

Lærere i aftenskolen havde efter 1954-loven *ikke krav på feriegodtgørelse* eller på ferie med løn. Dette gjaldt i modsætning til tidligere også lærere, der havde deres hovederhverv ved undervisning i aftenskolen, idet der i de fastsatte timelønssatser allerede var indregnet normal feriegodtgørelse.

Lærere i aftenskolen omfattes fortsat ikke af ferielovens regler.

Loven af 1959.

Da løntilskuds- og anciennitetsbestemmelserne i lovgivningen om ungdomsundervisningen i vidt omfang byggede på regler i statstjenestemandsløven og lærerlønningssloven, blev det nødvendigt at ajourføre bestemmelserne, efter at der i 1958 var gennemført nye lønningslove for statens og folkeskolens tjenestemænd. Denne ajourføring fandt sted ved lov nr. 150 af 13. maj 1959 og bevirkede, at *minimumsbetalingen* for en undervisningstime i aftenskolen nu blev fastsat til middeltallet mellem begyndelseslønnen

- uden stedtillæg - og slutlønnen - med højeste stedtillæg — i lærerlønningsslovens 2. lønningsklasse, stadig med omregning i forholdet 5:6. Med de nye lønningsloves ændrede principper kunne man ikke foretage en umiddelbar anvendelse af den hidtil fulgte beregningsmåde af minimumslønnen (middeltal mellem laveste lærerløn og højeste overlærerløn), men valgte et gennemsnit af lærerlønnen alene i 2. lønningsklasse. De i 1959 indførte beregningsregler, der fortsat er gældende, blev medtaget i selve lovteksten.

Loven af 1960.

Ved lov nr. 234 af 10. juni 1960 blev der indført en *skærpelse af reglerne om ydelse af 50 % tillæg til minimumslønnen*, idet der efter forslag fra folketingsudvalget med henblik herpå blev indføjet en bestemmelse, hvorefter der af undervisningsministeren skulle fastsættes nærmere regler for ydelse af tilskud ud over minimumslønnen. Ændringsforslaget tilsigtede at afskære refusion i forhold til en forhøjet timebetaling, som alene var begrundet i stedlige anciennitetsordninger, hvilket har fundet udtryk i bekendtgørelsen af 31. oktober 1960, der udtaler, at der ikke vil kunne ydes refusion i forhold til forhøjet timebetaling i sådanne tilfælde.

Pr. 1/10 1964 udgjorde minimumslønnen i aftenskolen 20 kr. pr. time - og maksimumslønnen 30 kr.

Pr. 1/4 1965 udgør minimumslønnen 23,70 kr. pr. time og maksimumslønnen 35,55 kr.

b) Aftenhøjskolen.

1 1954-loven blev *minimumsbetalin gen for en time i aftenhøjskolen* fastsat til minimumsbetalingen i aftenskolen forhøjet med 50 % under hensyn til, at undervisningstimerne i aftenhøjskolen måtte anses for at være af en sådan kvalitet, at betalingen for 2 timer i denne skoleform burde svare til betalingen for 3 timer i den almindelige aftenskole.

Maksimumssatsen i aftenhøjskolen blev efter tilsvarende principper som for aftenskolen fastsat 50 % højere end minimumssatsen. Ved den foreslåede forhøjede betaling for undervisning i aftenhøjskolen var det forudsat, at administrationen ved godken-

delsen af undervisningsplanerne holdt aftenhøjskolen i et tilstrækkeligt højt plan.

Timelønnen for undervisning i aftenhøjskolen er fortsat fastsat svarende til timelønnen i aftenskolen med tillæg af 50 %.

Pr. 1/10 1964 udgjorde minimumslønnen i aftenhøjskolen 30 kr. pr. time og maksimumslønnen 45 kr. Pr. 1/4 1965 udgør minimumslønnen 35,55 kr. og maksimumslønnen 53,35 kr.

2. Overvejelser og forslag angående:

A^o) *Ny lønfastsættelse.*

a. Aftenskolen,

herunder studiekredse, erhvervsmæssig efteruddannelse, undervisning for søfarende og fritidsgrupper.

Ved en sammenligning med lønningerne inden for forskellige andre skoleformer har man fundet, at aftenskolens minimumstime-løn, der pr. 1/10 1964 udgjorde 20 kr., ligger for lavt i forhold til betalingen for tilsvarende undervisning på andre områder. Lønnen ved forsvarets civilundervisning lå således pr. 1/10 1964 ca. 4 kr. højere pr. time (24,09 kr.), og ved de tekniske skolars lærlingeafdelinger — hvor der findes en anciennitetsordning — var den gennemsnitlige timebetaling 23,90 kr.

Der har i udvalget været overvejende stemning for en generel forhøjelse af time-lønningerne, hvorimod man ikke er nået til enighed om, hvor stor denne forhøjelse bør være, og hvorledes det fremtidige lønsystem i det hele skal udformes.

Et mindretal har været af den opfattelse, at det ligger uden for udvalgets kommissorium at tage stilling til ændrede principper for fastsættelse af lønninger, jfr. i det hele den som afsnit VII optagne mindretalsudtalelse fra de kommunale repræsentanter.

Under udvalgets forhandlinger har man fra flere sider henvist til den gennemsnitlige timeløn for en folkeskolelærer som et naturligt udgangspunkt ved fastsættelsen af aftenskolens lønsatser. Dette er et princip, der for så vidt allerede har fundet udtryk i den nugældende lovs § 14, som netop anvender et middeltal mellem laveste og højeste løn i 2. lønningsklasse, henholdsvis uden stedtillæg og med stedtillæg A. Det er imidlertid blevet gjort gældende, at denne beregnings-

metode ikke giver et virkeligt gennemsnit af timelønnen i folkeskolen, idet et reelt gennemsnit kun kan findes ved at se på en folkeskolelærers indtjening gennem et helt liv og så beregne den gennemsnitlige løn herudfra. Folkeskolens lærere gennemløber hele lønskalaen på 21 år, og da de fleste afslutter deres uddannelse i en alder af ca. 23 år, opnår de i almindelighed slutløn i en alder af omkring 44 år. På dette tidspunkt vil de stadig have mulighed for at virke i omkring 25 år; den gennemsnitlige timeløn kommer derfor til at ligge på et senere trin af skalaen end den nugældende gennemsnitsløn; man må dog herved tage hensyn til, at landsbylærere (3. lønningsklasse) kun når en løn svarende til næstsidste trin i 4. lønningsklasse. Man henviser til den nedenfor givne oversigt over »livslønnen« for en folkeskolelærer.

Købstadlærere.

Går man ud fra, at en folkeskolelærer gennemsnitligt en ansat i 44 år, nemlig fra det 23. til det 67. år (da man har regnet med undervisningsvirksomhedens begyndelse fra det 23. år, uanset at mange begynder senere, har man valgt 67 år som slutår), kan gennemsnitslønnen udregnes på følgende måde:

Uden stedtillæg.

2. lønkl.	1. trin	$3 \times 17.696,64 =$	53.089,92 kr.
2.	— 2. —	$3 \times 18.969,60 =$	56.908,80 -
2.	— 3. —	$3 \times 20.242,56 =$	60.727,68 -
2.	— 4. —	$3 \times 22.239,36 =$	66.718,08 -
2.	— 5. —	$3 \times 23.637,12 =$	70.911,36 -
4.	— 1. —	$3 \times 26.095,68 =$	78.287,04 -
4.	— 2. —	$3 \times 27.805,44 =$	83.416,32 -
4.	— 3. —	$23 \times 29.664,96 =$	682.294,08 -
	44		1.152.353,28 kr.

Gennemsnitsløn: 26.189,85 kr.

Timebetaling i aftenskolen beregnet på grundlag af denne gennemsnitsløn: $26.189,85 \text{ kr.} : 1280 = 20,46$
 $\times 6 : 5 = 24,55 \text{ kr.}$

Med stedtillæg E bliver satsen . . . . . 24,80 kr.

Med stedtillæg A bliver satsen . . . . . 25,80 kr.

Landsbylærere.

Uden stedtillæg.

Timebetaling i aftenskolen beregnet på grundlag af denne gennemsnitsløn:

$25.217,83 \text{ kr.} : 1280 = 19,70 \times 6 : 5 . . . . = 23,65 \text{ kr.}$

Med stedtillæg E bliver satsen . . . . . 23,90 kr.

Med stedtillæg A bliver satsen . . . . . 24,90 kr.

Over for disse betragtninger har man fra anden side i udvalget fremhævet, at det ikke kan være rimeligt at yde en så forholdsvis høj løn til aftensskolelærere, der for flertallets vedkommende er folk uden egentlig læreruddannelse. Desuden har man peget på det uheldige i, at unge og yngre folkeskolelærere af de højere lønninger kunne lade sig lokke over i aftenskolen - til skade for folkeskolen.

Spørgsmålet hænger sammen med problemet, om man bør stræbe efter en enkelt fast lønsats overalt i aftenskolen, eller om man skal gå ind for variable lønninger; i sidstnævnte tilfælde må man overveje, om eventuelle løntillæg bør bæres af kommunerne uden statsrefusion. Der har ikke i udvalget været stemning for at tillade egentlige stedtillægsordninger, ligesom man har taget afstand fra en ordning med løntillæg gradueret efter de enkelte læreres uddannelse, idet man ikke kan pege på nogen bestemt uddannelse, der skulle kvalificere - fagligt og pædagogisk - til undervisning i aftenskolen.

Udvalgets overvejelser angående det fremtidige lønsystem har herefter koncentreret sig om 3 forskellige muligheder, der kan opstilles således:

1. En *enhedssats* gældende overalt i landet og uden mulighed for tillæg af nogen art, d. v. s. både minimums- og maksimumsløn.
2. En *minimumssats* med adgang til forhøjelse inden for en fastsat procentsats enten
  - a) som rent kommunale tillæg uden refusion fra staten eller
  - b) som tillæg med sædvanlig refusion fra stat og skolefond.
3. En *anciennitetsordning*, d. v. s. ydelse af et eller flere alderstillæg.

1: Som nævnt skulle der efter denne ordning ikke være mulighed for at give tillæg af nogen art, og det skulle gøres til en betingelse for at oppebære statstilskud til lønudgifter, at der ydes den fastsatte løn og ikke mere, hverken fra kommune eller anden side.

Til fordel for en sådan ordning kan anføres, at den vil være let at administrere, og at man i andre institutioner, bl. a. forsvarets civilundervisning, igennem flere år har haft en sådan enhedssats og efter sigende været tilfreds hermed. Endvidere vil man

ved at fastsætte en enkelt, noget højere sats dels kunne trække unge lærere til aftenskolen, hvilket må anses for at være af stor værdi, og dels kunne fastholde de nuværende lærerkræfter, for hvem en forhøjet sats vil betyde en forbedring.

Selve lønsatsen må fastsættes således, at den reguleres i takt med de almindelige lærerlønninger, og som beregningsgrundlag har man derfor i overensstemmelse med princippet i den nugældende lovs § 14 foreslået et middeltal mellem to forskellige løntrin inden for lærerlønningslovens 2.-4. lønningsklasse. Man har her som en mulighed nævnt middeltallet mellem begyndelseslønnen i 2. lønningsklasse uden stedtillæg og slutlønnen i 4. lønningsklasse med stedtillæg A, hvilket efter omregning $5 = 6$ — et omregningsforhold man er enig om at bevare — efter de pr. 1/10 1964 gældende lønsatser vil give en titmeløn på 22,85 kr. (Efter de seneste lønsatser pr. 1/4 1965, 26,95 kr.).

Man har dog også været inde på en noget højere sats, omkring 24,50 kr., jfr. det foran anførte om »livslønnen« for en folkeskolelærer.

For at finde frem til en sådan højere enhedssats har man overvejet at forhøje den efter ovenstående fremkomne gennemsnitsats på 22,85 kr. med et procenttillæg. Man har i denne forbindelse været inde på den tanke at forhøje med en procentsats svarende til den til enhver tid gældende feriegodtgørelse, f. t. $7\frac{1}{4}\%$. Man finder dog ikke at kunne anbefale en sådan ordning, idet man allerede ved beregningen af tidsatsen har taget hensyn til, at de heromhandlede lærere ikke falder inden for ferielovens bestemmelser — en regel, som man af praktiske grunde har ment at burde opretholde.

Man har også overvejet at finde frem til en højere enhedssats ved at anvende folkeskolens lønsystem.

Som eneste fravigelse fra princippet om en enhedssats ville man bevare adgangen til at yde alderstillæg til lærere, der som hovederhverv giver undervisning i aftenskolen.

Et mindretal i udvalget (Aundal, Hammer, Wagner Jensen) er gået ind for denne ordning.

Med hensyn til grundlaget for beregningen af en sådan enhedssats kan henvises til den

nedenfor gengivne oversigt samt den på side 59 f.o. anførte oversigt over satserne for overtimebetaling til lærere i folkeskolen.

Muligheder for udfindelse af en enhedssats ved anvendelse af folkeskolens lønsystem.

(På grundlag af de pr. Vio-64 gældende lønninger)

1. 2. lønningsklasse, 5. trin, stedtillæg A = 23,40 kr.
2. Middeltallet mellem 2. lønningsklasse, 5. trin og 4. lønningsklasse, 1. trin, uden stedtillæg . . . . . = 23,80 -
3. Middeltallet mellem 2. lønningsklasse, 5. trin, uden stedtillæg og 4. lønningsklasse, 2. trin, stedtillæg B . . . . . = 24,55 -
4. Middeltallet mellem 2. lønningsklasse, 5. trin, stedtillæg E og 4. lønningsklasse, 2. trin, stedtillæg B . . . . . = 24,80 -
5. Middeltallet mellem 2. lønningsklasse, 5. trin, stedtillæg B og 4. lønningsklasse, 2. trin, stedtillæg A . . . . . 25 80 -

2: En minimumssats med mulighed for i særlige tilfælde at yde tillæg med statsrefusion svarende til den nu gældende ordning.

a) Man kunne selv sagt også tænke sig en ordning, hvorefter der alene ydes statsrefusion i forhold til den til enhver tid gældende minimumssats, medens kommunerne uden statsrefusion skulle have adgang til inden for en vis ramme at yde et tillæg til lønnen.

Der er dog fra flere sider ydret stor betænkelighed ved en ordning med rent kommunale løntillæg, da man bl. a. kan frygte, at der derved kan opstå en uheldig konkurrence mellem kommunerne indbyrdes og mellem de forskellige undervisningsformer.

b) Hvis man skaber hjemmel for, at der ydes sædvanlig refusion fra stat og skolefond også for så vidt angår løntillæggene, måtte dette enten kræve særskilt godkendelse — og det måtte da nærmere i loven fastsættes, under hvilke betingelser sådan godkendelse kunne meddeles — eller også måtte der være fri adgang for kommunerne til at forhøje, men da formentlig inden for en snævrere procentramme end den nuværende, f.eks. 20 %. Der har dog ikke i udvalget været stemning for en sådan ordning, som kan medføre utilfredshed i de kommuner, hvor der ikke ydes løntillæg, og skabe ubillighed i forhold til andre undervisningsformer.

Overtimebetaling til lærere i folkeskolen.

(I henhold til cirkulære af 14. september 1961 er overtimerne omregnet i forholdet 5 timer = 6 timer. De månedlige beløb pr. ugentlig time udgør følgende på de forskellige løntrin, (pr. Vio-64).

		1. lønklasse							
		Asp.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Stedstillæg	A	51,38	53,34	55,56	57,32	59,54	61,30	63,52	65,27
–	B	50,03	51,99	54,21	55,97	58,19	59,95	62,17	63,92
–	C	49,35	51,31	53,54	55,29	57,52	59,27	61,49	63,25
–	D	48,83	50,79	53,01	54,77	56,99	58,75	60,97	62,72
–	E	47,89	49,85	52,07	53,83	56,05	57,81	60,03	61,79
Uden stedstillæg		47,14	49,10	51,32	53,08	55,30	57,06	59,28	61,04

		2. lønklasse				
		Asp.	1.	2.	3.	4.
Stedstillæg	A	57,33	59,54	63,52	67,50	73,74
–	B	55,98	58,19	62,17	66,15	72,39
–	C	55,30	57,52	61,49	65,47	71,71
–	D	54,78	56,99	60,97	64,95	71,19
–	E	53,84	56,05	60,03	64,01	70,25
Uden stedstillæg		53,09	55,30	59,28	63,26	69,50

		3. lønklasse						
		Asp.	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Stedstillæg	A	57,33	59,54	63,52	67,50	73,74	78,10	85,79
–	B	55,98	58,19	62,17	66,15	72,39	76,75	84,44
–	C	55,30	57,52	61,49	65,47	71,71	76,08	83,76
–	D	54,78	56,99	60,97	64,95	71,19	75,55	83,24
–	E	53,84	56,05	60,03	64,01	70,25	74,62	82,30
Uden stedstillæg		53,09	55,30	59,28	63,26	69,50	73,87	81,55

		4. lønklasse		
		1.	2.	3.
Stedstillæg	A	85,79	91,13	96,94
–	B	84,44	89,78	95,59
–	C	83,76	89,11	94,92
–	D	83,24	88,58	94,39
–	E	82,30	87,64	93,45
Uden stedstillæg		81,55	86,89	92,70

Et mindretal i udvalget (Biilmann) er gået ind for denne ordning, men har ladet det stå åbent, om man skulle anvende det under a eller b nævnte system.

3: Flertallet kan ikke tilslutte sig forslagene om en enhedssats, idet man har henvist til, at den foreslåede relativt høje sats kan forekomme at være en uforholdsmæssig stor løn til helt unge aftenskolelærere, som møder uden særlige uddannelsesmæssige kvalifikationer, og at det kan synes ubilligt, at disse får samme betaling som lærere, der har mange års erfaring i aftenskoleun-

dervisning bag sig. Man foretrækker derfor at gå ind for en anciennitetsordning.

En sådan kan tænkes at omfatte ydelse af en række alderstillæg med bestemte mellemrum, men kan også begrænses til ydelse af et enkelt tillæg til lønnen efter et bestemt - nærmere fastsat - tidsrum. Det er især den sidste mulighed, udvalgets drøftelser har drejet sig om. Fra mange sider er der peget på, at man ved en sådan ordning vil tilskynde lærerne til at fortsætte i aftenskolen, hvorved man sikrer kontinuiteten i aftenskolearbejdet. Det erkendes, at en anciennitetsordning vil medføre forøget administration.

men gøres ordningen så simpel som muligt og skabes der alene hjemmel for ét alderstillæg, vil administrationen dog næppe blive særlig besværlig. Man vil således overlade til de enkelte lærere selv at skaffe dokumentation for tidligere (anciennitetsgivende) beskæftigelse.

Når der kun påtænkes ydet et enkelt alderstillæg, bør dette være af en vis, ikke ubetydelig størrelse, og man foreslår derfor en stigning på 20 % af begyndelseslønnen. Såfremt man anvender det tidligere nævnte beregningsgrundlag for denne - et middeltal mellem begyndelseslønnen uden stedtillæg i 2. lønningsklasse og slutlønnen med stedtillæg A i 4. lønningsklasse — bliver lønnen (efter de pr. 1/10 1964 gældende satser) 22,85 kr. + 20 % = 27,40. (Efter satsen pr. 1/4 1965 = 32,35 kr.).

Under drøftelserne om, hvornår et sådant alderstillæg" skulle kunne opnås, har der været enighed om, at man i overvejende grad må tage hensyn til antallet af timer, men at disse timer dog må fordele sig på et vist (mindste) tidsrum, som man har foreslået sat til 3 år. Antallet af timer foreslås sat til 240.

Det er tanken, at den højere løn skal ydes straks fra det tidspunkt, hvor lærerne opnår de 240 timer, og altså ikke først ved begyndelsen af et nyt semester.

Et mindretal (Ingfred Juul Andersen, Gaardø, Haugaard, Ingemann Petersen og Ramsdal) mener, at det administrativt vil blive meget besværligt at yde den straks fra det tidspunkt, hvor lærerne opnår de 240 timer, da det f. eks. kan medføre forskellig løn for timer på samme undervisningsaften, og foreslår derfor, at den højere løn ydes fra begyndelsen af et semester.

Det bør være en forudsætning for ydelse af statstilskud, at der ydes løn efter de fastsatte satser, og at der ikke — bortset fra alderstillægget — er mulighed for ydelse af løntillæg af nogen art, hverken fra kommunerne eller fra anden side.

Der er enighed om at opretholde den nuværende bestemmelse om, at aftenskolen lærere ikke falder ind under ferielovens regler.

Der er ligeledes enighed om at opretholde bestemmelsen om, at man ved beregning af timelønnen regner med timer à 60 minutter,

hvoraf dog 10 minutter kan anvendes til friminutter, samt bestemmelsen om, at den time ud over selve undervisningstiden, hvor lærerinden i praktisk husgerning er til stede på undervisningsstedet, betales som almindelig undervisningstid.

Ved indførelsen af en almindelig anciennitetsordning kan den nugældende regel om ydelse af alderstillæg til lærere, der har deres hovedbeskæftigelse ved aftenskolen, bortfalde.

Under de afsluttende forhandlinger er 16 medlemmer i udvalget (Bent Andersen, Ingfred Juul Andersen, Baunsgaard, Thea Skovgaard Christensen, Glahn, Gaardø, Poul Hansen, Haubirk, Hedtoft, J. E. Larsen, Martiny, Mathiasen, David Pedersen, Ingemann Petersen, Ramsdal og Roar Skovmand) gået ind for at anbefale den her foreslåede anciennitetsordning som den mest hensigtsmæssige.

Man har samtidig drøftet aflønningen ved *studiekredse, kursus for erhvervmæssig efteruddannelse* og den særligt for søfarende tilrettelagte undervisning, og der har været enighed om, at lønnen i disse undervisningsformer må følge den almindelige timebetaling i aftenskolen. For så vidt angår *fritidsgrupperne* er det af et mindretal (Haubirk og Ingemann Petersen) blevet anført, at lønnen for disse bør ligge lavere end den almindelige aftenskolesats, men udvalgets flertal har ikke kunnet tiltræde dette synspunkt, men mener, at man også her må yde samme løn som i den øvrige aftenskoleundervisning.

b) Specialundervisning og prøveforberedende undervisning.

I den gældende lov er der ikke givet særegler om honorering for disse undervisningsformer, men man har her kunnet benytte hjemmelen i § 14, stk. 2, 3. led, til at yde tillæg til den almindelige minimumssats.

Der har i udvalget været enighed om, at der her er tale om en undervisning, der stiller større krav til læreren med hensyn til uddannelse end den almindelige aftenskoleundervisning, og man finder det derfor rimeligt, at der til sådanne timer ydes en noget højere løn. Man foreslår en forhøjelse på 20 % af den almindelige (laveste) aftenskoleløn, d. v. s. (efter de pr. 1/10 1964 gældende satser) 27,40 kr., og således at man

også her indfører en anciennitetsordning svarende til den for den almindelige aftenskole gældende. En lærer ved en af disse 2 undervisningsformer skal derfor efter 240 timers undervisning i løbet af mindst 3 år have et alderstillæg på 20 % af den hidtidige løn, d. v. s. 32,90 kr. (efter satserne pr. 1/10 1964).

Til skolepsykologiske undersøgelser foreslår man, at der ydes et beløb, der er fem gange den foreslåede almindelige (laveste) timeløn for aftenskolen.

c) Aftenhøjskolen.

En regulering af aftenskolens lønninger må naturligt medføre en regulering af aftenhøjskolens lønsatser, som efter den nugældende ordning er fastsat til et beløb, der overstiger aftenskolelønningen med 50 %.

Efter udvalgets opfattelse behøver aftenhøjskolens løn ikke nødvendigvis i fremtiden at stå i samme forhold til aftenskolens løn som hidtil; men det vigtigste må være at finde frem til en sats, som kan accepteres som tilfredsstillende.

Fra flere sider har man peget på ønskeligheden af såvel at bevare som om muligt at tiltrække endnu flere kvalificerede lærerkræfter til aftenhøjskolen, og man har derved ikke mindst tænkt på gymnasieårerne. I så fald må lønsatsen nok sigte mod omkring 40 kr. i timen (på grundlag af lønniveauet pr. 1/10 1964), hvilket der har været almindelig enighed om i udvalget.

Fra en enkelt side (Baunsgaard) blev der udtrykt betænkelighed ved den foreslåede takst for aftenhøjskolen, idet den næppe ville tiltrække de ønskede lærerkræfter.

Beregningsgrundlaget må af praktiske grunde stadig være aftenskolens almindelige (laveste) lønsats, og såfremt denne beregnes til de tidligere nævnte 22,85 kr., vil det sige, at man skal yde et tillæg på 75 % for at nå op på en aftenhøjskoleløn på 40 kr.

Man går ikke ind for en anciennitetsordning i aftenhøjskolen.

d) Foredragsrækker.

Efter de gældende regler ydes statstilskud til godkendte foredragsrækker med samme beløb, som af kommunen eller en stedlig kreds

stilles til rådighed, dog højst med 35 kr. pr. foredrag.

Der er enighed om, at de nugældende satser er ganske utilstrækkelige, men man har været betænkelig ved fortsat at have en fast sats stående i selve loven, og det foreslås i stedet, at hvert foredrag honoreres med et beløb svarende til 5 gange aftenskolens almindelige timebetaling.

B° Udgiftsfordelingen.

Efter de gældende regler yder staten og skolefonden et tilskud på 2/3 af timebetalingen i aftenskolen og aftenhøjskolen, medens den sidste trediedel må bæres af kommunen eller den stedlige kreds. Tilskuddet på 2/3 fordeles således, at staten udreder 2/3 heraf og skolefonden 1/3. Det virkelige tilskud fra staten bliver således kun 4/9 af timebetalingen, medens skolefondens andel bliver 2/9.

Til foredragsrækker ydes statstilskud med samme beløb, som vedkommende kommune eller stedlige kreds stiller til rådighed, dog højst med 35 kr. pr. foredrag. Hertil samt til lederhonorar og rejsegodtgørelse yder skolefonden intet tilskud.

Da skolefondens tilskud stammer fra midler, der fremkommer ved skatteligning på kommunerne i skolerådskredsen, er det imidlertid reelt kommunerne selv, der må bære disse 2/9, og kommunernes virkelige andel i lærerlønsudgiften er derfor $1/3 + 2/9 = 5/9$ af den samlede udgift.

Fra et mindretal er der peget på det urimelige heri, og man har derfor fremsat forslag om, at staten overtager skolefondens andel, således at det reelle statstilskud bliver 2/3 af udgiften, jfr. herved mindretalsudtalelsen fra de kommunale repræsentanter, afsnit VII.

Udvalgets flertal har allerede under hensyn til de mulige konsekvenser for andre refusionsbestemmelser næret betænkelighed ved at tilslutte sig dette mindretalsforslag, men finder, at de på dette område gældende regler om udgiftsfordelingen bør opretholdes.

Selve tilskudsbestemmelsen foreslås ligeledes opretholdt uændret, således at staten og skolefonden fortsat tilskyder 2/3 af timebetalingen, medens den sidste trediedel efter flertallets forslag altid - på grundlag af indstilling fra ungdomsnævnet - skal udredes af kommunen.

Denne udgiftsfordeling skal herefter finde anvendelse på følgende undervisningsformer:

aftenskolen,
teknisk forberedelsesundervisning,
specialundervisning (herunder skolepsykologiske undersøgelser),
kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse,
studiekredse.

Til følgende undervisningsformer finder man anledning til at foreslå en noget ændret udgiftsfordeling:

foredragsrækker,
supplerende kulturelle arrangementer.
fritidsgrupper,
undervisning for søfarende,

For så vidt angår *foredragsrækkerne* foreslår man under hensyn til det upraktiske i at have et bestemt maximumsbeløb stående i selve loven tilskudsreglen ændret, således at det fastsættes, at staten tilskyder 1/3 af honorarudgiften under forudsætning af, at vedkommende kommune ligeledes tilskyder 1/3. Den sidste trediedel bør udredes af deltagerne. Den samme udgiftsfordeling foreslås for *supplerende kulturelle arrangementer*.

Til *fritidsgrupperne* finder man det rimeligt, at deltagerne selv bidrager med 1/3 af lønudgiften, men foreslår i øvrigt sædvanligt tilskud på 2/3 fra stat og skolefond.

Til den særlige for *søfarende* tilrettelagte undervisning gør der sig som ovenfor side 50 nævnt så specielle forhold gældende, herunder navnlig at de pågældende ofte ikke har en sådan tilknytning til en bestemt kommune, at det ikke synes rimeligt at pålægge kommunerne at bidrage til denne undervisning, hvorfor man foreslår, at staten udreder hele lønudgiften dertil.

G° *Spørgsmål om sikring af ansættelsesforholdene for de timelønnede lærere.*

I forbindelse med spørgsmålet om lærernes ansættelsesforhold har det været drøftet, hvorvidt der er mulighed for at sikre den enkelte lærer økonomisk, dersom et hold eller kursus ophører eller aflyses på grund af manglende deltagelse, for lavt timetal eller af andre grunde, som bevirker, at retten til statstilskud fortabes.

Efter de nugældende regler er det bl. a. en betingelse for statstilskud, at undervisningen

gennemføres med det krævede elevtalsgenemsnit, og det er blevet anført, at der - dersom denne betingelse svigter - kan opstå problemer med hensyn til udbetalingen af lærerens løn, uanset at det må antages, at læreren altid har krav på løn for de faktisk læste timer. Udvalget er enig i, at der altid bør indgås en skriftlig aftale mellem kommunen eller den stedlige kreds og vedkommende lærer om vilkårene for hans virksomhed, herunder hvorledes der skal forholdes i tilfælde, hvor kursus ikke gennemføres. Man nærer imidlertid overvejende betænkelighed ved at gøre dette til en betingelse for godkendelse, idet vilkårene for etablering af aftenskoler er meget forskellige i de forskellige egne af landet, og det muligt vil kunne hæmme i øvrigt værdifulde lokale bestræbelser.

Et mindretal (Bent Andersen, Biilmann, Thea Skovgaard Christensen, Gaardø, Haubirk og Mathiasen) foreslår, at det som betingelse for godkendelse af en initiativtager kræves, at denne skriftligt forpligter sig til at betale en lærer den i loven fastsatte løn for faktisk læste timer.

Et andet mindretal (Aundal, Poul Hansen, Hedtoft og Poul Thomsen) finder ikke, at udvalget bør udtale sig om dette spørgsmål.

D° *Rejsegodtgørelse m. v.*

Efter de gældende regler kan der til *tilrejsende lærere* udover den sædvanlige timebetaling ydes et beløb til dækning af rejseudgifter m. v. Der ydes hertil tilskud fra staten med 2/3 af udgiften under forudsætning af, at den resterende 1/3 afholdes af vedkommende kommune eller stedlige kreds. Statens tilskud ydes højst med et beløb, der pr. undervisningstime svarer til halvdelen af den **til** enhver tid gældende minimumstimebetaling i ungdomsskolen og aftenskolen. Det er en betingelse for ydelse af tilskud, at benyttelsen af vedkommende tilrejsende lærer er godkendt af den godkendende myndighed, og det må i undervisningsplanen være udtrykkelig angivet, hvilket beløb, der af vedkommende kommune eller stedlige kreds vil blive ydet til dækning af rejseudgifter.

I overensstemmelse med de af finansministeriet i cirkulære af 8. november 1963 fast-

satte regler for statens tjenestemænds tjenesterejser er det i undervisningsministeriets bekendtgørelse af 31. oktober 1960 om ungdomsskoler og aftenskoler m. v., afsnit VI A 2, fastsat, at offentlige befordringsmidler almindeligvis skal benyttes, men det kan også tillades, at private befordringsmidler benyttes, når særlige forhold taler derfor, specielt når det i det givne tilfælde er mest økonomisk for det offentlige. Ministeriet har i øvrigt bestemt, at godtgørelse for befordring pr. bil eller cykel kun kan beregnes for afstande, der ligger ud over 2 km (i alt 4 km frem og tilbage), og for befordring pr. bil kan der ikke beregnes godtgørelse for afstande over 20 km (i alt 40 km frem og tilbage). I øvrigt ydes godtgørelsen for benyttelse af eget befordringsmiddel som nævnt efter de for statens tjenestemænd gældende regler, dog at der sondres mellem lærere, der har undervisning i aftenskolen som hovederhverv, og andre lærere, idet der til de sidste ydes godtgørelse efter de lavere satser. Når henses til, at der er tale om ganske beskedne beløb, og under hensyn til at der inden for aftenskolen er forbundet særlige vanskeligheder med ordningens administration, finder udvalget herefter ikke tilstrækkelig begrundelse for at opretholde ovennævnte af ministeriet fastsatte ordning med ydelse af godtgørelse efter 2 forskellige satser, og man forslår, at der til *alle* lærere ydes godtgørelse efter de satser, der nu kun anvendes på lærere, der ikke har undervisning i aftenskolen som hovederhverv. Det bemærkes herved, at opdelingen på de to grupper af lærere ikke er identisk med den sondring, der anvendes for statstjenesten, idet denne ikke er direkte anvendelig inden for aftenskolen.

Det er endvidere gjort gældende, at den ovennævnte regel om, at der ikke kan beregnes godtgørelse for befordring pr. bil over afstande over 40 km (20 km frem og 20 km tilbage) ikke længere er tidssvarende, idet man herved har henvist til, at en afstand på 20 km eller mere fra hjem til arbejdsplads ikke længere er noget ualmindeligt. Der er derfor fremsat ønske om helt at ophæve denne begrænsning.

Udvalget erkender, at en grænse på 40 km ligger noget for lavt, men har på den anden side været betænkelig ved helt at ophæve den, hvorfor man foreslår den udvidet.

Udover befordringsgodtgørelse efter ovennævnte regler kan der til tilrejsende lærere ydes godtgørelse for udgifter til overnatning og morgenmad på indtil 10 kr. pr. nat, for så vidt overnatning uden for hjemstedet er nødvendig, som f. eks. på afsides beliggende steder. Også hertil yder staten tilskud med 2/3 under forudsætning af, at den sidste 1/3 afholdes af kommunen eller den stedlige kreds.

Da den her nævnte sats på 10 kr. pr. nat efter de sidste års prisudvikling må anses for ganske utilstrækkelig, skal udvalget foreslå, at denne forhøjes til den for statstjenestemænd gældende sats, f. t. 30,50 kr. pr. nat (efter sats A) jfr. finansministeriets cirkulære af 17/3 1964 om særlige ydelser. Man har herved taget i betragtning, at der ikke i øvrigt ydes de pågældende godtgørelse for fravær fra hjemmet eller lignende.

B. L e d e r e.

1. Baggrunden for de gældende regler.

a) Deltidsansatte ledere.

Før loven af 1954 fandtes der ikke almindelige regler om tilskud til *lederhonorar* i aftenskolen.

Loven af 1954.

I henhold til 1954-lovens bestemmelser kunne der til at forestå arbejdet med ledelsen og tilrettelæggelsen af aftenskoleundervisningen ved aftenskoler med flere lærere ansættes en lærer med et honorar, hvortil statskassen ydede tilskud med halvdelen. Statstilskud til honorar for ledelse af aftenskoleundervisning kunne dog kun ydes, når skolen havde mindst 3 hold. I aftenskolen kunne statstilskud højst ydes i forhold til 25 kr. + sædvanligt honorartillæg pr. hold for de første 10 hold og 20 kr. + tillæg for hvert af de efterfølgende hold.

Såfremt holdene i aftenskolen ikke omfattede mindst 40 undervisningstimer i gennemsnit, betragtede man i denne henseende skolen som omfattende så mange hold, som fremkom, når det samlede timetal blev opdelt i hold à 40 timer.

Loven af 1960.

Lederhonorarerne blev ikke medtaget ved ajourføringen af lønningerne i 1959, men

blev først ændret ved loven af 10. juni 1960. Den i 1954 fastsatte beregning af lederhonoraret inden for aftenskolen havde vist sig at være uheldig, idet den kunne medføre en opdeling af hold i videre omfang, end undervisningens formål tilsagde. Der blev derfor fastsat regler, hvorefter lederhonoraret blev beregnet i forhold til skolens timetal. De i 1960 fastsatte regler, der fortsat er gældende, kræver som betingelse for ydelse af lederhonorar, at en skole har flere lærere, samt at undervisningen omfatter et mindste antal timer på 100. Statstilskuddet kan højst udgøre halvdelen af honoraret og højst 5 % af det beløb, der fremkommer ved at multiplicere antallet af skolens undervisningstimer i det forløbne skoleår med minimumslønnen i aftenskolen. Overstiger timetallet 400, udgør tilskuddet højst 4 % af beløbet for det overskydende antal timer.

b) Heltidsansatte ledere.

I loven af 1954 blev der åbnet adgang til i stedet for ydelse af lederhonorar med statstilskud at overdrage arbejdet med ledelsen og tilrettelæggelsen af aftenskolearbejdet til en eller flere af kommunens lærere. Vederlaget kunne enten bestå i nedsættelse af det pligtige timetal i folkeskolen eller normering af den pågældende i en højere lønningsklasse inden for skoleplanens rammer. Der kunne normalt ikke ydes lederhonorar i forbindelse med denne ordning.

Den i 1954 indførte ordning er fortsat gældende. Det blev dog i forbindelse med folketingets forhandlinger om loven af 1960 tilkendegivet, at undervisningsministeriet ville være tilbageholdende med at normere lederstillinger for aftenskoleundervisningen på kommunens skoleplan, og at spørgsmålet om adgang til normering af sådanne stillinger skulle behandles i det efter lovens vedtagelse nedsatte aftenskoleudvalg.

2. Overvejelser og forslag.

Der har i udvalget været enighed om lederarbejdets store betydning for alle former for oplysningsarbejde, idet en forbedring og sikring af arbejdets kvalitet er stærkt afhængig af ledernes kvalitet. Det er derfor af vigtighed at sikre alle ledere et passende honorar og i øvrigt skabe mulighed for ansættelse af

ledere i alle de tilfælde, hvor der efter skolens størrelse er et behov herfor. Samtidig vil det være hensigtsmæssigt at styrke lederinstitutionen ved at placere flere administrative opgaver hos lederne. Herved vil man endvidere aflaste ungdomsnævnene.

Efter de nugældende regler er der som anført to former for ansættelse af ledere, idet man enten kan benytte den almindelige adgang i ungdoms- og aftenskolelovens § 16, stk. 2, til at ansætte en (deltidsbeskæftiget) leder med honorar fastsat i forhold til antallet af undervisningstimer, eller man kan søge en tjenestemandstilling normeret på kommunens skoleplan i henhold til reglen i § 20, stk. 6.

a) Deltidsansatte ledere.

Efter de gældende regler i lovens § 16, stk. 2, kan der, når en aftenskole har over 100 timer, ansættes en leder med et honorar, hvortil staten yder tilskud med halvdelen, dog at tilskuddet højst kan udgøre 5 % af det beløb, der fremkommer ved at multiplicere antallet af skolens undervisningstimer i det forløbne skoleår med den til enhver tid gældende minimumsløn i aftenskolen, og for så vidt angår timer udover 400 højst 4 % af beløbet for det overskydende antal timer. Honoraret svarer således højst til 10 % af det beløb, der fremkommer ved at multiplicere antallet af undervisningstimer med den til enhver tid gældende minimumsløn i aftenskolen, og for så vidt angår timer ud over 400 til 8 % af beløbet for det overskydende antal timer.

Da det må anses for påkrævet, at alle aftenskoler har en forsvarlig ledelse, må man tillægge det stor betydning, at alle ledere får et rimeligt honorar, og på denne baggrund foreslås det at lade den ovennævnte begrænsning på 400 timer bortfalde og blot fastsætte en almindelig bestemmelse om, at honoraret altid skal svare til 10 % af det beløb, der fremkommer ved at multiplicere antallet af skolens undervisningstimer med den til enhver tid gældende minimumsløn i aftenskolen. Dette vil give de pågældende ledere en lønforbedring på ca. 25 %. Det fremhæves, at der ved opgørelsen af det samlede timetal kan medregnes alle former for aftenskolevirksomhed, således - foruden den almindelige aftenskole og aftenhøjskole -

studiekredse, foredragsrækker, fritidsgrupper, erhvervsmæssig efteruddannelse m. v.

Udvalgets flertal finder endvidere, at der bør være pligt til at udrede lederhonorar til fritidsundervisning af et omfang som efter gældende regler.

Endelig finder udvalget — under hensyn til at der til andre lønudgifter i aftenskolen ydes 2/3 refusion - at der ikke er tilstrækkelig begrundelse for at opretholde reglen om, at der kun ydes halv statsrefusion til de her omhandlede udgifter. Man foreslår derfor, at tilskudsbestemmelsen ændres, således at staten her udreder 2/3 af lønudgiften, hvilket svarer til den for de heltidsansatte ledere foreslåede refusionsordning. Den resterende trediedel udredes af kommunerne.

b) Heltidsansatte ledere, herunder ledermedhjælp.

Der har i udvalget været stemning for at gå bort fra ordningen med normering af kommunernes lærere som ledere, idet der herimod bl. a. er blevet anført, at den i for høj grad favoriserer de kommunale aftenskoler. Der er således henvist til, at det er vedkommende kommunalbestyrelse, der ansætter lederen, samt til at denne ved aflønning i 5. eller 6. lønningsklasse stilles betydeligt bedre end andre ledere, som vederlægges efter reglen i § 16. Hertil kommer, at lønudgiften refunderes af staten efter reglerne om folkeskolens lærerlønninger, medens der til lønudgiften til den anden kategori ledere kun ydes halv statsrefusion.

Udvalget har for at sikre ligestilling mellem private og kommunale aftenskoler været inde på den tanke at udvide adgangen til heltidsansættelse af alle større aftenskolers ledere, således at også de private aftenskoler får adgang til selv at ansætte heldagsbeskæftigede ledere.

For at få en smidigere ordning foreslår udvalgets flertal, at adgangen til normering af tjenestemandsstillinger bortfalder, og at lønnen til lederne i stedet ydes som et honorar.

Et mindretal i udvalget (Bent Andersen, Ingfred Juul Andersen, Baunsgaard, Biilmann, Thea Skovgaard Christensen, Gaardø, Haubirk, J. E. Larsen, Mathiasen og Inge-mann Petersen) har ikke kunnet tiltræde disse synspunkter, men har tværtimod ønsket

at udvide den bestående adgang til normering af tjenestemandsstillinger ud fra den opfattelse, at det med de store økonomiske forpligtelser, der pålægges kommunerne, og de udvidede opgaver for de kommunale nævn må, være rimeligt, at man i hvert fald i større kommuner har en kvalificeret tjenestemand til støtte i dette arbejde.

Der er enighed om, at de efter den hidtidige ordning godkendte lederstillinger (med lønning efter lærerlønningens 5. og 6. lønningsklasse) opretholdes for de pågældende indehaveres embedstid.

Ved drøftelserne af, hvor stor en aftensko-le skal være for at kunne få ret til en heltidsbeskæftiget leder, har der været overvejende stemning for at anvende den enkelte skoles samlede timetal som kriterium. Man har her i første omgang været inde på tallet 10.000 timer (svarende til ca. 250 hold), idet honoraret til en deltidsskæftiget leder i henhold til lovens § 16, stk. 2, ved et så stort timetal nærmer sig til lønnen i lærerlønningens 2. lønningsklasse.

Allerede efter gældende regler vil den deltidsskæftiget leder her få 16.000 kr. om året, d. v. s. kun lidt under begyndelsesløn i 2. lønningsklasse - 16.988 kr. — og efter forslaget vil han få ca. 20.000 kr. om året, d. v. s. nogenlunde som 2. lønningsklassens 2. trin - 19.566 kr. årligt (satser pr. 1/10 1964).

Det er imidlertid gjort gældende, at med et så højt timetal vil kun et meget begrænset antal skoler kunne komme i betragtning. Man stiller derfor forslag om, at et timetal på 7500, heri medregnet eventuelle foredragsrækker efter foretagen omregning (et foredrag = 5 aftenskoletimer), skal være tilstrækkeligt som betingelse for at godkende en heltidsansat leder. Man finder dog ikke, at dette timetal uden videre bør give ret til ansættelse af en heltidsleder, men det må yderligere være en betingelse, at der i vedkommende aftenskoles virksomhed indgår kulturelle arrangementer i et vist omfang. Det må endvidere være sandsynliggjort, at vedkommende aftenskole har en sådan stabilitet, at der varigt vil være et behov for en heltidsansat leder.

Af samme grund foreslås det, at der kun sker godkendelse for kortere perioder ad gangen, og man vil her finde en periode på 3 år passende.

Man har på den anden side været opmærksom på, at det ved aftenskoler med et timetal, der ligger over de ovenfor nævnte 7500 timer ofte vil være vanskeligt for en enkelt leder at overkomme arbejdet med tilsyn og tilrettelæggelse m. v., og det foreslås derfor, at der skabes adgang til i sådanne tilfælde at antage *medhjælp til bistand for lederen* i det pædagogiske, faglige og administrative arbejde.

Honoraret til lederne må fastsættes i hvert enkelt tilfælde og bør normalt fastsættes til et beløb svarende til en almindelig lærerløn i lærerlønningslovens 2. eller 4. lønningsklasse, men man finder det rimeligt, at der bliver adgang til at godkende højere honorarer svarende til lønnen i lærerlønningslovens 5. eller 6. lønningsklasse. Der må ved fastsættelsen tages hensyn til såvel aftenskolenes størrelse, den pågældende leders tidligere virksomhed som til, om der stilles pædagogisk medhjælp til rådighed, jfr. det tidligere herom bemærkede. Der må tillige henses til, hvad den pågældende ville få som honorar i henhold til § 16 (beregnet efter timetallet), idet det forekommer naturligt, at honoraret for en heltidsbeskæftiget leder bliver noget højere under hensyn til kravet om, at vedkommende skal stille hele sin arbejdskraft til rådighed og altså ikke kan have anden hovedbeskæftigelse.

Honoraret må imidlertid ligge fast for den godkendte periode og ikke påvirkes af ændringer i timetallet.

Til de pædagogiske medhjælpere for lederne foreslår man ydet et honorar, hvis størrelse maksimalt kan fastsættes efter reglerne for deltidsansatte ledere, d. v. s. 10 % af minimumslønnen ganget med antallet af undervisningstimer, men således at man ved beregningen kun medtager det antal timer, der ligger over 7500.

Der vil fortsat være adgang for folkeskolelærere til at overtage lederstillinger, men de kan da ikke samtidig bestride deres stillinger i folkeskolen, men må henvises til at træde uden for nummer i den tid, de virker som aftenskoleledere.

Fra visse sider har man anført, at dette forhold muligt vil kunne afholde folkeskolelærere fra at overtage lederstillinger under hensyn til den forringelse i lønnings- og pensionsmæssig henseende det kan medføre for

dem. Dette problem kan imidlertid i praksis løses derved, at man i hvert enkelt tilfælde på de årlige bevillingslove søger hjemmel for at medregne den tid, i hvilken en folkeskolelærer står uden for nummer for at varetage et lederarbejde i aftenskolen, i den pågældendes lønnings- og pensionsanciennitet, imod at den pågældende indbetaler sædvanlige pensionsbidrag til statskassen. Sådanne ordninger er almindeligt brugt på flere andre områder.

Et mindretal (Bent Andersen. Gaardø og Haubirk) ønsker at understrege, at disse bestemmelser sandsynligvis vil medføre, at de fagligt uddannede skolefolk ikke vil være interesseret i at påtage sig arbejdet som aftenskoleledere, hvilket meget må beklages. Mindretallet foreslår derfor en sådan honorering af stillingerne, at de bliver mere tiltrækkende, og efterlyser i den forbindelse en præcisering af de krav, der stilles til lederne.

Lønudgiften har hidtil været afholdt på samme måde som lærerlønudgifter i folkeskolen, d. v. s. med 85 % statsrefusion. Da lederstillingerne efter det her fremsatte forslag ikke længere har nogen tilknytning til folkeskolen, har udvalget fundet, at der til denne lønudgift bør ydes refusion i samme forhold som til andre lønninger i aftenskolen, d. v. s. med 2/3. Den resterende trediedel bør ikke bæres af kommunen alene, idet man under hensyn til, at der er tale om en art administrationsudgift, finder det rimeligt, at en del af indskrivningsgebyrerne anvendes hertil, således at deltagerne i aftenskolen på denne måde kommer til at bidrage til lederhonoraret.

Man foreslår derfor, at den sidste trediedel fordeles ligeligt mellem vedkommende kommune og deltagerne, således at hver af parterne bærer 1/6 af lønudgiften, og således at deltagerens andel udredes af indskrivningsgebyrerne. Den samme udgiftsfordeling foreslås for så vidt angår honoraret til de ovenfor foreslåede pædagogiske medhjælpere.

C. Folkeuniversitetet.

1. De gældende regler.

a) De enkelte folkeuniversitetsinstitutioners opbygning og virksomhed.

Den folkelige universitetsundervisning varetages i København og Århus af folkeuniversitetet.

siteterne, medens folkeuniversitetsarbejdet uden for universitetsbyerne tilrettelægges af folkeuniversitetsudvalget, der arrangerer enkelt-forelæsninger og forelæsningsrækker (2 til 6 forelæsninger) og fremsætter tilbud om disse over for stedlige enkeltforeninger, der af udvalget godkendes som folkeuniversitetsforeninger eller folkeuniversitetskomiteer (stedlige sammenslutninger af oplysende institutioner og foreninger).

Folkeuniversitetsudvalget.

Folkeuniversitetsudvalget har siden sin oprettelse i 1898 modtaget tilskud fra staten.

Statens årlige tilskud er hidtil - på grundlag af de af udvalget udarbejdede budgetter - blevet beregnet til dækning af udvalgets forventede driftsunderskud, idet de udgifter, der ikke modsvares af indbetalinger fra de arrangerende foreninger (samt renter af indskud på bank- eller girokonti) søges dækket gennem statstilskud. Man har dog ofte haft vanskeligheder med at få driftsunderskuddet dækket.

Udvalgets udgifter omfatter følgende hovedposter:

forelæsningshonorarer,
dagpenge til forelæsere,
rejseudgifter for forelæsere,
undervisningsmateriale,
administration og tryksager samt
mødeudgifter.

Af det budget, der lå til grund for den i finansåret 1964-65 opnåede bevilling på 104.100 kr., fremgår, at den væsentligste del af statstilskuddet anvendes til forelæsningshonorarer, medens resten anvendes til rejseudgifter samt administration og tryksager. Udgifterne er endvidere blevet dækket ved indbetalinger fra de arrangerende foreninger samt ved indskud på bank- og girokonti.

Det er oplyst, at de arrangerende foreninger og komiteer for tiden yder følgende betaling til folkeuniversitetsudvalget for forelæsningerne:

Enkeltforelæsninger	100 kr.
Rækker på 2 forelæsninger	200 kr.
Rækker på 3 forelæsninger	250 kr.
Rækker på 4 forelæsninger	300 kr.
Rækker på 5 forelæsninger	350 kr.
Rækker på 6 forelæsninger	400 kr.

Folkeuniversitetet i København.

Folkeuniversitetet, der er oprettet i 1950 ved en sammenslutning af folkeuniversitetsforeningen i København og universitetets folkeoplysning, arrangerer i København:

Forelæsningsrækker.

Hver forelæsningsrække strækker sig over 6 undervisningsaftener à 2 timer (i alt 12 timer); deltagerne betaler 12 kr. pr. række.

Universitetskursus.

Hvert kursus strækker sig over 2 eller 4 semestre; der undervises pr. semester 12 undervisningsaftener à 2 timer (i alt 24 timer); deltagerne yder 30 kr. pr. semester samt et registreringsgebyr for første semester på 10 kr.

Folkeuniversitetet i København har siden 1950 modtaget statstilskud til forelæsningsrækker og siden 1954 til flerårige universitetskursus. Statstilskuddet beregnes i lighed med tilskuddet til folkeuniversitetsudvalget til dækning af de udgifter, der ikke kan dækkes gennem gebyrer og medlemskontingenter.

Folkeuniversitetets udgifter omfatter følgende hovedposter:

forelæsnings- og lederhonorarer,
undervisningsmateriale,
administration og tryksager samt
faglig assistance.

Af det budget, der lå til grund for den i finansåret 1964-65 opnåede bevilling på 75.040 kr., fremgår det, at den væsentligste udgift var forelæsnings- og lederhonorarer, medens resten fordelte sig på administration og tryksager. En del af udgifterne er blevet dækket ved indtægter i form af medlemskontingenter og gebyrer.

Folkeuniversitetet i Århus.

Folkeuniversitetet i Århus, der ligeledes arrangerer forelæsningsrækker og universitetskursus, modtages statstilskud efter tilsvarende regler som folkeuniversitetet i København.

Udgifterne fordeler sig på samme måde som ved folkeuniversitetet i København.

b) Reglerne om honorarer til forelæsere og studieledere.

Ved beregning af honorarerne for forelæsere har man hidtil benyttet de satser, som

Foreningen til beskyttelse af videnskabeligt arbejde (F. B. V. A.) har fastsat for videnskabelige eller populærvidenskabelige foredrag. Vederlaget skulle herefter ydes efter 3 forskellige satser, afhængig af antallet af deltagere i den enkelte forelæsningsrække, men man har dog i praksis set bort fra antallet af deltagere i de enkelte forelæsningsrækker og i stedet graderet betalingen således, at man har ydet honorar efter den laveste sats til forelæsere, der holder forelæsninger i deres hjemby, og honorar efter den mellemste sats til forelæsninger uden for forelæserens hjemby.

Man har ved godkendelsen af institutionernes budgetforslag som grundlag for ydelse af statstilskud igennem flere år indirekte godkendt anvendelsen af disse satser, og det er endvidere i 1949 i forbindelse med en almindelig forhøjelse af finanslovbevillingen godkendt, at der ydedes sædvanligt honorartillæg til forelæsningshonorarernes grundbeløb.

Honorarernes størrelse i henhold til Foreningen til beskyttelse af videnskabeligt arbejde's »Minimumstakster og aftaleregler« er for tiden følgende (satser pr. 1/10 1964) :

Betaling pr. dobbelttime.

Tilhørerrantal	Grundbeløb	Grundbeløb + tillæg (149,6 %)
Under ca. 150	70 kr.	174,72 kr.
Ca. 150-300 ..	105 kr.	262,08 kr.
Over ca. 300 .	140 kr.	349,44 kr.

De ovennævnte grundbeløb var indtil 1/4 1959 henholdsvis 50 kr., 75 kr. og 100 kr., fra hvilket tidspunkt de forhøjedes med 20 % under hensyn til de tidligere skete forhøjelser af finanslovhonorarernes grundbeløb. En ny forhøjelse i 1961 bragte grundbeløbene op på den nuværende størrelse.

Til studielederne ved universitetskurserne ydes der et honorar på 300 kr. pr. semester pr. kursus, i Århus dog på 750 kr. årligt.

Udover de ovennævnte honorarer ydes der til tilreisende forelæsere time- og dagpenge samt godtgørelse af rejseudgifter efter de for statens tjenestemænd gældende regler.

2. Overvejelser og forslag om tilskud.

For at skabe en forsvarlig økonomisk ramme for folkeuniversitetsvirksomheden finder ud-

valget, at de nærmere bestemmelser om det økonomiske grundlag, herunder især reglerne om ydelse af statstilskud, bør fastsættes ved lov, og man finder det naturligt, at bestemmelser herom optages i den kommende lov om fritidsundervisning.

Man foreslår, at der skabes lovhjemmel for tilskud til:

- a) forelæser- og studielederhonorarer
- b) time- og dagpenge samt rejsegodtgørelse.
- c) honorar til en studierektor.

a. På grund af folkeuniversitetsvirksomhedens landsomfattende karakter vil det ikke være rimeligt at inddrage kommunene i en tilskudsordning, idet det vil være vanskeligt - uden ensidigt at belaste nogle få kommuner - at fastsætte regler om, i hvilket omfang de enkelte kommuner skulle bidrage til honorarudgifter. Muligheden for delvis dækning af disse udgifter er herefter begrænset til indskrivningsgebyrerne, men disse medgår allerede nu fuldt ud til dækning af en del af administrationsudgifterne, jfr. herom nedenfor, og man finder det ikke rimeligt at stille forslag om en forhøjelse af de for tiden gældende indskrivningsgebyrer med henblik på opnåelse af øgede indtægter ad denne vej. Man vil derfor anbefale en ordning, hvorefter staten fuldt ud afholder udgiften til disse honorarer.

Det må som hidtil være en betingelse for tilskud til universitetskursus, at der er et vist mindstetal af deltagere, men det hidtidige krav om 40 deltagere i gennemsnit pr. dobbelttime foreslås lempet, således at man kun kræver 25 deltagere i gennemsnit pr. dobbelttime, og med mulighed for dispensation ned til 15 deltagere, jfr. herom afsnit I. G 5. For forelæsningsrækkernes vedkommende har der hidtil ikke været stillet krav om et mindstetal af deltagere, idet deltagerantallet her i almindelighed er så stort - i gennemsnit omkring 80, i de mere søgte fag over 100 - at der ikke har været behov for en regel herom. Selv om en regel om et vist større antal deltagere i forelæsningsrækkerne som betingelse for statstilskud således normalt ikke ville være til nogen ulempe, kan der på den anden side forekomme tilfælde, f. eks. ved forelæsninger i mindre byer i mere specielle emner, hvor deltagerantallet er me-

get beskedent, helt ned til 20-30 tilhørere, uden at det er muligt på forhånd at skønne herover. Man finder det derfor upåkrævet - og i visse tilfælde uhensigtsmæssigt — at stille krav om et bestemt antal deltagere i forelæsningsrækker eller enkeltforelæsninger.

Størrelsen af honorarerne til forelæserne og studielederne må fastsættes med udgangspunkt i de nu anvendte satser.

b. Til disse udgifter foreslås ligeledes ydet fuld statsrefusion, idet det forudsættes, at disse ydelser højst kan gives efter de tilsvarende for statens tjenestemænd gældende regler. Det bemærkes herved, at disse bestemmelser normalt kun får betydning for folkeuniversitetsudvalgets virksomhed.

c. Man foreslår, at der åbnes mulighed for ansættelse af en særlig studierektor, som skal forestå tilrettelæggelsen og koordineringen af den samlede folkelige universitetsundervisning. Den pågældende vil bl. a. få til opgave at holde kontakt med de forskellige stedlige komiteer og lokalforeninger og herved sikre den fulde udnyttelse af de foreliggende muligheder. Det vil være rimeligt at lønne den pågældende efter reglerne i den mellem vedkommende akademikerorganisation og staten indgåede overenskomst. Også til denne lønudgift foreslås ydet fuld statsrefusion.

3. Andre forslag.

Man finder det herudover påkrævet, at der bliver mulighed for at yde tilskud til folkeuniversitetsudvalgets og folkeuniversiteternes *administration*, idet indskrivningsgebyrerne, der anvendes til dette formål, langt fra strækker til. Det anbefales derfor, at der søges en særlig bevilling på finansloven i lighed med de bevillinger, der under kulturministeriets budget stilles til rådighed for en række oplysningsforbund hovedsagelig til dækning af disse organisationers administrationsudgifter. Da det for udvalget er oplyst, at de indkomne indskrivningsgebyrer kun dækker ca. halvdelen af folkeuniversitetsudvalgets og folkeuniversiteternes administrationsudgifter (iflg. skønsmæssigt budget for 1966-67 93.000 kr), foreslår man, at der søges en årlig bevilling af en sådan størrelse, så statstilskuddet bliver på ca. 50 %. Det må være en forudsætning, at der aflægges udførligt regnskab over for undervisningsministe-

riet, og der bør inden for det bevilgede beløb kun ydes tilskud til dækning af underskuddet.

Det har været drøftet også at yde statstilskud til udgifterne til *undervisningsmateriel*. Det er herom oplyst, at udgifterne skønnes at blive ca. 25.000 kr. om året, idet der regnes med en gennemsnitlig udgift på ca. 23 kr. pr. forelæsningsaften. Udvalget finder det naturligt, at disse udgifter søges dækket af de bevillinger, som til dette formål står til rådighed for den almindelige aftenskoleundervisning og efter de for disse gældende regler, d. v. s. bevilges i hvert enkelt tilfælde af direktoratet for ungdomsundervisningen på grundlag af årlige ansøgninger.

Udvalget finder, at staten må stille de for folkeuniversitetsvirksomheden *nødvendige lokaler* til rådighed på universiteterne og de højere læreanstalter. De hermed forbundne udgifter til lys, varme, rengøring og eventuel betjentbistand bør afholdes over de enkelte universiteters samt de højere læreanstalters almindelige budgetter. I det omfang folkeuniversitetsvirksomheden ikke kan foregå på universiteterne, foreslås det, at det pålægges kommunerne at stille lokaler til rådighed på samme måde og efter samme regler som til den øvrige fritidsundervisning.

D. Oplysningskonsulenter.

Efter de gældende regler kan en lands- eller landsdelsorganisation, der har oplysningsarbejde som hovedformål, ansætte ungdomsvejledere eller oplysningskonsulenter, til hvis løn der kan ydes statstilskud med 50 % inden for en til undervisningsministerens rådighed stående bevilling på 200.000 kr. Tilskuddet kan højst ydes i forhold til en løn svarende til slutlønnen i lærerlønningslovens 4. lønningsklasse.

Da ansættelse af sådanne konsulenter med dette arbejde som hovedbeskæftigelse har vist sig at være af overordentlig stor værdi for alt oplysningsarbejde, finder udvalget, at der bør sættes kraftigt ind for at styrke og udbygge denne ordning. Den eksisterende bevilling på 200.000 kr. om året har vist sig slet ikke at kunne dække det stadigt stigende behov, hvorfor en betydelig forøgelse er påkrævet. Man ville have foretrukket en almindelig regel om, at der til enhver sådan konsulent, der var godkendt af ministeriet,

kunne ydes statstilskud, men under hensyn til de betydelige udgifter, der må formodes at være forbundet hermed, foreslår man at bevare systemet med rammebevillinger, men da at forøge disse betydeligt; på baggrund af oplysninger indhentet fra oplysningsforbundene om de forventede årlige udgifter foreslår udvalget et årligt beløb af en størrelsesorden på 650.000 kr.

Det fremhæves, at det ovennævnte beløb kun er, hvad man for tiden skønner nødvendigt, og at der bør være adgang til regulering af beløbet i takt med stedfindende stigninger i lønninger og honorarer. I øvrigt vil de ulemper, der fortsat vil være til stede ved, at der kun er begrænsede midler til rådighed, kunne afhjælpes noget ved, at man fra de pågældende organisationer hvert år indhenter oplysninger om de forventede udgifter til konsulentlønninger, og under hensyn til det således oplyste behov om nødvendigt søger bevillingen forhøjet.

Da disse konsulenters arbejde ofte er lige så omfattende og betydningsfuldt som mange skolelederes, synes der ikke at være tilstrækkelig begrundelse for at begrænse deres løn til overlærerløn (som maximum). Der bør være adgang til at yde en løn svarende til skoleinspektør-løn (lærerlønningslovens 6. lønningsklasse), uden at dette dog skal være den almindelige regel, men der må i hvert enkelt tilfælde tages stilling til, om den foreslåede løn under hensyn til omfanget af og ansvaret for de med hvervet forbundne opgaver er rimelig, ligesom den pågældendes tidligere virksomhed bør tages i betragtning.

Efter de gældende regler ydes statstilskudet som nævnt til konsulenter ved organisationer, der har oplysningsarbejde som hovedformål, men man finder det rimeligt at også andre organisationer, der driver oplysningsarbejde uden at have dette som hovedformål, får adgang til statstilskud til aflønning af konsulenter, og det foreslås derfor, at der indenfor den til rådighed stående bevilling afsættes et mindre beløb hertil.

Det er blevet anført, at bestemmelsen om, at organisationen selv skal bære halvdelen af lønudgiften, i mange tilfælde vil bevirke, at der ikke ansættes konsulenter, uanset at der er et virkeligt behov for det. Man har desuden henvist til, at statstilskuddet i henhold til lovens øvrige lærer- og lederbestem-

melser udgør en større andel af lønudgiften. Under hensyn hertil foreslås det, at statens tilskud forhøjes, og der er under forhandlingerne opnået enighed om at foreslå det sat op til 70 %, således at vedkommende organisation eller stedlige kreds kan nøjes med at udrede de 30 %. Det må herved tages i betragtning, at det stadig påhviler organisationerne at udrede rejseudgifter, kontorholdsudgifter og andre administrationsudgifter.

E. Amtsunngdomsnævnenes konsulenter.

Såfremt et amtsungdomsnævn finder, at der inden for nævnets område er behov for en fuldt beskæftiget medhjælp, kan der efter de gældende bestemmelser normeres en tjenstemandsstilling som konsulent for ungdomsundervisningen i amtet med lønning og pension efter de for konsulenter for særundervisningen gældende regler. De nærmere regler om konsulenternes arbejdsområde fastsættes i en instruks, der stadfæstes af undervisningsministeren.

Som det fremgår af afsnittet om udvalgets forslag vedrørende administration, side 85 foreslår man skabt hjemmel for, at der skal normeres en konsulent for amtsungdomsnævnet i hvert amt, dog med adgang til normering af 2 konsulenter, såfremt amtet er delt i 2 amtsråds kredse. Denne konsulent foreslås ligestillet med amtskolekonsulenten, og i konsekvens heraf foreslås det, at der også lønmæssigt skabes ligestilling derved, at amtsungdomsnævnenes konsulenter oprykkes fra lærerlønningslovens 6. lønningsklasse til aflønning efter samme regler som amtskolekonsulenterne (7. lønningsklasse). Det følger heraf, at stillingerne for fremtiden skal besættes af kongen.

Samtidig foreslås det, at lønudgifterne til disse konsulenter, der hidtil som en del af amtsungdomsnævnets administrationsudgifter har været afholdt med halv statsrefusion, afholdes på samme måde som lønudgiften for amtskolekonsulenterne, nemlig med 85 % statsrefusion. Lønudgiften skal herefter fortsat optages på skolefondens budget sammen med amtsungdomsnævnets øvrige administrationsudgifter, men skolefondens skal for fremtiden kun udrede 15 % heraf.

Et mindretal (Bent Andersen, Gaardø og Haubirk) har ønsket bestemmelsen udvidet til også at omfatte ungdomsnævne og har herom fremsat følgende forslag:

»Såfremt et ungdomsnævn finder, at der inden for nævnets område er behov for en fuldt beskæftiget medhjælp, kan der efter samme bestemmelser som for amts-ungdomsnævnenes konsulenter normeres en sådan stilling.«

F. Medhjælp for nævnene.

1. Efter den gældende lovs § 12, stk. 4, kan der til varetagelse af det amtsungdomsnævnets påhvilende arbejde antages honorarlønnet medhjælp.

Man finder ikke anledning til at foreslå ændringer i denne bestemmelse.

2. Efter den gældende lovs § 9, stk. 10, kan der til hjælp til varetagelse af det ungdomsnævnet påhvilende arbejde antages honorarlønnet medhjælp, herunder ungdomsvejledere.

Der ydes halv statsrefusion til lønudgiften, dog højst i forhold til en løn svarende til slutlønnen i lærerlønningslovens 4. løningsklasse, jfr. § 9, stk. 11.

Bestemmelserne foreslås ændret, således at der kun ydes refusion af udgiften til medhjælp til varetagelse af arbejde af pædagogisk karakter, men derimod ikke til nævnets administrative arbejde, idet den nuværende bestemmelse ikke er i overensstemmelse med almindelige principper for statstilskud, hvorefter der ikke ydes statstilskud til kommunal administration.

IV. Uddannelse af ledere, lærere og instruktører.

Indledende bemærkninger.

Det er udvalget bekendt, at antallet af lærere i oplysningsarbejdet under gældende lov andrager 15.-20.000. En stor del af disse lærere kan karakteriseres som værende fast knyttet til oplysningsarbejdet, forstået således, at de over flere sæsoner fungerer som lærere i voksenundervisningen. Af samtlige undervisere må man formode, at mere end halvdelen ikke er i besiddelse af en pædagogisk uddannelse af længere varighed (fra seminarium, husholdningsseminarium eller andet læreruddannelsessted).

Udvalget må på baggrund af dette anse det for påkrævet, at lærere i fritidsundervisningen kan få adgang til en pædagogisk-metodisk uddannelse. Der må skabes mulighed for etablering af såvel grunduddannelse som en videregående pædagogisk-metodisk uddannelse.

Men man finder det endvidere stærkt ønskeligt, at mulighederne for lærernes faglige uddannelse udvides betydeligt.

Hidtil har oplysningsarbejdets læreruddannelsesvirksomhed været henlagt til lærerorganisationer, organisationer med oplysningsarbejde som hovedformål og til lokale ungdomsnævn og amtsungdomsnævn.

Undervisningsministeriet har i det omfang, det har været muligt, ydet tilskud til

denne uddannelsesvirksomhed af de midler, der stilles til rådighed herfor (lovens § 46).

Der er af de pågældende initiativtagere gjort et dygtigt og påskønnelsesværdigt arbejde i bestræbelserne for at højne lærernes kvalifikationer.

Men dette arbejde er i mange tilfælde be-sværliggjort af især 2 faktorer: 1) En for lille statsbevilling og 2) for få veluddannede instruktører til at forestå uddannelsen af lærere.

Udvalget ønsker at påpege nødvendigheden af en eliminering af disse 2 faktorer, såfremt oplysningsarbejdet skal kunne påregne at disponere over velkvalificerede lærerkræfter.

Specielt angående statsstøttens størrelse finder udvalget det urimeligt, at de af oplysningsarbejdets lærere, der ønsker at uddanne sig i større eller mindre udstrækning, selv må betale for denne uddannelse. Alene en tabt arbejdsfortjeneste afholder mange fra at deltage i et uddannelseskursus.

Udvalget ønsker, at mange seminarieuddannede lærere fortsat vil være medarbejdere i fritidsundervisningen, men man er dog af den formening, at størstedelen af de unge lærere, der udsendes fra folkeskoleseminarierne, ikke i deres studietid har modtaget tilstrækkelig undervisning i og orientering om

voksenundervisning og oplysningsarbejdsformer og vilkår.

I denne anledning er udvalget i skrivelse af 18. december 1964 til læreruddannelsesudvalget fremkommet med en række forslag til orientering om og undervisning i voksenundervisningen, jfr. bilag 18.

Udvalget finder det ønskeligt, at der skabes langt større muligheder for en lederorientering af pædagogisk og faglig karakter, end tilfældet er i dag.

Man ønsker endvidere at understrege, at forskning af voksenpædagogik må fremmes her i landet. Man har drøftet, under hvilken form denne bør finde sted, og udvalget indstiller, at der knyttes forskning af voksenpædagogik til Danmarks pædagogiske institut.

Udvalget har med interesse bemærket sig, at lærestole i voksenpædagogik i stigende tal oprettes ved lærerhøjskoler og universiteter, således bl. a. i Sverige og Finland. Udvalget finder det af stor betydning for voksenundervisningen, at der også herhjemme oprettes sådanne lærestole.

Det vil ligeledes være af betydning for såvel forskning som eventuelle lærestole, at *Statens pædagogiske Studiesamling* får mulighed for at dække emner som voksenundervisnings praksis, voksenpædagogik i øvrigt samt voksenundervisningens psykologi og sociologi.

Med hensyn til forskning og undervisning ved eventuelle lærestole samt det hertil knyttede biblioteksarbejde peger man på muligheden af, at der søges etableret et nordisk samarbejde.

Derudover vil det være nødvendigt ved uddannelsen af ledere, lærere og instruktører og gennem en fortløbende orientering indenfor organisationerne at informere om, hvad folkebibliotekerne kan tilbyde voksenoplysningen. Den service, der tilbydes gennem folkebibliotekerne, udnyttes kun i ringe grad indenfor oplysningsarbejdet. Det bemærkes i denne forbindelse, at der er et nært samarbejde mellem folkebibliotekerne i Norge, Sverige og Danmark.

Udvalget finder det rimeligt at betragte voksenoplysningen, der dækker over vidt forskellig og forgrenet virksomhed, som en helhed uanset forskelle i undervisningsform, bl. a. under hensyn til, at det er ønskeligt, at

lærerne får berøring med andre undervisningsformer end deres egne.

Det er i denne forbindelse blevet overvejet, hvorvidt det ville være hensigtsmæssigt at oprette en selvstændig institution for uddannelse af lærere og ledere til voksenundervisning. I betragtning af den række af uafklarede problemer, herunder f. eks. koordinering med uddannelse inden for beslægtede områder, der i denne anledning er til stede, henstiller udvalget, at disse problemer tages op til løsning, eventuelt ved nedsættelse af et særligt udvalg.

På grundlag af udvalgets overvejelser finder man, at de allerede eksisterende muligheder må bibeholdes, samtidig med at de må udvides i betydelig grad. Men man finder det endvidere nødvendigt, at en lang række nye opgaver tages op:

A. Uddannelse af instruktører til uddannelse af lærere i fritidsundervisningen.

Udvalget foreslår, at instruktøruddannelsen henlægges til *Danmarks Lærerhøjskole* eller til dennes provinsafdelinger.

Indhold:

Undervisningen foreslås at dække de områder, som er indeholdt i følgende disposition:

1. Pædagogik.

a. Den frie folkeoplysnings målsætning.

b. Undervisningslære.

Forholdet mellem undervisningens formål, indhold og form.

Undervisningens tilrettelæggelse og praktiske udførelse.

Undervisningsprincipper og -metoder.

Hjælpemidler, herunder orientering i bibliotekskundskab.

2. Psykologi.

a. Almen psykologi.

b. Gruppepsykologi.

c. Pædagogisk psykologi.

3. Undervisningsøveiser.

a. Instruktion.

b. Kritik.

4. hove og bestemmelser vedrørende fritidsundervisningen.

5. Kursusteknik.

Form:

Det foreslås, at undervisningen former sig som en vekslen mellem forelæsninger, drøftelser og studier, således at de i voksenoplysningen anvendelige undervisningsformer og -metoder demonstreres og opleves af deltagerne.

Varighed:

Uddannelsen bør efter de indhøstede erfaringer med andre lignende uddannelser have en varighed af 2-3 måneder.

Forudsætning for deltagelse:

Det må forudsættes, at deltagerne er øvede undervisere i oplysningsarbejdet, og at de forud har tilegnet sig et elementært grundlag i pædagogik og psykologi.

Vilkår:

Hel eller delvis godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste.

B. Pædagogisk-metodiske grunduddannelser.

Indhold:

Hovedvægt på voksenundervisningens teori og praksis og normalt omfattende følgende emner:

1. Voksenundervisningens almindelige pædagogik og metodik, herunder hjælpemidler.
2. Psykologi og sociologi med henblik på voksenundervisningens særlige problemer.
3. Voksenundervisningens lovgivning og administration.

Varighed:

På grundlag af indhøstede erfaringer bør disse kursus have en varighed på 7-14 dage og med mulighed for tilsvarende fortsættelsesperioder senere.

Deltagere:

Åben adgang for lærere i voksenoplysningen, der har faglig viden samt nogen erfaring med hensyn til voksenundervisning.

Vilkår:

Deltagerne får fuld dækning for rejseudgifter på 2. klasse, vederlagsfri undervisning samt dagpenge og i særlige tilfælde hel eller delvis godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste.

Organisation:

Kursus af denne art kan arrangeres af organisationer med oplysningsarbejde som hoved-

formål og af amtsunghøjskolebestyrelser i samarbejde med direktoratet for ungdomsundervisningen.

Kursus kan eventuelt henlægges til folkeskoleseminarier og arrangeres i samarbejde med disse.

C. Anden kursusvirksomhed af pædagogisk karakter.

Som hidtil må der i henhold til § 46 kunne arrangeres kursus af varierende længde, således også week-end-kursus, 3-dages kursus og aftenkursus over en længere periode.

D. Nordisk pædagogisk kursus.

Under forudsætning af tilslutning fra bl. a. Nordisk Kultur Kommission foreslås etableret et kursus på fælles-nordisk basis til uddannelse og videreuddannelse af voksenoplysere.

Udvalget ønsker dog ikke på indeværende tidspunkt at fremsætte konkrete forslag om varighed, indhold, organisation m. v., idet man skal henvise til den resolution, der blev fremsat til Nordisk Kultur Kommission på Nordisk Konference om voksenundervisning, Oslo i dagene 21.-24. januar 1965, og som har følgende ordlyd:

Man opfordrer Nordisk Kultur Kommission til at nedsætte et alsidigt sammensat udvalg til undersøgelse af mulighederne for at etablere en fællesnordisk institution for uddannelse og videreuddannelse af ledere og lærere i voksenoplysningen.

Udvalget bør omfatte repræsentanter for de nordiske folkehøjskoler og folkeoplysningsorganisationer, medborger- og arbejderinstitutter, samt organer der beskæftiger sig med efteruddannelse og omskoling af voksne.

E. Uddannelse af håndgerningslærerinder.

I betragtning af den mangel på afklaring, der foreligger med hensyn til håndgerningslærerinders uddannelse, finder man det rimeligt, at der nedsættes et særligt udvalg med bl. a. repræsentanter for håndarbejdsskolerne. Udvalget har anmodet undervisningsministeren om nedsættelse af et sådant udvalg (bilag 11).

F. Faglig uddannelse på Danmarks Lærerhøjskole.

Udvalget finder det ønskeligt, at der som hidtil på Danmarks Lærerhøjskole åbnes adgang for voksenundervisningslærere med lærereksamen eller med fagmæssig ligestillet uddannelse til specialkursus af faglig eller metodisk karakter - inden for de discipliner eller fagområder, som henlægges til Danmarks Lærerhøjskole. Lærerhøjskolens almindelige kursus, årskursus såvel som korte kursus, står fremdeles åben for lærere i det folkeoplysende arbejde, for så vidt disse opfylder de almindelige optagelsesbetingelser. - Udvalget er af den opfattelse, at der i analogi med de vilkår, der bydes folkeskolelærere og andre lærere, der går på årskursus, bør søges tilvejebragt stipendier til disse kursus, som i rimeligt omfang kan holde deltagerne skadesløse for tabt arbejdsfortjeneste.

G. Faglige kursus i henhold til lovens kursusbevilling.

Indhold:

Det pågældende fags betydning og metodik i voksenundervisningen.

Varighed: 7-14 dage eller derover.

Deltagere:

Undervisere i det pågældende fag inden for hele voksenundervisningen.

Vilkår:

Deltagere får fuld dækning for rejseudgifter på 2. klasse samt gratis ophold og undervisning.

H. Korte faglige efteruddannelseskursus.

Som hidtil må der i henhold til § 46 kunne arrangeres kursus af varierende længde for ledere og lærere således også week-endkursus, 3 dages kursus og aftenkursus over en længere periode.

I. Kursus tilrettelagt for ledere m. fl. ved amtsungdoms- nævnets foranstaltning.

I lighed med den bevilling, der i øjeblikket er til rådighed for afholdelse af orienterings-

møder for ungdomsnævn, afsættes et beløb på amtsungdomsnævnets budget til afholdelse af orienteringskursus for ledere.

Det foreslås, at der pålægges amtsungdomsnævnet en pligt til i god tid inden sæsonens begyndelse at indkalde til kursus, der afholdes ved amtsungdomsnævnets foranstaltning.

K. Lovens kursusbevilling.

Til de foran under B, G, D, G og H nævnte kursus bør der kunne ydes støtte i henhold til lovens kursusbevilling, gældende lovs § 46. For så vidt angår de under A og F nævnte kursus henstiller man, at de hertil fornødne beløb optages på Danmarks Lærerhøjskoles budget.

Som hidtil bør tilskud af kursusbevillingen kunne tildeles ungdomsnævn og amtsungdomsnævn, lærersammenslutninger og oplysningsorganisationer m. fl.

Med hensyn til kursus arrangeret af organisationer med oplysningsarbejde som hovedformål foreslås, at sådanne organisationer til egentlige uddannelseskursus efter årlig ansøgning tildeles et rådighedsbeløb, afpasset efter de enkelte organisationers behov og faktiske muligheder for at etablere kursus. Der bør dog sikres organisationerne mulighed for at arrangere flerårige kursus.

Endvidere foreslår udvalget, at organisationer med virke i det frie oplysningsarbejde som hidtil kan modtage støtte til enkelte kursus.

11 medlemmer (Aundal, Hammer, Harkjær, Gustav Jensen, Wagner Jensen, Kallestrup, Carl Aage Larsen, Nilsson, Ejnar Petersen, Ingemann Petersen og Poul Thomsen) har givet udtryk for betænkelighed med hensyn til mulighederne for at give deltagerne i de i dette afsnit omhandlede lærerkursus vilkår, der er bedre end de vilkår, der er gældende for uddannelse og videreuddannelse af andre lærere.

V. Lokaler og undervisningsudstyr.

Indledende bemærkninger.

Aftenskoleundervisningens hidtidige lokaleproblemer har næsten udelukkende været af kvantitativ karakter. Mange aftenskoler har måttet indrette deres tilbud om undervisning ikke blot efter lærerkapaciteten, men også meget ofte efter de lokaler — ikke mindst faglokaler — der ville kunne stilles til rådighed af vedkommende kommunalbestyrelse.

Disse problemer med hensyn til den begrænsede lokalekapacitet vil efter aftenskoleudvalgets formening vokse betydeligt i de kommende år, ikke alene som følge af den foreslåede fritidsundervisnings større differentiering og bedre muligheder for at imødekomme undervisningsbehov m. v., men også som følge af både den øgede fritid og den tiltagende spredning i ferie- og arbejdstid. Der vil i de kommende år uden tvivl inden for fritidsundervisningen blive behov for at have et væsentligt større antal lokaler — ikke mindst faglokaler — til rådighed både til aften- og dagundervisning og til undervisning inden for og uden for de traditionelle undervisningssæsoner og -tidspunkter. Man må derfor være opmærksom på, at de kvantitative lokaleproblemer vil vokse betydeligt i de kommende år.

Som følge af vanskelighederne ved opnåelse af det primære krav — tilstrækkelige lokaler — har hensynet til lokalernes kvalitet været trængt stærkt i baggrunden. Medvirkende hertil har også været, at oplysningsarbejdet ikke hidtil har formuleret sine kvalitative krav og ønsker. Det må imidlertid gøres snart, for både med hensyn til undervisningsmetoder og samværsmuligheder vil kravene blive forstærkede fra deltagerne i fritidsundervisningen i de kommende år.

Udvalget har på hele denne baggrund været fristet til at foreslå, at man i de kommende år skulle sætte ind med byggeri af særlige centre for fritidsundervisningen for voksne. Man er imidlertid meget tilbage for at fremsætte et sådant generelt forslag. Man er dog opmærksom på, at et af kulturministeriet nedsat udvalg arbejder med mulighederne for etablering af kulturcentre, og det må anses for naturligt, at der i disse indrettes lokaler til brug for fritidsundervisningen.

Udvalget har i stedet samlet interessen især

om folkeskolens og gymnasiernes bygninger og lokaler — og da man mener, at langt den største del af fritidsundervisningen fortsat vil og skal huses netop disse steder, har man dels samlet en række ønsker, råd og forslag i det følgende — dels vedtaget at ville henstille meget stærkt, at der snarest udpeges en ekspertgruppe til at gennemgå alle ministeriets bygge- og udstyrsvejledninger m. v. med henblik på at få disse udformet således, at folkeskolens og gymnasiernes bygninger ikke alene udformes og udstyres med hensyn til undervisningen af børn og unge, men også således at disse i fremtiden i lige så høj grad kan blive naturlige samlingssteder for voksne, der i deres fritid ønsker undervisning, uddannelse, oplysning og adgang til supplerende kulturelle arrangementer m. v.

Aftenskoleudvalget ønsker ikke ændringer i det forhold, at det er kommunerne, der alene bærer ansvaret for, at fritidsundervisningens lokaleproblemer løses rigtigt.

A. Folkeskolens og gymnasiernes lokaler.

I erkendelse af at fritidsundervisningen og så fremover skal finde sted i folkeskolens og gymnasiernes bygninger, har udvalget i første række behandlet problemerne i forbindelse hermed. Udvalgets overvejelser og forslag anføres efter følgende disposition:

1. Folkeskolen som samlingssted for voksne.
2. Undervisningslokaler og -udstyr.
3. Gymnasier.
4. Samarbejdet vedrørende brugen af folkeskolens og gymnasiernes lokaler og undervisningsudstyr.
5. Diverse forslag.

1. Folkeskolen som samlingssted for voksne.

a) Nybyggeri.

Udgangspunktet for udvalgets overvejelser vedrørende folkeskolens bygninger har været, at disse i lige høj grad må opfattes som samlingssted for voksne som for børn.

Udvalget finder det derfor helt nødvendigt, at man ved projektering af nye skoler også tager hensyn til, at voksne — elever som lærere — i eftermiddags- og aften timerne samles her til undervisning eller anden fritidsaktivitet.

Det er udvalget bekendt, at der på adskillige skoler ikke gives tilfredsstillende mulighed for at gøre disse til de ønskede samlingssteder for voksne. I frikvartererne må de voksne elever ofte opholde sig i skolegården, og få er de steder, hvor der gives mulighed for at lave kaffe eller the i frikvartererne, endsige købe forfriskninger. Man ønsker også at pege på, at parkering af elevernes motor-køretøjer mange steder umuliggøres eller vanskeliggøres.

De samme forhold gør sig gældende for oplysningsarbejdets lærere, og man er opmærksom på, at disse mennesker i lige så høj grad som deres kolleger i folkeskolen har behov for afslapning fra undervisningstimerne i frikvartererne.

De sidste ti års udvikling har understreget betydningen af, at de tidligere fortsættelseskursus er blevet *skoler*. Skal *skoletanken* virkeliggøres, må der samling til, og skal der organiseres og administreres tilfredsstillende, må lederen disponere over et egnet lokale til samtale med eleverne og forhandlinger med lærerkollegiet.

Under hensyntagen til ovennævnte betragtninger over folkeskolen som samlingssted for voksne foreslår udvalget:

Opholdssteder.

Ved et nyt skolebyggeri bør der sikres deltagere i et oplysningsarbejde adgang til passende opholdssteder uden for undervisningstiden.

Samlingssted med thekøkken.

Udvalget vil betone det ønskelige i, at der skabes mulighed for at indrette en spisestue med thekøkken på skoler, hvor oplysningsarbejde af en vis størrelse finder sted. Ønsket er begrundet i samværsmuligheder med andre elever, muligheden for elevsammenkomster o. s. v. Lokalet bør - hvor det er muligt - placeres i tilknytning til skolens forsamlings-lokale.

I den kommende lov bør der således skabes hjemmel for at yde tilskud til etablering af samlingslokale med thekøkken f. eks. i tilknytning til et på skolen opført forsamlings-lokale.

Lærerværelse.

Udvalget foreslår endvidere, at lærerværelser på skoler, hvor oplysningsarbejde og vok-

senundervisning finder sted, også er til disposition for og er indrettet til fritidsundervisningens lærere.

Et mindretal (Baunsgaard og Harkjær) kan ikke tilslutte sig dette forslag, da lærerværelset er lærerkollegiets arbejdsværelse; der bør derfor ikke gives adgang dertil for andre. Der bør om fornødent skabes mulighed for et særligt lærerværelse for fritidsundervisningens medarbejdere.

Lederværelse.

Udvalget finder, at det må være kommunens pligt at stille kontor til rådighed, hvor oplysningsarbejde af en vis størrelse har til huse i en folkeskolebygning. Hvor forholdene nødvendiggør etablering og indretning af et for oplysningsarbejdet nødvendigt lederværelse, bør der ligeledes kunne ydes tilskud hertil.

Parkeringsplads.

Voksne elever, der i bil eller andet motorkøretøj kører til undervisningssteder bør have adgang til parkering på parkeringsplads ved skolen.

Toiletter.

Der bør ligeledes i selve skolebygningen indrettes toiletter i tilstrækkeligt antal for voksne elever.

b) Forhold vedrørende bestående bygninger. I betragtning af det ønskelige i, at også bestående folkeskolebygninger indrettes til betjening af voksne elever, foreslår udvalget:

at eleverne sikres ret til indendørs ophold i frikvartererne og med tilladelse til at ryge, at der, hvor det lokalemæssigt er muligt og af oplysningsarbejdet ønskeligt, indrettes køkken med mulighed for tilberedning af kaffe etc.,

at lærerværelser på skoler, hvor oplysningsarbejde og voksenundervisning finder sted, også er til disposition for aftenundervisningens lærere,

at der i videst muligt omfang af kommunen stilles lederværelser til rådighed på skoler, hvor oplysningsarbejde af en vis størrelse er etableret,

at de i skolebygningerne eksisterende toiletter gøres tilgængelige for oplysningsarbejdets lærere og elever.

2. Undervisningslokaler og -udstyr.

Oplysningsarbejdets rimelige krav til undervisningslokalerne bør ved nyt skolebyggeri imødekommes. Det gælder såvel rummenes antal, art og dimensioner, deres udsmykning som forsyning med inventar og — hvad der nu kun yderst sjældent er taget hensyn til — ventilation og tilstrækkelig hensigtsmæssig belysning.

a) Almindelige undervisningslokaler.

De gennem de sidste årtier udviklede undervisningsformer til fremhjælp af selvvirksomhed, fællesarbejder og studiekredsvirksomhed vanskeliggøres ofte af klasseværelsernes traditionelle udstyr. Ved indretning af folkeskolens lokaler må der tages hensyn til voksenundervisningens og oplysningsarbejdets behov på bl. a. følgende områder:

1° Skolemøblernes mål og dimensioner må også have den voksne elevskares behov for øje, og der må kunne ommøbleres efter behov. Dette forhold er især af vigtighed for studiekredsarbejdet, en undervisningsform, som allerede dyrkes i en vis udstrækning, og som efter forslaget gøres til en selvstændig oplysningsform, og som derfor må antages at få endnu større udbredelse i fremtiden. Det ideelle studiekredsbord er det cirkelrunde eller ovale, hvor alle har lige mulighed for at se og høre hinanden, og hvor læreren på en naturlig måde bliver et medlem af gruppen.

Udvalget foreslår derfor, at borde udformes således, at de let kan sammenstilles til ét cirkelrundt eller eventuelt ovalt bord.

- 2° En for aftenundervisningen formålstjænklig belysning må installeres. Manglen bereder hver aften de mange hold store gener.
- 3° El-kontakter, antennestik etc. må bl. a. af hensyn til de tekniske hjælpemidler findes i tilstrækkeligt antal og være placeret hensigtsmæssigt.
- 4° I tilknytning til ethvert lokale må der forfindes tilstrækkelig skabsplads til disposition for oplysningsarbejdet.

b) Faglokaler.

Udvalget ønsker at fremhæve nødvendigheden af, at oplysningsarbejdet sikres adgang til

samtlig folkeskolens forhåndenværende faglokaler (om gymnasier se side 79). Hvor sådanne faglokaler ikke findes i fornødent omfang, peger man på muligheden af — for særlige fags vedkommende — at indrette almindelige klasseværelser til faglokaler.

For at kunne opnå dette på tilfredsstillende måde bør man ved bygning af nye folkeskoler indrette birum til et passende antal af de almindelige klasselokaler, således at de i givet fald kan indrettes til midlertidige faglokaler, f. eks. til fagene håndgerning og maskinskrivning.

Såfremt et almindeligt klasselokale etableres til benyttelse som faglokale med tilhørende skabsplads og undervisningsmateriel for oplysningsarbejdet, foreslås at yde tilskud til etableringen og monteringen med 60 % af udgiften, dog højst 5.000 kr., jfr. princippet i ungdoms- og aftenskolelovens § 24.

Med den udvikling og udbygning, aftenskolens virke har gennemløbet de sidste årtier, har denne skoleform et så stort behov for faglokaler, at det ikke længere kan effektueres tilfredsstillende. Hertil kommer, at de af udvalget foreslåede nye oplysningsformer vil stille øgede krav om faglokaler.

Vedrørende de enkelte faglokaler og det dertil hørende undervisningsudstyr bemærkes følgende:

Håndarbejdslokalet.

Den anseelige række discipliner - kjolesyning, tilskæring, børnetøjssyning, broderi, knipling og vævning m. fl. - der her er tale om, stiller betydelige krav til velindrettede undervisningslokaler.

I det omfang, håndarbejdsundervisningen har brug for specialmaskiner, foreslår udvalget at disse anskaffes, men for så vidt angår de almindelige symaskiner må skolens anvendes, mens tilbehør som f. eks. spoler er separate for hver undervisningsform.

Fornøden skabsplads til lærerindernes materialer, klippeplader, pressejern, strygejern og strygebræt m. v. må være en selvfølge.

Reoler med plads til det tilstrækkelige antal symaskiner må opsættes. Reolerne må kunne aflåses, så maskinerne er beskyttede.

Mindst 1 spejl (3-fløjet) må findes i lokalet. Desuden må der i tilknytning til håndarbejdslokalet findes tilstrækkelige birum til opbevaring af væve, demonstrationsmateriel m.

v., ligesom man finder det naturligt, at der i lokalet forefindes håndvask.

Indretning og placering af sådanne rum er i mange ældre skolebygninger uløselige opgaver, hvilket understreger nødvendigheden af, at der ved fremtidens skolebyggeri tages hensyn til denne side af aftenskolens undervisning.

Behovet for håndarbejdslokaler med rigeligt og hensigtsmæssigt materiel og øvrigt udstyr er så stort, at det ikke kan tilfredsstilles alene med faglokalerne, hvorfor aftenskoler ofte må placere mange håndarbejdslokalhold i almindelige klasselokaler.

Sådanne lokaler må, for at kunne gøre fyldest være indrettet hensigtsmæssigt med det nødvendige supplerende udstyr.

For disse klasselokaler er belysningen af den allerstørste betydning. De store mangler, der forekommer i så henseende, afhjælpes kun nødtøftigt ved hjælp af standerlamper.

Det nødvendige antal el-kontakter må forefindes. Klippeplader, spejle-, stryge- og pressematerialer fordrer opbevaringsplads. Manglende birum og opbevaringsplads volder i dag ofte stort besvær for såvel værtsskolens som aftenskolernes elever og lærere.

Skolekøkkenet.

Adskilligt inventar og udstyr kan deltagerne i voksenundervisningen have tilfælles med barneskolen. Men følgende er især nødvendigt for undervisningen for voksne:

Monterede øvelseslokaler,
birum,
spisekammer, køleskab og fryseboks,
teknisk udstyr,
skabsplads til opbevaring af specielt udstyr,
eget køkkenlinned.

Hvor der er to køkkener - demonstrationskøkken og familiekøkken - kan 2 aftenskolehold huses samtidig. De må da bytte lokaler **hveranden** undervisningsaften/undervisningstime. De moderne og moderniserede skolekøkkener indrettes til 15-16 elever, hvilket er en undervisningsmæssig fordel, men dette forhold har øget lokalebehovet stærkt, og for husholdningsundervisningens vedkommende kan man ikke klare sig igennem ved et nødtøftigt monteret lokale.

Træsløjdlokalet.

Undervisningen i træsløjd og husflid (herunder tin-, ben- og hornarbejde, bogbinding og knytning) finder naturligt sted i træsløjdlokalet. Udvalget skal for så vidt angår dette faglokale pointere det stærkt ønskelige i:

at voksenundervisningen disponerer over eget skærende værktøj,
at voksenundervisningen besidder egne værktøjsskabe,
at der i tilknytning til sløjdsalen findes depotrum til voksenundervisningens materialer og oplagsrum med fløjddøre,
at sløjdbænkene har en for voksne tilpas længde og højde,
at der i lokalet findes bænke, specielt bygget for voksne,
at nødvendig limeplads etc. er til stede,
at lokalets udstyr også omfatter særlige værktøjsmaskiner som f. eks. båndsav, rundsav, afretter og drejebænk.

Udvalget ønsker dog at fremhæve, at den bedste løsning for undervisningen i husflidsfag, som f. eks. tinarbejde og træsløjd, vil være indretning af et særligt lokale til dette formål.

Formningslokalet.

Tegning, maling, modellering, grafik, porcelænsmaling og stofdekorerer bør finde sted i et særligt formningslokale.

Udvalget peger i denne forbindelse på det ønskelige i tilstedeværelsen af nødvendig skabsplads og oplagsrum, ligesom der må gives mulighed for rigtig og hensigtsmæssig belysning.

Af særligt udstyr, som må anses for ønskeligt i et formningslokale, skal nævnes drejeskive(r) og keramik-brændeovn.

Maskinskrivningslokalet.

Endnu i nogle år vil der være skoler, der ikke råder over tidssvarende skrivemaskinelokaler. Hvor sådanne faglokaler ikke findes, må der til brug for voksenundervisningen indrettes skabe med hensigtsmæssigt udformet reolplads for skrivemaskiner.

Forholdet mellem stol- og bordmateriel er af stor betydning.

Udvalget skal endvidere fremhæve det ønskelige i, at voksenoplysningsarbejdet får egne

skrivemaskiner, eller at der gives mulighed for at anskaffe reservemaskiner til erstatning for eventuelt beskadigede.

Metalsløjdlokalet.

Udvalget finder, at voksenundervisningens behov må anses for dækket, såfremt indretning af lokalet opfylder de bestemmelser, som er nævnt i undervisningsvejledning for folkeskolen II, side 165-168, men nødvendigheden af tilstrækkelige birum, materialerum og depotrum må understreges.

Sang- og musiklokalet.

Man finder ligeledes, at behovet for lokaler, deres indretning og inventar, synes dækket, såfremt bestemmelserne er opfyldt for sang- og musiklokalet, således som de er nævnt i undervisningsvejledning for folkeskolen II, side 182-183. Man må dog anse det for nødvendigt, at der i lokalet findes tilstrækkelig skabsplads til disposition for fritidsundervisningens sang- og musikhold.

Skolebiblioteket og læsestuen

bør på lige fod med andre lokaler inddrages til voksenundervisning.

c) Birum.

Udvalget finder det rigtigt at understrege, at voksenundervisningen ikke kan forventes gennemført tilfredsstillende, hvis nødvendige birum mangler.

Udvalget finder det påkrævet, at birum, specielt beregnet for oplysningsarbejdet, placeres i tilknytning til følgende faglokaler: Håndarbejdslokalet, skolekøkkenet, træsløjdlokalet og metalsløjdlokalet.

3. Gymnasier.

Gymnasiernes indretning og udstyr er i højere grad end folkeskolens velegnet til voksenundervisningens formål. En del faglokaler vil tilmed være udstyret med inventar, der egner sig til f. eks. studiekredsarbejde.

Udvalget erkender, at der melder sig særlige problemer i forbindelse med brugen af samlinger m. m.

Hvad der foran er nævnt om folkeskolen, gælder i vid udstrækning for de kommunale gymnasier. Til statens gymnasier yder kommunerne nu store tilskud, og udvalget finder

det derfor rimeligt, at kommunerne får adgang til i et vist omfang at anvise lokaler for fritidsundervisningen i statens gymnasier.

Udvalget finder det rimeligt, at kommunen betaler de direkte udgifter (til pedelbistand, lys og varme etc.), medens der ikke bør blive tale om en egentlig lejeafgift.

Aftaler i konkrete tilfælde træffes mellem statsgymnasiets rektor og de pågældende kommunale myndigheder.

4. Samarbejdet vedrørende brug af folkeskolens og gymnasiernes lokaler og undervisningsudstyr.

Det er indlysende, at den omstændighed at ledere og lærere i fritidsundervisningen er henvist til at benytte samme lokaler og samme undervisningsmateriel som lærerstaben ved en folkeskole, gør det nødvendigt, at der består et godt samarbejde mellem medarbejderne.

Før benyttelsen af de forskellige faglokaler må nødvendig" orientering have fundet sted, og der må være truffet aftaler om brugen af samlinger og om materiellets pasning. Det må tillige være aftalt, hvor fritidsundervisningens materiel (til træsløjld, bogbinding o.s.v.) kan anbringes, og hvor elevernes arbejder kan opbevares.

Samtidig finder udvalget det nødvendigt, at man stærkere fremhæver kommunernes pligt til at sørge for, at der ikke alene stilles faglokaler, men også undervisningsmateriel til rådighed for fritidsundervisningen.

Endelig ønsker man fra udvalgets side en klar regel om fritidsundervisningens adgang til skolernes audiovisuelle hjælpemidler. Man foreslår, at det af undervisningsministeren nedsatte udvalg, der beskæftiger sig med audiovisuelle hjælpemidler inddrager også dette problem i sine drøftelser.

Et stort antal skoleledere og lærere er eller har været knyttet til voksenundervisningen og omfatter arbejdet med interesse. Dette forhold medvirker til et gnidningsfrit samarbejde. Når alle parter har hinandens problemer og opgaver for øje, er indstillet på hensyntagen og ser enheden og sammenhængen i værtsskolens og voksenskolens fælles virke, vil opstående vanskeligheder lettere finde positiv og fredelig løsning.

Man er fra udvalgets side klar over, at even-

tuelle samarbejdsvanskeligheder kun helt kan undgås, såfremt det bestemmes, at fritidsundervisningen skal have sit eget undervisningsmateriel. Denne løsning er imidlertid så bekostelig at gennemføre, at man uanset, at den for så vidt ville være at foretrække, har afstået fra at foreslå den generelt, idet det er udvalgets opfattelse, at man må søge at lade de store investeringer i kostbart undervisningsmateriel komme den størst mulige kreds af elever til gode, og at man så vidt muligt må undgå dobbeltanskaffelser. Udvalget er dog opmærksom på, at den kritik af den fælles benyttelse af undervisningsmateriellet, der ofte høres fra folkeskolens og andre skolars lærere, ikke altid er uberettiget, da daglæreren ofte hindres i på en for ham tilfredsstillende måde at tilrettelægge undervisningen til næste dags morgen, såfremt et aftenhold benytter det samme materiel om aftenen.

Udvalget er ikke mindst opmærksom på de problemer, der let opstår ved voksenundervisningens benyttelse af fysiklokaler.

Der stilles til fritidsundervisningens lærere i naturlære meget store krav om orden, samvittighedsfuldhed og kyndig omgang med samlinger og kemikalier. Dette gælder ikke mindst, når undervisningen finder sted på gymnasier, hvor kostbare præparater og samlinger forefindes. Her er stor velvilje fra værtsskolernes lærere og yderste omhu og ansvarsbevidsthed fra fritidsundervisningens side absolut nødvendig. Der bør for dette samvirke bestå klare aftaler om brugen af det kostbare apparatur og inventar.

Udvalget foreslår derfor, at der for så vidt angår fritidsundervisningens brug af folkeskolens og de kommunale gymnasiers lokaler af kommunalbestyrelsen fastsættes ordensregler og aftaler om lokaler og undervisningsudstyr, herunder også aftaler om forhold, hvor der opstår skader på undervisningsmateriel, benyttet af fritidsundervisningen, efter forhandling med ungdomsnævnet og skolekommissionen.

Udvalget er bekendt med, at i mangel af anden aftale finder de almindelige erstatningsregler anvendelse for så vidt angår sådanne skader, men under hensyn til det store praktiske behov for klare regler på dette område skal man henstille, at undervisningsministeren overvejer, hvorvidt der kan fastsættes almindelige regler for lokalernes og udstyrets

rette brug og udarbejdes en vejledning om det fritidsundervisningen påhvillende erstatningsansvar, herunder i hvilket omfang fritidsundervisningen bør søge ansvaret dækket ved tegning af forsikring.

Udvalget finder det endvidere rimeligt, at den betaling, der i visse tilfælde ydes for tilsyn med undervisningsmateriel og samlinger, fastsættes i forhold til det merarbejde, som fritidsundervisningens benyttelse medfører.

5. Diverse forslag.

a) Tilskud til faglokaler.

På baggrund af de under pkt. A og B, 1 og 2 fremsatte ønsker for faglokaler i folkeskolens bygninger og de kommunale gymnasier, så de fuldt ud tilfredsstillende voksenundervisningens behov, foreslår udvalget:

I lighed med bestemmelsen i § 63 i folkeskoleloven må der i den ny lovgivning skabes hjemmel for at yde tilskud af samme størrelse til opførelse og indretning af faglokaler, specielt indrettet til ungdoms- og oplysningsarbejdet, som til de i folkeskolelovens § 63 omtalte faglokaler m. v. i folkeskolen. Det må være en betingelse for tilskud, at der til faglokalerne er knyttet de nødvendige birum.

b) Pligt til at høre ungdomsnævnet, eventuelt amsungdomsnævnet, vedrørende nyt skolebyggeri.

Udvalget er af den formening, at det lokale ungdomsnaivn og eventuelt vedkommende amsungdomsnaivn ved ethvert nyt lokalt skolebyggeri bør have indflydelse på, at lokaler, birum m. v. også tilfredsstillende det lokale oplysningsarbejde. Ungdomsnaivnet må i lighed med fælleslærerådet have ret til at udtale sig i sådanne byggesager.

Under hensyn hertil foreslår udvalget:

Ved udarbejdelsen af projekter for nyt skolebyggeri skal planerne m. v. forelægges såvel ungdomsnaivn som amsungdomsnaivn, som har ret til at udtale sig om, hvorvidt fritidsundervisningens lokalebehov er tilstrækkelig tilgodeset.

c) Skolebetjentbistand.

Skolebetjentens bistand er af stor betydning, også i fritidsundervisningens virksomhed; hvor en skolebygning huser fritidsundervisning af en vis størrelse, vil ekstra medhjælp for skolebetjenten næsten altid være nødven-

dig, især da pedelbistand må være til rådighed - også i undervisningstiden.

B. Andre lokaler.

Af den gældende aftenskolelov fremgår, at kommunernes pligt til vederlagsfrit at stille lokaler med lys, varme, rengøring, inventar og fornøden skolebetjentbistand til rådighed for godkendte aftenskoler kan gøre det nødvendigt også at anvise lokaler i andre skoler end folkeskoler. Som sådanne andre skoler må udvalget i første række pege på statens skoler og på alle private skoler, såsom tekniske skoler, handelsskoler, gymnasier, seminarier, frie skoler m. fl., til hvis opførelse der er ydet statslån. Man må imidlertid også kunne inddrage visse andre institutioners lokaler blandt de muligheder, der må stå åbne for at skaffe tilfredsstillende lokaler for oplysningsarbejdet; der kan f. eks. peges på folkebiblioteker og universiteter.

1. Statens skoler.

Af statens skoler er *gymnasieskolerne* allerede omtalt ovenfor, endvidere vil *statsseminarierne* med deres øvelsesskoler med fordel kunne komme i betragtning.

Også andre af staten ejede skoler må kunne anvendes til fordel for det folkeoplysende arbejde, selv om de henhører under andre ministerier end undervisningsministeriet.

2. Skoler, der modtager statslån.

Efterhånden som al lærlingeundervisning henlægges til dagtimerne, dels i bestående tekniske skoler og dels i nyopførte fagskoler, må det navnlig forventes, at en del veludstyrede undervisningslokaler inden for denne skoleform vil kunne afses til brug for folkeoplysningsarbejdets aftenundervisning. Også en række andre private skoler, hvortil der er ydet statslån, vil kunne inddrages som lokale-afgivende til passende grene af folkeoplysningsarbejdet.

3. Andre institutioner.

a) Folkeuniversitetsvirksomheden er især siden krigens slutning kommet ind i en stærk udvikling, der placerer universiteterne midt i oplysningsarbejdet.

På denne baggrund skal man henstille, at der ved planlægningen af fremtidigt *universitetsbyggeri* vil blive taget hensyn til folkeuniversitetsvirksomhedens behov for lokaler m. v. — jfr. i øvrigt side 69.

b) Hvor der ved landets *museer* kan stilles lokaler til rådighed for fritidsundervisningen, bør det hilses med tilfredshed.

c) *Folkebibliotekernes* virksomhed er i de senere år kommet ind i en stærk udvikling, der placerer folkebibliotekerne midt i oplysningsarbejdet. Den nye bibliotekslov, der er trådt i kraft 1. april 1965, vil betyde en yderligere udvikling, ikke mindst i forholdet til voksenoplysningen.

Udvalget går ind for, at kommunalbestyrelsen forelægger alle forslag om indretning og opførelse af biblioteker for så vidt angår studiekredslokaler og andre samlingslokaler for vedkommende ungdomsnævn og amts-ungdomsnævn til udtalelse. Med hensyn til bøger til voksenoplysning, bortset fra egentlige lærebøger, vil det være hensigtsmæssigt, om der træffes aftale om et biblioteksmæssigt samarbejde med det stedlige folkebibliotek, jfr. lov nr. 171 af 27. maj 1964 om folkebiblioteker m. v. § 2, stk. 4, samt bilag 14. Bibliotekslovens muligheder for støtte til kulturel aktivitet uden for bibliotekerne.

Formålet med at indgå et samarbejde er at give adgang til en bogbestand, der er sammensat efter vedkommende skoles behov, så at den er en støtte for elever og lærere i undervisningen. Bogbestanden kan f. eks. omfatte håndbøger, bøger om det pågældende fag eller bøger i sæt til studiekredsbrug. Der kan således være bøger både til brug på stedet og til hjemlån. Bogbestanden bør bestå af et depot af folkebibliotekets bøger, således at der er en grundsamling af passende omfang, der yderligere kan suppleres fra folkebiblioteket. Hvor oplysningsarbejdet finder sted på biblioteket, bør der udover oprettelsen af et passende depot i undervisningslokalet etableres en særlig åbningstid på biblioteket i tilknytning til undervisningen.

Med den nye folkebibliotekslov er der åbnet mulighed for i et vist omfang at låne også audiovisuelle hjælpemidler fra folkebibliotekerne. De nærmere regler herom er imidlertid endnu ikke fastsat.

G. Lokaleforpligtelser, tilskud m. v.

1. Kommunalbestyrelsens forpligtelser.

For så vidt angår samtlige kommunens og andre offentligt støttede lokaler foreslås følgende:

Kommunalbestyrelsen er forpligtet til vederlagsfrit at stille lokaler, herunder faglokaler med lys, varme, rengøring, inventar og undervisningsmateriel samt tilstrækkelig skolebetjentbistand til rådighed for ethvert godkendt oplysningsarbejde i kommunen. Kommunen er pligtig at afholde udgifter til gas og elektricitet, der forbruges under øvelserne i skolekøkkenet. Kommunalbestyrelsen godkender efter indstilling fra ungdomsnævnet, hvilke lokaler der skal stilles til rådighed, og fastsætter, på hvilke ugedage og i hvilke tidsrum lokalerne kan benyttes. Undervisningen skal slutte senest kl. 23.00.

Et mindretal (Aundal, Hammer, Inge-mann Petersen og Poul Thomsen) tager dog forbehold over for tanken om at yde statstilskud til samlingssted med thekøkken og kontor. Etableringen af sådanne lokaler må betragtes som en ren kommunal opgave, jfr. også at staten ikke yder tilskud til folkeskolens lokaler, der anvendes til skolebespisning og til kontorer. Mindretallet er endvidere betænkelig ved forslaget om at gøre det til en pligt for kommunalbestyrelsen at stille faglokaler til rådighed også i tilfælde, hvor sådanne ikke forefindes eller ikke forefindes i tilstrækkeligt omfang.

2. Tilskud til etablering af egne lokaler.

For så vidt angår andre lokaler end folkeskolens går man ind for, at bestemmelsen i § 48 i den gældende lov om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. bibeholdes, dog således at det maksimale tilskudsbeløb ændres til 25.000 kr. Det bemærkes herved, at tilskudsbeløbet siden 1954 har været maksimeret til 15.000 kr., og at man finder den foreslåede forhøjelse rimelig under hensyntagen til den stedfundne prisudvikling.

3. Fritidsundervisningen i andre lokaler end folkeskolens og de kommunale gymnasiers.

På baggrund af udvalgets overvejelser om anvendelse af andre lokaler end folkeskolens

og de kommunale gymnasiers foreslår udvalget endvidere følgende:

a) Statens skoler og private skoler, til hvis opførelse der er ydet lån af staten, f. eks. tekniske skoler, efterskoler, højskoler, landbrugs-skoler og husholdningsskoler samt friskoler, seminarier og gymnasier, skal i det omfang, det er muligt af hensyn til skolernes egen undervisning, stilles til rådighed for oplysningsarbejdet.

b) Museer og folkebiblioteker kan i det omfang, det er muligt for virksomhedens egen drift, stilles til rådighed for oplysningsarbejdet.

c) Såfremt en organisation eller institution har lokaler, der må anses for særligt egnede for deltagerne, undervisningen eller undervisningstidspunktet, kan disse stilles til rådighed for oplysningsarbejdet, dog kun under forudsætning af, at tilfredsstillende lokaler ikke kan stilles til rådighed i folkeskolen eller i de under punkterne a og b nævnte institutioner.

Når en kommune herefter godkender, at de under punkt 3 nævnte lokaler stilles til rådighed, kan der ydes refusion af statskassen med 50 % af kommunens udgift til belysning, opvarmning og rengøring samt fornøden skolebetjentbistand.

Et mindretal (Hammer) er betænkelig ved forslaget om, at staten skal yde refusion af disse kommunale udgifter, og foreslår den nu-gældende ordning opretholdt.

4. Private hjem.

Private hjem kan kun undtagelsesvis benyttes til undervisningsbrug. Med ungdomsnævnets tilladelse kan private hjem dog benyttes f. eks. ved undervisning af folkepensionister. Der bliver i disse tilfælde selvsagt ikke tale om nogen form for statstilskud til lokaler.

Skiftende private hjem kan ikke godkendes.

5. Ungdomsnævnet og lokalerne.

Udvalget finder, at ungdomsnævnet bør have pligt til at holde sig underrettet om antallet og beskaffenheden af samtlige kommunen tilhørende lokaler og af lokaler, til hvis opførelse der er ydet statslån, lige som udvalget finder det ønskeligt, om ungdomsnævnet udarbejder en årlig oversigt over andre tilfredsstillende lokalemuligheder for fritidsundervis-

ningen i kommunen. Nævnet orienterer kommunalbestyrelsen og den i kommunen godkendte fritidsundervisning om disse lokaler.

6. Tilskud til undervisningsmateriel.

Udvalget foreslår endvidere, at der i lighed med gældende lovs § 25 stilles et beløb til rå-

dighed til hjælp til dækning af udgifterne ved anskaffelse af det for fritidsundervisningen nødvendige undervisningsmateriel.

Tilskud hertil bør kun ydes, hvor folkeskolen ikke råder over egnet undervisningsmateriel, eller hvor fritidsundervisningen permanent finder sted uden for folkeskolen.

VI. Fritidsundervisningens administration.

Indledende bemærkninger.

I fortsættelse af den siden 1954 skete decentralisering af administrationen af oplysningsarbejdet og på baggrund af de deraf indhøstede gode erfaringer foreslår udvalget, at administrationen vedrørende godkendelse af og tilsyn med de af loven omfattede oplysningsformer varetages af de kommunale ungdomsnævne, og kun når det drejer sig om iørstegangsgodkendelse af en kombination af faglærer—timetal af amtsungdomsnævnene, ligesom der bør tilvejebringes hjemmel for, at amtsungdomsnævnene kan godkende med forbehold om også at ville tage stilling til senere godkendelser. For godkendelse af forbedelseskursus, specialundervisning, brevundervisning, oplysningsarbejde for søfarende samt folkeuniversitetsvirksomhed gælder dog særlige regler, se herom side 85 og 88.

Fra visse medlemmers side har man dog udtrykt betænkelighed ved forslaget om, at godkendelsesmyndigheden i videre omfang end nu henlægges til ungdomsnævnene. Dette skyldes bl. a. de vanskeligheder, der kan opstå ved afgørelsen af, om der alene er tale om en fortsat godkendelse af tidligere førstegangsgodkendelse og eventuelle problemer for amtsungdomsnævnene med hensyn til opfyldelse af deres koordinerende virksomhed. Hvis der bliver adgang for kommunerne til i kraft af den foreslåede godkendelsesmyndighed at træffe reelle afgørelser, finder man det betænkeligt som følge af de mange kommuner, hvori landet er opdelt, og de dermed følgende muligheder for forskelligartede afgørelser. Hvis der alene er tale om en formel godkendelsesmyndighed, finder man den betydningsløs med henblik på at inddrage ungdomsnævnene endnu mere aktivt i oplysningsarbejdet. Der kan i denne forbindelse også henvises til bilag 10.

Det er herimod gjort gældende, at ung-

domsnævnene må drages mere aktivt ind i oplysningsarbejdet, og at flest mulige opgaver må lægges ud til dem. Det er herunder bl. a. blevet fremhævet, at man hermed vil skabe større interesse omkring ungdomsnævnenes arbejde.

Heroverfor er det blevet hævdet, at man næppe på nuværende tidspunkt kan forvente en ensartet administration af loven, såfremt ungdomsnævnene gøres til godkendelsesmyndighed. Denne betænkelighed gælder først og fremmest de mindre kommuner, hvor de lokale nævn undertiden ikke har tilstrækkelige forudsætninger for på tilfredsstillende måde at kunne varetage denne opgave.

Som nævnt finder udvalget imidlertid, at afgørende grunde taler for at udvide den på dette område allerede stedfundne decentralisering, men som en vis modvægt mod ulemperne ved en sådan udvidet decentralisering af administrationen foreslår man, at der som et bindeled mellem administrationen og oplysningsarbejdet ved dettes forskellige organisationer, og som et *rådgivende* organ for direktoratet for ungdomsundervisningen, oprettes et *aftenskoleråd*, jfr. nærmere nedenfor.

A. Ungdomsnævnet uden for København.

Som en naturlig følge af den mere centrale placering i den administrative opbygning, som udvalget foreslår tillagt ungdomsnævnet, har man indgående drøftet dettes sammensætning, og man har herved navnlig tillagt det synspunkt betydning, at nævnets effektivitet bør sikres ved det mindst mulige medlemstal. Udvalget foreslår, at ungdomsnævnene i *alle* kommuner bortset fra København sammen sættes på følgende måde:

- a) 2 medlemmer valgt af og blandt kommunalbestyrelsen,

- b) 2 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen efter indstilling af de stedlige børne- og ungdomsforeninger,
- c) 3 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen efter indstilling af organisationer og stedlige kredse, der i sidste valgperiode har drevet godkendt oplysningsvirksomhed inden for rammerne af loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v.

I kommuner, hvor der ikke finder indstilling sted i henhold til litra b og c, udpeger kommunalbestyrelsen de pågældende medlemmer.

Ved den foreslåede sammensætning mener man at have tilgodeset en rimelig repræsentation fra de interesserede kredse og kommunalbestyrelsen.

Samtidig foreslås det i gældende lovs § 7, stk. 2, omhandlede *rådgivende aftenskoleudvalg ophævet*, idet man ved formuleringen af valgreglerne for så vidt angår de under litra c nævnte 3 medlemmer af ungdomsnævnet finder at have taget hensyn til oplysningsarbejdets indflydelse på ungdomsnævnets sammensætning.

Der har i udvalget været overvejende tilslutning til det synspunkt, at fælleslærerrådsrepræsentanten udgår som medlem af ungdomsnævnet, men af hensyn til den store betydning, man selvsagt fortsat må tillægge kontakten mellem folkeskolen og oplysningsarbejdet, foreslår man, at der i stedet tilforordnes ungdomsnævnet en repræsentant for fælleslærerrådet; denne skal have adgang til nævnets møder, men ikke stemmeret.

Udvalget foreslår endvidere, at det af loven kommer til at fremgå, at aftenskoleledere ikke kan være *medlemmer* af ungdomsnævnet. Uanset at det i mindre kommuner ofte kan være en enkelt person, der som leder af en aftenskole driver hele oplysningsarbejdet, finder man det af principielle grunde uheldigt, om nogen "part" har sæde i ungdomsnævnet. Derimod foreslår udvalget, at der *tilforordnes* ungdomsnævnet en repræsentant, valgt af aftenskolelederne.

Det er udvalgets opfattelse, at ungdomsnævnet ikke lovligt kan afholde møde, uden at fælleslærerrådsrepræsentanten og repræsentanten for aftenskolelederne er indkaldt.

Der har i udvalget været fremsat ønske om, at der tillige tilforordnes ungdomsnævnet en

repræsentant for aftenskolelærerne. Der har været enighed om det ønskelige i en sådan repræsentation for oplysningsarbejdets lærere, men når man dog ikke har medtaget forslag herom, skyldes det, at aftenskolelærernes organisationsgrad de fleste steder er så ringe, at det af praktiske grunde vil være vanskeligt på nuværende tidspunkt at formulere egnede valgeregler.

Ungdomsnævnets vigtigste funktioner skal efter udvalgets forslag være at udbrede kendskabet til lovens muligheder og om fornødent fremkalde et initiativ, — der henvises her til afsnittet om oplysningsarbejdets initiativtagere s. 52 f.

Ungdomsnævnet skal foretage godkendelse af alle kursus, hvis godkendelse ikke særligt er henlagt til anden myndighed, og varetage de foreliggende koordineringsopgaver med hensyn til kommunens oplysningsarbejde. Endvidere skal det føre tilsyn med de godkendte ledere af skolerne. Det foreslås i denne forbindelse, at lederne afkræves en erklæring om at ville overholde lovens bestemmelser. Ved at indføre en sådan forpligtelseserklæring for aftenskolelederne er det tanken at understrege disses ansvar, og man vil derigennem søge at komme bort fra den form for tilsyn fra ungdomsnævnets side, der alene tager sigte på at konstatere, om kravene til elevtallet og mødetider m. v. er opfyldt. Ved at lægge svaret for disse forhold — såvel de administrative som de pædagogiske — over på aftenskolelederne bliver det alene ungdomsnævnets opgave at føre tilsyn med lederne.

Endelig skal det være ungdomsnævnets opgave at holde sig orienteret og give oplysning om lokalemulighederne og at forestå fordelingen af lokaler samt være behjælpelig med problemer vedrørende benyttelsen af undervisningsmateriel.

Om mindretalsudtalelsen fra de kommunale repræsentanter henvises til s. 90 f.

B. A m t s u n g d o m s n æ v n e t .

Med hensyn til sammensætningen af amts-ungdomsnævnet og dets rådgivende udvalg foreslår man, at det rådgivende udvalg vedrørende den landbrugsfaglige undervisning ophæves, idet dette udvalgs hovedopgaver i det væsentlige varetages af det rådgivende ungdomsskoleudvalg, hvori landbrugsudval-

gets medlemmer har sæde. Amtsunngdomsnævnets under gældende lovs § 11, stk. 2, litra a-c nævnte sammensætning ønskes bibeholdt, medens man foreslår §11, stk. 2, litra d ændret således, at formænd og næstformænd i de tre tilbageblevne rådgivende udvalg — aftenskoleudvalget, ungdomsskoleudvalget og fritidsudvalget - bliver medlemmer af amtsunngdomsnævnet.

Herefter bliver amtsunngdomsnævnets sammensætning følgende:

- a) 2 medlemmer valgt af og blandt amtsrådets medlemmer.
- b) 2 medlemmer som repræsentanter for de i amtsrådskredsen beliggende købstæder. Disse medlemmer vælges på samme måde som købstadsrepræsentanterne i skolerådet, jfr. § 27, stk. 2, i lovebekendtgørelse nr. 73 af 22. februar 1962 om det kommunale skolevæsens styrelse og tilsyn.
- c) Amtsskolekonsulenten.
- d) Formændene og næstformændene for de tre rådgivende udvalg.

Som et led i de tidligere nævnte decentraliseringsbestræbelser foreslår udvalgets flertal, at amtsunngdomsnævnet for så vidt angår aftenskolen, aftenhøjskolen, foredragsrækker og studiekredse samt fritidsgrupper alene skal foretage førstegangsgodkendelse af en kombination fag-lærer-timet, medens ungdomsnævnene de følgende år selv skal kunne meddele godkendelse. Endvidere foreslås det, at amtsunngdomsnævnet alene skal være godkendende instans for så vidt angår specialundervisning, og undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisning, skal godkende kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse. Amtsunngdomsnævnet skal stå til rådighed med konsulentbistand og vejledning med hensyn til lovens muligheder, skal føre tilsyn med nye fag og emner og drage omsorg for, at der i fornødent omfang samarbejdes om etablering af specialundervisning og forberedelsesundervisning, således at behovet for denne undervisning imødekommes, hvor det er muligt. Endvidere er det amtsunngdomsnævnets opgave at formidle distribueringen af tilbud om folkeuniversitetsvirksomhed. Endelig er det amtsunngdomsnævnets opgave at søge igangsat lærerkursus indenfor oplysningsarbejdet i det omfang, der skønnes at være behov derfor.

G. Det rådgivende aftenskoleudvalg for amtsunngdomsnævnet.

Under hensyn til de tilsyns- og godkendelsesopgaver, som foreslås henlagt til amtsunngdomsnævnet, anser udvalget det for betydningsfuldt, at *det rådgivende aftenskoleudvalg* får en så fagligt alsidig sammensætning som muligt, således at det kan være forum for drøftelse af principielle spørgsmål især vedrørende undervisningens indhold og emner og skoleetablering.

Til belysning af det nuværende rådgivende udvalgs sammensætning og med henblik på ændringsforslagets udarbejdelse har man fra samtlige amtsunngdomsnævn indhentet oplysning om repræsentationen af lærerorganisationer og oplysningsforbund m. v. i det rådgivende udvalg. Et flertal i udvalget foreslår på baggrund af disse oplysninger, at det rådgivende aftenskoleudvalg får følgende sammensætning :

- a) 2 medlemmer valgt af amtsrådet efter indstilling af organisationer m. fl., der i sidste valgperiode har drevet godkendt oplysningsvirksomhed i de i amtsrådskredsen beliggende købstæder.
- b) 2 medlemmer valgt af amtsrådet efter indstilling af organisationer m. fl., der i sidste valgperiode har drevet godkendt oplysningsvirksomhed i amtsrådskredsen bortset fra de i denne beliggende købstæder.
- c) 2 medlemmer valgt af amtsrådet efter indstilling af lærerorganisationer, der virker til fremme af oplysningsarbejdet inden for rammerne af loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v.
- d) 1 medlem - en bibliotekar — valgt af amtsrådet efter indstilling af de i amtsrådskredsen værende centralbiblioteker.

Et mindretal (Ingefred Juul Andersen, Aundal, Hedtoft og David Pedersen) ønsker kun eet medlem valgt efter indstilling af lærerorganisationerne, og i stedet indvalgt et medlem efter indstilling af husholdningsorganisationerne i amtet.

D. Amtsunngdomsnævnenes konsulenter.

Ifølge loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. § 12, stk. 4, kan der normeres en tjenestemandsstilling som konsulent for ungdoms-

undervisningen i amtet med lønning og pension efter de for konsulenter for særundervisningen gældende regler. De nærmere regler angående (medhjælpernes og) konsulenternes arbejdsområde fastsættes i en instruks, der stadfæstes af undervisningsministeren. Det fremgår af lovbestemmelsen, at konsulenten - ligesom de i § 12, stk. 4, 1. led, omhandlede medhjælpere - ansættes til hjælp til varetagelse af det amtsungdomsnævnet påhvilende arbejde, men loven indeholder ikke nærmere regler om konsulentens beføjelser og funktioner.

For tiden er der oprettet heltidskonsulentstillinger af amtsungdomsnævnene for 19 amtsråds kredse og de deri liggende købstæder.

Efter udvalgets opfattelse bør der i alle amtsungdomsnævn ansættes konsulenter for ungdomsundervisningen m. v., idet disse må anses for et værdifuldt led i oplysningsarbejdet, og de vil her naturligt kunne indtage en position, der svarer til amtsskolekonsulenternes inden for folkeskolen, hvorfor man foreslår, at de sidestilles med disse. Man går derfor ind for, at der i den reviderede lov om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. fastsættes nærmere regler for konsulenternes beføjelser og funktioner, i alt væsentligt svarende til de for amtsskolekonsulenterne fastsatte regler. Med hensyn til forslaget til deres lønmæssige placering henvises til side 70.

Til belysning af konsulenternes beføjelser og funktioner gengives nedenfor *udkast til instruks for amtsungdomsnævnenes konsulenter*, hvorom man har forhandlet med såvel direktoratet for folkeskolen og seminarierne som inspektøren for specialundervisningen.

§ 1. Konsulenten er amtsungdomsnævnets pædagogiske rådgiver med hensyn til al virksomhed etableret i henhold til lov om ungdomsskoler, aftenskoler og fritidsforanstaltninger m. v. i amtsråds kredsen og de i denne beliggende købstæder. Hans erklæring skal indhentes i alle sager om skole- og undervisningsplaner, ungdomsklubbernes virksomhed samt i alle andre sager, der er af betydning for virksomheden i henhold til loven. Konsulenten er forpligtet til at udtale sig i alle sager, der forelægges ham af amtsungdomsnævnet. Hans erklæring skal medfølge i alle sager, der af amtsungdomsnævnet forelægges undervisningsministeriet.

Stk. 2. Konsulenten deltager uden stemmeret i amtsungdomsnævnets og de rådgivende udvalgs møder og forhandlinger. Behandles en sag, i hvilken konsulenten skal afgive erklæring, ved skriftlig votering, uden at den gøres til genstand for behandling på et amtsungdomsnævns møde, afgiver konsulenten sin erklæring om sagen, før denne sendes i cirkulation. Han drager omsorg for - i det omfang, hvori han finder det fornødent - at der indhentes erklæring fra andre pædagogiske konsulenter og medhjælpere; i alle sager vedrørende specialundervisning bør han indhente erklæring fra en konsulent for specialundervisningen.

Stk. 3. Konsulenten deltager uden stemmeret i skolerådets møder og forhandlinger vedrørende spørgsmål, der henhører under loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. Han er forpligtet til at udtale sig i alle sager, der forelægges ham af skolerådet.

§ 2. Konsulenten skal være vejledende og rådgivende for de i amtsråds kredsen og de i denne beliggende købstæder nedsatte kommunale ungdomsnævn og ungdomsskoleudvalg, for de af disse godkendte skoler og ungdomsklubber samt for øvrige fritidsforanstaltninger i henhold til loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. Han skal i hele sit virke søge at formidle lovens muligheder til flest mulige kredse, organisationer m. v., og han skal for så vidt angår ungdomsskoleundervisningen sørge for, at unge har tilfredsstillende adgang til at deltage i sådan undervisning.

Stk. 2. Konsulenten påser, at der af de kommunale ungdomsnævn og ungdomsskoleudvalg føres et tilstrækkeligt effektivt administrativt tilsyn, ligesom han efter nærmere af amtsungdomsnævnet fastsatte retningslinjer fører tilsyn i samarbejde med lokale nævn og udvalg med den pædagogiske virksomhed i skoler og klubber især for så vidt angår førstegangs-godkendte ledere, lærere, fag og emner. Konsulenten afgiver over for amtsungdomsnævnet og vedkommende kommunale nævn eller udvalg samt over for vedkommende skole- eller klubleder en skriftlig rapport, såfremt tilsynsbesøgene måtte give ham anledning til særlige bemærkninger. Konsulenten fører tilsyn med lokaler og undervisningsudstyr, til hvilket der er ydet tilskud i henhold til ....

Stk. 3. Konsulenten er berettiget og på begæring af stedlige myndigheder - kommunalbestyrelsen, ungdomsnævnet eller ungdomsskoleudvalget - forpligtet til at træde i direkte forhandling med ungdomsnævnet eller ungdomsskoleudvalget i sager vedrørende virksomhed i henhold til loven, således at der gives ham adgang til på et møde at deltage i forhandlingen om den pågældende sag. På begæring af kommunalbestyrelsen er han endvidere forpligtet til på tilsvarende måde at træde i direkte forbindelse med denne. Han er berettiget til på amsungdomsnævnets vegne at forlange ungdomsnævnet eller ungdomsskoleudvalget sammenkaldt til et ekstraordinært møde til drøftelse af sager vedrørende virksomheden i henhold til loven.

§ 3. Konsulenten forestår og tilrettelægger efter nærmere af amsungdomsnævnet og direktoratet for ungdomsundervisningen fastsatte retningslinjer kursus til uddannelse af lærere og ledere, ligesom han afholder årlige instruktions- og/eller orienteringsmøder for de kommunale ungdomsnævn og ungdomsskoleudvalg. Konsulenten skal være villig til på opfordring at yde bistand ved tilrettelæggelse af kursus, der af kredse eller organisationer etableres for ledere, lærere eller andre medarbejdere i de af loven omfattede skoler og fritidsforanstaltninger.

§ 4. Konsulenten tilrettelægger og fører tilsyn med amsungdomsnævnets undervisning i kostskoleform samt amsungdomsnævnets lejrskolevirksomhed. Han skal være villig til - i det omfang, det er foreneligt med hans øvrige virke — at deltage i gennemførelsen af amsungdomsnævnets lejrskoler og undervisning i kostskoleform.

§ 5. Konsulenten modtager de årlige indberetninger fra de kommunale ungdomsnævn og ungdomsskoleudvalg vedrørende virksomheden i henhold til loven i kommunerne og udarbejder på grundlag af disse en samlet beretning om virksomheden i amtsråds kredsen og de i denne beliggende købstæder. Beretningen indsendes med amsungdomsnævnets påtegning til direktoratet for ungdomsundervisningen inden for en af direktoratet nærmere fastsat frist.

§ 6. Konsulenten skal holde sig i nær kontakt om samarbejde med folkeskolen, tekniske skoler, handelsskoler og efterskoler, med erhvervsvejledningen og konsulenter for specialundervisningen samt med skoler for voksne specialarbejdere og de pågældende centralbiblioteker.

§ 7. Amsungdomsnævnet kan med skolerådets tilslutning og undervisningsministeriets godkendelse antage fornøden pædagogisk medhjælp for konsulenten. Den pædagogiske medhjælp skal antages blandt de i amtsråds kredsen og de i denne beliggende købstæder under denne lov virkende lærere, ledere og klubmedarbejdere og lønnes med et honorar, hvis størrelse fastsættes af undervisningsministeriet.

§ 8. Konsulenten er forpligtet til efter amsungdomsnævnets bestemmelse at have fast kontortid én eller flere - dog højst tre - dage om ugen til forhandling med lokale myndigheder, ledere eller lærere eller andre om sager, der vedrører virke i henhold til loven. Hvis det ønskes af amsungdomsnævnet, skal denne kontortid helt eller for nogle dages vedkommende henlægges til amtets kontor, hvor der da må stilles et lokale til rådighed for ham.

Stk. 2. Såfremt konsulenten helt eller delvis afgiver lokale i sin bolig til kontor, ydes der ham en passende godtgørelse efter amsungdomsnævnets og skolerådets bestemmelse.

Stk. 3. Ved rejser i embeds medfør har konsulenten ret til at få rejseudgifter godtgjort. Medfører rejsen, at han må opholde sig mere end 4 timer uden for hjemmet, har han ret til time- og dagpenge efter sats A efter de af finansministeriet for statens tjenestemænd fastsatte regler.

Stk. 4. Til kontormedhjælp og øvrige kontorudgifter stilles der et beløb til konsulentens rådighed efter amsungdomsnævnets og skolerådets bestemmelse.

Stk. 5. Det påhviler konsulenten at drage omsorg for, at de på skolefondens budget til kontor- og rejseudgifter bevilgede beløb ikke overskrides uden udtrykkelig bemyndigelse fra skolerådet. Ved finansårets begyndelse stilles der et passende forskudsbeløb til hans rådighed.

E. Ungdomsnævnet i Københavns kommune.

Ved loven af 1954 og ved dennes revision i 1959/60 søgte man at gennemføre en ændring i ungdomsnævnets sammensætning i Københavns kommune, men ændringsforslaget blev ikke vedtaget.

Ungdomsnævnet i København har i øjeblikket ikke indflydelse på administrationen af aftenskolelovgivningen, idet denne foregår i skoledirektionen, jfr. gældende lovs § 9, stk. 12.

Aftenskoleudvalget må anse det for at være af overordentlig stor betydning, at også repræsentanter for oplysningsarbejdet gennem ungdomsnævnet får mulighed for at være medbestemmende ved lovens administration i Københavns kommune, og man foreslår derfor, at det københavnske ungdomsnævn sammensættes på følgende måde:

Fælles for både aftenskole-, ungdomsskole- og fritidsafsnittet i loven:

- a) Borgmesteren for magistratens 1. afdeling, der er formand for nævnet,
- b) Rådmanden for samme afdeling,
- c) 4 borgerrepræsentanter.

Med henblik på sager vedrørende aftenskolen vælger borgerrepræsentationen derudover

- d) 4 medlemmer efter indstilling af de stedlige organisationer, der i sidste periode har drevet godkendt oplysningsvirksomhed i kommunen, og
- e) 1 medlem efter indstilling af *Københavns kommunes ungdoms- og aftenskolelærerforening.*

Selv om sammensætningen af Københavns kommunes ungdomsnævn for så vidt angår administrationen af ungdomsskolen og af fritidsafsnittet ikke falder ind under udvalgets kommissorium, ønsker man dog at bemærke, at man ville finde det praktisk, om Københavns ungdomsnævn også for så vidt angår disse to områder består af de ovenfor under litra a-c nævnte medlemmer og herudover med henblik på sager vedrørende *fritidsafsnittet* 4 medlemmer valgt af borgerrepræsentationen efter indstilling af de stedlige ungdomsforeninger samt 1 medlem valgt af fælleslærerrådet, og med henblik på sager vedrørende *ungdomsskolen* 4 medlemmer valgt

af borgerrepræsentationen samt 1 medlem valgt af fælleslærerrådet.

Det er af forhandlingerne i aftenskoleudvalget klart fremgået, at man tillægger det stor betydning, at alle ungdomsnævn i hele landet — også i Københavns kommune — får samme funktioner, og der kan derfor for så vidt angår opgaverne for det københavnske ungdomsnævn henvises til det ovenfor side 84 anførte, dog med den bemærkning, at ungdomsnævnet i København varetager de amts-ungdomsnævnet og undervisningsministeriet efter denne lov overdragne hverv.

Repræsentanterne for Københavns skoledirektion (Biilmann og Kallestrup) har ikke villet udtale sig principielt i tilslutning til udvalgets indstilling, men ønsker at henlede opmærksomheden på de særlige forhold, der gør sig gældende i København dels med hensyn til den centrale administration i Københavns skoledirektion, dels med hensyn til de centrale oplysningsforbunds faste sekretariater, hvilket gør det vanskeligt at analogisere fra provinsens til københavnske forhold.

F. Folkeuniversitetsvirksomhedens administration.

Vedr. folkeuniversitetsvirksomheden i universitetsbyerne forudsættes gennemført en ordning, hvorefter det er universiteterne, der iværksætter folkeoplysende arbejde, og således at dette for hvert universitets vedkommende ledes af en af lærerforsamlingen valgt *folkeuniversitetsstyrelse* — med én repræsentant for hvert af fakulteterne samt et nærmere fastsat antal yderligere medlemmer. Det enkelte universitets folkeuniversitetsstyrelse forestår det lokalt iværksatte folkeuniversitetsarbejde. *Folkeuniversitetsudvalget* (se nedenfor) er godkendende instans for folkeuniversitetsvirksomheden.

Vedr. folkeuniversitetsvirksomhed uden for universitetsbyerne må udvalget foreslå, at folkeuniversitetsvirksomheden forestås af *folkeuniversitetsudvalget*, der består af folkeuniversitetsstyrelserne, et nærmere fastsat antal yderligere medlemmer, herunder mindst to repræsentanter for Dansk Folkeoplysnings Samråd, samt en tilfornordnet repræsentant for undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen.

Forslag til forelæsnings- og kursusemner,

forelæsere og lærere udarbejdes af folkeuniversitetsstyrelsernes programudvalg. Forinden godkendelse af forelæsnings- og kursusemner, forelæsere og lærere forelægger folkeuniversitetsudvalget direktoratet for ungdomsundervisningen det samlede sæsonprogram til udtalelse for så vidt angår forelæser-udvælgelsen.

Vedr. folkeuniversitetsvirksomhedens *lokale instanser* har udvalget haft indgående og langvarige drøftelser. Man har overvejet at stille forslag om oprettelse af særlige underudvalg vedrørende folkeuniversitetsvirksomhed under købstæders og amtskommuners ungdomsnævn, men har opgivet tanken ved denne lovændring under hensyntagen til usikkerheden i spørgsmålet om folkeuniversitetsvirksomhedens kapacitet. Aftenskoleudvalget må derfor anbefale, at folkeuniversitetsvirksomheden på lokalt hold fortsat forestås af folkeuniversitetsforeninger og -komiteer, men kan også anbefale, at der pålægges amtsungdomsnævnene en pligt til

- a) at viderebefordre folkeuniversitetsudvalgets tilbud til alle interesserede kredse,
- b) at støtte igangværende virksomhed og - efter behov -
- c) at oprette nye centrer for folkeuniversitetsvirksomhed enten ved eget initiativ eller gennem eksisterende folkeoplysende organisationer (eventuelt på bredere samarbejdsbasis i form af komiteer).

Det skal understreges, at den ovenfor foreslåede ordning ikke har til hensigt at fratage de eksisterende folkeuniversitets-organer deres beføjelser som initiativtagere. Ordningen har ene til formål at sikre tilbudet om folkeuniversitetsvirksomhed den størst mulige udbredelse. Den hidtidige form for direkte kontakt mellem folkeuniversitetsforeninger og -komiteer på den ene side og folkeuniversitetsudvalget på den anden bør opretholdes i vid udstrækning; men ungdomsnævnene indskydes som udtalende organ mellem initiativtager og folkeuniversitetsudvalg for så vidt angår følgende forhold: initiativtagernes kvalifikationer, annonceringen af oplysningsvirksomheden, beretningen for den afholdte virksomhed.

G. Aftenskolerådet.

For så vidt muligt at sikre en ensartet praksis i de centrale pædagogiske spørgsmål in-

den for voksenoplysningen, foreslår udvalget, at der oprettes et aftenskoleråd, der skal være rådgivende for direktoratet for ungdomsundervisningen, og som foruden at drøfte pædagogiske spørgsmål også skal behandle spørgsmål vedrørende hele fritidsundervisningens indre liv, dens struktur, formål og idégrundlag. Et sådant råd vil være så meget mere betydningsfuldt under hensyntagen til dels den foreslåede udbygning af decentraliseringen af administrationen, dels fritidsundervisningens vidt forgrenede initiativtagerkreds.

Det har i udvalget været overvejet, hvorvidt man bedst vil kunne realisere rådets formål ved oprettelsen af et snævert udvalg eller gennem et større forum, hvor alle interesserede parter kan være repræsenteret. Udvalget anser det for vigtigt at have et råd, hvor alle interesserede parter kan repræsenteres og udveksle synspunkter, og man foreslår derfor, at aftenskolerådet sammensættes af een repræsentant for hver af følgende organisationer, institutioner, styrelser m. v., idet man lader muligheden for eventuelle yderligere ønsker om repræsentation stå åben.

1. Organisationer med oplysningsarbejde som hovedformål.

- a) Arbejdernes Oplysningsforbund.
- b) Folkeligt Oplysnings Forbund.
- c) Frit Oplysningsforbund.
- d) Liberalt Oplysningsforbund.
- e) Landbo-Forum.
- f) Dansk Husflidsselskab.
- g) Dansk Amatør Teater Samvirke.

2. Dansk Aften- og Ungdomsskoleforening.

3. Lærerorganisationerne.

- a) Københavns kommunes ungdoms- og aftenskolelærerforening.
- b) Foreningen af danske Husholdningslærerinder.
- c) Danmarks Lærerforening.
- d) Gymnasieskolernes Lærerforening.

4. Dansk Folkeoplysnings Samråd.

5. De i Statens Husholdningsråd repræsenterede organisationer.

6. Folkeuniversitetsudvalget.

7. Danmarks pædagogiske Institut.

8. Danmarks Radio og TV.

9. Bibliotekstilsynet.

10. Danmarks Lærerhøjskole.

11. Statens Filmcentral.
12. Kommuneorganisationerne.
  - a) Den danske Købstadforening.
  - b) Bymæssige kommuner.
  - c) De samvirkende Sognerådsforeninger.
13. Amtsrådsforeningen i Danmark.
14. Københavns kommune.
15. Amtssunddomsnævne.
16. Amtssunddomsnævnenes konsulenter.
17. Repræsentanter for undervisningsministeriet.

VII. Mindretalsudtalelse fra de kommunale repræsentanter.

De kommunale repræsentanter (Harkjær, Gustav Jensen, Kallestrup, Nilsson og Ejnar Petersen) kan tilslutte sig de til grund for ungdoms- og aftenskolelovgivningen liggende synspunkter og betydningen af, at der fra samfundets side gives den voksne befolkning en vidtstrakt adgang til supplerende uddannelse og undervisning. Kommunerne er enige i, at der skal være gode muligheder for tilvejebringelse af undervisning for voksne alle steder i landet, og at der således skal være vide rammer for aftenskolearbejdet. Kommunerne skal fortsat være centralt placeret i aftenskolearbejdet, og de kommunale repræsentanter kan tiltræde, at det skal være en pligt for kommunerne at medvirke og bidrage til aftenskoleundervisning i et i forhold til kommunens størrelse passende omfang.

De kommunale repræsentanter kan dog ikke fuldt ud tilslutte sig alle de tanker og forslag, der findes i betænkningen med hensyn til det fremtidige aftenskolearbejdes udformning og vilkår. Her skal særlig peges på følgende forhold af administrativ og økonomisk karakter, som man fra kommunernes side må tillægge afgørende vægt:

- A) Den gældende lov om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. indeholder bestemmelser, der set i forhold til de almindelige principper for ansvar og bevillingsret må forekomme uheldige eller i bedste fald uklare.

Den kommunale bevillingsfunktion har bl. a. til formål at tilvejebringe de nødvendige midler dels til opfyldelsen af de opgaver, der af lovgivningsmagten er henlagt til kommunalbestyrelserne som obligatoriske, dels til opfyldelsen af opgaver, som kommunalbestyrelsen - formålets lov-

Af økonomiske grunde, og da man anser det for værende i de repræsenteredes egen interesse at være medlemmer af rådet, foreslår udvalget, at medlemmernes mødeudgifter — bortset fra rejseudgifter — afholdes af de respektive organisationer, styrelser m. v.

Endelig foreslås det at fastsætte mødetallet til mindst eet møde årligt, for eksempel i maj måned.

Direktoratet for ungdomsundervisningen fungerer som sekretariat for rådet.

lighed forudsat - selvstændigt vælger at påtage sig. For så vidt angår de opgaver, kommunalbestyrelserne selv er herre over, om de ønsker at iværksætte, er det helt klart, at kommunalbestyrelsen er den suveræne bevillingsmyndighed, men det må understreges, at også, hvor det drejer sig om opgaver, kommunalbestyrelsen er lov-mæssigt forpligtet til at løse og bidrage til finansieringen af, er de nærmere regler for foranstaltningens gennemførelse i vidt omfang hensluttet til afgørelse på det lokale plan, således at kommunalbestyrelsens bevilligende funktion også her bliver andet og mere end en refleks af den lovbestemmelse, der fastslår opgavens obligatoriske karakter. Som eksempel kan nævnes, at kommunalbestyrelsen er forpligtet til at tilvejebringe det materielle grundlag for folkeskoleundervisningen, men kommunalbestyrelsen er selv i vidt omfang herre over, på hvilken måde grundlaget tilvejebringes. Bestemmelsen i § 1 i lov om det kommunale skolevæsenes styrelse og tilsyn er udtryk for dette princip, idet det i stk. 2 fastslås, at alle sager, der er henlagt til skolekommissionen, men som medfører forøgede udgifter for kommunen, skal forelægges kommunalbestyrelsen til *afgørelse*.

Såvel i tilfælde, hvor foranstaltningen gennemføres helt efter kommunalbestyrelsens egen bestemmelse, som i tilfælde, hvor foranstaltningen er mere eller mindre lovbundet, modsvares kommunalbestyrelsens bevillingsret af det ansvar, der ligger i, at den modtager sit politiske mandat fra kommunens beboere, der gennem skatteudskrivningen kommer til at bære de økonomiske følger af dispositionerne.

Det bør derfor også af aftenskoleloven klart fremgå, at kommunalbestyrelsen har bestemmelsesretten med hensyn til alle dispositioner, der medfører et økonomisk ansvar for kommunen.

I forbindelse med en revision af loven må de kommunale repræsentanter således lægge vægt på, at det klart præciseres, at indstillinger og anbefalinger m. v. fra udvalg og nævn, der ikke er udgået af kommunalbestyrelsen, i økonomisk henseende alene er af vejledende karakter.

Selvom det f. eks. indirekte fremgår af den gældende lovs § 9, at det er kommunalbestyrelsen, der afgør, om der skal ydes tilskud til private aftenskoler og/eller oprettes kommunale aftenskoler m. v., og hvilke faggrupper sådan undervisning skal omfatte, samt omfanget i øvrigt af den kommunale aftenskole, bør dette fastslås tydeligere i loven. De kommunale repræsentanter kan således ikke tilslutte sig de forslag, der går ud på at tillægge ungdomsnævnet en faktisk bevillingsret som f. eks. forslaget om, at ungdomsnævnets henstilling om oprettelse af kommunale aftenskolehold skal være bindende for kommunalbestyrelsen.

Ligeledes bør bestemmelsen i lovens § 45, stk. 3, om lokaletilskud ændres således, at det bliver kommunalbestyrelsens bestemmelse, der bliver afgørende for, om en forening kan opnå sådant tilskud.

- B) Med hensyn til det i udvalget drøftede problem vedr. *koordineringen af undervisnings- og oplysningstilbuddene* skal dernæst bemærkes, at de kommunale repræsentanter er enige i de i betænkningen indeholdte betragtninger om ungdomsnævnets funktion som koordinerende organ. De kommunale repræsentanter er imidlertid af den opfattelse, at man som et yderligere middel til at fremme koordineringen og for yderligere at mindske risikoen for, at hold gennemføres uden tilstrækkelig tilslutning, bør bemyndige ungdomsnævnet til en måned efter aftenskolens begyndelse at indkalde indberetninger fra lærerne gennem skolelederne om den hidtidige tilslutning og om mulighederne for holdenes gennemførelse med tilstrækkelig tilslutning. Dersom et hold skønnes ikke at kunne gennemføres med tilstræk-

kelig tilslutning, skal ungdomsnævnet kunne foranledige, at undervisningen standses med den virkning, at der opnås statstilskud (og kommunalt tilskud, dersom det stedlige tilskud afholdes af kommunen) til lærerlønnen for den undervisning, der er gennemført.

- G) Med hensyn til den i udvalget førte debat om *fastsættelsen af lærerløningerne i aftenskolen* bemærkes først, at de kommunale repræsentanter er af den opfattelse, at det i betragtning af udvalgets sammensætning principielt må ligge uden for udvalgets opgaver i enkeltheder at tage stilling til ændrede principper for fastsættelse af lønninger. Herom bør der forhandles på sædvanlig vis med deltagelse også af finansministeriet og de kommunale sammenslutninger. Resultatet af en sådan forhandling bør være udgangspunktet for folketingets stillingtagen, i det omfang lønbestemmelser skal indgå i et lovforslag.

Da der ikke har kunnet vindes tilslutning til disse principielle synspunkter, har man imidlertid fundet det rigtigst tillige at tilkendegive sine synspunkter vedrørende de fremsatte forslag om aflønningsforhold for lærere i aftenskolen m. v.

En indstilling fra udvalget bør alene tage sigte på en ajourføring, der tilgodeser hensynet til aflønningen såvel i folkeskolen som i de tekniske skoler m. v. samtidig med, at anciennitetshensynet indtages ved også at lægge 4. lønningsklasse for lærere til grund for en i loven fastsat mindsteløn.

Som det fremgår heraf, er de kommunale repræsentanter på det foreliggende grundlag af den opfattelse, at den i den gældende lov fastsatte ordning i princippet bør opretholdes — herunder også reglen om ydelse af alderstillæg til lærere, der som hovederhverv underviser i aftenskolen, samt adgangen til i begrænset omfang at få godkendt en højere løn som refusionsberettigende, hvor dette ud fra de stedlige forhold måtte være ønskeligt. Det vil være praktisk uoverkommeligt — og i betragtning af aftenskolens karakter næppe heller ønskeligt — at gennemføre en differentieret alderstillægsordning, der blot i nogen måde afspejler alderstillægsordninger for heltidsbeskæftigede lærerkræf-

ter. Omvendt vil en stærkt forenklet alderstillægsordning - særlig, dersom der bliver tale om alderstillæg af betragtelig størrelse efter et forholdsvis begrænset antal undervisningstimer og -år - virke urimelig i forhold til lønprincipperne for lærere i folkeskolen og gymnasierne, hvor der for hver af de forholdsvis små stigninger i »timelønnen« er læst flere tusind undervisningstimer.

Særlig med hensyn til den foreslåede alderstillægsordning finder de kommunale repræsentanter det helt uforståeligt, at det foreslås først at indregne folkeskolelærernes alderstillæg ved grundlønns fastsættelse og derefter at tillægge et - meget stort - aldertillæg efter en meget begrænset undervisningstid. Dersom en alderstillægsordning som den foreslåede indføres, vil langt størstedelen af lærerkræfterne - som det også fremgår af bemærkningerne om forslaget økonomiske konsekvenser - komme til at oppebære alderstillæg. Ordningen kan nærmest opfattes som en »aspirantordning«, og »aspirantlønnen« burde ud fra dette synspunkt fastsættes med udgangspunkt i begyndelseslønnen for lærere ved folkeskolen, medens lønnen »efter udstået aspiranttid« kunne fastsættes på grundlag af lønningerne i lærerlønningens 2. og 4. lønningsklasse. For personer med udstået »aspiranttid« inden for andre undervisningsformer måtte en særlig »aspiranttid« for aftenskolen i øvrigt forekomme uforholdsmæssig.

- D) For så vidt angår *udgiftsfordelingen* vedr. lærerlønningerne i aftenskolen bemærkes, at kommunerne som nævnt i betænkningen reelt bærer $\frac{5}{6}$ af den samlede udgift. Hertil må imidlertid føjes, at kommunerne stiller lokaler med lys, varme og rengøring vederlagsfrit til rådighed. *Den lokale*

andel af udgifterne er således betydeligt større, end det umiddelbart fremgår af loven.

I betragtning af de betydelige udgifter, der direkte påhviler kommunerne (den stedlige kreds), ville det derfor være mere rimeligt, om staten betalte hele skolefondens andel af udgifterne til lærerløn. Der kan herved også henvises til den udvidelse af det folkeoplysende arbejde og aftenskolevirksomheden, der tilsigtes, og den vægt, der må lægges på i videst muligt omfang at tilskynde til iværksættelse af dette arbejde overalt i landet.

- E) Om de i betænkningen indeholdte overvejelser og forslag vedr. *ledere i aftenskolen* bemærkes, at de kommunale repræsentanter, der erkender lederarbejdets betydning i oplysningsarbejdet, finder det betænkeligt at opstille faste grænser for, i hvilke tilfælde der skal være en leder ved en aftenskole - i hvert fald når denne grænse fastsættes meget lavt.

De kommunale repræsentanter må ligeledes tage forbehold over for det fremsatte forslag om, at kommunerne skal være forpligtet til at yde tilskud med $\frac{1}{3}$ af udgiften til lederlønninger. Kommunalbestyrelserne bør selv kunne bestemme, om der skal ydes tilskud fra kommunen til aftenskolens ledere dog således, at en beslutning om ydelse af ledertilskud har til konsekvens, at der skal ydes tilskud til alle ledere af aftenskoler af en fastsat mindstestørrelse inden for kommunens grænser.

- F) De kommunale repræsentanter må også tage forbehold med hensyn til forslaget om i alle tilfælde i lønmæssig henseende at sidestille konsulenten for amtsunddomsnævnet med amtsskolekonsulenten, idet bl. a. arbejdets omfang må være afgørende.

Kapitel 4.

DE ØKONOMISKE KONSEKVENSER AF UDVALGETS FORSLAG

Indledende bemærkninger.

Udvalgets forslag tilrettelægger kun rammerne for fritidsundervisningen, og da det er umuligt at sige noget nærmere om det fremtidige omfang af denne, vil et overslag over de forventede udgifter derfor kun kunne blive meget skønsmæssigt. Imidlertid må den foreslåede stærke intensivering og udbygning af hele fritidsundervisningen - som er hovedformålet med forslaget - nødvendigvis indebære en forøgelse af udgifterne på en del områder, såvel for statens som for kommunernes vedkommende.

Udvalget finder anledning til at påpege, at den del af den forventede udgiftsstigning, der skyldes de foreslåede forhøjelser af lønninger og honorarer til lærere, ledere og konsulenter, i vidt omfang alene er en ajourføring af lønningerne i forhold til de på andre områder skete forhøjelser inden for de sidste 5 år.

Om de forventede merudgifter ved forslagets bestemmelser har man forsøgt at opstille et skønsmæssigt overslag på grundlag af følgende opdeling:

A. Forhøjelse af timelønnen ved de forskellige former for fritidsundervisning (bortset fra folkeuniversitetsforelæsninger og -kursus).

1. Den almindelige aftenskole, herunder prøveforberedende undervisning og studiekredse.
2. Kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse.
3. Aftenhøjskolen.
4. Specialundervisning.
5. Foredragsrækker.
6. Den særligt for søfarende tilrettelagte undervisning.
7. Fritidsgrupper.
8. Supplerende kulturelle arrangementer.

B. Honorar til ledere og dissers pædagogiske medhjælpere.

1. Deltidsansatte ledere.
2. Heltidsansatte ledere.
3. Medhjælpere for heltidsansatte ledere.

G. Forskellige andre ydelser

- a. Rejsegodtgørelse, time- og dagpenge.
- b. Særlige ydelser til elever.

D. Konsulenter og medhjælpere.

1. Oplysningskonsulenter.
2. Amtsunghedsnævnenes konsulenter.
3. Medhjælp for amtsunghedsnævnen.
4. Medhjælp for unghedsnævnen.

E. Lokaler og undervisningsudstyr.

F. Undervisningsmateriel.

G. Folkeuniversitetsvirksomheden.

H. Brev skoler og TV-kredse.

I. Uddannelse af oplysningsarbejdets lærere.

J. Samlet opgørelse over de forventede merudgifter.

A. Forhøjelse af timelønnen ved de forskellige former for fritidsundervisning

(bortset fra folkeuniversitetsforelæsninger og -kursus).

1. Den almindelige aftenskole, herunder prøveforberedende undervisning og studiekredse.

a) Forventede udgifter efter forslaget om indførelse af en enhedssats overalt i aftenskolen (det som nr. 1 betegnede forslag i kap. 3, afsnit III A, side 57).

Efter dette forslag skulle man som bereg-

ningsgrundlag f. eks. kunne anvende middeltallet mellem 2. lønningsklassens 5. trin, uden stedtillæg, og 4. lønningsklassens 2. trin, med stedtillæg B. Dette ville - efter omregning $5 = 6$ - give en timelønsats på 29,10 kr. i forhold til den nugældende på 23,70 kr. (be-

regnet efter lønningerne pr. 1/4 1965; de tilsvarende tal pr. 1/10 1964 er 24,55 kr. og 20,-kr.).

Med de senest bearbejdede timetal (for 1962/63) som grundlag kan udgifterne beregnes således:

	Timeantal (1962/63)	Nugældende lønsats	Udgifter i alt ca. kr.	Foreslået lønsats	Udgifter i alt ca. kr.
a) Landkommuner	321.915	23,70		29,10	
b) Købstæder	568.065	23,70		29,10	
a) + b)	889.980	23,70	21.092.000	29,10	25.898.000
c) København	128.625	28,45	3.659.000	29,10	3.742.000
I alt (a + b + c)	1.018.605		24.751.000		29.640.000

Merudgiften herved og fordelingen i henhold til bekendtgørelsen af 14/6 1960 §§ 14 og 15.

	Samlet udgift	Kommune eller stedlig kreds 1/3	Stat og skole- fond 2/3	Heraf staten 2/3	Heraf skolefonden 1/3
Efter forslaget	29.640.000	9.880.000	19.760.000	13.173.000	6.587.000
Efter nugældende ordning ..	24.751.000	8.250.000	16.500.000	11.000.000	5.500.000
Merudgift	4.889.000	1.630.000	3.260.000	2.173.000	1.087.000

Til de anførte beløb må lægges et mindre tillæg under hensyn til, at timer med prøveforberedende undervisning er medregnet i det samlede timetal, selvom lønnen for disse timer efter forslaget skal være 20 % højere end den almindelige lønsats. Da antallet af prøveforberedende timer gennemsnitligt udgør ca. 5 % af det samlede timetal, bliver merudgiften herved 20 % af de 5 % af beløbet, hvilket vil sige, at der skal tillægges 1 %.

Den forventede merudgift for staten bliver således:

Ca.	2.173.000 kr.
+ 1 % ca.	22 000 kr.
I alt ca. .	2.195.000 kr.

Det bemærkes, at der som følge af det nævnte forhold bliver tale om en forholds-mæssig tilsvarende stigning i udgifterne for kommunerne og skolefonde.

b) Forventede udgifter efter forslaget om en forhøjelse af timelønnen i forbindelse med indførelse af en ordning med et *alderstillæg* (anciennitetsordning). (Forslag 3 i kap. 3, **III A**, side 59). (Flertallets forslag).

Beregningsgrundlaget skal efter dette forslag være middeltallet mellem begyndelses-

lønnen i 2. lønningsklasse uden stedtillæg og slutlønnen i 4. lønningsklasse med stedtillæg A — som laveste sats (1. trin) og som højeste sats (2. trin) samme beløb med et tillæg på 20 %. - Dette giver - efter omregning på $5 = 6$ - en timelønsats på 26,95 kr. og forhøjet med 20 % en sats på 32,35 kr. (beregnet efter lønningerne pr. 1/4 1965; de tilsvarende tal pr. 1/10 1964 er henholdsvis 22,85 kr. og 27,40 kr.).

Med timetallene for 1962/63 som grundlag kan udgifterne herved beregnes som i den på side 95 foroven anførte tabel.

Det bemærkes, at de foretagne beregninger bygger på oplysninger fra 3 forskellige områder: Københavns kommune, Helsingør og 15 landkommuner i Viborg amt samt Viborg købstad. Da beregningsgrundlaget således er spinkelt, er det begrænset, hvor megen vægt man kan lægge på de fremkomne tal. Det antal timer, der efter de givne oplysninger berettiger til alderstillæg, udgør for København ca. 57 %, i Helsingør ca. 85 % og i Viborg amt ca. 63 % af det samlede timeantal inden for de respektive områder. Dette svarer for hele landet til et middeltal på 68 %.

Denne procentsats har dannet grundlag for beregningen.

	Timeantal (1962/63)	Nugæld, lønsats	Samlet udgift efter nugæld. ordning	Timetal aflønnet m. 26,95 (»1. trin«)	Foreslået lønsats Kr. i alt	Timeantal aflønnet m. 32,35 (»2. trin«)	Kr. i alt	Samlet udgift efter forslaget om anciennitets- ordning
a) Landkm.er	321.915	23,70						
b) Købstæder	568.065	23,70						
a) + b) ..	889.980	23,70	21.092.000					
c) København	128.625	28,45	3.659.000					
I alt (a + b + c)	1.018.605		24.751.000	325.954	8.777.000	692.651	22.407.000	31.184.000

Merudgiften herved og fordelingen i henhold til bekendtgørelsen af 14/6 1960 §§ 14 og 15.

	Samlet udgift	Kommune eller stedlig kreds 1/3	Stat og skole- fond 2/3	Heraf staten 2/3	Heraf skolefonden 1/3
Efter forslaget	31.184.000	10.394.000	20.790.000	13.860.000	6.930.000
Efter nugældende ordning	24.751.000	8.250.000	16.501.000	11.000.000	5.500.000
Merudgift	6.433.000	2.144.000	4.289.000	2.860.000	1.430.000

Det tilføjes, at man som betingelse for alderstillæg i København har anvendt den der eksisterende anciennitetsordning (3 semestre med 4 ugentlige timer i 6 måneder) og for Helsingør + Viborg amt har anvendt et mindstetimetotal på 200, fordelt over mindst 2 år.

Også til disse beløb skal lægges et mindre tillæg under hensyn til, at prøveforberedende undervisning er medregnet i det samlede timetal, jfr. ovenfor under a. Der skal derfor tillægges 1 %, og den forventede merudgift for staten bliver således:

Ga.	2.860.000 kr.
+ 1 % ca.	29.000 kr.
I alt ca. .	2.889.000 kr.

For kommunerne og skolefondene bliver der ligeledes tale om en tilsvarende stigning i udgifterne.

Det bemærkes, at *studiekredse* efter begge forslag skal følge den almindelige timebetaling i aftenskolen, og disse er derfor både under a) og b) medtaget i det samlede timetal. Der vil muligvis blive tale om en mindre stigning i timetallet for studiekredsens vedkommende på grund af den noget lettere adgang til at oprette sådanne, men det er ikke på nuværende tidspunkt muligt at sige noget om eventuelle merudgifter herved.

Timetallet for den almindelige aftenskole forventes ikke at stige væsentligt i de kommende år, idet den forøgede aktivitet påregnes hovedsagelig at falde på de forskellige nye oplysningsformer.

2. Kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse.

Såvel aflønning som udgiftsfordeling for denne undervisningsform skal efter forslaget følge de almindelige regler for aftenskolen, men da der er tale om en nydannelse, er det ikke på nuværende tidspunkt muligt at skønne over udgifterne herved. Efter sagens natur må de imidlertid blive af ret beskeden størrelse.

3. Aftenhøjskolen.

Beregningsgrundlaget for timelønnen skal efter forslaget være den almindelige (laveste) aftenskolesats med et tillæg på 75 %. Dette forslag bygger på den ovenfor under 1 b) omtalte ordning (med alderstillæg), hvorefter lønsatsen beregnes som middeltallet mellem begyndelseslønnen i 2. lønningsklasse uden stedtillæg og slutlønnen i 4. lønningsklasse med stedtillæg A.

Denne sats er, jfr. ovenfor, 26,95 kr. (pr. 1/4 1965) og med tillæg af 75 % bliver det 47,20 kr. i forhold til nugældende sats på 23,70 kr. + 50 % = 35,55 kr. (De tilsvarende tal pr. 1/10 1964: 40 kr. og 30 kr.).

Udgifterne kan herefter beregnes som i den på side 96 foroven anførte tabel.

Den forventede merudgift for staten bliver altså ca. 235.000 kr.

4. Specialundervisning.

Da denne undervisningsform endnu er så ny og lidet udbredt, er det ikke muligt at

	Timeantal (1962/63)	Nugældende lønsats	Udgifter i alt ca. kr.	Foreslået lønsats	Udgifter i alt ca. kr.
a) Landkommuner	11.479	35,55		47,20	
b) Købstæder	23.396	35,55		47,20	
c) København	10.407	35,55		47,20	
I alt (a + b + c)	45.282	35,55	1.610.000	47,20	2.137.000

Merudgiften herved og fordelingen i henhold til bekendtgørelsen af 14/6 1960 §§ 14 og 15.

	Samlet udgift	Kommune eller stedlig kreds 1/3	Stat og skole- fond 2/3	Heraf staten 2/3	Heraf skolefonden 1/3
Efter forslaget	2.137.000	712.000	1.425.000	950.000	475.000
Efter nugældende ordning ..	1.610.000	537.000	1.073.000	715.000	358.000
Merudgift	527.000	175.000	352.000	235.000	117.000

opgøre udgifterne efter de nugældende regler, og om de forventede udgifter efter forslaget kan der kun opstilles et meget forsigtigt skøn.

Antallet af de handicappede, som denne undervisning henvender sig til, kan anslås til ca. 45.000; antager man, at ca. 5 % heraf vil benytte sig af denne undervisning, vil der blive ca. 2250 elever, og med et gennemsnitstal på 5 elever pr. hold skulle der blive i alt 450 hold. Sættes et almindeligt hold til 60 timer pr. år, bliver der i alt 27.000 timer. Lønsatsen for denne undervisning skal efter forslaget være almindelig aftenskoleløn + 20 %, d. v. s. 26,95 kr. + 20 % = 32,35 kr., i forbindelse med en ordning med alderstillæg, jfr. herom kap. 3, III A, side 59 f. Anvender man ved beregningen af, hvor stort et antal timer der skal aflønnes med henholdsvis laveste og højeste sats, samme grundlag som ovenfor under 1 b anført, skal 32 % af timerne aflønnes med laveste sats og 68 % med højeste sats.

Udgifterne kan herefter opgøres således:

Forventet timetal 27.000	Lønsats	Kr. i alt	Statens andel heraf: 2/3 af 2/3 = 4/9
Heraf 32 % afløn. m. laveste sats: 4.320 ti.	32,35	140.000	220.000
Heraf 68 % afløn. m. højeste sats: 9.180 ti.	38,80	356.000	
Samlet udgift		496.000	220.000

Det må dog bemærkes, at man formentlig i starten næppe kan forvente et så stort deltagertal, og udgiften må derfor i de første år antages at blive noget mindre end her anslået.

5. Foretagsrækker.

Efter forslaget ændres tilskudsreglen, således at staten altid tilskyder 1/3 af honorarudgiften i stedet for den nuværende ordning, hvorefter der ydes et fast statstilskud på 35 kr. pr. foredrag.

Honoraret pr. foredrag er samtidig foreslået sat til et beløb svarende til 5 gange den almindelige timebetaling i aftenskolen, d. v. s. 26,95 kr. $\times 5 = 134,75$ kr. (efter satserne pr. 1/4 1965). Da 1/3 heraf er ca. 45 kr., betyder forslaget en forøgelse af statens udgifter med 10 kr. pr. foredrag eller med 28,5 % i forhold til den gældende ordning. Merudgifterne herved kan på grundlag af de seneste års budgetter anslås til ca. 7000 kr. (for statens vedkommende).

6. Den særligt for søfarende tilrettelagte, undervisning.

Da denne særlige oplysningsform er noget helt nyt, er det vanskeligt på nuværende tidspunkt at sige noget om de forventede udgifter herved. Der er tænkt på den gruppe af søfarende, der sejler i udenrigssejls, og antallet er anslået til ca. 4000. Antager man, at ca. 10 % heraf vil deltage i denne undervisning, bliver der 400 elever, hvilket omtrentligt svarer til 80 hold (å 5 deltagere). Da et hold gennemsnitligt er på 60 timer, må der altså antages at blive 4800 timer, hvortil staten skal udrede den fulde lønudgift. Dette kan - med den ovenfor under 1 b) nævnte anciennitetsordning som grundlag - beregnes til i alt ca. 148.000 kr.

7. Fritidsgrupper.

Der er her tale om en nydannelse, og det er ikke muligt på grundlag af de nugældende regler at skønne over det forventede omfang af denne oplysningsform. Der ydes statstilskud efter samme regler som til almindelig aftenskoleundervisning, og der må regnes med en vis merudgift, som dog må antages i de første år at blive af beskedent omfang.

Det bemærkes, at den trediedel, som ved den almindelige aftenskole afholdes af kommunerne, her udredes af deltagerne.

8. Supplerende kulturelle arrangementer.

Antager man, at de af udvalget foreslåede arrangementer vil blive etableret ca. 150 steder i landet (købstæder m. v.), og at der vil blive gennemført 2 arrangementer hvert sted, samt at den gennemsnitlige udgift pr. arrangement vil andrage ca. 1000 kr., vil den samlede udgift blive ca. 300.000 kr. Heraf afholdes 1/3 af staten, d. v. s. en merudgift på ca. 100.000 kr.

B. Honorar til ledere og disses pædagogiske medhjælpere.

1. Deltidsansatte ledere

For denne post bliver der efter forslaget tale om forøgede udgifter begrundet i:

- Forhøjelsen af den almindelige timeløn, som danner grundlaget for selve honorarernes beregning. Beregnet efter forslaget om en ordning med alderstillæg (forslag 3, jfr. ovenfor under A) bliver stigningen i honorarerne og dermed af statstilskudet ca. 14 %.
- Bortfald af reglen i § 16, stk. 2, om begrænsning til 400 timer af det timetal, hvoraf der kan beregnes 10 % honorar, jfr. kap. 2, II, G, side 19. Dette betyder en forhøjelse på ca. 20 %.
- Ændring af bestemmelsen om statsrefusion således, at der fremtidig ydes 2/3 refusion mod hidtil 1/2 refusion. Dette medfører en forøgelse på 1/6 eller ca. 17 %. Det betyder samtidig en tilsvarende besparelse for kommunerne.
- Bestemmelsen om, at der for fremtiden altid skal ydes lederhonorar, herunder også til foredragsrækker, når visse betingelser er opfyldt. Udgiften herved kan skønsmæssigt anslås til ca. 85.000 kr.

Den under a) omtalte stigning må indregnes i det samlede udgiftsbeløb, før den under b) nævnte stigning kan beregnes, ligesom stigningen på grund af ændringen af refusionsbestemmelsen (under c)) må beregnes af det således fremkomne beløb. Endelig må hertil lægges det under d) anslåede skønsmæssige beløb.

De forventede udgifter kan herefter opgøres således:

	Kr.
Samlet statstilsk. til lederhonorar (1962/63)	400.000
+ stigning for lønforhøjelse 14 %	56.000
I alt	456.000
+ stigning for bortfald af begrænsningsreglen på 400 timer: 20 %	91.000
I alt	ca. 547.000
+ stigning på grund af ændring af refusionsbestemmelsen: 17 %	ca. 93.000
I alt	ca. 640.000
+ stigning som følge af, at ydelse af lederhonorar bliver obligatorisk	ca. 85.000
Samlet forventet udgift	ca. 725.000
-i- nuværende udgift	ca. 400.000
Merudgift for staten.	ca. 325.000

Da beregningerne bygger på tallene for finansåret 1962/63, må der til de ovennævnte tal yderligere lægges de forhøjelser, der følger af de siden 1/4 1963 skete generelle forhøjelser af tjenestemandslønningerne. Disse forhøjelser er imidlertid uafhængige af de foreslåede bestemmelser og derfor for så vidt uden interesse i denne forbindelse.

For fuldstændighedens skyld må dog bemærkes, at der er tale om en stigning i tjenestemandslønningerne på 31 % i det nævnte tidsrum, og merudgiftsbeløbet på 325.000 kr. skal derfor forhøjes med 31 %.

Den forventede merudgift for staten bliver således.	325.000 kr.
+ 31 % ca.	100.000 kr.
I alt	425.000 kr.

2. Heltidsansatte ledere.

Som følge af forslaget om adgang for private aftenskoler til at ansætte sådanne ledere må der forventes nogen stigning i udgifterne hertil. På grundlag af oplysninger indhentet fra en del større private aftenskoler kan det skønsmæssigt anslås, at der i første omgang vil blive ansat 11 nye ledere og i løbet af et

par år yderligere 3-4, d. v. s. i alt 15 nye ledere. Til disse skal staten efter forslaget yde tilskud med 2/3 af lønudgiften. Antager man, at lønnen gennemsnitligt vil blive fastsat til en størrelse svarende til begyndelseslønnen i lærerlønningens 4. lønningsklasse, vil den samlede lønudgift til at begynde med blive ca. 345.000 kr. (for 11 ledere) stigende over et par år til højst ca. 470.000 kr. (for 15 ledere). Disse forøgede udgifter modsvares dog i et vist omfang af besparelser i lønudgiften til deltidsansatte ledere, idet de nye heltidsledere vil erstatte allerede ansatte deltidsledere. Besparelserne herved kan anslås til ca. 100.000 kr., og den virkelige merudgift vil således kun blive 245.000 kr. stigende til 370.000 kr. Statens udgift, 2/3 heraf, vil således i starten blive ca. 163.000 kr. stigende til højst 247.000 kr.

En vis yderligere stigning kan tænkes, dersom kommunerne ønsker at ansætte flere heltidsledere, hvilket imidlertid ikke kan anses for særlig sandsynligt, idet de allerede efter den gældende ordning har haft adgang hertil.

3. Medhjælpere for heltidsansatte ledere.

Efter de foreliggende oplysninger må der regnes med ansættelse af mindst 10 heltidsbeskæftigede og 10 deltidsbeskæftigede medhjælpere. Da disses honorarer efter forslaget skal beregnes efter reglerne for deltidsansatte ledere, (10% af minimumslønnen ganget med antallet af undervisningstimer), men således, at man ved beregningen kun medtager det antal timer, der ligger udover 7500, er det vanskeligt at skønne over udgifterne herved. Antager man, at beregningsgrundlaget for heltidsbeskæftigede medhjælpere vil være ca. 7500 timer og for deltidsbeskæftigede ca. 1500 timer, vil den samlede lønudgift blive ca. 240.000 kr., hvoraf staten efter forslaget skal udrede $2/3 = 160.000$ kr.

G. Forskellige andre ydelser.

1) Rejsegodtgørelse samt time- og dagpenge til lærere.

Der kan forventes en mindre stigning i disse udgifter, dels som følge af forslaget om udvidelse af 40 km's grænsen (for ydelse af rejsegodtgørelse), dels som følge af forhøjelse af godtgørelsen for overnatning fra 10 kr. pr. nat til den for statens tjenestemænd gæl-

dende sats, for tiden 30,50 kr. pr. nat. Samtidig må forslaget om, at alle lærere, der har tilladelse til at benytte eget befordringsmiddel, for fremtiden kun får rejsegodtgørelse efter de lavere satser, jfr. kap. 3, III, A, side 63, imidlertid bevirke en mindre besparelse. De samlede udgifter til denne post må derfor antages kun at stige ganske ubetydeligt. Det kan oplyses, at udgifterne hertil for statens vedkommende i 1962/63 udgjorde 288.714 kr.

2) Særlige ydelser til elever.

Efter forslaget skal der ydes *befordringsgodtgørelse* til deltagere i forberedelsesundervisning, specialundervisning samt undervisning for handicappede. Desuden skal der ydes tilskud til anskaffelse af særligt *undervisningsmateriel for handicappede*.

Det har ikke været muligt at opgøre behovet for tilskud til disse formål, men man vil anse det for ønskeligt, at der foreløbig, indtil en vis praksis kan udvikles og nærmere regler fastsættes, stilles en årlig bevilning på 50.000 kr. til rådighed herfor.

D. Konsulenter og medhjælpere.

1. Oplysningskonsulenter.

Statens tilskud til disse konsulenter lønning skal efter forslaget sættes op fra 50 % til 70 % af lønudgiften, hvilket betyder, at de nuværende udgifter stiger med 40 %. Beregnet efter sidste regnskabstal (for 1963/64) på 191.687 kr. bliver der således tale om en stigning i statens udgifter på ca. 77.000 kr.

Der må herudover regnes med forøgede udgifter som følge af den foreslåede lettere adgang til ansættelse af nye konsulenter. På grundlag af oplysninger indhentet fra forskellige oplysningsorganisationer kan antallet af nye konsulenter anslås til 16 (A. O. F. 8, F. O. F. 2, Dansk Husflidsselskab 2, Liberalt Oplysningsforbund 3 og Landbo Forum 1). Antages det, at disse konsulenter lønning vil blive af en størrelse svarende til begyndelseslønnen i lærerlønningens 4. lønningsklasse, pr. 1/4 1965 31.420 kr., bliver den samlede udgift hertil 502.720 kr. Statens andel heraf, 70 %, bliver ca. 352.000 kr. Der er herved taget hensyn til, at der skal ydes noget højere lønninger til de nye konsulenter, jfr. herom kap. 3, III D, side 69 f. Såfremt også de nuværende konsulenter skal

have forhøjet deres løn, bliver der tale om en yderligere stigning i de samlede udgifter, men det er ikke muligt på nuværende tidspunkt at sige noget om størrelsen af denne stigning.

De forventede merudgifter for staten bliver således:

som følge af ændring i refusionsbestemmelsen (for så vidt angår de nuværende konsulenter). . . . . 77.000 kr.
Som følge af nyansættelse af konsulenter. . . . . 352.000 kr.
I alt . . . . . 429.000 kr.

2. *Amtsunngdomsnævnenes konsulenter.*

De forventede merudgifter for denne post skyldes forslagens bestemmelser om:

- 1° Oprykning af konsulenterne fra lærerlønningens 6. lønningsklasse til aflønning efter samme regler som amtsskolekonsulenterne (7. lønningsklasse).
- 2° En konsulent for hvert amt, d. v. s. oprettelse af konsulentstillinger i de amter, hvor der endnu ikke findes sådanne.
- 3° Ændring af refusionsbestemmelsen, således at statens tilskud forhøjes fra 50 % til 85 % af lønudgiften.

Der er for tiden normeret 17 konsulentstillinger (tjenestemandstillinger) for 19 amtsråds kredse, idet 2 af konsulenterne er fælles for 2 amtsråds kredse (Odense-Assens og Åbenrå-Sønderborg). Herudover er der ansat deltidsbeskæftigede (honorarlønnede) medhjælpere i de øvrige amtsråds kredse. Forslaget om en konsulentstilling i hver amtsråds kreds betyder således, at der skal oprettes (højst) 8 nye konsulentstillinger.

De nuværende udgifter til konsulenterne er:
(Budget 1965/66). . . . . Kr.

17 konsulenter i 6. lønningsklasse. 680.000
Statens udgift 50 % heraf. 340.000

De forventede udgifter kan herefter opgøres således:

17 nuværende konsulenter af lønnet efter 7. lønningsklasse. . . . . ca. 816.000
8 nye konsulenter af lønnet efter 7. lønningsklasse. . . . . ca. 384.000
I alt . . . . . ca. 1.200.000
Statens udgift 85 % heraf. . . . . ca. 1.020.000
+ nuværende udgift. 340.000
Merudgift. . . . . ca. 680.000

Hertil kommer en forøgelse af rejseudgifterne for så vidt angår de nye konsulenter. Udgiften hertil kan anslås til ca. 5000 kr. pr. konsulent, d. v. s. i alt 40.000 kr., hvoraf staten dækker halvdelen, 20.000 kr. De samlede merudgifter bliver således 700.000 kr.

3. *Medhjælp for amtsunngdomsnævnen.*

Da der ikke foreslås ændringer i bestemmelserne herom, forventes der ingen væsentlig stigning i udgifterne hertil.

4. *Medhjælp for ungdomsnævnen.*

Der er her kun foreslået en mindre ændring gående ud på, at der fremtidig kun skal kunne ydes refusion til medhjælp til varetagelse af arbejde af pædagogisk art. Denne ændring forventes ikke at give anledning til forøgede udgifter.

E. Lokaler og undervisningsudstyr.

Ved opførelse af nye skoler må der muligvis påregnes lidt højere udgifter under hensyn til, at lokalerne nu skal indrettes også med henblik på fritidsundervisningen.

Der er af udvalget fremsat forslag om indretning af særlige samlingssteder for eleverne samt kontorer for lederne. Desuden peges der på nødvendigheden af indretning af ekstra toiletter i selve skolebygningerne.

Der foreslås ydet statstilskud hertil, men da udvalget ikke har ment at burde stille forslag om størrelsen af dette tilskud, kan der intet siges om udgifterne herved.

Det må endvidere forventes, at der som følge af de foreslåede nye oplysningsformer vil blive et øget behov for *faglokaler*, og det er derfor foreslået, at der skabes hjemmel for at yde statstilskud til opførelse af faglokaler, der indrettes *specielt* til fritidsundervisningen. Det skal således kun være til de faglokaler, der ikke i forvejen ville kunne få tilskud i henhold til folkeskolelovens § 63. Størrelsen af tilskuddet er foreslået fastsat til samme beløb, som der ellers ydes til sådanne lokaler (i henhold til folkeskolelovens § 63), nemlig 10.000 kr. + 160 % = i alt 26.000 kr.

Det må formentlig påregnes, at eksistensen af en sådan ny tilskudsregel vil bevirke, at der ved alle nye skoler indrettes i det

mindste ét ekstra faglokale specielt til brug for fritidsundervisningen, og da der for tiden opføres ca. 30 nye folkeskoler om året (igang-sætningskvote for 1964/65: 140 mill.), vil det betyde en udgift for staten på 26.000 kr. $\times 30 = 780.000$ kr.

Udover det egentlige nybyggeri af folkeskoler finder der en betydelig tilbygnings- og udvidelsesvirksomhed sted, og antager man, at der i sådanne tilfælde ligeledes vil blive opført i det mindste ét ekstra faglokale (ved hver skole), bliver der tale om en yderligere udgift, som - under hensyn **til**, at der hvert år sættes 20-30 tilbygningsarbejder igang - kan anslås til i det mindste $26.000 \times 20 = 520.000$ kr. De forventede udgifter ved dette nye byggetilskud kan således anslås til i alt 780.000 kr. + 520.000 kr. = $1.300.000$ kr.

Samtidig er bestemmelsen om etablerings-tilskud i den gældende lovs § 24 foreslået ændret, således at der kan gives tilskud til etablering af andre faglokaler end de i lovbestemmelsen nævnte, og således at maksimumsbeløbet for tilskud forhøjes fra 3600 kr. til 5000 kr. Dette svarer til en forhøjelse på ca. 40 %, og det må derfor antages, at den nuværende bevilling til dette formål, 125.000 kr. (for finansåret 1965/66), må forhøjes med denne procentsats, d. v. s. ca. 50.000 kr. Dette forudsætter, at bevillingen udnyttes fuldt ud, hvilket muligvis ikke vil blive tilfældet de første par år; merudgiften vil således i starten formentlig blive noget mindre. Merudgiften ved forslaget om forhøjelse af maksimumsbeløbet for tilskud til indretning af samlingssteder for ungdommen (gældende lovs § 48) fra 15.000 kr. til 25.000 kr. skønnes højst at ville andrage ca. 100.000 kr.

Endelig foreslås der ydet 50 % statstilskud til kommunernes udgifter til belysning, opvarmning, rengøring m. v. af lokaler i de tilfælde, hvor en kommune ikke er i stand til at stille tilfredsstillende lokaler til rådighed i kommunens egne skoler, men må leje sådanne i en privat institution eller organisation. Om de fremtidige udgifter herved er det ikke muligt at sige noget nærmere.

F. Undervisningsmateriel.

Efter gældende lovs § 25 stilles et beløb på 150.000 kr. til rådighed for undervisnings-

ministeren til hjælp til dækning af særligt for ungdoms- og aftenskolen beregnet undervisningsmateriel. Beløbet kan ændres på de årlige finanslove, og er på finansloven for 1964/65 forhøjet til 165.000 kr. og på finansloven for 1965/66 yderligere til 200.000 kr.

Under hensyn **til** det store behov for tilskud af denne bevilling, og til at bevillingen i fremtiden også skal dække udgifter til undervisningsmateriel ved folkeuniversiteterne, jfr. herom nedenfor under punkt G, vil det være nødvendigt at søge den forhøjet. Udvalget anser en forhøjelse på mindst 200.000 kr. for påkrævet.

G. Folkeuniversitetets virksomheden.

Efter forslaget skal tilskud ydes **til**:

- 1) Forelæser- og studielederhonorarer (fuld refusion). De foreslåede lempelser i kravene om et vist mindstetal af deltagere som betingelse for tilskud (fra 40 til 25) kan ikke antages at medføre nogen væsentlig stigning i udgifterne for denne post. Hvorvidt eventuelle forhøjelser af honorarerne vil influere herpå, kan ikke siges på nuværende tidspunkt, idet udvalget ikke har taget stilling til de fremtidige honorarer, men blot har udtalt, at disse må fastsættes med udgangspunkt i de nu anvendte satser.
- 2) Rejsegodtgørelse samt time- og dagpenge (fuld refusion). Der påregnes ingen stigning af betydning i disse udgifter.
- 3) Aflønning af en studierektor (fuld refusion). Den pågældende skal aflønnes efter den mellem staten og vedkommende akademikerorganisation indgåede overenskomst, og årslønnen kan herefter anslås til ca. 39.600 kr.
- 4) Undervisningsmateriel m. v. Udgifterne hertil - som er anslået til 25.000 kr. om året - skal efter forslaget søges dækket af den bevilling, som i forvejen står til rådighed for den almindelige aftenskoleundervisning (gældende lovs § 25).

Til nærmere belysning af de enkelte udgiftsposter er af folkeuniversiteterne udarbejdet nedenstående skønsmæssige budget for 1966/67:

	Kr.	Kr.
<i>Udgift:</i>		
I. Forelæser- og studieleder-honorarer:		
1. Københavns folkeuniver-sitet (550 forelæsninger)	138.000	
2. Århus folkeuniversitet (210 forelæsninger) . . .	50.600	
3. Folkeuniversitetsudvalget (400 forelæsninger) . . .	148.700	337.300
II. Rejse- og dagpenge vedr. I, 3		56.500
III. Undervisningsmateriel, eks-kursioner m. m.:		
1. Københavns folkeuniver-sitet og Folkeuniversitets-udvalget	20.000	
2. Århus folkeuniversitet . .	5.000	25.000
IV. Administration:		
1. Københavns folkeuniver-sitet (÷ adm. af sprog-kurser)	88.000	
2. Århus folkeuniversitet . .	58.300	
3. Folkeuniversitetsudvalget	40.700	
4. Ansættelse af studierektor	39.600	226.600
V. Reserve		32.700
		<u>678.100</u>

	Kr.	Kr.
<i>Indtægt:</i>		
I. Deltagerafgifter		
1. Københavns folkeuniver-sitet	77.000	
2. Århus folkeuniversitet . .	17.000	
3. Folkeuniversitetsudvalget (refusion)	32.100	126.100
II. Tilskud til administration – 50 %		
1. Københavns folkeuniver-sitet	44.000	
2. Århus folkeuniversitet . .	29.200	
3. Folkeuniversitetsudvalget	20.400	93.600
III Statstilskud til		
pkt. I lærerhonorarer	337.300	
- II rejse- og dagpenge . .	56.500	
- III undervisningsmate-riel m. v. (23 kr. pr. afholdt forelæsning)	25.000	
- IV, 4, studierektor	39.600	458.400
		<u>678.100</u>

På grundlag heraf kan de *forventede år-lige udgifter for staten* opgøres således (tilskuddet til undervisningsmateriel dog ikke medregnet).

	Kr.
Forelæser- og studielederhonorarer	337.300
Rejse- og dagpenge	56.500
Løn til studierektor	39.600
	<u>433.400</u>
÷ nuværende udgifter (finanslov 1965/66)	186.400
Merudgift	247.000

H. Brevskoler og TV-kredse.

1. Brevskoler.

Udvalget stiller sig velvilligt overfor en forhøjelse af statstilskuddet pr. rettet undervisningsbrev, ligesom man går ind for, at det tages op til overvejelse, at der i særlige tilfælde ydes et administrationstilskud. For finansåret 1965/66 er i samlet tilskud bevilget 60.000 kr., hvilket formentlig må påregnes forhøjet med omkring 50 %, d. v. s. en merudgift på *ca. 30.000 kr.*

Endvidere skal der som en forsøgsordning skabes hjemmel for ydelse af tilskud til elever, der deltager i erhvervskursus eller kursus, der leder til anerkendte prøver eller eksaminer, desuden tilskud til rejseudgifter og eventuelt kostskoleophold i tilknytning hertil samt til lærerledet korrespondanceundervisning etc., jfr. herom side 49 f.o.

Det er imidlertid ikke muligt på nuværende tidspunkt at sige noget om udgifterne herved, men udvalget vil for sit vedkommende stille forslag om en samlet forsøgsbevilling på *ca. 50.000 kr.*

2. TV-kredse.

Der er foreslået en fast årlig finanslovbevilling, hvoraf der skal kunne ydes tilskud i forhold til antallet af indsendte og rettede breve, jfr. herom side 49.

Da der er tale om en helt ny oplysningsform, er det overordentlig vanskeligt at opstille et skøn over, hvor stort et beløb der vil blive brugt, men efter oplysningsformens art kan man måske regne med et beløb af nogenlunde samme størrelsesorden som tilskuddet til brevskoler, d. v. s. *70–80.000 kr.*

I. Uddannelse af oplysningsbejdets lærere.

Efter forslaget skal de eksisterende muligheder for uddannelse af lærere og ledere ud-

vides i betydelig grad, og der skal samtidig tages en række nye opgaver op, således uddannelse af instruktører, orientering for ledere m. v., jfr. herom kap. 3, IV, side 71 ff.

Tilskud til denne uddannelsesvirksomhed er hidtil blevet ydet af den bevilling, der i henhold til gældende lovs § 46 er til rådighed til dette formål. Bevillingen var oprindeligt på 300.000 kr., men er flere gange forhøjet og andrager for finansåret 1965/66 600.000 kr. Heraf anvendes normalt 2/3 til uddannelse af aftenskolelærere.

Til dækning af den foreslåede forøgede uddannelsesvirksomhed er der stillet forslag om en væsentlig forøgelse af lovens kursusbevilling, således at intet initiativ til dygtiggørelse og orientering af oplysningsarbejdets lærere fremtidig hæmmes af utilstrækkelige midler. Det er desuden foreslået i så vidt omfang som muligt at yde de lærere, der søger videreuddannelse under en eller anden form, godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste.

Så længe de nærmere økonomiske vilkår ikke er fastlagt, er det selvsagt meget vanskeligt at sige noget om omfanget af den fremtidige kursusvirksomhed. På grundlag af oplysninger indhentet fra de forskellige oplysningsorganisationer kan det dog med sikkerhed fastslås, at der må regnes med en betydelig udvidelse heraf, og det må formentlig antages, at der bliver tale om i det mindste en fordobling i forhold til den nuværende virksomhed - under forudsætning af, at der skabes det nødvendige økonomiske grundlag. Dette i forbindelse med de foreslåede forbedrede vilkår for deltagelse i kursus samt det stigende lønniveau må antages at medføre en forøgelse af udgifterne med 200 %, og *statens tilskud* må derfor forhøjes med 800.000 kr., således at den samlede bevilling vil blive på 1.400.000 kr.

Med hensyn til udgifterne ved godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste kan der kun blive tale om et meget forsigtigt skøn. Der er ca. 15.-20.000 lærere beskæftiget ved oplysningsarbejdet, og det kan måske antages, at der hvert år vil være 15-20 % heraf, der vil søge en eller anden form for uddannelse, men af disse vil højst en trediedel efter udvalgets

forslag være berettiget til godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste. De forskellige kurser er af varierende længde, men man kan formentlig regne med, at den gennemsnitlige varighed vil være ca. en uge, og der skal således ydes godtgørelse for en uges tabt arbejdsfortjeneste til omkring 800 lærere. Sætter man en gennemsnitlig »ugeløn« til 500 kr., bliver der en samlet udgift på 400.000 kr.

Udgifterne ved de kursus m. v., der efter forslaget skal etableres på Danmarks Lærershøjskole, er foreslået afholdt over højskolens budget, og der må derfor påregnes en mindre stigning i dette.

K. Samlet opgørelse over de forventede merudgifter for staten.

	Kr.
Den almindelige aftenskole (efter forslaget om en anciennitetsordning)	2.889.000
Aftenhøjskolen.	235.000
Specialundervisning.	220.000
Foredragsrækker.	7.000
Den særligt for søfærende tilrettelagte undervisning.	148.000
Supplerende kulturelle arrangementer ..	100.000
Deltidsansatte ledere.	425.000
Heltidsansatte ledere.	163.000
Medhjælpere for heltidsansatte ledere ..	160.000
Forskellige andre ydelser.	50.000
Oplysningskonsulenter.	429.000
Amtsskoleinspektørernes konsulenter	700.000
Tilskud til opførelse af faglokaler.	1.300.000
Etableringstilskud (§24).	50.000
Tilskud til indretning af samlingssteder for ungdommen (§48).	100.000
Undervisningsmateriel.	200.000
Folkeuniversitetsvirksomhed.	247.000
Brevskoler.	80.000
TV-kredse.	70.000
Uddannelse af oplysningsarbejdets lærere, tilskud til kursus m. v.	800.000
Godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste .	400.000
Samlet merudgift.	8.773.000

Det bemærkes, at der herudover må påregnes yderligere stigning i udgifterne som følge af, at det for enkelte af forslagens bestemmelser ikke har været muligt at opstille et skøn over udgifterne.

Kapitel 5

SAMMENDRAG AF UDVALGETS FORSLAG M.V.

A. Lovens sigte og navn.

Udgangspunktet for samtlige forslag har været en gennemgang og vurdering af de opgaver, som oplysningsarbejdet løser, samt en indgående drøftelse af de opgaver, der kan løses i skoleformer m. v., som har det tilfælle, at voksne mennesker frivilligt søger dem i deres fritid.

Aftenskoleudvalget lægger megen vægt på, at skoleformerne m. v. inden for den nye lovs rammer skal samle voksne mennesker i deres fritid, og man anbefaler derfor, at ordet »fritidsundervisning« indgår i navnet på den nye lov.

Udvalget finder det hensigtsmæssigt, om man fortsat bevarer lovbestemmelser for fritidsundervisningen for voksne i en lov, der også rummer bestemmelserne for ungdomsundervisningen og fritidsforanstaltningerne. Udvalget betragter de tre hovedområder: fritidsundervisningen, ungdomsundervisningen og fritidsforanstaltningerne, som tre lige vigtige sider af samme bestræbelse: at medvirke til at give mennesker de bedst mulige uddannelses-, undervisnings- og udfoldelsesmuligheder.

B. Fritidsundervisningens opgaver og indhold.

Aftenskoleudvalget må på baggrund af de i kap. 3 I anførte overvejelser og med de i samme afsnit angivne forbehold og begrænsninger stille forslag om,

at det nuværende indhold i aftenskolen, aftenhøjskolen og foredragsrækkerne bevares samtidig med,

at spærrereglerne mod prøveforberedende undervisning, erhvervsuddannelse, mere spe-

cielt-sigtende undervisning og hobbypræget virksomhed bortfalder,

at der som en naturlig del af den nye lov medtages specialundervisning (læseretarderede, bevægelseshæmmede, svagthørende, svagtseende, talehæmmede m. fl.) oplysning om forskning og videnskab, studie-kredsarbejde, undervisning og oplysning i forbindelse med TV, uddannelse og undervisning via breviskoler, kulturelle arrangementer tilrettelagt af skoler og nævn samt særligt oplysningsarbejde for søfarende, og at bestemmelserne om et forud fastsat forhold mellem teoretisk gennemgang og praktiske øvelser bortfalder, og at der på visse nærmere betingelser gives såvel sangforeningers som orkestres løbende øvelser - samt amatørteatervirksomhed - plads inden for den nye lovs rammer.

Udvalget må endvidere anbefale, at oplysnings-, undervisnings-, uddannelses- og instruktionsvirksomheden tilrettelægges for voksne mennesker, og at alene dette begrænser elevkredsen, samt

at der indføjes særbestemmelser for handicappede og ældre medborgere.

Aftenskoleudvalgets hovedsynspunkt i spørgsmålet om oplysningsarbejdet og fritidsundervisningens sigte er, at der må skabes mulighed for godkendelse af ethvert fag og emne, hvortil der kan udarbejdes undervisningsplan, skaffes kvalificerede lærerkræfter og fornødne undervisningsmidler, og udvalget ønsker tilskudsmuligheder for denne virksomhed, såfremt den kan samle elever og gennemføres med en passende elevdeltagelse.

Udvalget har dog anført nogle forbehold og forslag til begrænsninger i forhold til den principale indstilling (jfr. kap. 3 I, side 33 f.

C. Fritidsundervisningens skole- og oplysningsformer.

Aftenskoleudvalget finder det hensigtsmæssigt at fordele de opgaver, som foreslås løst inden for rammerne af en ny lovgivning om fritidsundervisning m. v. på følgende oplysnings- og skoleformer:

Aftenskole -

alle fag og emner inden for den almindelige folkeoplysning.

Aftenhøjskole - samfundsmæssige, humanistisk prægede, mu-
Foredragsrækker - siske fag og emner inden
Studiekredse - for den almindelige folkeoplysning.

Folkeuniversitetsvirksomhed (folkeuniversitetskursus, forelæsningsrækker, enkeltforelæsninger) - oplysning om videnskab og forskning.

Forberedelseskursus - prøveforberedende undervisning.

Specialundervisning.

Kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse.

Brevskoler -

oplysning, undervisning og uddannelse ved brevundervisning.

TV-kredse -

brevundervisning i tilslutning til TV-udsendelser.

Fritidsgrupper -

hobbypræget virksomhed.

Oplysningsarbejde for søfarende.

Supplerende kulturelle arrangementer.

Af de foreslåede nye skole- og oplysningsformer m. v. er de egentlige uddannelser — forberedelseskursus og de erhvervsmæssige kursus for efteruddannelse — og den hobbyprægede virksomhed i fritidsgrupperne de former, der afviger mest fra den almindelige folkeoplysning. Efter udvalgets opfattelse bør det centrale i fritidsundervisningen imidlertid fortsat være aftenskolen, aftenhøjskolen og foredragsrækkerne. Imellem det mere traditionelt udformede oplysningsarbejde i centrum og nydannelserne på fløjene kan man efter udvalgets opfattelse placere folkeuniversitetsvirksomheden, specialundervisning, studiekredse, TV-kredse, brevskolerne og det særlige oplysningsarbejde for søfarende, jfr. i øvrigt den omfattende beskrivelse af de enkelte skoleformer m. v. kap. 3 I, side 39-52.

D. Visse generelle forhold vedrørende de enkelte former:

1. Lærerkvalifikationer.

Efter gældende bestemmelser stilles der ikke bestemte uddannelseskrav til lærere i oplysningsarbejdet, men det hedder f. eks. i godkendelsesbetingelserne for en aftenskole, at » . . . lærerne må have de fornødne forudsætninger for at undervise . . .«. Aftenskoleudvalget ønsker dette hovedprincip opretholdt, men stiller dog samtidig forslag om en forbedring af læreruddannelsesmulighederne, jfr. kap. 3 IV, og udtaler ønskeligheden af, at man snarest må blive i stand til at skærpe godkendelsesbetingelserne for fritidsundervisningens lærerkræfter. Foreløbig må det nugældende krav om de fornødne kvalifikationer opretholdes som mindstekrav for alle skoleformer m. v.

Der er dog grund til at præcisere og i visse tilfælde skærpe godkendelseskravene allerede nu for følgende skole- eller oplysningsformer: aftenhøjskolen, folkeuniversitetsvirksomhed, forberedelseskursus, specialundervisning og kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse, jfr. kap 3 I, side 35.

2. Grundbøger og andre hjælpemidler.

Udvalget finder det fortsat rigtigt, at der normalt ikke stilles krav om anvendelse af grundbøger eller andre hjælpemidler i fritidsundervisningen. En undtagelse herfra er de to nye oplysningsformer: studiekredsen og forberedelseskursus, som efter disses karakter ikke vil kunne godkendes, medmindre der i undervisningen anvendes et grundmateriale.

Udvalget finder det dog rigtigt, at der overalt, hvor det måtte være naturligt, drages så meget grundbogsmateriale og andre hjælpemidler ind i undervisningen som muligt.

3. Elev- eller deltagerantal.

Aftenskoleudvalget finder det rimeligt, at man fortsat knytter elevantallet pr. hold til tilskuds-betingelserne for de fleste af fritidsundervisningens skole- eller oplysningsformer; men udvalget finder anledning til at præcisere, at elevtalsbestemmelserne må fastsættes og administreres efter både pædagogiske og praktiske og ikke blot økonomiske synspunkter.

Forberedelseskursus og specialundervisning

frembyder efter udvalgets opfattelse særlige problemer med hensyn til elevtalskravene, endda i en sådan udstrækning, at man må foreslå, at elevtalskravet frigøres fra tilskudsbe-
tingelserne til fordel for en ordning, hvor et bestemt elevantal ved undervisningens begyn-
delse udløser en forpligtelse for vedkommen-
de kommune til med adgang til refusion efter
almindelige regler for lærerløn at iværksætte
sådan undervisning.

4. Undervisningens omfang.

Udvalget foreslår en forenkling i bestemmel-
serne om undervisningens omfang, således
at mindstetimetallet bliver 20 for følgende
skoleformer m. v.: aftenskole, aftenhøjskole,
studiekredse, kursus for erhvervsmæssig efter-
uddannelse, oplysningsarbejde for søfarende
og fritidsgrupper.

I *jolkeuniversitetsvirksomheden* foreslås fol-
keuniversitetskursus fortsat ansat til at om-
fatte mindst 24 og normalt 48 timer, og *fore-
læsningsrækkernes* omfang fastsættes fortsat
til 4-6 forelæsninger pr. række. For *foredrags-
rækkerne* foreslår udvalget mindsteantallet af
foredrag pr. række fastsat til 4, men udvalget
lægger vægt på, at det betones stærkt, at der
fortsat er adgang til at oprette foredragsræk-
ker med flere foredrag.

Vedrørende *forberedelseskursus* må der, un-
der hensyntagen til at undervisningen skal
sluttes med offentlig prøve, gives den god-
kendende myndighed ret til — efter forhand-
ling med vedkommende undervisningstilsyn -
at fastsætte passende minimums- og maks-
imumstimetal samt passende timetal til prøve-
afholdelse m. v.

Udvalget ønsker, at der fortsat ved godken-
delse af timetal og undervisningsomfang læg-
ges afgørende vægt på, hvorvidt der er over-
ensstemmelse mellem undervisningens mål og
timetal.

5. Elevbetaling.

Aftenskoleudvalget mener det rigtigt og for-
svarligt at foreslå som hovedregel,

at der i alle de anførte former for fritidsun-
dervisning opkræves et gebyr til admini-
stration m. v.,

at undervisning i aftenskoler, aftenhøjskoler,
studiekredse, kursus for erhvervsmæssig ef-
teruddannelse, forberedelseskursus, special-

undervisning og oplysningsarbejde for sø-
farende i øvrigt er vederlagsfri for eleverne,
at udgifter til undervisningsmidler afholdes
af eleverne,

at deltagere i fritidsgrupper skal dække et
nærmere fastsat beløb, således at den sam-
lede lærer- eller instruktørudgift nedbrin-
ges med Vs,

at deltagere i foredragsrækker, folkeuniversi-
tetsvirksomhed samt supplerende kulturelle
arrangementer dækker den del af ud-
giften til foredragsholdere eller forelæsere
og studieledere, som ikke dækkes af stat og
kommune.

6. Tilrettelæggelsesformer.

Aftenskoleudvalget foreslår, at bestemmelser-
ne om tilrettelæggelsen af undervisningen ud-
formes udfra fritidsundervisningens særken-
de: at voksne mennesker skal have adgang til
undervisningen m. v. i deres fritid.

Udvalget finder det rimeligt, at der nor-
malt gives adgang til at etablere undervisning
på alle ugedage: formiddag, eftermiddag og
aften. Udvalget finder ligeledes, at der for så
vidt angår undervisningen i visse former for
fritidsundervisning — aftenskole, studiekredse,
aftenhøjskole og kursus for efteruddannelse -
gives adgang til at tilrettelægge undervisnin-
gen i sammentrængt form eller i kostskole-
form med højst 8 timers undervisning pr.
kursusdøgn.

Da det endvidere må anses for ønskeligt,
at man i visse former for fritidsundervisning
— aftenskole, kursus for erhvervsmæssig efter-
uddannelse, forberedelseskursus og fritidsgrup-
per - får adgang til at supplere den givne
undervisning med en kulturhistorisk eller
samfundsmæssig belysning af vedkommende
emne, foreslår man, at der åbnes adgang til
at supplere undervisningen med en aftenhøj-
skoleundervisning på ikke under 10 timer ved
én lærer.

7. Godkendelsesmyndighed.

Som det fremgår af kap. 3, VI, vedrørende
den nye lovs administration, ønsker aftensko-
leudvalget, at den altovervejende del af fri-
tidsundervisningen godkendes af de kommu-
nale ungdomsnavn, når der bortses fra før-
stegangsgodkendelse af lærere, fag og timetal.

Der er endvidere enighed i udvalget om,
at det kommunale ungdomsnavn ikke bør fo-

retage den endelige godkendelse af følgende skole- og oplysningsformer: folkeuniversitetsvirksomhed, forberedelseskursus, specialundervisning, kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse, oplysningsarbejde for søfarende samt TV-kredse og brevskeoler; samtlige disse former for virksomhed frembyder særlige problemer.

E. *Fritidsundervisningens initiativtagere, jfr. kap. 3, II, side 52-54.*

Udvalgets overvejelser har især rettet sig mod følgende punkter:

1. Betydningen af, at lovens generelle støttmuligheder forbedres, således at initiativtagerne i højere grad end nu støttes i bestræbelserne for at etablere undervisnings- og oplysningsarbejde og udbrede kendskabet dertil.
2. Den mest hensigtsmæssige fordeling mellem initiativtagerne af undervisnings- og oplysningsformerne.
3. En efterfølgende koordinering af undervisnings- og oplysningstilbuddene.

1. Udvalget foreslår *dels* muligheder for en udvidet adgang til konsulentansættelse for organisationer med oplysningsarbejde som hovedformål, *dels* en kraftig udbygning af amtsungdomsnævnenes konsulentordning. Begge former for konsulenter vil efter udvalgets opfattelse være af meget væsentlig betydning for tilvejebringelsen, bevarelsen og til dels også koordineringen af undervisnings- og oplysningsarbejdet.

2. Da udvalgets hovedsynspunkt som nævnt er, at det skal stå enhver frit for at etablere undervisnings- og oplysningsvirksomhed i henhold til loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v., følger det af sig selv, at det er begrænset, hvor stor en mulighed det offentlige har for at virke for en hensigtsmæssig fordeling af undervisnings- og oplysningsformerne.

13 medlemmer i udvalget er gået ind for en ligestilling af kommunale og private initiativtagere, medens 9 medlemmer fortsat ønsker, at hovedvægten lægges på det private initiativ. Der er dog enighed i udvalget om, at *forberedelseskursus* og *specialundervisningskursus* på længere sigt bør tilbydes og oprettes ved offentlig foranstaltning. *Folkeuniversitetsvirksomheden* bør som hidtil

iværksættes af folkeuniversitetsudvalget. Om *brevskoleundervisningens* initiativtagere samt om iværksættelsen af *oplysningsarbejde for søfarende* henvises til fremstillingen side 45 og side 50.

3. Der er i udvalget enighed om, at det bør være ungdomsnævnet, der formidler den foreslåede koordination. Ungdomsnævnet må sikre sig, at der overhovedet tilvejebringes tilstrækkelige undervisnings- og oplysningsmuligheder i kommunen. Udvalget foreslår, at det pålægges ungdomsnævnet at udarbejde en oversigt over det skønnede oplysningsbehov i kommunen. Denne oversigt må sammenholdes med, hvad der rent faktisk tilbydes af undervisnings- og oplysningsarbejde. Finder ungdomsnævnet herefter, at udbuddet ikke svarer til det skønnede behov, påhviler det nævnet at rette henvendelse til de stedlige initiativtagere med opfordring til at etablere sådanne yderligere hold, som ungdomsnævnet finder fornødne. Viser denne opfordring sig resultatløs, påhviler det ungdomsnævnet at indstille til kommunalbestyrelsen at oprette det fornødne antal hold. Ungdomsnævnets indstilling i så henseende skal efter udvalgsflertallets opfattelse være bindende for kommunalbestyrelsen, til gengæld bør man søge at sikre det således fremkaldte kommunale virke for en vis, ikke ganske kort periode af hensyn til kommunens ansættelse af leder og lærere.

Efter at ungdomsnævnet har sikret sig, at der er det fornødne udbud af undervisnings- og oplysningsvirksomhed i kommunen, påhviler det nævnet at drage omsorg for, at de forskellige former for virksomhed koordineres på den mest hensigtsmæssige måde. Udvalget foreslår, at det pålægges ungdomsnævnet umiddelbart efter indskrivningsfristens udløb at indkalde samtlige initiativtagere i kommunen til et fælles møde, hvor nævnet skal opfordre initiativtagerne til at træffe aftale om, hvorledes man bedst kan fordele overskydende elever eller sammenlægge hold, der må forventes at få vanskelighed med at opnå et tilstrækkeligt elevtalsgennemsnit. Hvor initiativtagerne ikke kan opnå enighed om fordelingen, træffer ungdomsnævnet bestemmelse herom.

De kommunale repræsentanter i udvalget har ønsket at give udvalgsindstillingen følgende tilføjelse:

Det bør derfor af aftenskoleloven klart fremgå, at kommunalbestyrelsen har bestemmelsesretten med hensyn til alle dispositioner, der medfører økonomisk ansvar for kommunen.

I forbindelse med en revision af loven må de kommunale repræsentanter således lægge vægt på, at det klart præciseres, at indstillinger og anbefalinger m. v. fra udvalg og nævn, der ikke er udgået af kommunalbestyrelsen, i økonomisk henseende alene er af vejledende karakter.

De kommunale repræsentanter kan således ikke tilslutte sig de forslag, der går ud på at tillægge ungdomsnævnet en faktisk bevillingsret som f. eks. forslaget om, at ungdomsnævnets henstilling om oprettelse af kommunale aftenskolehold skal være bindende for kommunalbestyrelsen.

De kommunale repræsentanter er iøvrigt enige i de i betænkningen indeholdte betragtninger om ungdomsnævnets funktion som ko-ordinerende organ.

F. Løn- og ansættelsesforhold for lærere, jfr. kap. 3, III, side 54-71.

Der har i udvalget været overvejende stemning for en forhøjelse af timelønningerne, men enighed om denne forhøjelses størrelse og principperne for lønfastsættelsen i det hele har ikke kunnet nås. Et mindretal har ment, at det ligger uden for udvalgets kommissorium at tage stilling til lønspørgsmål, jfr. mindretalsudtalelsen fra de kommunale repræsentanter, kap. 3, VII, side 90-92.

1. Løn- og ansættelsesforhold for lærere ved aftenskolen, studiekredse, erhvervsmæssig efteruddannelse, oplysningsarbejde for søfarende og fritidsgrupper.

Udvalgets overvejelser angående det fremtidige lønsystem har koncentreret sig om 3 forskellige muligheder, der kan opstilles således:

- a. En *enhedssats* gældende overalt i landet og uden mulighed for tillæg af nogen art, d. v. s. både minimums- og maksimumsløn.
- b. En *minimumssats* med adgang til forhøjelse inden for en fastsat procentsats enten som rent kommunale tillæg uden refusion fra staten eller som tillæg med sædvanlig refusion fra stat og skolefond.

c. En *anciennitetsordning*, d. v. s. ydelse af et eller flere alderstillæg.

ad a. Som eneste fravigelse fra princippet om en enhedssats vil man bevare adgangen til at yde alderstillæg til lærere, der som hovederhverv giver undervisning i aftenskolen. Et mindretal i udvalget er gået ind for denne ordning.

ad b. Et mindretal i udvalget er gået ind for denne ordning, men har ladet det stå åbent, hvorvidt tillæg bør ydes uden eller med refusion.

ad c. Flertallet i udvalget har samlet sig om at anbefale en aflønningsanordning med et enkelt alderstillæg af en vis, ikke ubetydelig størrelse, som foreslås sat til 20 % af begyndelseslønnen, der til gengæld fastsættes lavere end efter forslag a.

Dette alderstillæg foreslås ydet, når en lærer har undervist i 3 år med et mindste samlet timetal på 240 (inden for de her omhandlede undervisningsformer).

2. Løn- og ansættelsesforhold for lærere ved specialundervisning og prøveforberedende undervisning.

Under hensyn til de større krav, der her stilles til lærerne med hensyn til uddannelse, foreslår man ydet en noget højere løn, nemlig 20 % over den almindelige (laveste) aftenskoleløn, og således at man efter flertallets forslag også her indfører en anciennitetsordning svarende til den for den almindelige aftenskole gældende, d. v. s. med tillæg på 20 % efter 3 år med mindst 240 timer ved denne undervisning.

3. Løn- og ansættelsesforhold for lærere ved aftenhøjskolen.

Fra flere sider har man peget på ønskeligheden af såvel at bevare som om muligt at tiltrække endnu flere kvalificerede lærerkræfter til aftenhøjskolen, og man har derved ikke mindst tænkt på gymnasielærerne. I så fald må lønsatsen nok sigte mod omkring 40 kr. i timen (på grundlag af lønniveauet pr. 1/10 1964), hvilket der har været almindelig enighed om i udvalget. Beregningsgrundlaget må af praktiske grunde stadig være aftenskolens almindelige (laveste) lønsats hvortil ydes et procenttillæg, der bringer lønnen op på dette niveau. Man går ikke ind for en anciennitetsordning i aftenhøjskolen.

4. *Medvirkende ved foredragsrækker.*

Der er enighed om, at de nugældende honorarsatser er ganske utilstrækkelige; udvalget foreslår, at hvert foredrag honoreres med et beløb svarende til 5 gange aftenskolens almindelige timebetaling.

5. *Godtgørelse til tilrejsende lærere.*

Udvalget foreslår en del mindre ændringer, jfr. kap. 3, III, side 62 f.

6. *Udgiftsfordelingen*

Selve tilskudsprincippet foreslås opretholdt uændret, således at staten og skolefonden fortsat tilskyder 2/3 af timebetalingen, medens den sidste trediedel efter flertallets forslag altid - på grundlag af indstilling fra ungdomsnævnet - skal udredes af kommunen. Dette foreslås for følgende undervisningsformer:

aftenskolen, forberedelsesundervisning, specialundervisning, kursus for erhvervsmæssig efteruddannelse, studiekredse.

Til følgende undervisningsformer foreslås en ændret udgiftsfordeling:

foredragsrækker, fritidsgrupper, undervisning for søfarende, supplerende kulturelle arrangementer.

For så vidt angår *foredragsrækkerne* foreslår man, at staten tilskyder 1/3 af honorarudgiften under forudsætning af, at vedkommende kommune ligeledes tilskyder 1/3. Den sidste trediedel udredes af deltagerne. Samme udgiftsfordeling foreslås for supplerende kulturelle arrangementer.

Til *fritidsgrupperne* finder man det rimeligt, at deltagerne selv bidrager med 1/3 af lønudgiften, men foreslår i øvrigt sædvanligt tilskud på 2/3 fra stat og skolefond.

Til den særlige for *søfarende* tilrettelagte undervisning gør der sig så specielle forhold gældende, at udvalget må foreslå, at staten udreder hele lønudgiften dertil.

De kommunale repræsentanter har i en særlig mindretalsudtalelse stillet forslag om, at staten udreder hele skolefondens andel af udgifterne til lærerløn, idet man henviser til, at kommunerne reelt bærer 5/9 af den samlede udgift til lærerlønningerne og herudover stiller lokaler med lys, varme og rengøring vederlagsfrit til rådighed, jfr. kap. 3, VII, side 90-92.

7. *Sikring af ansættelsesforholdene for de timelønnede lærere.*

Udvalget er enige i, at der altid bør indgås en skriftlig aftale mellem kommunen eller den stedlige kreds og vedkommende lærer om vilkårene for hans virksomhed, herunder hvorledes der skal forholdes i tilfælde, hvor kursus ikke gennemføres, men man har været betænkelig ved at gøre det til en betingelse for godkendelse. Med hensyn til de kommunale repræsentanters stilling til dette spørgsmål henvises til mindretalsudtalelsen.

G. *Løn- og ansættelsesforhold for ledere.*

Udvalgets flertal foreslår følgende:

1. Obligatorisk lederhonorar for fritidsundervisning af et nærmere fastsat mindste omfang,
2. forbedringer i lønmæssig henseende for deltidsansatte ledere,
3. ændring af reglerne om heltidsbeskæftigede ledere,
4. adgang til for større aftenskoler at antage medhjælp for lederen i det pædagogiske, faglige og administrative arbejde.

2. Lederhonoraret foreslås fastsat til 10 % af det beløb, der fremkommer ved at multiplicere antallet af skolens undervisningstimer, herunder såvel timer i almindelig aftenskole og aftenhøjskolen som i de øvrige former for fritidsundervisning, med den til enhver tid gældende minimumsløn i aftenskolen. Dette vil give de pågældende ledere en lønforbedring på ca. 25 %.

Udvalget foreslår endvidere, at tilskudsbestemmelsen ændres, således at staten altid udreder 2/3 af lønudgiften, hvilket svarer til den for de heltidsansatte ledere foreslåede refusionsordning. Den resterende 1/3 udredes af kommunerne. De kommunale repræsentanter har dog taget forbehold over for dette forslag.

3. Et flertal foreslår, at adgangen til normering af tjenestemandstillinger bortfalder, således at heltidsbeskæftigede ledere fremtidig ansættes på honorarbasis, og også private aftenskoler får mulighed for ansættelse af sådanne. De efter den hidtidige ordning godkendte lederstillinger opretholdes dog for de pågældende indehaveres embedstid.

Som betingelse for at godkende en heltids-ansat leder foreslås et timetal på 7500, heri medregnet eventuelle foredragsrækker efter foretagen omregning (et foredrag = 5 aften-skoletimer). Det må dog yderligere være en betingelse, at der i vedkommende aftenskoles virksomhed indgår kulturelle arrangementer i et vist omfang, ligesom det må være sand-synliggjort, at vedkommende aftenskole har en sådan stabilitet, at der i en årrække vil være et behov for en heltidsansat leder.

Et mindretal i udvalget har ikke kunnet tiltræde disse synspunkter, men har tværtimod ønsket at udvide den bestående adgang til normering af tjenestemandsstillinger.

De kommunale repræsentanter finder, jfr. side 92, det betænkeligt at opstille faste grænser for, hvornår der skal være en leder ved en aftenskole.

Honoraret til lederne må fastsættes i hvert enkelt tilfælde og bør normalt fastsættes til et beløb svarende til en almindelig lærerløn i lærerlønningslovens 2. eller 4. lønningsklasse, men man finder det rimeligt, at der bliver adgang til at godkende højere honorarer svarende til lønnen i lærerlønningslovens 5. eller 6. lønningsklasse.

Et mindretal foreslår en højere honorering af stillingerne, således at de bliver mere tiltrækkende.

Da lederstillingerne efter det her fremsatte forslag ikke længere har nogen tilknytning til folkeskolen, har udvalget fundet, at der til denne lønudgift bør ydes refusion i samme forhold som til andre lønninger i aftenskolen, d.v.s. med $\frac{2}{3}$.

Den sidste trediedel foreslås fordelt ligeligt mellem vedkommende kommune og deltagerne, således at hver af parterne bærer $\frac{1}{6}$ af lønudgiften, og således at deltagerens andel udredes af indskrivningsgebyrerne. Den samme udgiftsfordeling foreslås for så vidt angår honoraret til de foreslåede pædagogiske medhjælpere.

4. Til de pædagogiske medhjælpere for lederne foreslår man ydet et honorar, hvis størrelse maksimalt kan fastsættes efter reglerne for deltidsansatte ledere, d.v.s. 10 % af minimumslønnen ganget med antallet af undervisningstimer, men således at man ved beregningen kun medtager det antal timer, der ligger over 7.500.

H. Løn- og ansættelsesforhold m. v. red folkeuniversitetsvirksomhed.

Udvalget foreslår, at der skabes lovhjemmel for tilskud til:

1. forelæser- og studielederhonorarer
2. time- og dagpenge samt rejsegodtgørelse
3. honorar til en studierektor.

1. Muligheden for delvis dækning af disse udgifter er begrænset til indskrivningsgebyrerne, men disse medgår allerede nu fuldt ud til dækning af en del af administrationsudgifterne. Man vil derfor anbefale en ordning, hvorefter staten fuldt ud afholder udgiften til disse honorarer.

Størrelsen af honorarerne til forelæserne og studielederne må fastsættes med udgangspunkt i de nu anvendte satser.

2. Til disse udgifter foreslås ydet fuld statsrefusion, idet det forudsættes, at disse ydelser højst kan gives efter de tilsvarende for statens tjenestemænd gældende regler. Det bemærkes herved, at bestemmelserne normalt kun får betydning for folkeuniversitetsudvalgets virksomhed.

3. Man foreslår, at der åbnes mulighed for ansættelse af en særlig studierektor, som skal forestå tilrettelæggelsen og koordineringen af den samlede folkelige universitetsundervisning. Den pågældende foreslås aflønnet efter reglerne i den mellem vedkommende akademikerorganisation og staten indgåede overenskomst. Også til denne lønudgift foreslås ydet fuld statsrefusion.

Man finder det herudover påkrævet, at der bliver mulighed for at yde tilskud til folkeuniversitetsudvalgets og folkeuniversiteternes administration, idet indskrivningsgebyrerne, der anvendes til dette formål, langt fra strækker til. Det anbefales derfor, at der søges en særlig bevilling hertil på finansloven.

Vedrørende tilskud til undervisningsmateriel finder udvalget det naturligt, at disse udgifter søges dækket af de bevillinger, som til dette formål står til rådighed for den almindelige aftenskoleundervisning og efter de for disse gældende regler.

I. Oplysningskonsulenter.

Udvalget foreslår herom:

1. En stærk udvidelse af den lovhjemlede bevilling. På baggrund af indhente oplys-

ninger fra oplysningsorganisationer m. fl. foreslår udvalget en bevillingsudvidelse i første omgang på ca. 450.000 til i alt 650.000 kr. årligt.

2. Adgang til i særlige tilfælde at yde løn svarende til skoleinspektørløn.
3. Adgang for organisationer, der driver oplysningsarbejde uden at have dette som hovedformål, til statstilskud til aflønning af konsulenter.
4. Statens tilskud forhøjes; der er under forhandlingerne opnået enighed om at foreslå det sat op til 70 %, således at vedkommende organisation eller stedlige kreds kan nøjes med at udrede de 30 %.

K. *Amtsungdomsnævnenes konsulenter.*

Udvalget foreslår, at der skabes hjemmel for, at der skal normeres en konsulent for amtsungdomsnævnet i hvert amt. Denne konsulent foreslås ligestillet med amtsskolekonsulenten, og i konsekvens heraf foreslås det, at der også lønmæssigt skabes ligestilling derved, at amtsungdomsnævnenes konsulenter oprykkes fra lærerlønningens 6. lønningsklasse til aflønning efter samme regler som amtskolekonsulenterne (7. lønningsklasse).

Samtidig foreslås det, at lønudgifterne til disse konsulenter, der hidtil som en del af amtsungdomsnævnets administrationsudgifter har været afholdt med halv statsrefusion, afholdes på samme måde som lønudgiften for amtsskolekonsulenterne, nemlig med 85 % statsrefusion. Lønudgiften skal herefter fortsat optages på skolefondens budget sammen med amtsungdomsnævnets øvrige administrationsudgifter, men skolefonden skal for fremtiden kun udrede 15 % heraf.

Et mindretal har ønsket bestemmelsen udvidet til også at omfatte ungdomsnævne, hvor der i større byer er behov derfor.

De kommunale repræsentanter har i en mindretalsudtalelse, jfr. side 92 taget forbehold med hensyn til forslaget om i alle tilfælde i lønmæssig henseende at sidestille konsulenten for amtsungdomsnævnet med amtskolekonsulenten, idet bl. a. arbejdets omfang må være afgørende.

L. *Medhjælp for amtsungdomsnævne.*

Efter den gældende lovs § 12, stk. 4, kan der til varetægelse af det amtsungdomsnævnet på-

hvilende arbejde antages honorarlønnet medhjælp. Udvalget finder ikke anledning til at foreslå ændringer i denne bestemmelse.

M. *Medhjælp for ungdomsnævne.*

Gældende bestemmelse foreslås ændret, således at der kun ydes refusion til udgifter til medhjælp antaget til varetægelse af arbejde af pædagogisk karakter, men derimod ikke bistand til nævnets administrative arbejde, idet den nuværende bestemmelse ikke er i overensstemmelse med almindelige principper for statstilskud, hvorefter der ikke ydes statstilskud til kommunal administration.

N. *Uddannelse af fritidsundervisningens ledere og lærere.*

Ca. halvdelen af samtlige lærere i oplysningsarbejdet er ikke i besiddelse af en pædagogisk uddannelse af længere varighed, og på denne baggrund anser udvalget det for påkrævet, at oplysningsarbejdets lærere får adgang til en pædagogisk-metodisk uddannelse. Samtidig understreger udvalget det ønskelige i, at mulighederne for oplysningsarbejdets læreres faglige uddannelse udvides betydeligt. En del af den kursusvirksomhed for læreruddannelse, der hidtil har fundet sted på initiativ af lærerorganisationerne, organisationer med oplysningsarbejde som hovedformål og af ungdomsnævn og amtsungdomsnævn, er blevet støttet af undervisningsministeriet i det omfang, det har været muligt (gennem lovens § 46). Men de midler, der er til rådighed, er for beskedne. Uddannelsesbestrebelse er også besværliggjort ved, at der findes for få veluddannede instruktører.

Derfor foreslår udvalget, at den i gældende lovs § 46 nævnte kursusbevilling forhøjes betydeligt. Tilskud af denne bevilling bør fortsat tildeles ungdomsnævn, amtsungdomsnævn, lærersammenslutninger og lignende. Udvalget finder det samtidig ønskeligt, at organisationer med oplysningsarbejde som hovedformål efter årlig ansøgning tildeles et rådighedsbeløb af § 46-midlerne, afpasset efter behov og faktiske muligheder for at etablere kursus.

For at afhjælpe manglen på instruktører og give de tilstedeværende den bedst mulige uddannelse foreslår udvalget, at der skabes

mulighed for, at der på Danmarks Lærerhøj-skole iværksættes en uddannelse for sådanne instruktører. Kursisterne må være øvede undervisere i oplysningsarbejdet og have et elementært grundlag i pædagogik og psykologi. Kursus' varighed foreslås sat til ca. 3 måneder. I dette tidsrum undervises der i bl. a. pædagogik, psykologi, undervisningsøvelser, love og bestemmelser vedrørende fritidsundervisningen og kursusteknik. Udvalget foreslår, at deltagerne på den af Danmarks Lærerhøjsskole etablerede instruktøruddannelse får samme økonomiske vilkår som øvrige studerende ved lærerhøjskolen.

Desuden giver udvalget forslag til et mønster for en pædagogisk-metodisk grunduddannelse med en varighed på 7—14 dage. Deltagelse på sådanne grunduddannelseskursus bør være gratis for deltagerne, ligesom man foreslår, at der i særlige tilfælde ydes godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste.

Udvalget foreslår endvidere, at der etableres et kursus på fælles-nordisk basis til uddannelse og videreuddannelse af voksenoplydere.

Foruden at fremme mulighederne for de pædagogiske uddannelser finder udvalget det nødvendigt, at udbygningen af de faglige uddannelser fortsættes. Her tænkes i første række på de af Danmarks Lærerhøjsskole afholdte specialkursus af faglig karakter. Men også faglige kursus må som hidtil kunne finde sted med tilskud af § 46-midlerne.

Udvalget foreslår herudover, at der i lighed med mulighederne i gældende lov må kunne arrangeres korte faglige efteruddannelseskursus og kursus tilrettelagt for ledere m. v. ved amsungdomsnævnets foranstaltning.

Udvalget indstiller, at der knyttes forskning af voksenpædagogik til Danmarks pædagogiske Institut. Endvidere finder udvalget det af betydning, at der ved højere læreranstalter søges oprettet lærestole i voksenpædagogik, samt at Statens pædagogiske Studiesamling får mulighed for at dække emnet voksenpædagogik.

Under hensyn til, at størstedelen af lærerstuderende i deres studietid ikke modtager tilstrækkelig undervisning og orientering om voksenundervisning og oplysningsarbejdet, har udvalget i skrivelse af 18. december 1964 til læreruddannelsesudvalget fremsat en række forslag herom.

O. Lokaler og undervisningsudstyr.

Fritidsundervisningen har igennem mange år haft lokaleproblemer, der i første række har drejet sig om kvantiteten. Langt den største del af den hidtidige aftenskoleundervisning har fundet sted i folkeskolebygninger. Dette princip ønsker udvalget fortsat bliver bevaret. Samtidig gør man dog opmærksom på en række kvalitetsmæssige problemer i forbindelse med fritidsundervisningens brug af folkeskolens og gymnasiernes lokaler. Udvalget er af den formening, at folkeskolens bygninger i fremtiden også må opfattes som samlingssteder for voksne.

Udvalget er af den formening, at det lokale ungdomsnævn bør have medindflydelse ved nybyggeri af skoler således, at nævnet kan påse, at der tages hensyn til fritidsundervisningens behov.

I denne forbindelse peger udvalget på en række problemer, som må løses, for at folkeskolebygninger kan tilfredsstille også fritidsundervisningen fuldtud.

Man foreslår således, at der ved nybyggeri af skoler tages hensyn til fritidsundervisningen ved, at der indrettes lederværelse, opholdssteder og thekøkken m. m. Hvor det lokalemæssigt er muligt, foreslår udvalget, at der i bestående skolebygninger indrettes lignende lokaliteter.

Problemerne vedrørende lokalerne, deres indretning, montering og undervisningsudstyr har således indtaget en væsentlig plads i udvalgets drøftelser, og man har ligeledes fundet det rigtigt at pege på nødvendigheden af, at der i klasselokalerne findes borde og stole, der i størrelse og form tilgodeser voksenundervisningen.

Samtidig peges der på nødvendigheden af, at der i tilknytning til ethvert lokale, som benyttes af fritidsundervisningen, findes tilstrækkelig skabsplads eller birum til disposition for såvel fritidsundervisningens medarbejdere som dens deltagere.

Udvalget har også set det som sin opgave at pege på de ganske specielle ønsker, som fritidsundervisningen har, for de enkelte faglokaler.

Hvor der ikke findes faglokaler i tilstrækkeligt omfang, peger udvalget på muligheden for at indrette almindelige klasselokaler til faglokaler. Såfremt et sådant almindeligt klas-

selokale etableres til benyttelse som faglokale, foreslås det, at der ydes tilskud hertil med 60 pct. af udgiften, dog højst 5.000 kr., jfr. princippet i ungdoms- og aftenskolelovens § 24.

Ved etablering af faglokaler specielt indrettet for fritidsundervisningen i nyt skolebyggeri foreslår udvalget, at der ydes tilskud af samme størrelse som til de i folkeskolelovens § 63 omtalte faglokaler.

For så vidt angår benyttelsen af lokalerne (herunder også andre offentligt støttede lokaler) foreslår udvalget, at disse vederlagsfrit stilles til rådighed for ethvert godkendt oplysningsarbejde i kommunen. Kommunen er pligtig at afholde udgifter til lys, varme, rengøring, inventar og skolebetjentbistand i fornødent omfang.

Med hensyn til gymnasiernes anvendelse for fritidsundervisningen finder udvalget, at hvad der er nævnt for folkeskolen også i vid udstrækning gælder de kommunale gymnasier. Samtidig finder man det dog rimeligt, at kommunen i et vist omfang får adgang til at henvise fritidsundervisningen til statens gymnasier, og foruden de af kommunen ejede lokaler må også andre egnede lokaler kunne benyttes. Her tænkes i første række på øvrige skolebygninger, men også biblioteker og museer vil kunne anvendes.

Hvor der i institutioner indrettes lokaler til brug for fritidsundervisningen, foreslår udvalget, at bestemmelserne i § 48 i gældende lov bevares, dog således at det maximale tilskudsbeløb ændres til 25.000 kr.

Udvalget er opmærksom på betydningen af, at der består et godt samarbejde mellem værtsskolens og aftenskolens medarbejdere. Eventuelle samarbejdsvanskeligheder ville helt kunne undgås, såfremt fritidsundervisningen var i besiddelse af eget undervisningsmateriel. Udvalget har dog afstået fra at foreslå en sådan løsning, da de store investeringer i kostbart undervisningsmateriel bør komme den størst mulige elevkreds til gode. Man har i stedet valgt at foreslå, at der for så vidt angår fritidsundervisningens brug af de kommunale lokaler indgås aftaler om ordensregler og om, hvorledes der skal forholdes ved opståede skader på undervisningsmateriel m. m.

Udvalget foreslår endelig, at ungdomsnævnet får pligt til at holde sig underrettet om

antallet af lokaler, egnede for fritidsundervisningen.

For så vidt angår folkeuniversitetsvirksomheden finder udvalget, at staten må stille de for folkeuniversitetsvirksomheden nødvendige lokaler til rådighed på universiteterne og de højere læreanstalter. De hermed forbundne udgifter til lys, varme, rengøring og eventuel betjentbistand bør afholdes over de enkelte universiteters samt de højere læreanstalters almindelige budgetter. I det omfang, folkeuniversitetsvirksomheden ikke kan foregå på universiteterne, foreslås det, at det pålægges kommunerne at stille lokaler til rådighed på samme måde og efter samme regler som til den øvrige fritidsundervisning.

På baggrund af overvejelser om anvendelse af andre lokaler end folkeskolens og de kommunale gymnasiers foreslår udvalget følgende:

1. Statens skoler og private skoler, til hvis opførelse der er ydet lån af staten, f. eks. tekniske skoler, efterskoler, højskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler samt friskoler, seminarier og gymnasier, skal i det omfang, det er muligt af hensyn til skolerne egen undervisning, stilles til rådighed for oplysningsarbejdet.
2. Museer og folkebiblioteker kan i det omfang, det er muligt for virksomhedens egen drift, stilles til rådighed for oplysningsarbejdet.
3. Såfremt en organisation eller institution har lokaler, der må anses for særligt egnede for deltagerne, undervisningen eller undervisningstidspunktet, kan disse stilles til rådighed for oplysningsarbejdet, dog kun under forudsætning af, at tilfredsstillende lokaler ikke kan stilles til rådighed i folkeskolen eller i de under punkterne 1 og 2 nævnte institutioner.

Når en kommune herefter godkender, at de under punkt 3 nævnte lokaler stilles til rådighed, kan der ydes refusion af statskassen med 50 % af kommunens udgift til belysning, opvarmning og rengøring samt fornøden skolebetjentbistand.

Private hjem kan kun undtagelsesvis benyttes til undervisningsbrug. Med ungdomsnævnets tilladelse kan private hjem dog f. eks. benyttes ved undervisning af ældre medborgere. Når undervisningen afholdes i private hjem, stilles disse vederlagsfrit til rådighed,

og der kan selvsagt ikke ydes statstilskud her-til.

Skiftende private hjem kan udvalget ikke anbefale godkendelse af.

P. Administration af fritidsundervisningen.

1. Forslag om yderligere decentralisering i administrationen.

1 fortsættelse af den siden 1954 skete decentralisering af administrationen af oplysningsarbejdet og på baggrund af de deraf indhøstede gode erfaringer foreslår et overvejende flertal i udvalget, at administrationen vedrørende godkendelse af og tilsyn med de af loven omfattede fritidsundervisningsformer varetages af de kommunale ungdomsnævn, og kun når det drejer sig om en førstegangsgodkendelse af fag, timetal og lærer, af amtsungdomsnævnet. For godkendelse af forberedelseskursus, erhvervsuddannelseskursus, brevundervisning, oplysningsarbejde for søfarende samt folkeuniversitetsvirksomhed gælder dog særlige regler, se herom kap. 3, VI, side 85 og 88.

2. De administrative led — og deres vigtigste funktioner.

a. Ungdomsnævnet - uden for København.

Udvalget foreslår, at ungdomsnævnene i alle kommuner bortset fra København sammensættes således:

2 medlemmer valgt af og blandt kommunalbestyrelsen, 2 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen efter indstilling af de stedlige børne- og ungdomsforeninger, 3 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen efter indstilling af organisationer og stedlige kredse, der i sidste valgperiode har drevet godkendt oplysningsvirksomhed inden for rammerne af loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v.

Bestemmelserne om ungdomsnævnets rådgivende udvalg foreslås ophævet; der er i udvalget endvidere enighed om at foreslå, at der tilforordnes ungdomsnævnet en repræsentant for fælleslærerrådet, samt at det af loven kommer til at fremgå, at aftenskoleledere ikke kan være *medlemmer* af ungdomsnævnet. Uanset at det i mindre

kommuner ofte kan være en enkelt person, der som leder af en aftenskole driver hele oplysningsarbejdet, finder man det af principielle grunde uheldigt, om nogen »part« har sæde i ungdomsnævnet. Derimod foreslår udvalget, at der *tilforordnes* ungdomsnævnet en repræsentant, valgt af aftenskolelederne.

Ungdomsnævnets vigtigste funktioner skal efter udvalgets forslag være at udvide kendskab til lovens muligheder og om fornødent fremkalde initiativ, at foretage godkendelse af alle kurser, hvis godkendelse ikke særligt er henlagt til anden myndighed og varetage de foreliggende koordineringsopgaver med hensyn til kommunens oplysningsarbejde, jfr. afsnittet om oplysningsarbejdets initiativtagere. Endvidere skal nævnet føre tilsyn med de godkendte ledere af skolerne.

Endelig skal det være ungdomsnævnets opgave at holde sig orienteret og give oplysning om lokalemulighederne og at forestå fordelingen af lokaler samt være behjælpelig med problemer vedrørende benyttelse af undervisningsmateriel.

b. Amtsunngdomsnævnet.

Med hensyn til sammensætningen af amtsungdomsnævnet og dettes rådgivende udvalg foreslår man, at det rådgivende udvalg vedrørende den landbrugsfaglige undervisning ophæves, samt at formænd og næstformænd i de tre tilbageblevne rådgivende udvalg - aftenskoleudvalget, ungdomsskoleudvalget og fritidsudvalget - bliver medlemmer af amtsungdomsnævnet.

Herefter bliver amtsungdomsnævnets sammensætning følgende:

1° 2 medlemmer valgt af og blandt amtsrådet.

2° 2 medlemmer som repræsentanter for de i amtsråds kredsen beliggende købstæder. Disse medlemmer vælges på samme måde som købstadrepræsentanterne i skolerådet, jfr. § 27, stk. 2, i lovbekendtgørelse nr. 73 af 22. februar 1962 om det kommunale skolevæsens styrelse og tilsyn.

3° Amtsskolekonsulenten.

4° Formændene og næstformændene for de tre rådgivende udvalg.

Amtsungdomsnævnets vigtigste funktioner foreslås af udvalget fastsat **til**: førstegangsgodkendelse med hensyn til fag, lærer og timetal af hold i aftenskolen, aftenhøjskolen, foredragsrækker, fritidsgrupper og studiekredse samt godkendende instans for så vidt angår specialundervisning. Amtsungdomsnævnet skal stå til rådighed med konsulentbistand og vejledning med hensyn til lovens muligheder, skal føre tilsyn med nye fag og emner og drage omsorg for, at der i fornødent omfang samarbejdes om etablering af specialundervisning og forberedelsesundervisning, således at behovet for denne undervisning imødekommes, hvor det er muligt. Endvidere er det amtsungdomsnævnets opgave at formidle distribueringen af tilbud om folkeuniversitetsvirksomhed. Endelig er det amtsungdomsnævnets opgave at søge igangsat lærerkurser indenfor oplysningsarbejdet i det omfang, der skønnes at være behov derfor.

c. Amtsungdomsnævnets rådgivende aftenskoleudvalg.

Et flertal i udvalget foreslår på baggrund af disse oplysninger, at det rådgivende aftenskoleudvalg får følgende sammensætning:

1° 2 medlemmer valgt af amtsrådet efter indstilling af organisationer m. fl., der i sidste valgperiode har drevet godkendt oplysningsvirksomhed i de i amtsråds-kredsen beliggende købstæder.

2° 2 medlemmer valgt af amtsrådet efter indstilling af organisationer m. fl., der i sidste valgperiode har drevet godkendt oplysningsvirksomhed i amtsråds-kredsen bortset fra de i denne beliggende købstæder.

3° 2 medlemmer valgt af amtsrådet efter indstilling af lærerorganisationer, der virker til fremme af oplysningsarbejdet inden for rammerne af loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v.

4° 1 medlem - en bibliotekar - valgt af amtsrådet efter indstilling af de i amtsråds-kredsen værende centralbiblioteker.

Udvalget ønsker amtsungdomsnævnets rådgivende aftenskoleudvalg placeret i administrationen som et forum for drøftelse af principielle spørgsmål især vedrørende

undervisningens indhold, emner og skoleetablering.

d. Amtsungdomsnævnets konsulenter.

Udvalget foreslår, at der skabes hjemmel for, at der skal normeres en konsulent for amtsungdomsnævnet i hvert amt, jfr. sammentragets punkt K. Til belysning af konsulenternes beføjelser og funktioner har udvalget udarbejdet forslag til en instruks, jfr. kap. 3, VI, side 86 f.

e. Ungdomsnævnet i København.

Aftenskoleudvalget må anse det for at være af overordentlig stor betydning, at også repræsentanter for oplysningsarbejdet gennem ungdomsnævnet får mulighed for at være medbestemmende ved lovens administration i Københavns kommune, og man foreslår derfor, at det københavnske ungdomsnævn sammensættes på følgende måde:

Fælles for både aftenskole-, ungdomsskole- og fritidsafsnit et i loven:

Borgmesteren for magistratens 1. afdeling, der er formand for nævnet,

Rådmanden for samme afdeling,
4 borgerrepræsentanter.

Med henblik på sager vedrørende aftenskolen vælger borgerrepræsentationen derudover:

4 medlemmer efter indstilling af de stedlige organisationer, der i sidste periode har drevet godkendt oplysningsvirksomhed i kommunen, og

1 medlem valgt efter indstilling af *Københavns kommunes Ungdoms- og Aftenskolelærerforening.*

Ungdomsnævnet i København varetager de amtsungdomsnævnet og undervisningsministeriet efter denne lov overdragne hverv.

3. Folkeuniversitetsvirksomhedens struktur og administration.

Vedrørende folkeuniversitetsvirksomheden i universitetsbyerne forudsættes gennemført en ordning, hvorefter det er universiteterne, der iværksætter folkeoplysende arbejde, og således at dette for hvert universitets vedkommende ledes af én af lærerforsamlingen valgt *folkeuniversitetsstyrelse* -

med én repræsentant for hvert af fakulteterne samt et nærmere fastsat antal yderligere medlemmer. Det enkelte universitets folkeuniversitetsstyrelse forestår det lokalt iværksatte folkeuniversitetsarbejde. *Folkeuniversitetsudvalget* er godkendende instans for folkeuniversitetsvirksomheden.

Vedrørende folkeuniversitetsvirksomheden uden for universitetsbyerne må udvalget foreslå, at folkeuniversitetsvirksomheden forestås af *folkeuniversitetsudvalget*, der består af folkeuniversitetsstyrelserne, et nærmere fastsat antal yderligere medlemmer, herunder mindst to repræsentanter for Dansk Folkeoplysnings Samråd, samt en tilforordnet repræsentant for direktoratet for ungdomsundervisningen.

Forslag til forelæsnings- og kursusemner, forelæsere og lærere udarbejdes af folkeuniversitetsstyrelsernes programudvalg. - Forinden godkendelse af forelæsnings- og kursusemner, forelæsere og lærere forelægger folkeuniversitetsudvalget det samlede sæsonprogram for direktoratet for ungdomsundervisningen til udtalelse for så vidt angår forelæserudvælgelsen.

Vedrørende folkeuniversitetsvirksomhedens lokale instans henvises til overvejelserne side 88.

København, den 25. maj 1965.

Bent Andersen.

Ingfred Juul Andersen.

Nils Aundal.

B. Baunsgaard.

Chr. Biilmann.

L. Bindsløv.

Thea Skovgaard Christensen.

H. Engberg-Pedersen.

Chr. Gaardø.

Henrik Glahn.

V. Hammer.

Poul Hansen.

S. Bjørn Hansen.

Sv. Haugaard.

Ole Harkjær.

Poul Hartling.

I. Haubirk.

Bjarne Hedtoft.

E. Wagner Jensen.

Gustav Jensen.

L. R. Kallestrup.

Carl Aage Larsen.

J. E. Larsen.

F. Martiny.

O. Mathiasen.

Svend Nilsson.

David Pedersen.
(formand).

Ejnar Petersen.

J. Ingemann Petersen.

L. Ramsdal.

Finn Rasborg.

Roar Skovmand.

Helge Stenkilde.

Poul Thomsen.

Sv. O. Bruun.

Tove Møller.

Helge F. Pedersen.

4. Aftenskolerådet.

For så vidt muligt at sikre en ensartet praksis i de centrale pædagogiske spørgsmål inden for fritidsundervisningen foreslår udvalget, at der oprettes et aftenskoleråd, der skal være rådgivende for direktoratet for ungdomsundervisningen, og som foruden at drøfte pædagogiske spørgsmål også skal behandle spørgsmål vedrørende hele oplysningsarbejdets indre liv, dets struktur, formål og idégrundlag.

Med hensyn til rådets sammensætning henvises til udvalgets forslag side 89.

Af økonomiske grunde, og da man anser det for værende i de repræsenteredes egen interesse at være medlemmer af rådet, foreslår udvalget, at medlemmernes mødeudgifter, bortset fra rejseudgifter, afholdes af de respektive organisationer, styrelser m. v.

Endelig foreslås det at fastsætte mødetallet til mindst et møde årligt, for eksempel i maj måned.

Direktoratet for ungdomsundervisningen fungerer som sekretariat for rådet.

Udvalget afleverede den 25. maj 1965 sin betænkning til undervisningsminister K. B. Andersen.

Kapitel 6.

FORTEGNELSE OVER BILAG

Bilag	1. Oversigt over undervisnings- og fritidsforanstaltninger godkendt i henhold til lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v. 1960/61-1961/62-1962/63	118-121
Bilag	2. Finsk ret	122-123
Bilag	3. Norsk ret	124-126
Bilag	4. Svensk ret	127-130
Bilag	5. Notat om svensk rets regler om brevundervisning	131
Bilag	6. Engelsk ret	132-133
Bilag	7. Skrivelse fra Danmarks pædagogiske Institut	134
Bilag	8. Skrivelse fra Musikkommissionen	135-137
Bilag	9. Skrivelse fra amtskonsulenterne	138
Bilag	10. Skrivelse fra amtsskolekonsulenterne	139
Bilag	11. Skrivelse fra aftenskoleudvalget til undervisningsministeren	140
Bilag	12. Skrivelse fra Bent Andersen, Gaardø og Ingolf Haubirk	141-142
Bilag	13. Skrivelse fra Dansk amatørteater Samvirke	143-145
Bilag	14. Bibliotekslovens muligheder for støtte til kulturel aktivitet udenfor bibliotekerne af Helge Stenkilde	146-147
Bilag	15. Oversigt over folkeskolens specialundervisning af I. Skov Jørgensen . . .	148-149
Bilag	16. Notat om folkeuniversitetsvirksomheden i Danmark af H. Glahn	150-154
Bilag	17. Status pr. 1/12 1964 over statskontrol af brevskoler	155-159
Bilag	18. Skrivelse til læreruddannelsesudvalget	160-161

OVERSIGT
over undervisning — og fritidsforanstaltninger
godkendt i henhold til lov om ungdomsskoler og aftenskoler m. v.
1960/61 - 1961/62 - 1962/63.
Oversigt over skoleformer m. v. godkendt 1960/61, 1961/62, 1962/63
i henhold til lov om ungdomsskoler og aftenskoler m. v.

		Antal skoler				Antal hold			
		Landkm.	Købst.	Hovedst.	I alt	Landkm.	Købst.	Hovedst.	I alt
Ungdomsskolen for den 14–18 årige ungdom	60/61	—	—	—	362	684	520	68	1.272
	61/62	343	81	1	425	—	—	—	—
	62/63	—	—	—	542	—	—	—	—
Aftenskolen	60/61	3.345	437	17	3.799	6.849	9.563	2.055	18.467
	61/62	2.860	440	19	3.319	6.393	9.848	2.066	18.247
	62/63	2.852	450	17	3.319	6.615	10.559	2.026	19.200
Aftenhøjskolen	60/61	377	140	15	532	453	660	273	1.386
	61/62	427	144	14	585	528	648	229	1.405
	62/63	361	147	15	523	440	669	261	1.370
Landbrugsfaglig undervisning	60/61	149	18	—	167	178	37	—	215
	61/62	95	12	—	107	115	28	—	143
	62/63	87	10	—	97	117	18	—	135
<i>Fritidsforanstaltninger:</i>									
Ungdomsklubber § 43	60/61	65	40	5	110				
	61/62	68	40	6	114				
	62/63	103	41	6	150				
»Åbne klubber« § 44	60/61	53	52	—	105				
	61/62	56	61	—	117				
	62/63	81	65	—	146				
Lejrskoler for ungdomsskole- elever	60/61	12	10	1	23				
	61/62	34	16	1	51				
	62/63	18	17	1	36				

		Antal timer			I alt	Antal elever			I alt
		Landkm.	Købst.	Hovedst.		Landkm.	Købst.	Hovedst.	
Ungdomsskolen for den 14–18 årige ungdom	60/61	—	—	—	—	10.113	8.797	1.568	20.478
	61/62	—	—	—	—	13.696	11.721	1.396	26.813
	62/63	—	—	—	—	—	—	—	35.030
Aftenskolen	60/61	343.507	468.965	126.997	939.469	107.316	171.215	41.432	319.963
	61/62	324.503	489.331	127.329	941.163	99.224	178.830	41.296	319.350
	62/63	321.915	568.065	128.625	1.018.605	102.831	190.839	41.618	335.288
Aftenhøjskolen	60/61	13.434	22.552	9.529	45.516	13.798	14.849	5.748	34.395
	61/62	14.352	22.532	9.458	46.342	15.770	14.222	5.081	35.073
	62/63	11.479	23.396	10.407	45.282	11.252	14.607	5.974	31.833
<i>Fritidsforanstaltninger:</i>									
Ungdomsklubber § 43	60/61	—	—	—	—	2.900	3.072	317	6.289
	61/62	—	—	—	—	4.148	3.484	369	8.001
	62/63	—	—	—	—	5.677	3.545	369	9.591
»Åbne klubber« § 44	60/61	—	—	—	—	3.264	5.771	—	9.035
	61/62	—	—	—	—	3.320	6.255	—	9.575
	62/63	—	—	—	—	4.945	6.942	—	11.887
Lejrskoler for ungdomsskole- elever	60/61	—	—	—	—	449	240	27	716
	61/62	—	—	—	—	1.122	339	23	1.484
	62/63	—	—	—	—	999	540	23	1.562
Landbrugsfaglig undervisning	60/61	6.670	1.380	—	8.050	3.817	922	—	4.739
	61/62	4.370	1.195	—	5.565	2.357	725	—	3.082
	62/63	4.640	824	—	5.464	1.896	528	—	2.424

Aftenhøjskoler 1962/63.

	Landkommuner		Købstadkomm.		Hovedstad		I alt	
	mæ.	kv.	mæ.	kv.	mæ.	kv.	mæ.	kv.
<i>Antal skoler</i>	361		147		15		523	
<i>Antal hold</i>	440		669		261		1.370	
<i>Antal elever</i>								
Under 18 år								
mænd	20		41					
kvinder		16		87				
18–25 år								
mænd	358		817					
kvinder		344		1.394				
25 år – derover								
mænd	5.672		3.978					
kvinder		4.842		8.290				
	6.050	5.202	4.836	9.771	2.512	3.462	13.398	18.435
<i>I alt</i>	11.252		14.607		5.974		31.833	

Afteihøjskolen - Time?- fordelt på fag - 1962/63.

	Landkommuner	Købstadkomm.	Hovedstad	I alt
Dansk litteratur	1.286	2.613		3.899
Nordisk litteratur . . .	616	626		1.242
Andre landes litteratur	432	1.624		2.056
Emner fra dansk historie	327	280		607
Nordiske landes histo- rie og samfunds- forhold	283	187		470
Andre landes historie og samfundsforhold	1.122	933		2.055
Grænselære	—	24		24
Kirkehistorie og religion	564	1.511		2.075
Samfundslære	2.719	2.883		5.602
Samfundsøkonomi . . .	1.461	215		1.676
Erhvervsgeografi	152	36		188
Naturkundskab	138	—		138
Musikhistorie	381	2.681		3.062
Kunsthistorie	201	2.338		2.539
Familiekundskab	165	290		455
Psykologi	96	2.709		2.805
Hjemstavnslære	256	690		946
Andre emner	1.280	3.756		5.036
Ikke specificeret			10.407	10.407
	11.479	23.396	10.407	45.282

Landbrugsfaglig undervisning - 1962/63.

	Landkommuner	Købstadkomm.	I alt
<i>Antal skoler . . . . .</i>	87	10	97
<i>Antal hold . . . . .</i>	117	18	135
<i>Timer i alt . . . . .</i>	4.640	824	5.464
<i>Antal elever</i>			
14-18 år	989	230	1.219
18-25 år	625	129	754
25 år og derover	282	169	451
	1.896	528	2.424

Aftenskoler 1962/63.

	Landkommuner		Købstadkomm.		Hovedstad		I alt	
<i>Antal skoler</i>	2.852		450		17		3.319	
<i>Antal hold</i>	6.615		10.559		2.026		19.200	
<i>Antal elever.</i>	mæ.	kv.	mæ.	kv.	mæ.	kv.	mæ.	kv.
14–18 år								
mænd	10.217		9.227					
kvinder		16.067		24.994				
18–25 år								
mænd	5.955		11.675					
kvinder		10.942		29.133				
25 år – derover								
mænd	17.309		33.715					
kvinder		42.341		82.095				
	33.481	69.350	54.617	136.222	13.872	27.746	101.970	233.318
<i>I alt</i>	102.831		190.839		41.618		335.288	

Aftenskolen – Timer fordelt på fag – 1962/63.

	Landkommuner	Købstadkomm.	Hovedstad	I alt
Historie	—	80		80
Samfundskundskab ..	1.324	6.548		7.872
Dansk (sprog)	1.638	8.087		9.725
Litteratur	436	907		1.343
Regning	2.351	10.762		13.113
Sundhedslære	2.712	6.902		9.614
Naturkundskab	317	3.308		3.625
Nordiske sprog	24	—		24
Tysk	15.234	32.833		48.067
Engelsk	11.818	45.366		57.184
Andre sprog	2.025	28.239		30.264
Landbrug	2.020	175		2.195
Havebrug	513	2.598		3.111
Fiskeri	68	—		68
Husgerning	18.178	32.899		51.077
Håndgerning	146.416	148.560		294.976
Husflid	40.813	31.401		72.214
Sløjd	32.055	25.379		57.434
Handels- og kontorlag	7.926	27.999		35.925
Andre fag	36.047	156.022		192.069
Ikke specificeret			128.625	128.625
	321.915	568.065	128.625	1.018.605
<i>Timer før kl. 19</i>	51.485	93.576	31.114	176.175

Finsk ret*)

Strukturen i finsk folkeopplysningsarbeid.

Finsk folkeopplysningsarbeid har utviklet seg etter noe andre linjer enn opplysningsarbeidet i de andre nordiske land, først og fremst ved den utvikling de såkalte arbeiderinstitutter der har hatt. Det faller naturlig her, innenfor den ramme som er trukket opp, særlig å stanse ved studiesirkelvirksomheten og arbeiderinstituttene.

Medborgar- og arbetarinstitut.

Medborgar- og arbetarinstituttene har lovfestet statsbidrag (Finlands Författningssamling 1962 N:o 521). Disse instituttene skal fremme voksne menneskers dannelses gjennom undervisning utenfor arbeidstiden. Undervisningen skal ta sikte på å gi slike kunnskaper og ferdigheter som kreves i samfunnslivet, danne grunnlag for fortsatte studier og egge til selvstudium. Støtten fra Statens side skal dekke 70 % av utgiftene, på nærmere bestemte vilkår. Det forutsettes at instituttet skal ha vært i virksomhet i minst to år, at det er godkjent av Undervisningsministeriet og har et reglement fastlagt av Skolstyrelsen. Både undervisningslokaler og studiemateriell skal likeledes godkjennes. De største av instituttene har egne bygninger som tar særlig hensyn til undervisning av voksne. For hver arbeidsperiode skal planene legges frem. Undervisningen skal skje i form av forelesninger og øvelser »i enlighet med pedagogiske prinsipper anpassede efter studerandenas ålder«. Undervisningen må også være fri for agitasjon. En arbeidsperiode skal **være** i minst 26 arbeidsuker med minst ti **arbeidstimer** pr. uke. Dertil skal arrangeres en fortsettelsestermin som varer minst seks **uker** med minst seks arbeidstimer i uken. Elevene ved instituttet skal være ferdige med den elementære skolegang eller ha fylt sek-

sten år. Instituttet må ha minst femti elever pr. år, og der må ikke være under syv deltagere i en studiegruppe. Rektorkompetanse fastsettes av bevilgende myndighet.

I året 1960/61 var der i gang 95 finskspråklige og 15 svenskspråklige arbeiderinstitutter, i **alt** 110, med 72.003 elever. Emnene var først og fremst av sosial, økonomisk, humanistisk og naturvitenskapelig art. Arbeiderinstituttene og deres elevsammenslutninger har dannet Työväenopistojen Liitto (Arbetarinstitutens Förbund).

Studiesirkelvirksomhet.

Studiesirkelvirksomheten har i Finland hittil ikke hatt lovfestet statsbidrag, selv om der har vært betalt en mindre støtte. I Finland, som i de andre nordiske land, har denne virksomhet vesentlig vært drevet gjennom organisasjoner med ideelt siktepunkt. Disse organisasjoner er samlet i fire større enheter - Opintotoiminnan Keskusliitto (Centralförbundet för studiearbeid), opprettet i 1943, nå med tilslutning av 22 organisasjoner, Työväen Sivistysliitto (Arbetarnas Bildningsförbund), som representerer 67 fagforbund, Svenske Studieförbundet, med tilslutning av 7 organisasjoner og Folkets Bildningsförbund. Av disse hadde OK i gang 1.693 **studiesirkler** i 1961/62, TSL 1.207 sirkler, SSF 710 og FBF 49 sirkler.

1961/62 var der da i alt registrert 3.015 studiesirkler ved de fire sentralorganisasjonene, med over 30.000 medlemmer. Av disse var i samme periode 67 % knyttet til land-distriktene - en overvekt som antagelig skyl-

*) Dette afsnit er udarbejdet i 1963 af kontorchef Brik Jensen. Universitetet, Oslo, til brug for Nordisk Kulturkommission.

des at arbeiderinstituttene overveiende er lagt til bymessig bebygde strøk. En vitenskapelig undersøkelse av studiesirkelen som den fungerer innenfor de finske opplysningsorganisasjonar understreker at et vesentlig trekk ved denne form for voksenopplysning er at mange av gruppene arbeider uavhengig av særlig utdannet leder. (Aulis Alanen: *Opintokerhotyön Näköaloja*, Tampere 1963, s. 99). Omkring 70 % av de sirkler undersøkelsen omfatter arbeider under ledelse av et av sirkelens egne medlemmer. 34 % av lederne hadde dog vært med på lederkurs arrangert av sine egne organisasjoner eller av den samorganisasjon de var tilsluttet. Gjennomsnittlig var der holdt 15 møter i hver sirkel. Samme undersøkelse konkluderer med at nøkkelproblemet, om man vil heve kvaliteten i dette arbeidet, ligger i mer systematisk opplæring av studieledere.

Samarbeid.

Noe egentlig og offisielt kontaktorgan mellom de fire organisasjoner som særlig tar sikte på studiesirkelarbeidet finnes ikke. Der-

imot er der nylig opprettet et større samarbeidsorgan, der også arbeiderinstituttene, folkehøgskolene, bibliotekene, Suomen Nuorisliitto (Finlands Ungdoms forbund) o. a. er representert. Navnet er Kansansivistysjärestöjen Yhteistoimikunta (Finlands folkbildningsorganisations samarbeidskommitté). Komiteen har vært i virksomhet siden januar 1962. Det er her verd å merke seg to andre institusjoner av en noe spesiell karakter — institusjoner som har de lengste tradisjoner innenfor dette området, som driver virksomhet av forskjellig art, og som nok kan regnes som initiativtagende på forskjellige områder: Kansanvalistusseura (Folkopplysningsallskapet) og Svenska folkskolans vänner.

De fleste av organisasjonene representert i Samarbeidskomiteen er også representert i Statens Folkbildningsnämnd, som er rådgivende organ for Undervisningsministeriet i opplysningssspørsmål. Statens organ i saker som ligger innenfor dette området er ellers Skolstyrelsen, representert ved avdelingen for folkbildning.

Norsk ret*)

Strukturen i norsk folkeopplysningsarbeid.

I Norge vil den del av opplysningsvirksomheten som faller innenfor dette område grovt regnet ta to hovedretninger: drives i form av studiesirkler/kveldsskoler og i form av foredrags-/forelesningsvirksomhet. Det er imidlertid verd å merke seg at man her — i motsetning til i Sverige, der all virksomhet av denne art går under betegnelsen studiesirkler, og i motsetning til i Danmark, der alt kalles aftensskoler - opererer med et skille mellom de to arbeidsformer. Dette skillet får konsekvenser også for spørsmål i forbindelse med godkjenning av plan og lærer og i forbindelse med støtte fra det offentlige side.

Studieringer.

Som studieringer regnes ringer som bruker brevkurs godkjent av Kirke- og undervisningsdepartementet som arbeidsmateriale (brevringer), ringer som arbeider etter godkjente studieplaner (planringer) og ringer som arbeider etter godkjent studieplan med lærer (lærerringer). For studieringer som arbeider innenfor en av de større organisasjoner, er det denne organisasjon seiv som godkjenner ringenes studieplaner og lærere og utbetaler støtte til materiell og lærerlønn. Arbeider studieringen uten tilknytning til organisasjon (som såkalt frittstående studiering) ligger godkjennelsen i departementet. For å få offentlig støtte må alle typer ringer ha minst fem deltagere og holde minst fem møter. Deltagerne må normalt være over skolepliktig alder.

For opplæring av studieledere innen organisasjonene har det vært satt i gang forskjellige tiltak. Dette arbeidet har dels vært ivarettatt av Samnemnda for studiearbeid (se under), dels av organisasjonene seiv. Enkelt-

organisasjonene får tilskudd til arrangement av instruktørkurs, da slik at kursplan og kursleder godkjennes av Samnemnda for Studiearbeid, mens Kirke- og undervisningsdepartementet avgjør om kurset skal få stats-tilskudd. I den siste »Innstilling om organisering av og støtte til det frivillige opplysnings- og kulturarbeid« (avgitt 13. juli 1960) blir det også sterkt understreket at »de færreste organisasjoner har økonomisk evne til å følge opp den fremgangen som deres grunnleggende arbeid skaper«. Av den grunn legger innstillingen vekt på at organisasjonene - under visse forutsetninger som angår virksomhetens omfang — kan få støtte til å ansette egne instruktører. Slike muligheter har da også åpnet seg i løpet av det siste året. Dertil kommer at man i enkelte fylker har ansatt egne studiekonsulenter, og der arbeides for å få ordningen utvidet. Det er en forutsetning at studiekonsulentene skal stå til tjeneste for organisasjonene, derfor er tilsettingsmyndigheten tillagt Samnemnda for studiearbeid, mens tiissetingen skal godkjennes av de bevilgende myndigheter - stat og fylke.

I forbindelse med arbeidet i en studiering kan der arrangeres foredragsserier. Forutsetningen for tilskudd er, at studieringen seiv er arrangør og at det holdes minst tre forelesninger med tilknytning til det emnet studieringen arbeider med. Serien må være åpen for alle.

I Norge, som i Sverige og Danmark, kan organisasjonene i samarbeid med universitetene sette i gang og få støtte til såkalte

*) Dette afsnit er udarbejdet i 1963 af kontorchef Brikt Jensen, Universitetet, Oslo, til brug for Nordisk Kulturkommission.

universitetssirkler: studiesirkler på universitetsnivå.

I 1962 var der i alt i gang 5 623 brevninger, 4 372 andre ringer, og der ble arrangert 145 foredragsserier i tilknytning til studieringer. Dertil kommer 948 andre kortere kurs, 1 253 andre lengre kurs, 3 studielederkurs på en uke eller mer og 141 kortere kurs for studieledere.

Kveldsskoler.

I den siste tiårsperioden har det innenfor alle organisasjoner vært en stadig vekst i kveldsskolevirksomheten.

En kveldsskole gir anledning til å drive undervisning i såvel teoretiske som praktiske emner under ledelse av lærer. I Norge har denne mulighet vesentlig vært udnyttet av Norske Studenters Friundervisning, som imidlertid også driver en rekke studieringer under lærerledelse. En kveldsskole kan ha ett eller flere fag. Ved hvert kveldsskolekurs må det være minst 8 elever og ikke over 20. Elevene bør være over den undervisningspliktige alder.

Der foreligger nå forslag om at slike kveldsskoler kan settes i gang av alle lag og foreninger innen en kommune og at plan og lærer godkjennes av den kommunale kulturnemnd som også fører tilsyn med skolen. Dessuten foreslås det at førsteretten til i-gangsettelse av slike kurs skal ligge hos lagene og foreningene, men at kulturnemnda i kommunen selv kan drive slik virksomhet, om ingen andre gjør det. I langt høyere grad enn når det gjelder studieringvirksomheten påhviler der altså de enkelte kommunene ansvar for denne virksomhet, selv om den nye innstilling sterkere enn tidligere betoner kommunens og fylkets ansvar på hele opplysningsfeltet. Der var i 1962 i gang 3 075 kveldsskoleklasser.

Foredragsvirksomheten.

Forelesningsvirksomheten er i Norge som i de andre nordiske land den eldste form for frivillig kulturarbeid. Det har vært hevdet at denne form for opplysning ikke står så sterkt som tidligere, men nakne tall understreker at den på langt nær har utspilt sin rolle: i budsjettåret 1958/59 ble det f.eks. holdt nærmere 2 000 foredrag i vel 280 folkeakademier eller foredragslag for over

230 000 tilhørere. Et folkeakademi er en selvstendig forening som på det lokale plan arbeider med arrangement av foredrag. Folkeakademiene får tilskudd til enkelte foredrag. Når der på et sted ikke finnes folkeakademi, kan der imidlertid også ydes bidrag til slik virksomhet. Forutsetningen er da at foredragene er åpne for alle og at emne og foredragsholder er godkjent av departementet. Der må holdes minst fire foredrag. Disse vilkår gjelder for øvrig også for folkeakademiene.

De enkelte akademier er samlet i større enheter — distriktssammenslutninger — som legger opp foredragsturneer. De får tilskudd til slik virksomhet. Distriktssammenslutningene er igjen samlet i Folkeakademiens landsforbund.

I 1961/62 ble der i alt holdt 2 000 foredrag i 243 akademier. Det samlede tilhørerantall var ca. 200 000.

Samarbeid.

Samnemnda for studiearbeid ble startet i 1932 og fikk sitt eget sekretariat i 1961. Ved starten var 8 organisasjoner med, i 1962 34 - riktignok på forskjellige premisser, som medlemmer av forskjellige kategorier. Samnemnda spenner svært vidt, fra de rene opplysningsorganisasjoner til Norsk Rikskringkasting og de to universitetene (fra og med 1963). Samnemnda blander seg ikke bort i de enkelte organisasjoners indre arbeid, og kontrollerer heller ikke organisasjonene, men prøver å løse de samarbeidsoppgavene som melder seg, bl. a. ved å utgi studieplaner i nøytrale emner, ved kursvirksomhet (pedagogiske kurs og kurs for ledere av opplysningsarbeidet til prinsipielle drøftelser), studiekonsulenter, seminar i voksenpedagogikk, felles propaganda for studiearbeidet. Samnemnda har også tatt initiativet til å få satt i gang et omfattende granskingsarbeid for det frivillige opplysningsarbeid i Norge.

Kort kan man si det slik, at den norske samorganisasjon har tatt opp direkte og aktivt arbeid for organisasjonene i høyere grad enn de tilsvarende organer i Sverige og Danmark.

Universitetene i Oslo og Bergen har begge i sine formålsparagrafer slått fast sitt ansvar for å spre kjennskap til vitenskapens resultater og metoder til et større publikum

enn studentene. Til å ivareta denne oppgave er ved Universitetet i Bergen opprettet et kontaktutvalg med organisasjonene, ved Universitetet i Oslo en avdeling for opplysningsarbeid. Begge disse organer ser det prinsipielt slik at de i størst mulig utstrekning bør virke gjennom det apparat organisasjonene har utviklet, forsåvidt som det gjelder forelesning- og studiesirkelvirksomhet.

Statens Folkeopplysningsråd er enda bredere sammensatt enn Samnemnda for studiearbeid (S. f. s. er f. eks. medlem i Statens Folkeopplysningsråd) og fungerer som rådgivende organ for hele opplysningsfeltet sett under ett.

Statens organ er Kontoret for kunst og kulturarbeid under Kirke- og undervisningsdepartementet.

Svensk ret*)

Strukturen i svensk folkeopplysningsarbeid.

Strukturen i det organiserte folkeopplysningsarbeid i Sverige i dag er i høy grad avhengig av det arbeid som ble gjort i den såkalte 1944års folkbildningsutredning og de frukter den satte i Kungl. Maj:ts kungørelse (nr. 508) av 30. juni 1947 angående statsbidrag til det frie og frivillige folkeopplysningsarbeidet. Det er særlig verdt å merke seg at der ved denne kunngjøring også ble innført statsbidrag til studiesirkelvirksomhet. En ny utredning ble iverksatt 1960 (1960års folkbildningsutredning), en utredning som ligger til grunn for Kungl. Maj:ts proposition 1963:36.

A. Forelesnings-, kurs- og bildningskonsulentvirksomhet.

Den statsunderstøttede forelesningsvirksomheten er delt i tre hovedgrener, organisert henholdsvis i forelesningsforbund, studieforbund og folkbildningsforbund.

Forelesningsforbundene er sammensatt av forelesningsforeninger, selvstendige foreninger med eget styre som arbeider på det lokale plan. Medlemmer i en slik forening er enkeltpersoner eller organisasjoner. De forbund foreningene danner, faller som regel sammen med et len. Deres oppgave er å fordele statsbidragene til de lokale forelesningsforeninger, formidle forelesninger, ordne med forelesningsturneer og ellers virke for samarbeid mellom foreningene innen forbundets område. Forelesningsforbundene er under inspeksjon av en inspektør tilsatt av Skolöverstyrelsen.

Virksomheten har i de siste år vist en klart nedgående tendens. Frem til og med budsjettåret 1956/57 var det riktignok stadig større tilslutning til denne del av forelesningsvirksomheten - der fantes 1 145 fore-

lesningsforeninger som i alt arrangerte 13 179 forelesninger. 1961/62 var tallet på foreninger imidlertid sunket til 614 og antallet forelesninger til 6 799. Samme sesong var det gjennomsnittlige antall tilhørere pr. forelesning 59.

Folkbildningsförbund er opplysningsorganisasjoner som virkker på det regionale plan. Deres oppgave er å arrangere lengre folkeopplysningskurs og såkalte emneskurs. De lengre folkeopplysningskurs omfatter minst tredve undervisningstimer, fordelt på minst tre uker og med minst seks undervisningstimer hver uke i form av forelesninger, øvelser og studiesirkelarbeid. Minst ti av timene skal være forelesninger. Emneskurs har minst ti, høyst tyve undervisningstimer fordelt med minst fem undervisningstimer hver uke.

Arbeidsområdet for folkbildningsforbundene fastsettes av Skolöverstyrelsen og omfatter vanligvis et len. Statens støtte til denne virksomhet ydes dels som bidrag til lengre folkeopplysningskurs og emneskurs, dels til forbundenes konsulentvirksomhet. Konsulentvirksomheten skal stå under oppsyn av Skolöverstyrelsen, som også skal godkjenne ansettelse av konsulent. Våren 1963 var der ti heltidsansatte konsulenter, to på halv dag. Dertil kom tre faglærere ved tre folkehøgskoler, som brukte sin halve undervisningstid som konsulenter innenfor et folkbildningsforbund: altså i alt femten konsulenter i de 24 forbund.

I disse forbunds virksomhet legger man merke til en tydelig forskyvning fra lengre til kortere kurs. 1948/49 ble der arrangert

*) Dette afsnit er udarbejdet i 1963 af kontorchef Brikt Jensen, Universitetet, Oslo til brug for Nordisk Kulturkommission.

188 lengre folkeopplysningskurs og 153 emneskurs, 1961/62 var de tilsvarende tall 67 og 391.

Mellom forelesningsforbundene og folkbildningsforbundene har der lenge vært visse former for samarbeid, først og fremst gjennom *Folkbildningsförbundet*, som danner topporganisasjonen for denne virksomhet.

I årets proposisjon blir det også fremhevet at det arbeid som nå drives av forelesningsforbund og folkbildningsforbund innenfor et len for fremtiden bør organiseres og administreres av ett organ, eventuelt kalt »länsbildningsförbund«. Til grunn for denne tanke ligger blant annet den erfaring at folkbildningsforbundene i flere len etterhvert har fått karakter av kontakt- og samarbeidsorgan ikke bare for forelesningsforbund og folkehøyskoler, men også for studieforbundenes regionale organisasjoner og for andre kultur- og opplysningsorganer i de respektive len.

Dertil kommer at de tre kontoret for forelesningsformidling og rådgivning man innen denne sektor har hatt — Folkbildningsförbundets föreläsningsbyrå (Stockholm), Västra Sveriges folkbildningsförbund (Göteborg) og Centralbyrå i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar — fra og med i år skal gå sammen i et felles sentralbyrå.

Til dette sentralbyrå knyttes også en sentral for formidling av forelesninger som hittil mer har vært forbundet med studieforbundene (se under) enn med forelesningsvirksomhet: Studieförbundens föreläsningsformidling.

Studieförbund - som vi for øvrig i et eget avsnitt skal gå nærmere inn på - er i Kungl. Maj:ts 1947:508 definert som riksförbund for studiesirkelvirksomhet. Deres hovedoppgave må være å drive studie- og opplysningsvirksomhet av riksomfattende karakter og de skal ha sin særlige økonomiske forvaltning. Et slikt förbund skal av Skolöverstyrelsen være godkjent som riksförbund og virksomheten står under ledelse av en godkjent studierektor.

Disse studieforbund har ikke tatt opp forelesningsvirksomhet som noen hovedoppgave, men har fått støtte dels til forelesningsserier som omfatter minst tre forelesningstimer i samme emne og organisert i tilknyt-

ning til studiesirkelvirksomhet eller annet lokalt organisert studiearbeid, dels til forelesninger i tilknytning til sentral kursvirksomhet, og dels også til såkalte **sirkelforelesninger**.

Forelesningsvirksomheten i studieforbundene nådde sitt største omfang 1953/54 med 9 106 timer. Senere har den minnet noe og ligger nå på omkring 8 000 timer pr. år. I tillegg til dette kan man regne mellom 2 000 og 2 500 forelesninger ved sentralkurs. Gjennomsnittlig regner man nå med mellom 60 og 65 deltagere pr. kurs.

B. Studiesirkelvirksomhet.

Studiesirkelvirksomheten er den mest omfattende av folkeopplysningsorganisasjonenes virksomhetsgrener. For at en studiesirkel skal få støtte til sin virksomhet må den ha minst fem og høyst 20 deltagere i alderen 14 år og derover. Man regner med at der ydes bidrag til »allmänna cirklar« og »Ungdomscirklar« — dertil kommer de såkalte **universitetssirkler**. Bidragene går dels til studieforbundene og dels til frittstående sirkler.

I budsjettåret 1947/48 - da det første gang ble utbetalt statsbidrag i henhold til de bestemmelser som har vært gjeldende inntil i år - var det totale antall studiesirkler i studieforbundene 23 803. I 1961/62 hadde antallet øket til 92 142. Av disse var 78 855 berettiget til statsstøtte. I løpet av det samme tidsrom øket antallet studiesirkeldeltagere fra 270 000 til vel 900 000, og antallet sirkelmøter fra knapt 300 000 til over en million.

Skal en studiesirkel få bidrag fra statens side, kreves det minst 20 studietimer i løpet av minst ti studieuker. Skolöverstyrelsen har imidlertid rett til her å gjøre unntak. Studieforbund - eller Skolöverstyrelsen, når det gjelder frittstående studiesirkel - skal ta stilling til det studiemateriell som legges til grunn for arbeidet i en sirkel. Studieleders kompetanse skal prøves av respektive studieforbund eller av Skolöverstyrelsen. Der er ikke gitt avgjorte forskrifter om hvilke studieemner som berettiger til statsbidrag.

Staten yder studieforbundene bidrag også til organisasjons- og administrasjonsomkostninger. For å få slikt bidrag skal et studieforbund omfatte minst 25 000 medlemmer, ha til hovedoppgave å drive studie- og opp-

lysningsvirksomhet av riksomfattende karakter og ha særskilt økonomisk forvaltning. Antallet aktive deltagere i forbundets studiesirkel- og kursvirksomhet må de nærmest foregående år ha vært minst 5 000. Videre skal forbundet av Skolöverstyrelsen være godkjent som riksforbund og stå under ledelse av en studierektor, hvis kompetanse for stillingen er vurdert av Skolöverstyrelsen.

Der er i Sverige for øyeblikket tretten studieforbund godkjent på disse premisser:

Arbetarnas bildningsförbund (ABF)
Blåbandrörelsens studieförbund (BS)
Folkuniversitetet (FU)
Frikyrkliga studieförbundet (FS)
Godtemplarordens studieförbund
Jordbrukarungdommens (JUF's) studiefrämjande
KFUK's og KFUM's studieförbund
Liberala Studieförbundet (LIS)
Nationaltemplarordens studieförbund
Studieförbundet Medborgarskolan (SFM)
Sveriges kyrkliga studieförbund (SKS)
Svenska landsbygdens studieförbund (SLS)
Tjänstemännens bildningsvirksamhet (TBV)

Alle disse studieforbund - uten ett: Folkuniversitetet med forskjellige kursvirksomheter - er knyttet til Samverkande Bildningsförbunden, et organ vi skal komme tilbake til i et senere avsnitt.

De studieforbund som er gått sammen i Samverkande Bildningsförbund har ett felles trekk: de er alle organisatorisk knyttet til forskjellige folkebevegelser og interessegrupper i samfunnet, til politiske, faglige, religiøse m. v. organer.

Folkuniversitetets kursvirksomhet er i hovedsak bygget opp som frittstående stiftelser med tilknytning til universitetene.

Studieforbundenes oppgaver er å prøve og godkjenne studieplaner, studiemateriell og studiesirkellederens kompetanse, kontrollere at studiesirkelene oppfyller gjeldende fordringer til statsbidrag og formidle bidrag til dem. Dertil kommer en rekke andre forpliktelser — utgivelse av studiemateriell og utdanning av studieledere o. a., foruten at de skal fungere som informasjons-, samordningsorgan for de lokale studieorganisasjonene og som kontaktorgan mellom medlemsorganisasjonene og de lokale forstandere for studiesirkelvirksomhet.

Et moment som understrekes særlig sterkt i årets proposisjon er studieforbundenes pedagogiske virksomhet. »Det viktigaste och mest genomgripande av folkbildningsutredningens förslag är utan jämförelse det som syftar till en upprustning av studieförbundens pedagogiska verksamhet«, heter det i Departementschefens uttalelse (s. 74). Det fremheves at det innenfor de forskjellige studieforbund har foregått en livlig pedagogisk aktivitet i de siste decenniene, en aktivitet som har gitt megen ny pedagogisk erfaring. De har, sies det, kunnet vinne økede kunnskaper om den voksnes spesielle innlæringsforutsetninger og -situasjon, om gruppens psykologi og lederskapsfunksjoner, og på den bakgrunn hatt muligheter for å utvikle og forbedre studiesirkelens metodikk og arbeidsformer.

Likefullt blir det understreket at der har vært mangel på økonomiske ressurser til systematisk og på bred basis å omsette disse erfaringer i studiesirkelens praktiske arbeid. Studieforbundene står dermed i den stilling at de i høy grad har behov for å bygge ut og effektivisere sin pedagogiske virksomhet. Lederutdannelsen må få en bredde som bedre svarer til studiesirkelvirksomhetens omfang, og en må få større muligheter til å utarbeide passende studiemateriell.

På grunnlag av denne diagnose tar da også de nye forslag til støtteordning for studieforbundene særlig sikte på å sette dem bedre i stand til å arbeide med den interne lederutdanning.

Som når det gjelder forelesnings- og kursvirksomheten, har også studiesirkelarbeidet sitt samarbeidsorgan: Samverkande Bildningsförbunden. Samverkande Bildningsförbunden - som samler de tolv godkjente studieforbund med ideologisk tilknytning, d. v. s. alle uten Folkuniversitetet, er et organ hovedsakelig for utveksling av erfaringer. I begrenset omfang fungerer Samverkande Bildningsförbunden imidlertid også som samarbeidsorgan — særlig når det gjelder sirkel lederutdanning og fremstilling av studiemateriell innenfor de estetiske studieemner. Der er opprettet tre studiekomiteer som har gjort viktig arbeid på dette området: en musikkomité, en teaterkomité og en kunstkommité.

Når Samverkande Bildningsförbunden slik har begrenset sin virksomhet, skyldes det at

man prinsipielt holder på at hver enkelt organisasjon selv i størst mulig utstrekning skal ta hånd om lederutdanning og studiemateriell, hver ut fra sine behov.

Vi har dermed fått en skisse av hverledes de to hovedgrener av det folkelige opplysningsarbeid i Sverige er bygget opp: både forelesnings- og studiesirkelvirksomhet basert på mindre enheter sluttet sammen i større organisasjoner, med fellesorganer som prin-

sipielt begrenser sine oppgåver. De minste enheters selvstyre er et gjennomgående prinsipp.

Mellom de to hovedgrener er tilknytningspunktene organisatorisk sett ikke mange: Folkbildningsförbundet og Samverkande Bildningsförbunden utgir et felles tidsskrift: »Folkbildningsarbetet«. Fra Statens side er det Folkbildningsroteln under Skolöverstyrelsen som tar hånd om virksomheten.

Notat om svensk rets regler om brevundervisning

Brevskolevirksomhed kan enten drives uafhængigt af statslige og kommunale skoler og læreanstalter, eller være organisatorisk knyttet til sådanne skoler og læreanstalter.

For den første kategori er der ikke nogen kontrol- eller godkendelsesordning.

Derimod kan der eventuelt ydes brevskolestipendier ifølge Kungl. Maj. Kungörelse af 4. juni 1964. Disse stipendier ydes af staten som et tilskud pr. elev pr. år. De udbetales ikke til eleven, men til skolen, mod at denne til gengæld nedsætter kursusafgiften tilsvarende.

Udbetalingen af stipendiet er som hovedregel betinget af, at eleven består den årsprøve, hvortil stipendiet er knyttet, og reglerne lægger til en vis grad den økonomiske risiko på skolen, således at de tilskynder brevskolen til kun at engagere sig med elever, der er i stand til at gennemføre kursus på den normerede tid.

Afbryder eleven i utide uden gyldig grund,

må skolen ikke afkræve eleven nogen afgift, men kun en rimelig erstatning, og stipendiet udbetales naturligvis heller ikke.

Brevskolevirksomheden inden for skolevæsenets rammer har i de senere år vundet en betydelig udbredelse. Dette skyldes vel for en stor del lærermangelen, men også at man efterhånden har erkendt, at der i brevskoleundervisningen ligger store og uudnyttede muligheder, f. eks. er man ikke afhængig af vanskelige geografiske forhold.

Brevskolerne knyttes under denne ordning til den skole eller læreanstalt, der gør brug af dens kurser; planer for de enkelte kurser skal indsendes til Skolöverstyrelsen til godkendelse, og kun godkendte kurser må anvendes af skolerne.

Da brevskoleundervisningen kun er et supplement til den almindelige undervisning, opstår der ikke noget økonomisk mellemværende i forholdet mellem elev og brevskole.

Engelsk ret

Voksenundervisningen i Storbritannien antager mange former. Nogle er stærkt udbyggede og fører til højere uddannelse, medens andre indskrænker sig til korte kurser eller sommerskoler. Til forskel fra voksenundervisningen i Danmark savner den britiske voksenundervisning den omfattende kerne af erhvervsbetonede dag- og aftenskoler, som i Danmark har sit grundlag i den obligatoriske lærlingeuddannelse på tekniske skoler og handelsskoler. Der findes, og der oprettes stadig flere tekniske skoler og handelsskoler i Storbritannien, og visse industrier og fag sætter mere og mere ind på at give deres unge en rigtig lærlingeuddannelse både praktisk og teoretisk, men herimod virker dels ideen om frivillighedsprincippet, dels den omstændighed, at ungdommen i Storbritannien, før den sættes over for problemet om videre uddannelse, har gennemgået den obligatoriske 10-årige skolegang.

Den britiske voksenundervisning indeholder i sin alsidighed og oprindelse mange gode principper lige fra Lord Haldane's rapport fra 1919 om arbejdet i Adult Education Committee in the Ministry of Reconstruction. Heri knæses det princip, at lejligheden til voksenundervisning skulle være tilgængelig for hele samfundet og støttes af de kommunale og statslige myndigheder. Princippet blev påny accepteret i Education Act af 1944, der ganske vist ikke drejede sig om hverken voksenundervisning eller erhvervsuddannelse, men som dog i sin sektion 41 fastslog: Det skal være enhver lokal skolemyndigheds pligt at sørge for passende muligheder for videre uddannelse i deres område, det vil sige a) heltids- og deltidsuddannelse for personer over skolealderen, b) fritidsbeskæftigelse under organiserede former.

Resultatet af rapporten af 1919 blev, at der i 1925 frivilligt deltog følgende personer i den da etablerede voksenundervisning:

Folkeuniversitets-kurser:	13.000
Workers' Educational Association . .	50.000
Kommunale aftenskoler:	55.799
KFUM's aftenskoler:	89.371
Women's Institute kurser:	204.000

De offentlige bidrag androg kun £ 75.000.

De sidste tal, som er tilgængelige, er fra 1956 og ser således ud:

Workers' Educational Association . .	58.500
Folkeuniversitets-kurser:	

1) i W.E.A. klasser: 40.000

2) andre: 51.000

Frivillige skoler for voksne: 9.000

Local Education Associations

Afteninstitutter

(studenter over 18 år): 662.000

Sommerskoler: 35.000

Women's Institute kurser: 450.000

Townswomen's Guild's kurser: 150.000

På grund af voksenundervisningens forskelligartethed er det meget svært at opgøre, hvad den koster. Det sidst tilgængelige tal er fra 1952 og udarbejdet af National Institute of Adult Education, og det giver sig ikke ud for at angive andet end størrelsesordenen. Overslaget går ud fra, at der i alt i 1952 blev anvendt £ 3 mill, til voksenundervisning, hvoraf 2/3 hidrører fra offentlige midler og 1/3 fra private tilskud. I en opgørelse i 1956 beregnedes det, at kun 2 % af den voksne befolkning tog del i den.

Håndbogen »Britain« opgør, at der i året 1962/63 fandtes 158.000 heltids-studerende ved tekniske skoler og handelsskoler og omkring 1½ mill, heltids-studerende i voksenundervisningen, yderligere 1 mill, voksne del-

tagere i undervisningen på aftenskoler. Voksenundervisningen, når man ser bort fra de erhvervsbetonede skoler, som både kan være kommunale eller institutionsdrevne, organiseres af de lokale myndigheder ofte i samarbejde med private organisationer i aftenskoler, kunstskeoler, Adult Education Centres, Community Centres og ungdomsklubber. En stor del af undervisningen er i praktiske fag, men der er også mulighed for akademiske studier af alle grader.

På det højeste niveau ligger kurserne, der organiseres af Universities' Extra Mural Departments, hvoraf mange har heltidsbeskæftigede lærere udelukkende til formålet, desuden af Workers' Education Association og andre private organisationer.

I 1961/62 var der 210.000 studerende i England og Wales på sådanne kurser, som får subsidier både fra undervisningsministeriet og fra de lokale myndigheder.

National Council of Labour Colleges og Cooperative Union arrangerer voksenkursus uden subsidier, og der er 36 kostskoler for voksne støttet af myndighederne.

National Institute of Adult Education opretholder i London et informations- og forskningscenter for voksenundervisningen, som er støttet af staten, og der er en tilsvarende institution i Skotland. Endelig gennemfører den britiske faglige landsorganisation Trade's Union Congress en række kurser og skoler for egen regning.

DANMARKS PÆDAGOGISKE INSTITUT
Afdeling 1.
Emdrupvej 101, København NV.

København NV den 7. jan. 1964.

Til aftenskoleudvalget.
Undervisningsministeriet.
Frederiksholms Kanal 21,
København K.

Efter ønske fra aftenskoleudvalget fremsendes hermed notat vedrørende forskning inden for voksenpædagogik med særligt henblik på folkeoplysning:

Videnskabelige undersøgelser af betydning for voksenpædagogik har i udlandet været foretaget siden 1920'erne. De områder, der er søgt belyst, er blandt andet følgende:

Indlæring hos voksne.

Voksnes motiver til at lære mere efter skolegangens ophør.

Voksnes interesser.

Voksenundervisningens deltagere.

Grunde til tilslutning og frafald i voksenundervisning.

Voksenpædagogikkens arbejdsformer.

Leder- og lærerproblemer.

Vurdering af voksenundervisningens resultater.

I Danmark har der indtil 1963 ikke været udført videnskabelige undersøgelser inden for voksenpædagogikkens område. Behovet for danske undersøgelser førte til, at Dansk Folkeoplysnings Samråd tog initiativ til en række drøftelser med Danmarks pædagogiske Institut.

Drøftelserne har resulteret i et samarbejde mellem samrådet og instituttet, foreløbig vedrørende to af voksenpædagogikkens områder:

1. Arbejdsformer i voksenpædagogik med særligt henblik på folkeoplysning.

2. Grunde til tilslutning og frafald hos deltagere i voksenundervisning.

Samrådet har i 1963 søgt og af tipstjenestens overskud fået bevilget midler til at gennemføre et arbejde, der kan belyse ovennævnte emner. Mellem samrådet og instituttet, der har den videnskabelige ledelse, er der nedsat et arbejdsudvalg.

Det tilstræbes i første omgang at skabe *overblik over sådanne foreliggende undersøgelsesresultater*, som kan være vejledende for anvendelse af forskellige arbejdsformer inden for dansk folkeoplysning. Ved at udarbejde publikationer, der redegør for væsentlige resultater, vil der kunne ydes et øjeblikkeligt bidrag til det praktisk-pædagogiske arbejde. Desuden tilstræbes det at tilvejebringe et udgangspunkt for overvejelser vedrørende planlægning af undersøgelser, der kan tjene til yderligere belysning af folkeoplysningens pædagogiske og pædagogisk-psykologiske problemer.

Forskningen inden for disse områder rummer problemer, som bedst vil kunne belyses gennem et *nært samarbejde mellem sagkyndige inden for voksenpædagogik og en forskningsinstitution, der i kraft af sin opbygning råder over den fornødne bredde med hensyn til de relevante forskningsdiscipliner*.

Finn Rasborg

København,
den 27. januar 1964.

Til aftenskoleudvalget

I skrivelse til undervisningsministeriet af 21. juni 1960, hvoraf afskrift vedlægges, stillede musikkommissionen forslag om en række ændringer af de i bekendtgørelse af 12. oktober 1954 om gennemførelse af ungdomsundervisningsloven optagne bestemmelser om undervisning i sang og musik i aftenskolen og aftenhøjskolen. Dette forslag tog bl. a. sigte på indførelse af undervisning i sang og/eller spil i forbindelse med musiklære, hvorved man tilstræbte en lempelse af kravet om et bestemt talmæssigt forhold mellem den teoretiske og den praktiske del af undervisningen. Man forudsatte herved, at undervisningen i musiklære måtte indgå som en integrerende bestanddel af undervisningen i sang eller spil, herunder korsang og orkesterspil.

Som svar på denne henvendelse udtalte ministeriet i skrivelse af 26. oktober 1960, at de af kommissionen rejste spørgsmål ville blive behandlet i det udvalg, som agtedes nedsat med henblik på bl. a. en gennemgang af fagkredsen inden for aftenskolen og aftenhøjskolen.

Ved udformningen af de nugældende regler i bekendtgørelse af 31. oktober 1960 om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. blev der således ikke taget hensyn til kommissionens forslag. Det er efter bekendtgørelsens afsnit IIIA fortsat en betingelse for godkendelse af sang og musik som selvstændigt (eneste) fag i aftenskolen, at der gives teoretisk undervisning i normalt mindst halvdelen af tiden, ligesom det efter bekendtgørelsens afsnit IVA er en forudsætning for godkendelse af sang og musik som aftenhøjskole, at der i mindst halvdelen af tiden gives en teoretisk undervisning omfattende hovedsagelig sangens og musikkens historie. Som en konsekvens af disse bestemmelser er det endvidere udtalt i bekendtgørelsen, at sangforeningers og orkestres løbende øvelser ikke kan godkendes som tilskudsberettigede.

I anledning af den nu forestående revi-

sion af lov om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. har kommissionen påny overvejet spørgsmålet om en ændring af bestemmelserne om musikundervisningen i aftenskolen og aftenhøjskolen, hvorved der blev åbnet mulighed for som selvstændigt fag at godkende sang og spil kombineret med musiklære, uden at der stilles krav om et bestemt forhold mellem den praktiske og den teoretiske del af undervisningen.

Efter det for kommissionen oplyste synes kravet om, at den teoretiske undervisning skal optage mindst halvdelen af undervisningstiden, at hvile på en forudsætning om, at det alene derved er muligt at tilgodese aftenskolens formål at virke for den almindelige folkeoplysning. For aftenhøjskolens vedkommende synes kravene til undervisningens indhold udformet ud fra det synspunkt, at en teoretisk fremstilling af de forskellige kunstarters historie er særlig egnet til at give eleverne det personlige og medborgerlige dannelsesgrundlag, der er denne skoleforms særlige sigte.

Efter kommissionens opfattelse vil imidlertid den indføring i musikværker, der finder sted som led i et kvalificeret indstuderingsarbejde, kunne give eleverne en langt rigere musikalsk oplevelse og medvirke til en dybere forståelse af de enkelte musikværkers kunstneriske udtryksmidler og af deres betydning i en kulturhistorisk sammenhæng. Set ud fra et pædagogisk synspunkt er den form for indlevelse i kunsten, der forudsætter deltagernes aktive medskabende virksomhed, mindst lige så værdifuld som den passive tilegnelse af andres kunstudøvelse. Musikken som kunstart frembyder i så henseende ganske særlige muligheder, for så vidt som det vil være beskåret enhver, der blot er i besiddelse af beskudne sanglige og musikalske forudsætninger, at deltage i fremførelsen af en lang række musikværker.

Kommissionen vil ikke hermed underken-

de betydningen af det arbejde med indføring i musikkens historie og enkelte musikværker, der i øjeblikket foregår navnlig i aftenhøjskolen i form af foredrag og studiekredse, hvori indgår aflytning af grammofonplader m. v. Man ønsker kun at fremhæve, at den aktive — eller om man vil: praktiske - musikudøvelse i den skitserede form bør kunne ligestilles hermed i relation til opfyldelsen af lovens formål.

På den anden side vil kommissionen for sit vedkommende være indforstået med, at der stilles samme krav til kvaliteten af kor- og orkesterarbejdet som til enhver anden undervisning inden for lovens rammer. Skønt over, hvorvidt dette krav er opfyldt, vil formentlig kunne ske som hidtil på grundlag af en bedømmelse af instruktørernes faglige og pædagogiske kvalifikationer. Det bemærkes i denne forbindelse, at ethvert kvalificeret indstuderingsarbejde ifølge sagens natur må omfatte en egentlig undervisning i teoretisk og praktisk nodelæsning og en belysning af de enkelte værkers musikalske og kulturhistoriske forudsætninger, således at også kravet om teoretisk undervisning vil være opfyldt hermed.

Medvirkende til bestemmelsen om, at sangforeningers og orkestres løbende øvelser ikke kan godkendes som tilskudberettigede, har formentlig også været et ønske om ikke at underminere det frie foreningsarbejde på dette område. Såfremt bestemmelserne ændres efter de foran skitserede retningslinier, vil utvivlsomt en vis del af det amatørmusikalske arbejde, der i øjeblikket foregår inden for de private kor- og orkesterforeninger, ef-

ter sin art kunne henlægges under aftenskolen eller aftenhøjskolen. Det kan dog næppe forventes, at sådanne eksisterende grupper i større udstrækning vil søge sig inddraget under lovens bestemmelser, bl. a. under hensyn til, at undervisningen i aftenskolen i princippet må stå åben for alle, og til at adgangen til at opkræve medlemsbidrag dermed ville bortfalde. Uanset hvilke konsekvenser forslaget måtte få for foreningernes virksomhed, ville kommissionen imidlertid finde det meget ønskeligt, om der inden for lovens rammer kunne etableres kor- og orkesterarbejde i langt videre omfang, end det er tilfældet idag.

Kommissionen skal ikke tage stilling til, hvorvidt den her omhandlede undervisning fortrinsvis eller udelukkende bør kunne godkendes enten som aftenskole eller som aftenhøjskole. Hensynet til at holde undervisningen åben også for yngre aldersgrupper og på steder, hvor undervisningsvirksomheden ikke i øvrigt vil kunne godkendes som aftenhøjskole, taler for ikke at begrænse musikundervisningen til denne sidstnævnte skoleform, medens omvendt undervisningens kvalitet og sigte normalt vil kunne motivere, at den godkendes som aftenhøjskole.

Kommissionen har endelig overvejet spørgsmålet om det ønskelige i, at der åbnes adgang til en elementær instrumentalundervisning i aftenskolen. Man mener imidlertid ikke for øjeblikket at burde stille forslag herom.

Man vil sætte megen pris på at få lejlighed til en nærmere drøftelse af de her rejste spørgsmål med repræsentanter for aftenskoleudvalget.

P. K. V.

Ejnar Boesen

Henrik Helsted

UNDERVISNINGSMINISTERIETS
MUSIKKOMMISSION

Afskrift

Den 21. juni 1960.

I anledning af den stedfindende revision af bestemmelserne om ungdomsundervisning m. v. har undervisningsministeriets musikkommission gennemgået de for faget sang og musik gældende bestemmelser.

Man skal herefter foreslå, at de i bekendtgørelse af 12. oktober 1954 som gennemførelse af ungdomsundervisningsloven fastsatte bestemmelser ændres således:

Aftenskolen.

(side 16, spalte 2): Musik kan godkendes som undervisningsfag enten under samme forudsætning, som er omtalt foran for gymnastik, d. v. s. at eleverne tillige deltager i et andet fag med mindst samme timetal, eller som selvstændigt fag.

Ved musik som undervisningsfag forstås undervisning i sang og/eller spil i forbindelse med musiklære eller undervisning i musiklære alene. Undervisning i sang/spil og musiklære skal gives som en helhed med lige vægt på begge dele.

Musiklære bør omfatte teoretisk og praktisk nodelæsning og indføring i musikværker på historisk og kulturelt grundlag.

Aftenhøjskolen.

(side 18, spalte 1): Sang og spil kan godkendes som aftenhøjskole, når de kombineres med musiklære.

Musiklære bør omfatte teoretisk og praktisk nodelæsning og indføring i musikværker på historisk og kulturelt grundlag.

Endvidere skal man foreslå, at ordet »musikhistorie« side 18, spalte 2, afsnit 3, erstattes af »musiklære«.

Det bemærkes, at musikkommissionen ville finde det værdifuldt, om der kunne udsendes en vejledning om musikundervisningen, og man tilsiger gerne sin bistand til at udarbejde en sådan.

Holstebro, den 29/2 1964.

Til undervisningsministeren

Under hensyn til den forestående revision af lov om ungdomsskoler og aftenskoler m. v. har amtskonsulenter for ungdomsundervisningen på et møde drøftet bl. a. ændring af lovens § 12, stk. 4, idet dette stykke ikke findes tidssvarende på grund af den meget store udvidelse af det amtsungdomsnævne påhvillende arbejde, jfr. udviklingen af såvel ungdomsskole- og aftenskole- som fritidsområdet.

Man tillader sig derfor at foreslå følgende ændringer:

I hvert amt ansættes en amtskonsulent for ungdomsskoler og aftenskoler m. v. med lønning efter de for amtsskolekonsulenterne gæl-

dende regler. Amtskonsulenten ansættes af undervisningsministeren efter indstilling af amtsungdomsnævnet.

Såfremt amtsungdomsnævnet finder, at der er behov derfor, kan der med undervisningsministerens godkendelse yderligere antages heltids- eller deltidsbeskæftiget medhjælp.

De nærmere regler angående amtskonsulenternes og eventuelle heltidsbeskæftigede medhjælperes arbejdsområde fastsættes i en instruks, der stadfæstes af undervisningsministeren.

På amtskonsulenternes vegne

F. Martiny
Styrelsens formand.

Odense, den 11. maj 1964.

Til aftenskoleudvalget

Ved et den 26. april 1964 på »Skarrildhus« afholdt møde, ved hvilket samtlige amtsskolekonsulenter med undtagelse af amtsskolekonsulent L. G. Jensen, Frederiksborg amt, var til stede, har man drøftet de planer, der i aftenskoleudvalget er foreslået gennemført med hensyn til godkendelser af aftenskoler, aftenhøjskoler, foredragsrækker, studiekredse og fritidsgrupper, hvorefter disse undervisningsformer skulle godkendes af de kommunale ungdomsnævn og kun, såfremt det drejer sig om førstegangsgodkendelse, som en overgangsform skal forelægges amtsungdomsnævnet.

Samtlige amtsskolekonsulenter, der alle er medlemmer af amtsungdomsnævnene og med enkelte undtagelser formænd for disse, ønsker ud fra de i amtsungdomsnævnene indhøstede erfaringer at advare mod gennemførelsen af en sådan praksis.

Det er vor opfattelse, at man savner saglig begrundelse for den foreslåede decentralisering, idet der næppe hermed tilsigtes nogen undervisningsmæssig forbedring af aftenskolearbejdet. Man må tværtimod, såfremt godkendelsen til sin tid helt overlades til de lokale nævn, forudse endnu større tilfældighed i godkendelsen og forskelsbehandling af sagerne end under de nuværende forhold, hvor afgørelserne dog for et større område er ensartede. Dette vil næppe styrke respekten for aftenskolearbejdet.

Man må endvidere befrygte, at ordningen i overgangstiden kan virke hæmmende på al fornyelse i voksenundervisningen, idet man vil kunne ønske at fortsætte med den en gang godkendte undervisning.

Man vil efter vor opfattelse ikke opnå nogen arbejdslettelse ved den foreslåede ordning, idet vanskelighederne ved at skelne

mellem de hold, der skal forelægges amtsungdomsnævnet, og de hold, der kan godkendes lokalt, vil blive meget store, og man må forudse, at der, efter at skolerne er sluttet, i meget stort omfang vil opstå vanskeligheder med skoler, der ikke har opfyldt lovens bestemmelser, og som man ikke har haft mulighed for i tide at vejlede eller nægte godkendelse.

Der kan endvidere være grund til at pege på, at aftenhøjskoler og foredragsrækker hidtil har skullet godkendes af direktoratet, og at der her i et vist omfang er nægtet godkendelse eller krævet ændringer. Man må rejse spørgsmålet, om de lokale nævn har tilstrækkelige forudsætninger for på tilfredsstillende måde at kunne varetage de godkendelsesopgaver, man agter at overdrage dem.

Endelig må det anføres, at staten og skolefonden afholder 2/3 af de med undervisningen forbundne udgifter, mens kommunen eller den stedlige kreds kun afholder 1/3. Det må da være naturligt, at de myndigheder, der udreder størstedelen af udgifterne, gennem amtsungdomsnævnene har indflydelse på beløbets anvendelse og i hvert fald indseende med de undervisningsformer, der skal finansieres.

Der blev på mødet gjort den opfattelse gældende, at man såfremt den omtalte godkendelsesordning gennemføres, måtte kunne ophæve skolefondenes funktion som udbetalende mellemlid og lade refusionsspørgsmålet afgøre direkte mellem skolen og staten.

Det er vort håb, at aftenskoleudvalget vil tage de her nævnte forhold under overvejelse og gøre dem til genstand for en fornyet drøftelse, forinden udvalget afgiver betænkning.

V. Land

formand for amtsskolekonsulenterne.

17. juli 1964.

Til undervisningsministeren

Aftenskoleudvalget indstiller herved i henhold til beslutning truffet på udvalgets 4. plenarmøde den 20. og 21. april d. å. (ifølge vedlagte referat pag. 106), at der af undervisningsministeren nedsættes et udvalg med den opgave at tage de eksisterende muligheder for uddannelse af håndarbejds lærerinder op til en samlet vurdering samt at undersøge behovet for eventuelle yderligere uddannelsesformer og fremkomme med forslag til disses tilrettelæggelse, herunder forslag til regler for skolernes optagelsesbestemmelser, de enkelte fag, deres indhold og placering, kursusvarighed (timetal, antal seme-

stre) og lærerkvalifikationer (pædagogisk og faglig uddannelse).

Aftenskoleudvalget indstiller endvidere, at udvalget får følgende sammensætning:

- 1 repræsentant for håndgerningsseminarierne
- 1 repræsentant for husflidshøjskolen
- 1 repræsentant for D. A. U. F.
- 1 repræsentant for tilsynet med den tekniske undervisning
- 1 repræsentant for direktoratet for ungdomsundervisningen
- 1 repræsentant for direktoratet for folkeskolen og seminarierne.

P. U. V.

Roar Skovmand
formand

Den 3. oktober 1964.

Til aftenskoleudvalget

Da undertegnede medlemmer af Aftenskoleudvalget og undertegnede organisationer anser løn- og arbejdsforholdene i aftenskolen under den kommende lovgivning som noget centralt i spørgsmålet angående en tilstrækkelig tilgang af kvalificerede lærerkræfter, skal man herved over for udvalget tillade sig at fremføre følgende betragtninger, som kan blive af afgørende betydning i en kommende aftenskolelov.

Beregningsmåden for minimumslønnen pr. time i aftenskolen bør fortsat være den samme som efter den tidligere lovgivning dog med den ændring, at lærerlønningens 4. lønklassers sluttrin kommer med ind i beregningsgrundlaget. Motiveringen er, at vi finder, at aftenskolen minimumssatser i fremtiden bør være den gennemsnitlige timeløn i folkeskolen. Endvidere må der gives de lokale kommunale myndigheder en almindelig ret til at yde anciennitetstillæg på op til 33 1/3 % af minimumsbetalingen, hvor disse myndigheder måtte skønne det nødvendigt ud fra særlige forhold.

Den i 1962 vedtagne årlige feriegodtgørelse på 1 % til samtlige tjenestemænd bør sammen med evt. kommende ændringer af denne procentsats udbetales som feriegodtgørelse til aftenskolen lærere, ligesom de i den udstrækning, det er naturligt, bør omfattes af A. T. P.

Den i den gældende lovs § 20 eksisterende mulighed for folkeskolens lærere til at overtage timer i ungdoms- og aftenskolen, finder vi, bør opretholdes under de givne vilkår med omregningsforholdet 3 aftenskoletimer = 4 timer i folkeskolen. En lignende ordning bør gennemføres for aftenskolen normerede embeder dog således, at kompensationen her nødvendigvis bør gives gennem

lønnen med et tilsvarende procenttillæg bl. a. som modydelse for den forskudte arbejdstid.

Prøveforberedende undervisning og specialundervisning vil ligesom andre nye undervisningsfag og -former kræve større tilrettelæggelse bl. a. også med hensyn til skriftligt hjemmearbejde. Der må derfor i den kommende aftenskolelov skaffes hjemmel for refusion for mere krævende arbejde og for ret-tearbejde, jfr. i øvrigt reglerne for folkeskolen: § 3, stk. 2, og § 5 i »Cirkulære angående det pligtige timetal for folkeskolens lærere« af 14. september 1961.

Det bør fastslås, at læreren skal have løn for de timer, han har haft, uanset om holdet opløses, og samtidig bør det klart tilkendegives, hvem der i enhver situation bærer det økonomiske ansvar. I denne forbindelse ville det være ønskeligt, om man utvetydigt kunne formulere ensartede regler for udbetaling af lærerløn.

I »Lov om ungdomsskoler og aftenskoler m. v.« af 14. juni 1960 hedder det:

»§ 16. Til at forestå arbejdet med ledelsen og tilrettelæggelsen af ungdomsskoleundervisning kan der ansættes en leder med et honorar, hvortil statskassen yder tilskud med halvdelen. Statstilskuddet kan højst udgøre 10 % af det beløb, der fremkommer ved at multiplicere antallet af skolens undervisningstimer i det forløbne skoleår med den til enhver tid gældende minimumsløn i ungdomsskolen; når timetallet overstiger 200, kan tilskuddet dog højst udgøre 8 % af beløbet for det overskydende antal timer. Lederhonoraret udregnes mindst i forhold til 100 timer.

Stk. 2. Til at forestå arbejdet med ledelsen og tilrettelæggelsen af aftenskoleunder-

visning med flere lærere, herunder undervisning i aftenhøjskolen, kan der, når skolen har mindst 100 timer, ansættes en leder med et honorar, hvortil statskassen yder tilskud med halvdelen. Statstilskuddet kan højst udgøre 5 % af det beløb, der fremkommer ved at multiplicere antallet af skolens undervisningstimer i det forløbne skoleår med den til enhver tid gældende minimumsløn i aftenskolen; når timetallet overstiger 400, kan tilskuddet dog højst udgøre 4 % af beløbet for det overskydende antal timer«.

Denne forskelsbehandling mellem ungdomsskole og aftenskole finder vi urimelig, da ar-

bejdet med ledelsen er lige krævende. Endvidere bør procenten beregnes af den samlede udbetalte timeløn (herunder også foredragsrækker). Lærere og ledere må kunne honoreres i forbindelse med ledelse og deltagelse i såvel instruktionsmøder for lærere som kulturelle arrangementer for eleverne.

For fremtidens voksenundervisning vil det være af uvurderlig betydning, at lederstillingerne kan normeres som faste stillinger. Der må skabes mulighed for normering af et tilstrækkeligt antal stillinger, og for store aftenskoler kan der derfor blive tale om både en central ledelse og ledelse af de forskellige afdelinger.

f/Københavns Kommunes
Ungdoms- og Aftenskolelærerforening
Bent Andersen.

f/Dansk Aften- og Ungdomsskoleforening
Chr. Gaardø.

f/Danmarks Lærerforening
Ingolf Haubirk.

Til aftenskoleudvalget

Synspunkter i anledning af den forestående revision af lov om ungdomsundervisning m. v.
med særligt henblik på det dramatiske arbejdes placering.

I en tid med stadig stigende mekanisering og specialisering, der kun i ringe grad i sig selv har et menneskeligt indhold, og med stadig øget fritid, der kun vil være et gode i det omfang, den bruges til livsudfoldelse, må det stå stadig mere klart, at de musiske elementer i vor kultur må ofres større opmærksomhed.

Mange års politiske mål, den økonomiske velfærdsstat, kan i dag siges stort set at være nået. Hermed er skabt en ramme for menneskers liv. Tiden må nu være kommet til i større grad at interessere sig for det, som skal udfylde rammen, det egentlige, som rammen skal give forudsætningen for. Det vil i de flestes tilfælde sige det liv, der leves i fritiden i og udenfor hjemmet, af mennesker enkeltvis og i fællesskab. Det enkleste og letteste for samfundet ville være at sige til borgerne: Samfundet har skabt rammerne, nu er det op til hver enkelt at fylde dem ud. — Imidlertid er det en kendsgerning, at den mekaniserede dagligdag sammen med påvirkningerne fra massemedierne i større eller mindre grad har stækket menneskers evne til selvudfoldelse, ikke mindst på det emotionelle, det fantasibetonede og det skabende område. Hvis disse områder fortsat degenerer hos moderne mennesker, sker der en skæv udvikling af mennesket, som kan blive katastrofal for fremtidens samfund, især hvis man ønsker at opretholde et demokrati. Det er derfor nødvendigt, at samfundet støtter bestræbelser, der tager sigte på at udvikle og befæste menneskers evne til selvudfoldelse, selvudvikling og skabende virksomhed, ikke blot på det faglige og mekaniske område, men ved at tage *alle* menneskets muligheder med. Efter vor opfattelse fremmes disse formål ved, at man beskæftiger sig med ting, der har et skabende indhold, såvel manuelt

med hænder og krop som åndeligt med tanke og fantasi. Den dramatiske aktivitet står her på en fremtrædende plads, fordi den i sig forener en række andre skabende aktiviteter, ja praktisk taget alle andre former for kunstnerisk (hermed menes: skabende) udfoldelse; udfoldelse går i den dramatiske kunst op i en højere enhed. Her er for alvor mulighed for at *engagere* mennesker aktivt i et stof med kulturelt og kunstnerisk indhold.

Man har hidtil stærkt betonet, at forudsætningen for tilskud til undervisning under Lov om ungdomsundervisning m. v. er, at der gøres et virkeligt arbejde af eleverne. Intet sted vil denne forudsætning være bedre opfyldt end ved arbejdet med dramaet. Vender man sig til den hidtidige såkaldte 50 %-regel, må det i denne forbindelse undre, at man kræver mindst 50 % teoretisk arbejde. Skal der overhovedet opdeles, ville man have fundet det bedre i tråd med lovens krav i øvrigt, om man havde forlangt 50 % aktivitet. Imidlertid har vi her et af de tilfælde, en pædagog drømmer om, hvor det teoretiske og det praktiske er så sammenvævet, at de to sider af sagen er u-adskillelige. Ved rollefremstilling lever man, udfører man i praksis det, man har lært, og man når kun et resultat gennem en koncentreret åndelig virksomhed, der mobiliserer et langt register af menneskelige evner, deriblandt mange, som på andre områder forsømmes. Et er at høre på forelæsninger eller deltage i studiekredse med tekstanalyser — men langt mere givende er det at gennemarbejde stoffet med hele sin krop og hele sin sjæl. Den dramatiske tekst er ikke noget i sig selv, den er et partiur, som kun bliver levende ved at blive spillet.

Da vi anser området for så væsentligt, må vi med henblik på lovrevisionen opfordre **til**, at kravet om aktivitet skærpes, og at det dramatiske arbejde indføres i *alle* de skoleformer, loven omfatter. Kriteriet for, hvilken undervisning der hører hjemme hvor, må bero på deltagernes modenhed og undervisningens indhold. Vi skal her stille forslag om indholdet af dramatisk aktivitet i aftenhøjskolen, aftenskolen, ungdomsskolen, efterskoler, fritidsgrupper og børnegrupper - for de to sidstes vedkommende under forudsætning af, at disse grupper medtages i loven:

Aftenhøjskolen. Teaterhistorie, dramaets historie, stilhistorie og dramaturgi kan gives i forelæsnings- eller studiekredsform. Undervisningen i dramatik skal tilstræbe aktivisering af deltagerne og gives bedst gennem indstudering af et skuespil.

Der bør her lægges vægt på analyse og syntese, dels ved at de medvirkende ved rollefremstillingen arbejder ud fra et skabende princip mere end ud fra et reproducerende, dels ved under indstuderingen at tilstræbe en kunstnerisk helhed. Det stykke, der arbejdes med, må være af kunstnerisk (ikke nødvendigvis litterær) kvalitet.

Aftenskolen. Der kan godkendes undervisning i enkelte dramatiske discipliner, f. eks. sang, dans, plastik, rytmik, maskering, scenebelysning, båndteknik, kostume- og dekorationsfremstilling. Det må forudsættes, at der gives en egentlig, metodisk undervisning.

Ungdomsskolen. Ved arbejde med dramatiske grundelementer, f. eks. pantomime, og med rollefremstilling i egnede stykker - herunder stykker der behandler ungdommens problemer - tilsigtes en frigørelse af de unges skabende evner, at hjælpe dem til forståelse af sig selv og andre og til beherskelse af deres udtryksmidler, samt at bringe dem i et nært forhold til hinanden, samarbejds-mæssigt og medmenneskeligt.

Efterskoler. Samme indhold som ungdomsskolen.

Klubber. Samme indhold som ungdomsskolen.

Børnegrupper. (7-14 år) Arbejdet skal først og fremmest appellere til børnenes skabende evner (creative dramatics) ved rollelege, improvisationer, dramatiseringer og værkstedsgrupper (manuelle grupper). Inden arbejdet med et egentligt stykke tages op,

må der i længere tid være arbejdet med creative dramatics.

Fritidsgrupper. Praktisk arbejde med fremstilling af kostumer, dekorationer og sceneopbygning, eventuelt med henblik på en bestemt forestilling. Dette kan være et supplement til undervisningen i tilsvarende emner under aftenskolen.

Filmproduktionsgrupper bør kunne komme i betragtning såvel under aftenhøjskolen, aftenskolen som under ungdomsskolen.

Opførelse af de i grupperne indøvede ting må anses for ønskværdigt, men ikke en betingelse. Arbejdet med stoffet, selve processen, er fra vort synspunkt det væsentlige, men det vil være af værdi, hvor det lader sig gøre, at lade arbejdet manifestere sig i en forestilling. Først når skuespillet går over scenen, er indstuderingen færdig, først når det spilles for et publikum, bliver det teater. Derfor er forestillingen en værdi i sig selv.

Det må være en forudsætning for godkendelse, at *lærerkrafterne* er kvalificerede, såvel pædagogisk som fagligt. Dette gælder ikke mindst de lærere, der skal arbejde med børnegrupperne. Der gives vel ingen uddannelse, som i sig selv kvalificerer til undervisning i dramatisk arbejde, så vægten kan ikke lægges på, hvordan en lærer har skaffet sig sine kvalifikationer, men alene på, at han har dem.

Fremskaffelsen af de kvalificerede lærerkrafter, som der er behov for i stigende grad, vil i høj grad være afhængig af, at der bliver givet øgede muligheder for afholdelse af *kurser for ledere og lærere* (§ 46). Vi vil navnlig pege på det meget påkrævede i, at den beløbsramme, der hidtil har været, udvides betydeligt, hvis ikke loftet over bevilninger på dette fundamentale område ganske kan fjernes. Der er behov for flere kurser og længere kurser, landskurser og regionalkurser, og der er behov for en ajourføring af satserne, så lærerlønningerne og navnlig fordragshonorarerne kommer til at stå i et mere rimeligt forhold til de store kvalitetskrav, man må stille til de lærere og instruktører, som skal have ansvaret for denne uddannelse af ledere. Det vil være ønskeligt, om tilskuddene også kunne omfatte lokaleleje — ikke alle steder kan man få stillet egnede lokaler vederlagsfrit til rådighed — samt at der ved kurser af længere varighed kan

meddeles deltagerne en godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste.

Med hensyn til *ansættelse af konsulenter* kan udtales, at Dansk Amatør Teater Samvirke, som loven nu er udformet, skulle kunne godkendes som berettiget til at modtage tilskud til ansættelse af en konsulent, og at man har et behov for mindst to sådanne. Imidlertid har en organisation som vor med de nugældende tilskudsregler ikke økonomisk mulighed for blot at ansætte én. Skal § 47 kunne dække det behov, der vitterligt er for konsulentarbejde, mener vi, det er nødvendigt, at statstilskuddet hæves til 80 % af samtlige udgifter (lønninger, rejser, diæter, m.v.), idet det forøgede arbejde, der gerne skulle blive resultatet af konsulentens virke, også på andre områder stiller krav til organisationen. Vi tør måske her henvise til Finland, hvor staten yder 100 % dækning for organisationernes konsulentudgifter.

Man ønsker at henlede opmærksomheden på, at amatørscenerne har et ganske specielt *lokaleproblem*, idet de scener, der kan stilles til rådighed, er få. De scener, der findes, kan de fleste steder ikke benyttes, fordi de er beliggende i lokaler, som er stærkt benyttede til andre aktiviteter. Man har brug for scener, der ikke kun er opvisnings-scener, men primært er teatre til brug for dagligt virke. De behøver ikke at være voldsom store, navnlig behøver tilskuerrummet ikke at være ret stort, men scenen skal have et nogenlunde teknisk udstyr, der skal i forbindelse med den være adgang til et værkstedslokale, og først

og fremmest: Den skal være til rådighed for amatørteaterarbejdet.

Flere steder arbejdes der lokalt på at etablere sådanne mindre brugsteatre, og man vil anse det for værdifuldt, om disse bestræbelser kunne finde støtte i lovens lokaletilskudsbestemmelser (§ 45 og §§ 48-50). Ligeledes vil man finde det på sin plads, om man, f. eks. gennem ungdomsnævnene, fik mulighed for at øve indflydelse på skolernes byggeri på dette område, så de betydelige summer, der ofte ofres på scenebyggeri, anvendes på en måde, så disse scener i højere grad vil kunne benyttes til deres egentlige formål.

Den i loven nævnte *aldersgrænse* for ungdomsforeninger i lovens forstand ønsker vi primært slettet nedad, ligesom man ser hen til, at fritidsundervisning for børn inddrages under loven. I øvrigt mener vi, at også aldersgrænsen opad bør slettes, da fritidsproblemerne er og i stigende grad vil være noget, der har relationer også til den ældre generation.

Det er manges mening, at kunst, litteratur, musik og teater er noget, man skal have forstand på, noget der er forbeholdt nogle intellektuelle specialister og kun angår menigmand i dennes rolle som tilhører og tilskuer. Dog har der engang eksisteret en folkekunst, en folkemusik og et teater, der som forudsætning havde alles deltagelse.

Hvis vor kultur skal bestå som en levende kultur, er det nødvendigt, at denne tråd til det brede folk knyttes igen.

DANSK AMATØR TEATER SAMVIRKE

Jægerspris, den 13. december 1964.

På hovedudvalgets vegne
Sv. Møller Nicolaisen.
formand.

Bibliotekslovens muligheder for støtte til kulturel aktivitet udenfor bibliotekerne

Statstilskud til folkebiblioteker.

Med den nye bibliotekslov, lov nr. 171 af 27. maj 1964 om folkebiblioteker m.v., indføres obligatoriske biblioteker i alle kommuner, således at enhver kommune er forpligtet til at opretholde et folkebibliotek enten alene eller i samarbejde med andre kommuner. Det betyder, at to hinanden supplerende kulturinstitutioner nu er obligatoriske for alle kommuner, nemlig folkeskolen og folkebiblioteket. I almindelighed vil bibliotekerne være kommunale institutioner. Der skal ved biblioteker i virkeområder med 5000 indbyggere og derover ansættes heltidsbeskæftiget bibliotekar. Den nye lov træder i kraft 1. april 1965.

Tilskudsbestemmelser.

Der ydes ikke statstilskud af anlægsudgifter.

Staten yder en refusion, der udgør 45 % af et biblioteks samlede driftsudgifter indtil 275.000 og 30 % af driftsudgifter udover dette beløb. Centralbiblioteker modtager et særligt tilskud til centralbiblioteksvirksomheden. Desuden opføres der på de årlige finanslove et beløb, der kan ydes enkelte folkebiblioteker til løsning af særlige opgaver.

De enkelte konti.

Der beregnes i almindelighed refusion af alle driftsudgifterne, som omfatter bog-, lokale- og lønkonto samt forskellige andre mindre poster. Over *bogkontoen* kan bibliotekerne foruden enkelte bøger, købe bøger i sæt til brug for oplysningsarbejdet, f. eks. litteratur til studiekredsbrug eller skuespil til amatørteater.

Formålsparagraffen i den nye bibliotekslov er ændret, således at også andet materiale end bøger kan anerkendes som tilskudsberettiget. Det drejer sig bl. a. om musik-

og sprogplader, lyd- og billedbånd, lysbilleder, reproduktioner, apparatur m. v. Audiovisuelle hjælpemidler må i dag betragtes som en naturlig bestanddel af det moderne folkebibliotek, ikke mindst af hensyn til bibliotekets kontakt med det øvrige folkeoplysende arbejde, som i stigende grad gør brug af dette materiale i sin virksomhed.

Af *lokaleudgifterne* ydes der refusion enten af huslejebeløb eller af et fast vurderingsbeløb for lokaler, der er stillet gratis til rådighed. Hvis der er ydet statstilskud til delvis dækning af udgifterne ved tilvejebringelse af bibliotekslokaler, nedsættes vurderingsbeløbet med samme brøk, som statstilskuddet har dækket af anskaffelsessummen. Selv om der er ydet statstilskud til opførelse og indretning af lokaler i folkeskoler efter folkeskolelovens regler for bibliotek med læsestue (skolelæsestue), ydes der driftstilskud af vurderingsbeløb for disse lokaler. Vurderingsbeløbet er dog nedsat med indtil 50 % af de gældende takster. I henhold til gammel praksis ydes der driftstilskud, foruden til egentlige bibliotekslokaler, til studiekredslokaler, foredragssale og udstillingslokaler i biblioteker. I nyere biblioteksbyggeri indgår disse lokaler som en naturlig og uundværlig del af biblioteket.

Der ydes driftstilskud til alle *lønudgifter*. Bibliotekarernes arbejdsområde omfatter, foruden det interne biblioteksarbejde, også en udadrettet virksomhed, kontaktarbejde. Det er tydeligt, at bibliotekerne her står overfor en voldsom udvikling, idet der lægges større og større vægt på dette arbejde, der indgår på linje med andet biblioteksarbejde i bibliotekarernes arbejdstid. Kontaktarbejdet omfatter bl. a. biblioteksintroduktioner, litterære aftener, udstillinger af f. eks. bøger, kunst og kontakt med det folkeoplysende arbejde i øvrigt, f. eks. fremskaffelse af bogligt eller an-

det materiale, udarbejdelse af litteraturlister. Der undervises på Danmarks Biblioteksskole i audiovisuelle hjælpemidler og deres anvendelse og i studiekredsarbejde. Alle udgifter vedrørende kontaktarbejde er tilskudsberettigede, f. eks. udgifter i forbindelse med udstillinger eller litterære aftener, herunder honorar til foredragsholdere, f. eks. forfattere eller kritikere.

Kulturel aktivitet.

Der foregår på bibliotekerne en stadig mere intensiv kulturel aktivitet. Der har i de sidste par år været afholdt kunststillinger på bl. a. følgende biblioteker: Roskilde, Stege, Svendborg, Nakskov, Viby, København, Køge, Viborg, Fredericia samt Esbjerg, hvor biblioteket med den nye store møde- og musikal, ca. 265 m², fremtræder som et kulturcenter. Dette gælder ikke blot Esbjerg, men også flere af de ovenfor nævnte biblio-

teker. Udover kunststillinger afholdes der f. eks. i København forfatteraftener, i Holbæk kritikeraftener og i Lyngby koncerter på musikbiblioteket, som synes at udvikle sig til at blive en vigtig central til støtte for det lokale, musikkulturelle arbejde.

Den nye bibliotekslov forpligter i praksis bibliotekerne til et øget samarbejde med virksomheder, institutioner, organisationer og skoler af enhver art, og der tillægges derved bibliotekerne en initiativtagende virksomhed, der bør kunne få vidtrækkende betydning for folkeoplysende og kulturelt betonet arbejde i det hele taget. For at styrke og udvikle bibliotekernes arbejde på dette felt har Danmarks Biblioteksforenings Ungdomsudvalg i 1964 påbegyndt udgivelsen af et nyt bibliotektidsskrift »Ungdom og Bøger«, som i første række skal være et kontakttled mellem folkebibliotekerne og det øvrige folkeoplysende arbejde.

Helge Stenkilde.

Oversigt over folkeskolens specialundervisning.

Folkeskolens specialundervisning omfattede den 31. december 1962 godt 45.000 elever. Den overvejende del af disse vil med undervisningspligtens ophør have overvundet de specielle vanskeligheder i en sådan grad, at der ikke siden opstår behov for specialundervisning; men en del elever har blivende handicap, der bevirker, at særlig hensyntagen i forbindelse med undervisning bør stå til rådighed ud over barneskolen. Det vil for disse elever være af den største betydning, at der tilbydes dem undervisning, der tager sigte på at kompensere for indlæringsvanskeligheder. Ungdoms- og aftenskoleundervisningen bør derfor udformes på en sådan måde, at den kan imødekomme ønsket om fortsat undervisning for de elever, som folkeskolen har kunnet undervise.

De kategorier af handicappede, for hvem lovgivningen er aktuel, svarer med visse talmæssige forskydninger til de kategorier, som omfattes af folkeskolens specialundervisning.

Sandsynligvis vil mange svagtbegavede holde sig borte fra fortsat undervisning, men erfaringerne fra de senere år tyder på stigende interesse.

Af de læsesvage vil kun svære tilfælde være tilbage ved skolegangens ophør.

De talehæmmedes gruppe vil være meget lille, idet taleundervisning normalt ikke udstrækkes over mange år og ofte afsluttes med fuld restitution. Der vil dog i et vist omfang optræde nye tilfælde, ligesom en del stadig gennemgår folkeskolen, uden at deres talevanskeligheder erkendes.

Svagthørende må derimod formodes stadig at have brug for særlig træning i mundaf-læsning, høreøvelse, talekorrektion og sprogforståelse. Andre fysisk handicappede elever har på samme måde brug for at kunne opnå særlige undervisningsbetingelser og materialer.

I folkeskolen er skolepsykologiske undersøgelser en forudsætning for, at specialundervisning iværksættes. Med 93 selvstændige kontorer og 180-190 skolepsykologer i landet skulle det være muligt at skabe en forbindelse til ungdoms- og aftenskolerne, eventuelt på honorarbasis, så skolepsykologisk rådgivning kunne anvendes i et vist omfang. Efterhånden vil alle handicappede være registrerede i undervisningsmæssig henseende, og en videreførelse af rådgivningen derved gjort lettere.

Med hensyn til mulighederne for at finde kvalificerede lærere til specialundervisningen i ungdoms- og aftenskolerne er det formentlig muligt at finde speciallærere i nødvendigt omfang; der er gennem lærerhøjskolens kurser skabt en stab på ca. 3.500 folkeskolelærere med særlig uddannelse på forskellige områder inden for specialundervisning. Svagst vil tale-hørelærerne være repræsenteret, da disse ofte i forvejen er engageret i arbejde uden for almindelig undervisningstid, og da der for tiden er en følelig mangel på disse lærere.

Minimumskravene vedrørende elevtallet til undervisningens etablering må vel ligge på linie med folkeskolekravene, men således at kommunerne over amtsungdomsnævnene må have pligt til samarbejde, dersom de ikke selv er i stand til at tilbyde fyldestgørende ungdomsundervisning for handicappede.

Endelig opstår ikke mindst for vanføre et befodringsproblem. Der foregår overvejelser om løsning på amtsbasis for folkeskolens vedkommende, og der bør stræbes efter tilsvarende løsning for ungdoms- og aftenskoler.

Opmærksomheden henledes på, at undervisningsministeriet er i færd med at nedsætte udvalg til overvejelse af foranstaltninger for svært handicappede med henblik på fortsat undervisning. Direktoratet for ungdomsun-

dervisningen er anmodet om at udpege repræsentant til udvalget.

Nedsættelse af et sådant udvalg bør ikke afholde udvalget vedrørende ungdomsundervisning i at nå længst muligt ved forestående

lovrevision med hensyn til at skabe hjemmel for den påbegyndte udvikling mod normalisering og ligestilling af undervisning for handicappede.

/s. Skov Jørgensen
inspektør for specialundervisningen.

Om Folkeuniversitetsvirksomheden i Danmark.

En oversigt over den folkelige universitetsundervisnings historie turde i denne sammenhæng være overflødig. Til indledning skal blot fremhæves, at tanken om universitetslærernes forpligtelse til at give en bredere kreds af det danske folk indblik i forskningens mål, midler og resultater går tilbage til slutningen af forrige århundrede, hvor som det første skridt *Folkeuniversitetsudvalget* oprettedes i 1899, og som en frugt heraf en række *Folkeuniversitetsforeninger* ud over landet. Ud over de specielt etablerede FU-foreninger har FU-udvalget i tidens løb givet en lang række foreninger med oplysende sigte status som FU-foreninger, der er berettigede til forelæsninger af udvalgets lærerstab. Antallet af FU-foreninger og som sådanne anerkendte oplysningsinstitutioner (herunder også mere fagligt betoned foreninger, f. eks. historiske, naturhistoriske e. l.) udgør i 1963 ca. 90. Af disse vil dog hvert semester kun ca. 40 kunne få tildelt forelæsninger.

I det landsomspændende arbejde har FU-udvalget i de senere år søgt oprettet *Folkeuniversitets-komiteer*, således at navnlig de større byer uden for København og Århus bliver i stand til at udbyde FU-undervisning til en videre kreds. Komiteerne består af alle lokalforeninger el. institutioner, som er interesserede i at få del i den af FU-udvalget tilbudte forelæsningsvirksomhed og er således baseret på et samarbejde om sagen mellem foreningerne. Denne organisatoriske nydannelse har i betydelig grad stimuleret tilgangen til undervisningen og har ført til et frugtbart samarbejde mellem de lokale oplysningsorganisationer.

Folkeuniversiteterne i Odense, Ålborg og Sønderborg kan anføres som eksempler på denne nydannelse i FU-virksomheden, antallet af komiteer er nu 11.

Antallet af forelæsninger, som ved FU-udvalgets mellemkomst er afholdt i sæsonen 1962-63, opgøres til 290 (21 forelæsningsrækker, 189 enkeltforelæsninger og 35 kursusaftener (universitetskurser i Odense)).

Som seneste FU-initiativ bør anføres, at FU-udvalget fra efterårssemestret 1963 tillige sender forelæsere til *Flensborg*, hvor en dansk Folkeuniversitetskomite er oprettet med sekretariat på Centralbiblioteket i Flensborg.

I de to universitetsbyer drives det folkeoplysende arbejde af henholdsvis *Folkeuniversitetet i København* og *Århus Folkeuniversitet og Kursusvirksomhed*.

FU i København har på sit program 3 typer af undervisning:

- a) Forelæsningsrækker å 6 aftener, d. v. s. dobbelttimer, (16-20 serier pr. semester).
- b) Universitetskurser, der normalt strækker sig over 2 eller 4 semestre med 12 aftener pr. semester (13-15 kurser pr. semester).
- c) Sprogkurser for folk med forkundskaber, 12 aftener pr. semester (55 60 sprogkurser).

Aktiviteterne a) og b) gennemføres ved videnskabeligt højt kvalificerede kræfter, overvejende lærere fra universitetet og andre højere læreanstalter, mens sprogkurserne gennemføres ved studerende, der udvælges af FU efter samråd med fagprofessorerne. Deltagelsen i de tre anførte undervisningsformer er naturligvis varierende, men forholdet vil i gennemsnit være omtrent således:

a) Forelæsninger . .	ca. 2.350 deltagere
b) Universitetskurser	ca. 450 deltagere
c) Sprogkurser	ca. 1.400 deltagere
	4.200 deltagere

Honorarerne til lærerkrafter under a) og b) følger FBVAs forelæsningstakster og afholdes over FUs budget, c) drives ved kommunale tilskud og med lærerhonorarer efter aftenskoleloven. Undervisningen foregår på universitetet, evt. på Polyteknisk Lærestalt.

Undervisningsafgiften for deltagelse er for a) 10 kr. b) 30 kr. (1. semester + 10 kr.) og c) 15 kr. (registreringsgebyr).

Folkeuniversitetet i Århus, Kursusvirksomheden

driver tilsvarende undervisning som i København, idet man dog i Århus har lagt stærkere vægt på kursus- og studiekredsaktivitet.

- Forelæsningsrækker, normalt å 4 aftener (2—3 serier pr. semester).
- Universitetskurser, 12 aftener pr. semester, strækkende sig over 2-4 semestre (5-7 kurser pr. semester).
- Særkurser (3-4 hold), erhvervsbetonet specialundervisning.
- Sprogkurser (ca. 80 hold pr. semester).
- Studiekurser i andre fagområder (25-30 hold pr. semester).

Deltagelsen fordeler sig gennemsnitlig omtrent på følgende måde:

- Forelæsninger . . . . . ca. 150 deltagere
  - Universitetskurser . . . ca. 150 deltagere
  - Særkurser . . . . . ca. 50 deltagere
  - og e) Sprog- og studiekurser . . . . . ca. 2.000 deltagere
- i alt pr. semester 2.350 deltagere

Honorarerne udredes efter samme principper som nævnt under København. De under c) anførte særkurser honoreres på linie med a) og b). Gebyrerne til d) og e) er 10 kr.; til c) opkræves normalt et gebyr på 200 kr. pr. deltager. Undervisningen foregår dels på Århus Universitet, dels i byens skoler.

Organisation og administration.

1. Folkeuniversitetsudvalget

består af a) universitetsprofessorer, én repræsentant for hver af fakulteterne ved Københavns og Århus' Universitet, b) lærere fra andre højere lærestalter, c) repræsentan-

ter fra folkeuniversiteterne og andre folkeoplysende organisationer. FU-udvalget har i øjeblikket 13 medlemmer.

Programmets tilrettelæggelse forstås af »Samarbejdsudvalget«, som foruden FU-udvalgets formand, næstformand og to eller tre yderligere medlemmer af FU-udvalget består af repræsentanter for de uden for universitetsbyerne oprettede folkeuniversitetsskomiteer. FU-udvalget har kontorfællesskab med Folkeuniversitetet i København.

Forud for hver sæson udsender FU-udvalget til de tilsluttede foreninger og komiteer program over forelæsningsserier og enkeltforelæsninger, der for en væsentlig del bygger på de i universitetsbyerne umiddelbart forud afholdte folkeuniversitetsforelæsninger. Herudover støtter FU-udvalget universitetskurser, som - under forudsætning af betrygende faglig standard - kan afholdes af de større FU-sammenslutninger uden for København og Århus (jfr. Odense og Ålborg).

I tilslutning til sæsonprogrammet udsendes forud for 2. semester (forårssemestret) et supplementsprogram. De nærmere regler for forelæsnningernes praktiske og økonomiske afvikling indeholdes i sæsonprogrammet.

2. Folkeuniversitetet i København

enhører formelt under »Folkeuniversitetsforeningen i København«, der på sin årlige generalforsamling udpeger FUs *styrelse*, der har 9 medlemmer. Af disse vælges 3 medlemmer efter indstilling af programudvalget, 1 af studenterrådet samt 1 fra Arbejdernes Oplysningsforbund. Siden institutionen stiftedes i 1946, har Københavns Universitets til enhver tid siddende rektor været Folkeuniversitetets formand. Det under styrelsen nedsatte *arbejdsudvalg* overvåger ved jævnlige rådslagninger og møder med kontorets stab FUs hele drift og økonomi.

Programmet til hvert semester lægges til rette af FUs fagligt bredt sammensatte *programudvalg*, hvis medlemmer foruden pligten til at udfinde forelæsningssemner og skaffe forelæsere påtager sig et vist ansvar for forelæsnningernes forløb, og bl. a. aktivt deltager ved de enkelte seriers åbning og lukning.

Til hvert af universitetskurserne er knyttet en *studieleder*, der i samarbejde med kursets

lærer(e) lægger undervisningen til rette, udvælger deltagerne på grundlag af de udfyldte ansøgningsskemaer og i det hele står som den fagligt og pædagogisk ansvarlige for den ofte krævende kursusundervisning.

Studielederne samles med mellemrum til drøftelse af fælles problemer.

Sprogundervisningen administreres fra kontoret i nøje samråd med en blandt sproglærerne udpeget erfaren leder. De enkelte sproglærere - overvejende studerende på fremskredent studium - udvælger deltagerne på grundlag af de indsendte ansøgningsskemaer. Også sproglærerne afholder med mellemrum fællesmøder, hvor pædagogiske og andre til sprogundervisningen knyttede problemer drøftes; lejlighedsvis sker disse drøftelser med deltagelse af en af fagprofessorerne.

Til alle tre omtalte aktiviteter er kontoret til rådighed med henblik på udarbejdelse af duplikeret undervisningsmateriale, hvilket FUs lærere i rig udstrækning gør brug af.

3. Folkeuniversitetet i Århus, Kursusvirksomheden.

Nye vedtægter er under udarbejdelse, iflg. hvilke de to institutioner smeltes sammen til en enhed, og det egentlige ansvar for folkeuniversitetsarbejdet i Århus placeres i præsidiets, som vælges af henholdsvis lærerforsamlingen ved Århus universitet (1 repræsentant for hvert fakultet) og Århusstudenternes kursusvirksomhed (2 repræsentanter). Den daglige ledelse forestås af en administrator. Lokalerne er på Århus universitet.

Økonomi.

Folkeuniversitetsudvalgets budget er på ca. 140.000 kr.

Det direkte statstilskud er 104.000; foreningernes bidrag er ca. 36.000. FU i Københavns samlede budget er ca. 268.000.

Statstilskuddet udgør 75.000, andre offentlige tilskud (herunder tilskud ifølge aftenskoleloven) ca. 73.000, afgifter fra deltagerne og FU-medlemmer ca. 120.000.

Folkeuniversitetet i Århus. Budget ca. 59.000.

Statstilskud + tilskud fra FU-udvalget er 30.000.

Gebyrer til forelæsninger og universitets-

kurser er 12.000, mens de uden for tilskud afholdte særkursus (c) har indbragt 17.000 kr.

Kursusvirksomheden i Århus har et samlet budget på ca. 140.000. Tilskud over aftenskoleloven er 90.000, mens ca. 50.000 indgår som deltagerafgift eller registreringsgebyr.

Samlet oversigt:

Udgifter i alt: ca. 607.000 kr.

dækkes ved direkte statstilskud i alt	209.000
tilskud efter aftenskoleloven ca. . . .	150.000
deltager- og foreningsafgifter.	235.000
andre tilskud ca.	13.000
	607.000

Det samlede antal undervisningstimer, som Folkeuniversitetsvirksomheden bestrider, er ca. 10.000 pr. år.

Skønsmæssigt er det samlede elevantal ca. 28.000, idet vi ansætter gennemsnitsdeltagelsen ved FU-udvalgets aktiviteter til 50-60.

Mål og ønsker.

Betydningen af den folkelige universitetsundervisning i dens ovenfor skitserede former skal ikke diskuteres i enkeltheder. Den stadig voksende specialisering inden for videnskaberne og det deraf følgende voksende svælg mellem forsker og lægmand gør kravet om et møde mellem de to grupper i samfundet bydende nødvendigt. Motivet for, at forskere tager del i den folkeoplysende virksomhed i samfundet, har i de sidste årtier forskudt sig på afgørende måde. Den idealistisk-missionerende holdning, som tidligere kunne karakterisere akademikerens engagement i denne sag, er nu for en stor del afløst af bevidstheden om ikke blot en forpligtelse, men tillige en menneskelig nødvendighed for akademikeren selv at orientere så vid en kreds som muligt om videnskabens udvikling og resultater. Et universitet uden sideløbende folkeoplysende aktivitet vil derfor i dag af mange føles som en anakronisme.

Samtidig bør det fremhæves, at karakteren af den oplysning, Folkeuniversiteterne er i stand til at give, imødekommer et behov, som ikke kan tilfredsstilles ad anden vej. De alment tilgængelige *forelæsningsserier*, hvor forskeren for en bredere kreds »gør status«

over sit emne, de mere dybtgående *universitetskurser*, hvor deltagerne gennem flere semestres metodisk undervisning - som oftest på universitetets institutter eller laboratorier - under en videnskabeligt skolet lærer gøres fortrolige med selve forskningens håndværk og får lov til at præstere selvstændigt arbejde, samt de talrige *sprog- og studiekurser*, hvor dygtige studerende og kandidater (som et nyttigt pædagogisk supplement til studiet) giver deres kundskaber videre, udgør i samlet helhed en overbygning på den eksisterende folkeoplysning i Danmark. Det er klart, at såvel FU-udvalget som folkeuniversiteternes virksomhed i praksis på de enkelte punkter kommer til at løbe parallelt med eller lejlighedsvis skærer de andre oplysningsinstitutioners virkeområder. Anderledes kan det ikke være. Men ved sin målsætning er FU-virksomheden karakteriseret ved det specielle bidrag, som universiteterne gennem deres læreres særlige uddannelse og indsigt alene er i stand til at yde i folkeoplysningens sag.

Et udvidet samarbejde mellem folkeuniversitets-institutionerne og de øvrige oplysningsorganisationer må derfor også være i alle parter interesse. En beskeden begyndelse er gjort ved de i foråret 1963 etablerede »kontaktmøder« mellem Københavns Folkeuniversitet og en række oplysningsorganisationer, men samarbejdet bør sikkert intensiveres og i højere grad konkretiseres.

For den kreds, som nu er drivkraften bag den folkelige universitetsundervisning i Danmark, er det magtpåliggende, både at der sikres tilstrækkelige midler til arbejdets videreførelse og udbygning, og at folkeuniversitetsarbejdet på en langt mere betryggende måde end hidtil bringes ind under lovfæstede rammer.

Gennem de forløbne år har såvel FU-udvalget som de enkelte folkeuniversiteter måttet opleve en række *økonomiske kriser*. Trods al velvilje og forståelse på tinge for sagen og øgede tilskud er de økonomiske rammer for snævre og dækker kun nødtørftigt det eksisterende behov. Mulighederne for eksperimenter og for nye fremstød - navnlig i landsarbejdet - er med de nuværende tilskud for ringe.

De økonomiske vilkår er tillige i allerhøjeste grad administrativt hæmmende. Den organisatoriske og administrative side af folke-

universitetsarbejdet har været og er stadig for en ikke uvæsentlig del afhængig af helt frivillig og vederlagsfri indsats fra enkelte universitetslæreres side. For en tid er dette vel rimeligt og gennemførligt, men ikke på længere sigt.

Dersom folkeuniversitetsvirksomheden skal trives og udvikle sig videre som et levende bindeled mellem universiteterne og de højere læreanstalter på den ene side og den øvrige samfundsverden på den anden, vil bl. a. følgende foranstaltninger blive nødvendige:

1. Forøgelse af de midler, der fra staten ydes som tilskud til folkeuniversitetsundervisningens to primære aktiviteter: forelæsnings- og universitetskurser. En lovfæstet tilskudsordning inden for eller i tilknytning til aftenskoleloven bør tilstræbes.
2. Den administrative del af folkeuniversitetsvirksomheden bør omlægges, således at den indpasses i de respektive universiteters administration under rektorenes auspicer. Denne omlægning vil gøre den folkelige universitetsundervisning til en integrerende del af universiteternes virkeområder og vil i hvert fald for Københavns vedkommende kræve en ændring i FUs styrelses struktur. Det vil formentlig også på længere sigt blive nødvendigt at oprette særlige stillinger som »studierektorer« i FU-virksomheden.

Afsluttende skal fremføres et indtrængende ønske vedrørende de af folkeuniversiteterne gennemførte universitetskurser (ved de to universiteter tilsammen ca. 20 pr. år): Det af ministeriet fastsatte minimumstal på 40 deltagere pr. hold bør af indlysende pædagogiske grunde nedsættes. 25 eller højst 30 vil være passende som minimum. Lejlighedsvis bør man have mulighed for at sænke deltagerantallet yderligere.

Studielederne og lærerne ved disse kurser klager bestandigt over de store hold og vanskeligheden ved at gennemføre en effektiv undervisning med så mange deltagere. En nedskæring som foreslået af det krævede deltagerantal vil kun betyde en forøgelse af statstilskuddet på ca. 15.000 kr. pr. år til denne aktivitet.

Endelig skal det nævnes, at Folkeuniversiteterne med de gældende vilkår ingen mulighed har for selvstændig *publikationsvirk-*

somhed. Det for to år siden ved privat gave startede »Folkeuniversitets Bibliotek« har endnu for løst et grundlag og arbejder med for små oplag. Grundbøger til brug for kurser og studiekredse savnes stærkt, men op-

gaven vil formentlig kunne løses på frugtbar vis gennem et tværorganisatorisk samarbejde inden for dansk folkeoplysning, hvor der synes at være et udbredt og udækket behov for populærvidenskabelige grundbøger.

August 1963.

Henrik Glahn.

Status pr. 1/12 1964 i arbejdet med statskontrol af brevskoler.

- I. Bekendtgørelsen af 10. januar 1962 - om tilsyn med brevskoleundervisning.
  - A. Bedømmelsesgrundlag og omfang.
  - B. Bedømmelsens problemer og praksis.
  - G. Vilkår for statskontrol.
- II. Ansøgninger om statskontrol.
- III. Statskontrollerede brevskoler.
  - A. Teknisk Korrespondanceskole (TK-skolen).
  - B. Danmarks Brevskole.
  - G. Indendørs Arkitekt Akademiet.
  - D. Landbrugets Brevskole.
  - E. AOF-brevskolen.
  - F. Brevskolen i Tåstrup.
- IV. Godkendte brevskolekursus.
- V. Forespørgsler om statskontrollens betingelser.

Den 1. december 1964.

P. D. V.

David Pedersen.

/Joh. Brinth.

I. Bekendtgørelsen af 10. januar 1962 — om tilsyn med brevskoleundervisning.

Udsendelsen af undervisningsministeriets bekendtgørelse om tilsyn med brevskoleundervisning af 10. januar 1962 betegnede det første resultat af det praktiske arbejde i tilknytning til de ved bekendtgørelser af 14. juli 1960 og 31. oktober 1960 åbnede muligheder for statskontrol af brevskoler.

I bekendtgørelsen af 10. januar 1962 fastsættes vilkårene for at opnå ret til at føre betegnelsen statskontrolleret.

A. *Bedømmelsesgrundlag og omfang:*

Bedømmelsen af en brevskoles mulighed for at opnå ret til at føre betegnelsen statskontrolleret omfatter følgende områder:

- 1) Materialer og undervisning.
  - a) Materialets omfang.
(Er stoffet tilstrækkeligt for en indlæring? Er det inddelt i afsnit af passende længde?)
  - b) Materialets kvalitet.
(Kan man lære af det? Er det sagligt korrekt?)
  - c) Lærerens egnethed.
(Faglige og pædagogiske kvalifikationer).
  - d) Undervisningens kvalitet.
(Drives undervisningen i øvrigt på pædagogisk forsvarlig måde?)
- 2) Undervisningens forhold til erhvervsliv og øvrige uddannelsesbillede, specielt: Hvis kurset sigter mod offentlige eller af det offentlige godkendte eksaminer, har eleverne da mulighed for at blive indstillet til vedkommende eksamen?
- 3) Forholdet mellem elever/elevemner og brevskole:
  - a) Er skolens reklame hæderlig?
Henvender reklamen sig til de samme, som kurset henvender sig til, herunder specielt: Kan de elevemner, reklamen sigter på, magte kurset?
Holder materiale og undervisning, hvad reklamen lover?
  - b) Giver skolen vildledende eller misvisende oplysninger med hensyn til undervisningens gennemførelse eller målet for denne?

- c) Er skolens opsigelsesbetingelser rimelige?

(Kan eleven løses fra sin indmeldelse på økonomisk rimelige vilkår?)

B. *Bedømmelsens problemer og praksis:*

Det praktiske arbejde i tilknytning til bekendtgørelsen er udøvet af direktoratet for ungdomsundervisningen i nært samarbejde med følgende faglige myndigheder:

Direktoratet for folkeskolen og seminarierne.

Direktoratet for gymnasieskolerne.

Statens Tilsyn med handelsskolerne.

Tilsynet med den tekniske undervisning.

Navigationsdirektoratet.

Den pædagogiske vurdering er foretaget ud fra såvel almenpædagogiske som særlige breviskolepædagogiske principper, og den faglige vurdering er søgt gennemført ud fra et ønske om at fastslå den breviskolefaglige standard som værende identisk med det samlede uddannelsessystems standard i øvrigt.

Ved vurdering af lærernes egnethed og undervisningens kvalitet er anlagt lignende fælles uddannelsesmæssige principper. Fastsættelsen af en norm for begrebet rimelige opsigelsesbetingelser er sket efter en grundig prøvelse, hvori en lang række myndighedsområder har været impliceret.

C. *Vilkår for statskontrol.*

Meddelelsen om ret til at føre betegnelsen statskontrolleret er herefter, henset til dette punkt, givet på følgende vilkår:

- 1) at kursusafgiften for deltagelse i skolens breviskoleundervisning opkræves i rater, der - bortset fra raten ved indmeldelsen — alle er lige store og ligeledes fordelt over den for vedkommende kursus gældende normale gennemførelsestid,
- 2) at raten ved indmeldelsen til breviskolekursus højst omfatter 2 normalrater for vedkommende kursus,
- 3) at den i kursusafgiften evt. udtelt indbefattede betaling for lærebøger og særlige hjælpemidler, som eleverne mod-

tager til ejendom, særskilt specificeres i de af skolen udstedte kvitteringer for kursusafgiftens erlæggelse eller i en særlig opgørelse,

- 4) at eleverne på skolens breviskolekursus til enhver tid kan opsig kursus med to måneders varsel til den 1. i en måned,
- 5) at eleverne på skolens breviskolekursus til enhver tid kan opsig kursus uden varsel, såfremt opsigelsen er motiveret med dokumenteret sygdom, arbejdsløshed eller anden eleven utilregnelig årsag, således at kursusafgiften bortset fra forfaldne rater i sådanne tilfælde bortfalder straks, og
- 6) at skolen, såfremt opsigelse af kursus finder sted i tilfælde, hvor kursusafgiften er forudbetalt helt eller delvis af eleven, refunderer eleven differencen mellem det erlagte beløb og det beløb, som eleven efter foranstående regler i alt skulle have erlagt, såfremt kursusafgiften var blevet erlagt i normale rater.

Det bemærkes, at det endvidere er en forudsætning:

- 7) at skolen tilstiller eleverne på igangværende kurser meddelelse om foranstående vilkår, - og
- 8) at skolen for nye kursers vedkommende alene modtager skriftlige indmeldelser på blanketter, hvorpå opsigelses- og betalingsvilkår findes aftrykt.

I forbindelse med bedømmelsen af breviskolernes enkelte kursus har man fundet det hensigtsmæssigt at arbejde med to former for godkendelse: en »normal-godkendelse« og en tidsbegrænset godkendelse af enkeltkurser. Gennem denne praksis gives der direktoratet mulighed for at imødekomme et - formodet - ønske fra breviskolerne om en praktisk og økonomisk rimelig afviklings- eller omarbejdsperiode, ligesom det er direktoratets opfattelse, at statskontrollfunktionen gennem en sådan praksis skulle have mulighed for at bevæge sig fra en ren kontrollfunktion over i en mere medarbejdende funktion over for de implicerede breviskoler. Med bevæggrund i denne tankegang har man

endvidere i tilfælde, hvor det er fundet hensigtsmæssigt, viderebefordret til brevskolerne enkeltbemærkninger om konklusioner i tilknytning til bedømmelsen af enkeltkurser.

Det er direktoratets opfattelse, at man gennem denne praksis har opnået dels en bredere mulighed for at mildne eventuelle divergerende pædagogiske opfattelser mellem kursusforfatter, brevskole, faglig myndighed og direktoratet, dels principielt et bredere arbejdsgrundlag for alle implicerede parter.

I I. Ansøgninger om statskontrol.

Tre brevskoler, nemlig:

Danmarks Brevskole, Svanemøllevej 77, Hellerup,
Teknisk Korrespondanceskole (TK-skolen), Dronningens Tværgade 21, København K, og
Indendørs Arkitekt Akademiet, Dronningens Tværgade 21, København K.

har indtil nu (1. december 1964) ansøgt om statskontrol.

Tre brevskoler, nemlig:

AOF-brevskolen, Linnegade 14, K.
Brevskolen i Tåstrup, Jernbaneallé 25, Tåstrup, og
Landbrugets Brevskole, Rolighedsvej 26, København V.

har i konsekvens af den hidtidige status som tilskudsberettiget fået de aktuelle tilskudsansøgninger behandlet som omfattende såvel tilskud som statskontrol.

I I I. Statskontrollerede brevskoler.

- A. Teknisk Korrespondanceskole (TK-skolen), Dronningens Tværgade 21 Kbh. K.,
- er pr. 21. november 1963 meddelt ret til at føre betegnelsen statskontrolleret.
- B. Danmarks Brevskole, Svanemøllevej 77, Hellerup,
- er pr. 14. november 1963 meddelt ret til at føre betegnelsen statskontrolleret.

- C. Indendørs Arkitekt Akademiet, Dronningens Tværgade 21, Kbh. K.,
- er pr. 23. november 1964 meddelt ret til at føre betegnelsen statskontrolleret.
- D. Landbrugets Brevskole, Rolighedsvej 26, Kbh. V.,
- er godkendt som tilskudsberettiget samt
- pr. 12. november 1964 - meddelt ret til at føre betegnelsen statskontrolleret.
- E. AOF-brevskolen, Linnegade 14, Kbh. K.,
- er godkendt som tilskudsberettiget samt meddelt ret til at føre betegnelsen statskontrolleret.
- F. Brevskolen i Tåstrup, Jernbaneallé 25, Tåstrup,
- er godkendt som tilskudsberettiget samt meddelt ret til at føre betegnelsen statskontrolleret.

I V. Godkendte brevskolekursus.

Godkendelserne omfatter for de enkelte skoler følgende kursus:

A. TK-skolen:

- TT Teknisk tegning 1-3.
M I Almindelig regning og simpel matematik.
M II Matematik for uddannede radioteknikere.
R 3 Kursus i radioteknik.
F 1 Kursus i fjernsynsteknik.
TR I Transistorkursus.

B. Danmarks Brevskole:

- Kursus nr. 100 Dansk forkursus.
- 101 Dansk I.
- 102 Dansk II.
- 105 Teknisk dansk.
- 110 Den nye retskrivning.
- 111 Dansk grammatik.
- 112 Dansk tegnsætning.
- 130 Håndskrift.
- 140 Formskrift.
- 200 Enkelt bogholderi.
- 201 Dobbelt bogholderi I.
- 205 Dobbelt bogholderi II.
207 Gennemskrivningsbogføring.

Kursus nr. 209	Revision.	Kursus nr. 442	Tysk handelskorrespondance II.
- - 211	Regnskabsvæsen.	- - 443	Tysk handelskorrespondance III.
- - 213	Landbrugsbogholderi.	- - 501	Fransk I.
- - 220	Maskinskrivning.	- - 502	Fransk II.
- - 225	Stenografi I.	- - 503	Fransk III.
- - 226	Stenografisk repetitionskursus.	- - 506	Fransk tekstlæsning.
- - 227	Stenografi II.	- - 525	Franske stile I.
- - 228	Stenografi III.	- - 528	Franske stile II.
- - 229	Engelsk stenografi.	- - 541	Fransk handelskorrespondance.
- - 230	Dansk handelskorrespondance.	- - 601	Spansk I.
- - 235	Handelslære.	- - 602	Spansk II.
- - 237	Handelsregning.	- - 603	Spansk III.
- - 240	Reklame.	- - 605	Spanske stile.
- - 245	Skilteskrift.	- - 607	Spansk handelskorrespondance.
- - 301	Engelsk I.	- - 621	Italiensk I.
- - 302	Engelsk II.	- - 622	Italiensk II.
- - 303	Engelsk III.	- - 641	Esperanto I.
- - 306	Engelsk tekstlæsning.	- - 642	Esperanto II.
- - 311	First Steps in English.	- - 661	Latin for begyndere.
- - 315	Speak English.	- - 669	Latin for viderekomne.
- - 316	Read English I.	- - 700	Forkursus i regning.
- - 317	Read English II.	- - 701	Praktisk regning.
- - 319	Write English.	- - 721	Forkursus i geometri.
- - 320	We Translate a Book.	- - 731	Aritmetik for begyndere.
- - 321	Engelsk grammatik A.	- - 741	Geometri for begyndere.
- - 322	Engelsk grammatik B.	- - 782	Regning med regnestok.
- - 325	Engelske stile 0.	- - 801	Moderne bilkursus.
- - 326	Engelske stile I.	- - 813	Navigation og skibsmotorlære.
- - 327	Engelske stile II.	- - 831	Kedelpasning -f regning for kedelpassere.
- - 328	Engelske stile III.	- - 841	Fysik.
- - 330-333	Engelske stile IV.	- - 845	Kemi.
- - 341	Engelsk handelskorrespondance I.		
- - 342	Engelsk handelskorrespondance II.		
- - 343	Engelsk handelskorrespondance III.		
- - 345	Merkantilt engelsk.		
- - 355	Teknisk engelsk.		
- - 401	Tysk I.		
- - 402	Tysk II.		
- - 403	Tysk III.		
- - 406	Tysk tekstlæsning.		
- - 421	Tyske grammatik.		
- - 425	Tyske stile 0.		
- - 426	Tyske stile I.		
- - 427	Tyske stile II.		
- - 428	Tyske stile III.		
- - 429	Tyske stile IV.		
- - 441	Tysk handelskorrespondance I.		

C. Indendørs Arkitekt Akademiet:

Kursus nr. G	Geometri og projektions-tegning.
- - H	Frihåndstegning.
- - P	Perspektivtegning.
- - I	Uddannelseskursus for indendørsarkitekter.
- - B	Hobby-kursus i boligindretning.

D. Landbrugets Brevskole:

Kursus nr. B 1.	Dansk med landbrugsopgaver.
- - B 2.	Regning med landbrugsopgaver.

- Kursus nr. B 4. Engelsk for landmænd.
- - B 6. Markers opmåling og inddeling.
  - - C 1. Praktisk regnskabsføring i landbruget.
  - - G 3. Fortsættelseskursus i regnskabsføring.
  - - G 4. Overtagelse af landejendom.
  - - G 7. Bogholderi.
  - - D 1. Landbrugets kulturplanter.
  - - D 2. Gødningen og dens anvendelse.
  - - D 3. Plantesygdomme og skadedyr.
  - - E 1. Grundlaget for fodringslæren.
  - - E 2. Malkekvægets fodring.
  - - E 7. Svinehold.
  - - E 9. Fjerkræhold.
  - - E 15. Biavl.

E. AOF-brev skolen:

Regning for begyndere.
 Regning for viderekomne.
 Dansk for begyndere.
 Dansk for viderekomne.
 Bogføring.
 Arbejdsforhold, historisk og aktuelt.
 Tidsstudie ABC.

Samarbejdsudvalg, realitet eller narresut?
 Arbejdsbeskyttelse.
 Moderne møder.
 Kommunen er Deres.
 Får vi nok for pengene?

F. Brevskolen i Tåstrup:

Dansk I–II.
 Ny retskrivning.
 Regning I–II.
 Skrivning I–II.
 Regnskabsføring.
 Esperanto.
 Engelsk I–III.
 Tysk I–II.

V. Forespørgsler om statskontrollens betingelser.

Fire brevskoler, nemlig:

Instituttet til uddannelse af tekniske assistenter, Vanløse,
 Teknisk Institut, Hellerup,
 Akademisk Brevskole, Badstuestræde, København K, og
 NKI-skolen, Gutenberghus, Møntergade 1, København K*),

har på forskellig måde forhørt sig om statskontrollens betingelser.

*) I fortsættelse af direktoratets »status pr. 1/12 1964 i arbejdet med statskontrol af brevskoler« udsendte direktoratet til samtlige ungdomsnævn, højskoler, landbrugsskoler, efterskoler, pressen m. fl. meddelelse om, at NKI-skolens danske afdeling, NKI-skolen A/S, Gutenberghus, Møntergade 1, København K., pr. 30. november d. å til direktoratet for ungdomsundervisningen havde indgivet ansøgning om godkendelse som statskontrolleret

brevskole og ved skrivelse af 8. ds. erklæret sig indforstået med at overholde de i status nævnte betingelser for opsigelse af kurser m. v.

Den faglige bedømmelse af NKI-skolens undervisningsmateriale vil formentlig vare 1–1½ år, og spørgsmålet om skolens godkendelse som statskontrolleret brevskole vil således først kunne finde en endelig løsning til den tid.

København, den 18. december 1964.

Til læreruddannelsesudvalget.

Det af undervisningsministeren nedsatte aftenskoleudvalg, der har til opgave at overveje voksenoplysningens struktur, vilkår og fag og fremkomme med forslag herom med henblik på den forestående revision af loven om ungdomsskoler og aftenskoler m. v., finder det ønskeligt, at seminariernes uddannelsesprogram tager sigte også mod voksenundervisningen og oplysningsarbejdet.

Med henblik herpå skal man anføre følgende:

A. Den for alle lærerstuderende obligatoriske undervisning.

1. *Praktisk skolegerning:* bør omfatte undervisning i voksenundervisningens metodik og undervisningsformer, herunder bibliotekskundskab med henblik på biblioteksbetjening af voksne.
2. *Pædagogik og psykologi:* bør omfatte de væsentligste træk af følgende problemkredse:
  - a. Forskelle og ligheder mellem børneundervisning og voksenundervisning med hensyn til indlæringsmuligheder, motivation, deltagerkategorier og arbejdsformer (herunder ledelsesformer).
  - b. Årsager til tilslutning og frafald i voksenundervisning og folkeoplysning psykologisk belyst.
  - c. Arbejdsformer i voksenundervisning pædagogisk-psykologisk belyst.

B. Linieuddannelsen.

1. Som en integrerende del af enhver linielæsning bør indgå voksenundervisningens særlige problemer for vedkommende fag, især inden for de manuelle fag, de musiske fag og sprogundervisningen.
2. Lærerstuderende bør på lige fod med

anden linielæsning kunne vælge (ungdoms- og) voksenundervisning.

Undervisningen må omfatte:

- a. Orientering om oplysningsformerne, deres indhold og muligheder.
- b. Orientering om de for lærerens arbejde væsentlige dele af love, bekendtgørelser m. v.
- c. Orientering om leder- og nævnspøblemer.
- d. Voksenundervisningen psykologisk belyst:
  1. Overblik over undervisningssituationen, d. v. s. forholdet mellem målsætning, fagets indhold, undervisningsmidler og arbejdsformer i voksenundervisning (folkeoplysning) med særligt henblik på forskelle og ligheder mellem undervisning af børn og undervisning af voksne.
  2. Voksenundervisningens deltagerkategorier psykologisk belyst.
  3. Indlæringsmuligheder hos børn, unge og voksne psykologisk belyst.
  4. Benyttelse af forskellige motivationsformer i undervisning af voksne psykologisk belyst, herunder tilfælde årsager til tilslutning og frafald i voksenundervisning og folkeoplysning.
  5. Benyttelse af forskellige arbejdsformer i voksenundervisning, herunder undervisningsgruppen, og ledelsesformer psykologisk belyst.
- e. Bibliotekskundskab med henblik på biblioteksbetjening af voksne.

C. Fri læsning.

Mulighederne for etablering af voksenundervisning som fri læsning bør udvides, så

ledes at udvalgte emner inden for det under B. 2 litra d. nævnte område kan gøres til genstand for fri læsning.

Da aftenskoleudvalget er bekendt med, at læreruddannelsesudvalget har afsluttet sine overvejelser vedrørende den obligatoriske undervisning, går man ud fra, at det foran under A. skitserede forslag af tids-

mæssige grunde ikke nu kan gøres til genstand for læreruddannelsesudvalgets overvejelser.

Det er derimod aftenskoleudvalgets håb, at læreruddannelsesudvalget i erkendelse af behovet for velkvalificerede lærere i oplysningsarbejdet med velvilje vil se på de foran under B. og C. skitserede forslag.

P. U. V.

David Pedersen,
formand.

